

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
STRATEGIAN LAITOS
JULKAISUSARJA 1: STRATEGIAN TUTKIMUKSIA No 23

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF STRATEGIC AND DEFENCE STUDIES
SERIES 1: STRATEGIC RESEARCH No 23

TURVALLISUUSYMPÄRISTÖN MUUTOS JA SUOMEN PUOLUSTUS

JYRI RAITASALO

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Strategian laitos

HELSINKI 2008

Jyri Raitasalo: Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus
Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos
Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 23
National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies
Series 1: Strategic Research No 23

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa
<http://www.mpkk.fi/fi/tutkimus-opetus/julkaisut/stratl/>

Kannen kuva: Ari Palo

ISBN 978-951-25-1876-0

ISBN PDF 978-951-25-1879-1

ISSN 1236-4959

**Maanpuolustuskorkeakoulu – National Defence University
Strategian laitos – Department of Strategic and Defence Studies**

Edita Prima Oy
Helsinki 2008

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. NÄKÖKULMIA SOTAAN	5
Realismi ja sodan tutkimus	8
Konstruktivismi	10
<i>Identiteetit konstruktivistisen tieteellisen selittämisen ytimessä</i>	16
<i>Kansallisen edun sosiaalinen rakentuminen</i>	22
<i>Materiaalisten resurssien sosiaalinen rakentuminen</i>	25
<i>Sodasta sodan kuvaan</i>	29
<i>Sodan kuvan poliittisuus – diskurssit sodan kuvan rakennusaineiksina</i>	36
Suomen puolustusjärjestelmä ja sodan kuvan muutos	42
3. KYLMÄN SODAN JÄLKEISEEN AIKAAN – LÄNTISEN SODAN KUVAN MUUTOS	53
Kylmän sodan perintö – stabiili sota	53
Läntistä sodan kuvaa muokkaavat diskurssit 1990-luvulla	55
<i>Kylmän sodan loppu ja globalisaatio</i>	55
<i>Sodankäynnin vallankumous</i>	57
<i>Uudet sodat ja epäsymmetrinen sodankäynti</i>	60
<i>Sotilaallinen kriisinhallinta ja humanitaariset interventiot</i>	61
<i>Asevoimien tehtävien ulkoistaminen – sodankäynnin yksityistäminen</i>	64
Länsimaiset sodan diskurssit 1990-luvulla: analyysi	66
Sota terrorismia vastaan: uusin sodan diskurssi	70
Läntinen sodan kuva: muutostrendit	80
Näkökulman tarkennukset	85
4. SUOMALAISEN SODAN KUVAN MUUTOS	87
Irti kylmästä sodasta – kansainvälinen kriisinhallinta ja tietoyhteiskunnan asevoimat	93
Uuden vuosituhannen haasteet	100
Suomalaisen sodan kuvan muutos kylmän sodan jälkeen	120

5. SUOMEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN	127
Aluepuolustussota – muuttuva alueellinen puolustusjärjestelmä	130
Kriisinhallintasota	137
YETT-sota	146
Teknosota	155
Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen haasteet kylmän sodan jälkeisellä ajalla	161
<i>Sotilaallisesta liittoutumisesta – suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittäminen maan läntisen identiteetin rakentamisen peilinä</i>	168
6. PUOLUSTUSVOIMIEN KEHITTÄMINEN	175
Aluepuolustussota – historian pitkä varjo	175
Kriisinhallintasota	187
YETT-sota	192
Teknosota – puolustusvoimien kehittämisen uusi imperatiivi?	201
Suomen puolustusjärjestelmän muutos ja puolustusvoimien kehittäminen	212
7. SUOMEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄ – QUO VADIS?	221
KÄYTETYT LYHENTEET	231
LÄHTEET	233
SUMMARY	249

ESIPUHE

Turvallisuusympäristömme muutos jatkuu vauhdikkaana ja vaikeasti enustettavana. Länsimaiset naapurimme ovat valinneet suomalaisesta poikkeavan suunnan asevoimiensa kehittämiseksi, vaikka elämmekin samalla maantieteellisellä suunnalla. Kylmän sodan jälkeen länsimaat ovat käynnistäneet asevoimien uudelleenorganisointiohjelmia, jotka ovat varsin laajamittaisia ja ripeitä verrattuna suomalaiseen vaiheittaiseen etenemiseen.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on löytää vastauksia siihen, miten kylmän sodan jälkeinen läntisen sodan kuvan muutos on vaikuttanut Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen. Vastausta haetaan myös päinvastaisesta suunnasta analysoimalla Suomen reaktioita läntisiin muutostrendeihin. Kokonaiskuvan muodostaminen edellyttää kuitenkin myös Venäjän huomioimista.

Strategian laitos on viimeiset kolme vuotta keskittynyt tutkimustoimintaansa uusiin uhkiin ja sodan muutokseen. Käsillä oleva tutkimus siirtää tutkimustoiminnan painopistettä sotilasstrategiaan. Tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva sotilasstrategiasta, joka palvelee Suomen kaltaisen maan turvallisuustarpeita. Tämä teos voidaan nähdä turvallisuusympäristöä sotilasstrategisessa mielessä kehystäväksi tutkimukseksi, jonka perustalle tulevia teorian ja käytännön sovelluksia voidaan rakentaa. Teos sopii erinomaisesti myös tulevien opinnäytteiden lähtökohdaksi.

Armfelt-salissa,
talvisodan päättymisen vuosipäivänä 2008

Strategian laitoksen johtaja
Eversti, VTL

Juha Pyykönen

1. JOHDANTO

”Kylmän sodan päättyminen ja kriisien kuvan muuttuminen asettaa myös Suomen puolustuksen uudenlaisten kysymysten eteen. Suursodan uhkan vähetessä tilalle ovat nousseet alueelliset, eskaloitumisherkät kriisit. Kriisien muuttuminen aikaista enemmän valtioiden sisäisiksi tai muutoin alueellisesti rajoittuneiksi vaikuttaa asevoimien rakenteeseen ja käyttösuunnitelmiin. Sodankäynnin kuva on kaiken kaikkiaan huomattavasti muuttunut.”

*- Eduskunnan puolustusvaliokunnan
lausunto ulkoasiainvaliokunnalle 1997*

Kylmän sodan jälkeisellä ajalla on kansainvälinen turvallisuusympäristö yleisesti muuttunut. Länsimaissa kylmän sodan ajan valmistautuminen Neuvostoliiton johtaman Varsovan liiton panssaroitujen ja mekanisoitujen divisioonien laajamittaisen hyökkäyksen torjuntaan on muuttunut pienempien sotilasoperaatioiden suorittamiseksi yhä kauempana omalta maaperältä. Yhdysvalloissa ja Euroopassa onkin yleisesti todettu laajamittaisen tavanomaisen hyökkäyksen uhkan poistuneen.

“Enemies in the past needed great armies and great industrial capabilities to endanger America. Now, shadowy networks of individuals can bring great chaos and suffering to our shores for less than it costs to purchase a single tank. ... America is now threatened less by conquering states than we are by failing ones.”¹

“... we no longer face old threat of massive attack.”²

”Laajamittainen hyökkäys jotakin jäsenvaltiota vastaan on nykyisin epätodennäköinen. Sen sijaan Euroopan edessä on uusia uhkia: monimuotoisempia, näkymättömämpiä ja arvaamattomampia.”³

”Kylmän sodan vuosina asevoimien kehittymisen, sodan muotojen ja sodankäyntitapojen arviointi oli suhteellisen helppoa. Siihen vaikuttivat lähinnä suurvaltaryhmittymien vastakkainasettelu sekä samantahtinen kehitystyö idässä ja lännessä. Viime vuosien kehitys on tehnyt arviot entistä vaikeammiksi. Yleinen kriisien kuva on muuttunut monivivahteiseksi. Sotilasliittojen vastakkainasettelun poistuttua on nopeasti syttyvän suursodan

¹ The National Security Strategy of the United States of America (2002), s. i, 1.

² NATO (1991).

³ Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisessa maailmassa – Euroopan Unionin turvallisuusstrategia (2003), s. 3.

uhka Euroopassa selkeästi pienentynyt. Tilalle ovat tulleet eskaloitumisherkät alueelliset kriisit, joihin sisältyy usein suurvaltojen etunäkökohtia.”⁴

”... tavanomaisen sodan uhka on etenkin Euroopassa väistynyt, ...”⁵

Tämä tutkimus tarkastelee Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen haasteita kylmän sodan jälkeisellä ajalla muuttuvassa kansainvälisessä turvallisuusympäristössä läntisen sodan kuvan viitekehyksessä.⁶ Turvallisuusympäristön merkittävästi muuttuessa tärkeimpien asevoimaa generoivien toimijoiden (tänä päivänä pääasiassa edelleen valtiot) käsitykset sodan luonteesta muuttuvat. Sodan kuvan muuttuessa asevoimien tehtäviin ja käyttöperiaatteisiin, kalustoon ja organisaatioihin voi olettaa kohdistuvan muutospainetta. Sodan ’todellisuuden’ muuttuessa on asevoimien valmistauduttava käymään uudenlaista sotaa. *Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kylmän sodan jälkeinen kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksen vaikutuksia Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen perusteisiin.*

Sotaa ja siihen varautumista tässä työssä tarkastellaan strategian tutkimuksen näkökulmasta. Tällöin korostuvat sodankäynnin ja sodan kuvan poliittis-sotilaalliset kytkennät. Tästä syystä sodan tutkimuksessa varsin yleiset operatiivis-taktiset ja tekniset tarkastelut on rajattu tämän työn ulkopuolelle. Operatiivis-taktiset ja tekniset tekijät nousevat tässä tutkimuksessa esille ainoastaan niissä tapauksissa, joissa niillä on poliittis-strategista merkitystä sodan määrittelylle. Tästä esimerkkinä voidaan pitää mm. Yhdysvalloissa vallitsevaa käsitystä teknologian mahdollistamasta sodankäynnin vallankumouksesta (*Revolution in Military Affairs*), jonka seurauksena sodankäynnin luonteen on arvioitu muuttuvan.⁷ Tällä tutkimuksella ei näin ollen tavoitella muuttuneen sodan kuvan mukaista uutta arviota Suomea vastaan kohdistuvasta potentiaalisesta sotilaallisesta uhkasta. Tavoitteena ei myöskään ole suositusten antaminen Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi tai esimerkiksi tiettyjen asejärjestelmien hankkimiseksi. Strateginen näkökulma muuttuvaan kansainväliseen turvallisuusympäristöön ja erityisesti asevoiman käytön uusiin tulkintoihin – muuttuvaan sodan kuvaan – merkitsee tässä tutkimuksessa neliosaista tutkimustehtävää:

---

⁴ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 49.

⁵ Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 17.

⁶ Ajallisesti tämä tutkimus rajautuu 1980- ja 1990-lukujen vaihteesta kesään 2007.

⁷ Ks. esimerkiksi Raitasalo (2005a) ja Raitasalo (2005b).

- I) Analysoidaan muuttuvaa kansainvälistä turvallisuusympäristöä asevoiman käytön näkökulmasta. Tämä tarkoittaa läntisen sodan kuvan muutoksen analysointia kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Läntinen sodan kuva käsitetään tässä tutkimuksessa suomalaisen sodan kuvan viitekehyyksi.
- II) Analysoidaan kansainvälisen turvallisuusympäristön muutostrendien vaikutuksia suomalaiselle sodan kuvalle kylmän sodan jälkeisellä ajalla.
- III) Analysoidaan sitä muutosta, jonka sodan kuvan muutos Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi on aiheuttanut kylmän sodan jälkeisellä ajalla.
- IV) Analysoidaan suomalaisen sodan kuvan muutoksen merkitystä puolustusvoimien kehittämiseksi kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Tässä analyysin vaiheessa tarkastelun näkökulmana on puolustusvoimien tehtävien, joukkojen, kalustohankintojen ja henkilöstön vaatimusten muutos kylmän sodan jälkeisellä ajalla.

Yllämainittu strategiantutkimuksen näkökulma ja neliosainen tutkimustehtävä toteutetaan tässä tutkimuksessa kolmessa osassa. Ensimmäisessä osassa – luvussa 2 – rakennetaan teoreettinen malli sodan kuvan konstruktiviselle hahmottamiselle. Samassa luvussa tämä tutkimus asemoidaan strategian tutkimuksen traditioon. Toisessa osassa – luvuissa 3-5 – tarkastellaan läntisen ja suomalaisen sodan kuvan muutosta kylmän sodan jälkeisellä ajalla kokonaisstrategisesta tai suurstrategisesta⁸ näkökulmasta. Luvussa kaksi esitettävää viitekehystä sovelletaan läntisen sodan kuvan muutoksen analysoinnissa (luku 3), suomalaisen sodan kuvan muutosta tutkittaessa (luku 4) sekä lopulta analysoitaessa Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen haasteita kylmän sodan jälkeisellä ajalla (luku 5). Tässä osassa korostuvat turvallisuuspoliittisten päättäjien merkitys puolustusjärjestelmän suuntalinjojen ohjaamisessa ja suomalaisen sodan kuvan yhteys länsimaiseen sodan kuvaan. Tutkimustyön kolmannessa osassa – luvussa 6 – tarkastelunäkökulma siirtyy kokonaisstrategisesta sotilasstrategiseen⁹ suuntaan.

---

⁸ Käsitteet kokonaisstrateginen tai suurstrateginen ovat käytössä pääasiassa anglo-amerikkalaisessa strategian tutkimuksen traditiossa. Näillä käsitteillä (kokonais-, suur-) pyritään kuvaamaan näkökulman poliittista ulottuvuutta – strategian tutkimuksen laajinta kenttää. Suomenkielisessä strategiantutkimuksen traditiossa kokonaisstrategista tai suurstrategista näkökulmaa vastaava lähin käsite on turvallisuuspoliittinen näkökulma.

⁹ Sotilasstrategian määritelmä suomalaisessa strategian tutkimuksen kentässä on jokseenkin vakiintumaton. Tässä tutkimuksessa sotilasstrateginen taso nähdään turvallisuuspoliittiseen (kokonais-/suurstrategiseen) ohjauksen perustuvana tasona, jolla toimivat sekä poliittiset päättäjät (erityisesti Tasavallan Presidentti, joka toimii puolustusvoimien ylipäällikkönä), korkeimmat puolustushallinnon virkamiehet sekä puolustus-

Tässä kolmannessa osassa analysoidaan puolustusvoimien kehittämisen haasteita kylmän sodan jälkeisellä ajalla osana muuttuvaa suomalaista sodan kuvaa ja uudistuvaa suomalaista puolustusjärjestelmää. Tässä tutkimuksessa sotilaiden merkitys on suurin juuri tässä kolmannen osan sotilasstrategista tasoa lähestyvässä analyysissä. Tutkimuksen kolmas osa tarkastelee sitä, kuinka vallitsevan sodan kuvan puitteissa muotoiltava yleinen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen ohjaus muutetaan käytännön toimiksi puolustusvoimia kehitettäessä. Lopuksi luku 7 päättää tutkimuksen suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyviin havaintoihin.

Tutkimuksessa tukeudutaan olemassa olevaan kirjallisuuteen läntisen sodan kuvan muuttumisesta kylmän sodan jälkeisellä ajalla.¹⁰ Tutkimuksessa otetaan huomioon myös nimenomaisesti Suomeen vaikuttavien muiden turvallisuuspoliittisten tekijöiden vaikutus sodan kuvaa analysoitaessa. Tässä yhteydessä erityisesti Venäjän vaikutus suomalaiseen sodan kuvaan – sekä Suomen geostrategiseen asemaan vaikuttavana tekijänä että suomalaisten historiallisten kokemusten muodossa – oletetaan olevan huomattava.

---

voimien komentaja ja muu kenraalikunnan tasolla toimiva ylin sotilasjohto. Sotilasstrateginen taso näin määriteltynä tarkoittaa turvallisuuspoliittisten päämäärien toteuttamista puolustusjärjestelmää ja asevoimia (puolustusvoimia) ylläpitämällä ja kehittämällä.

¹⁰ Ks. Nokkala (2001); Nokkala (2005b); Raitasalo (2002); Raitasalo ja Sipilä (2004a); Raitasalo ja Sipilä (2004b); Raitasalo (2005a); Raitasalo (2005b); Raitasalo (2006a); Raitasalo (2006b); Raitasalo ja Sipilä (2005); Sipilä (2007); Visuri (2007).

2. NÄKÖKULMIA SOTAAN

Kansainvälisen politiikan ja strategian tutkimuksen piirissä poliittinen realismi (myöhemmin realismi) on ollut johtava valtaan (*power*) ja sotilaalliseen voimaan (*military power*) liittyvä teoreettinen viitekehys noin puolen vuosisadan ajan. Vaikka realismi ei missään vaiheessa ole ollut ainoa hyväksytty vallan tai sotilaallisen voiman tutkimuksen teoria, oli sillä erityisesti vallan tutkimuksen suhteen dominoiva asema lähes koko kylmän sodan ajan – näin ainakin angloamerikkalaisen tutkimustradition piirissä. Realismi nousi kansainvälisten suhteiden tutkimuksen hierarkiassa huipulle 1940- ja 1950-luvuilla. Realismin esiinmarssi ja voitokulku perustui ensimmäisen maailmansodan jälkeisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen epäonnistumiseen. Olihan tämän ensimmäisen Suuren Sodan jälkeen vakiintuneen tieteenalan tehtävänä tutkia sodan ja rauhan kysymyksiä, ja erityisesti kestävän rauhan edellytyksiä.

Kun kansainvälisen politiikan käytännön tasolla ajaututtiin varsin pian ensimmäisen maailmansodan jälleen miljoonia ihmishenkiä vaatineeseen suursotaan – toiseen maailmansotaan – osoittautui siihen asti kumuloitunut kansainvälisten suhteiden tutkimuksen orastava teoreettinen perusta alttiiksi voimakkaalle kritiikille. Tämän kritiikin keihäänkärkenä toimi realismi, joka hyökkäsi silloin vallitsevaa tutkimustraditiota vastaan leimaamalla sen utopianismiksi tai idealismiksi – tavaksi tarkastella kansainvälistä todellisuutta sellaisena, kuin sen haluttaisiin olevan. Vastakkaisen tavan maailman tapahtumien tieteelliselle tarkastelulle tarjosi realismi, joka objektiivisten lakien avulla pyrkii selittämään asiat siten kuin ne todellisuudessa ovat.¹

Realismin esiinnousu ja sen merkityksen lisääntyminen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen parissa perustui siis ainakin kahteen tekijään. Se perustui toisaalta kansainvälisen politiikan käytännön tapahtumiin ja toisaalta pyrkimykseen tietoisesti erottautua olemassa olevista teoreettisista lähtökohdista. Rakentamalla utopianismin ja/tai idealismin yhtenäisenä teoreettisena koulukuntana, realismin edustajat mahdollistivat yksiselitteisen ja yksinkertaisen jakolinjan muodostumisen kansainvälisen politiikan tutkimuksen alalla. Tapahtumia oli mahdollista tarkastella niin kuin ne todellisuudessa olivat – realistisesti – tai niin kuin niiden haluaisi olevan – idealistisesti. Idealismin leimasta tulikin varsin nopeasti realismin leviämisen myötä ”akateeminen kuoleman suudelma”². Realismin leviämistä suosi lähtökohtaisesti väite mahdollisuudesta empiirisesti tarkkailla ja tutkia todellisuutta objektiivisesti. Tuskin yksikään tiedemies halusi tuolloin – tai

¹ Ks. esim. Carr (1939); Morgenthau (1967)[1948].

² Booth (1991).

haluasi tänäkään päivänä – tulla leimatuksi tutkimusalansa marginaaliin väitteellä, jonka mukaan kyseisen tutkijan tutkimus on ei-tieteellistä tai ideologiasävytteistä.³

Sotilaallisen voiman analysointiin ja aluksi erityisesti ydinasekysymyksiin keskittyvän strategian tutkimuksen (*Strategic Studies*) vakiinnuttaessa asemaansa yhteiskuntatieteiden kentässä osana kansainvälisten suhteiden tutkimusta, oli realismi jo noussut määräävään asemaan ja ohjannut kilpailijansa – idealismin – tieteenalan sivuraiteelle. Yhdessä kvantitatiivisia menetelmiä painottavan behavioralismin esiinnousun kanssa länsimainen strategian tutkimus pyrki mallintamaan yksinkertaisia ja laajan sovellettavuuden omaavia selityksiä valtaa, sotilaallista voimaa ja sotaa koskeviin tutkimuskysymyksiin. 1950- ja 1960-luvuilla realismin johtava asema kansainvälisten suhteiden ja strategian tutkimuksen kentässä olikin lähes vailla haastajia. Oli lähestulkoon itsestäänselvyys, että valta-analyysi tai sotilaallisen voiman tutkimus tehtiin realismin mukaisesta viitekehystä. Usein tavoitteena oli laskukaavoja hyödyntävät tai niitä muistuttavat yleistettävät yksinkertaiset selitysmallit, jotka kartuttaisivat realistisen paradigman ydintä – kykyä selittää maailman tapahtumia niin kuin ne todella ovat muutamien universaalisti tosien kansainvälistä politiikkaa ohjaavien periaatteiden avulla.

1980-luvulla realismin/behavioralismin hallitseva asema tuli haastetuksi kansainvälisen politiikan tutkimuksen kentässä ns. paradigmojen välisen debatin (*interparadigm debate*) myötä. Siinä missä aiemmin oli kansainvälisten suhteiden ja strategian tutkimuksen valtavirtaa ohjannut vain yksi teoreettinen koulukunta tai paradigma, 1980-luvulle tultaessa liberalismi ja uusmarxismi nousivat haastamaan behavioralismilla ryyditetyn realismin. Yhden teorian tai koulukunnan aikakausi oli päättymässä ja tutkimusalat siirtyivät kilpailevien teorioiden aikakaudelle – tosin liberalismi ja uusmarxismi kyseenalaistivat jo kolme vuosikymmentä ’kypsyneen’ realismin, antaen sille eräänlaisen ’kotikenttäedun’. Tästä haasteesta huolimatta realismi säilytti johtoasemansa – erityisesti strategian tutkimuksen piirissä.⁴

Vaikka tänä päivänä realismi on pikemminkin filosofia tai löyhä teoreettinen viitekehys kuin eksakti teoria, voidaan sen puitteissa kehitetyillä teorioilla katsoa olevan ainakin seuraavat yhteiset olettamukset:⁵

1. Valta on kansainvälisen järjestelmän käyttövoima. Valtiot tärkeimpinä toimijoina pyrkivät lisäämään valtaansa saavuttaakseen tavoitteitaan. Tärkeimpiä tavoitteita ovat säilyminen ja turvallisuus.

³ Ks. Klein (1994), s. 138.

⁴ Ks. esim. Smith (1995), s. 18-21.

⁵ Ks. esim. Morgenthau (1967); Vasquez (1998); Frankel (1996).

2. Kansainvälinen politiikka ja valtioiden sisäiset asiat ovat toisistaan eroteltavissa olevia kokonaisuuksia.
3. Kansainvälinen järjestelmä on luonteeltaan anarkkinen, eli valtiot ovat kanssakäymisissä toistensa kanssa ilma korkeampaa hallitusvaltaa tai auktoriteettia.
4. Anarkkinen järjestelmä mielletään useimmiten itseapu (selfhelp) järjestelmänä: valtiot voivat viimekädessä luottaa vain itseensä turvallisuutensa takaamisessa.
5. Anarkkinen järjestelmä johtaa turvallisuusdilemmaan: kun yksi tai useampi valtio pyrkii turvallisuutensa lisäämiseen valtaansa ja sotilaallista voimaansa kasvattamalla, muut kokevat sen uhkana itselleen ja vastaavat tähän samoilla keinoilla. Valtiotason pyrkimys turvallisuuteen johtaa siis lisääntyvään turvattomuuteen.
6. Sotilaallinen voima on vallan tärkein osatekijä.

On huomionarvoista, että merkittävä osa realismin mukaisesta tutkimusagendasta keskittyy suurvaltojen välisten suhteiden analysointiin. Valtataistelu, sotilaallisen voiman käyttö omien tavoitteiden saavuttamiseksi tai anarkkinen itseapujärjestelmä eivät useinkaan sellaisenaan sovellu pienen valtion kuten esimerkiksi Suomen toimintavaihtoehtojen ja -mahdollisuuksien kuvaamiseen tai selittämiseen. Pieneen valtioon keskittynyt tutkimus onkin usein realismin näkökulmasta suoritettavassa tutkimuksessa asetettava suurvaltojen välisten suhteiden viitekehukseen.

Viimeisin realismin kokema laajamittainen haaste on esitetty tieteenfilosofisten kysymysten – ontologian ja epistemologian aloilla. Tämä kansainvälisen politiikan tieteenalan ns. kolmas debatti (*third debate*) on siirtynyt paradigmojen välistä debattia ‘syvemmälle’ – teorioiden substanssista teorioita ohjaavien filosofisten näkemysten tasolle. Kolmannen debatin ilmentyminä kansainvälisen politiikan ja strategian tutkimuksen piirissä ovat viimeisen puolentoista vuosikymmenen aikana vakiintuneet mm. käsitteet ‘postmodernismi’, ‘kriittiset teoriat’, ‘post-positivismi’ ja ‘konstruktivismi’. Yhteistä näille kaikille on se, että ne kyseenalaistavat ‘positivistisen tieteen’⁶ perusteet – haastamalla yksinkertaiset oletukset olevaisen luonteesta ja kyseenalaistamalla mahdollisuuden objektiivisen totuuden saavut-

---

⁶ Tieteenfilosofiset kategoriat, kuten positivismi ja post-positivismi, ovat luonteeltaan epämääräisiä, moniselitteisiä ja yksinkertaistavia. Tässä tutkimuksessa käytetty luonnehdinta empiristisen epistemologian ohjaamasta positivismista on luonnollisesti osittain yksisilmäinen ja ohittaa monet positivismiin puitteessa tehdyt tutkimukset, jotka erityisesti yhteiskuntatieteissä pyrkivät irtautumaan positivismiin luonnontieteellisestä tutkimusotteesta.

tamisesta. Seuraavassa käsitellään vain tämän tutkimuksen kannalta olennainen kolmannen debatin haaste positivismille yleisesti ja positivismiin tukeutuvalla realismille. Tämä haaste liittyy konstruktivistisen kansainvälisen politiikan teorian esiinnoustuun 1980-luvun lopulta alkaen.

Realismi ja sodan tutkimus

Yksi poliittisen realismin vahvuuksista kansainvälisen politiikan selittämisessä perustuu aiemmin lueteltuihin yksinkertaisiin tutkimusta ohjaaviin olettamuksiin. Niiden avulla monimutkaisen kansainvälisen järjestelmän lukuisat vaikutus- ja riippuvuussuhteet redusoidaan muutamiksi perustavaa laatua oleviksi peruseriaateiksi, joiden arvioidaan keskimääräisesti ottaen kuvaavan kansainvälistä todellisuutta varsin osuvasti. Näin varmasti monelta osin onkin. On kuitenkin huomionarvoista, että tutkimusta ohjaavien olettamusten muuttuessa myös tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja mahdolliset tutkimustulokset muuttuvat. Realismin 'toimivuuden' tai selitysvoinan taustalla onkin kysymys sen perustana olevien olettamusten 'oikeellisuudesta' tietyllä hetkellä.

Yksi aiemmin luetelluista realismin perusolettamuksista johdettavissa oleva kansainvälisen järjestelmän luonnetta kuvaava säännönmukaisuus liittyy sodan esiintymiseen: anarkkisessa itseapujärjestelmässä sotia esiintyy – sodaton järjestelmä on poikkeus pikemminkin kuin sääntö. Realismin näkökulmasta sota on ylihistoriallinen ilmiö. Se on siis sellainen ilmiö, jota on esiintynyt tuntemassamme muodossa läpi historian. Sotaan liittyvä peruslogiikka on ollut muuttumaton vuosisatojen ja vuosituhansien ajan. Vain sodankäynnin menetelmät ja sodassa käytettävät aseet ovat muuttuneet mm. teknologian ja siihen kytköksissä olevan sotataidon kehityksen seurauksena.⁷ Valtioiden väliseen valtataisteluun liittyen sota on siis valtiojohdon käytössä oleva *instrumentti* – yksi politiikan tekemisen väline muiden joukossa.⁸ Sotien syyt eivät olekaan olleet vahvasti esillä realismin tutkimusagendalla. Sotien syyt otetaan tutkimukseen olettamuksena.

Asevoimien kouluttamisen, varustamisen ja ylläpitämisen logiikka realismin näkökulmasta on varsin suoraviivainen. Koska kansainvälinen järjestelmä on luonteeltaan itseapujärjestelmä ja koska sodan uhka on aina olemassa, on valtioiden asevoimaa kasvattamalla pyrittävä estämään toisten

⁷ Ydinaseiden on realisminkin mukaisen tutkimustradition piirissä katsottu ainakin osittain muuttaneen sodan esiintymisen peruslogiikkaa – näin ainakin kylmän sodan ajalla. Siirtymä sodan voittamisesta ja sodankäynnistä kohti sodan estämistä ja (ydin)pelotetta nousikin realismista käyttövoimansa saaneen strategian tutkimuksen keskiöön 1950-luvulla. Tarkemmin realismista ja ydinaseista, ks. esim. Klein (1994).

⁸ Tarkemmin sodan ja politiikan suhteesta, ks. esim. Clausewitz (1989). Ks. myös Visuri (1997), s. 300-316, erityisesti s. 306-310.

valtioiden vihamieliset aikeet. Lisäksi asevoiman kasvattaminen mahdollistaa valtion hyökkäyksellisen – omaa etua tavoittelevan – toiminnan omien rajojen ulkopuolella. Luonnollisesti tämä jälkimmäinen tekijä tulee kyseen erityisesti suurvaltojen toiminnassa. *Asevoimat ovat siis poliittisen johdon käytössä oleva käytännön työkalu instrumentaalien sotakäsityksen puitteissa.* Asevoimat toteuttavat valtion edun maksimointiin tai optimointiin pyrkivää politiikkaa valtiojohdon poliittisessa ohjauksessa.

Sotilaallisen voiman arviointi on ollut yksi keskeinen realismin tutkimusagendaan kuuluva tekijä. Sotilaalliset voimasuhdelaskelmat ja yksittäisen valtion sotilaallisen voiman määrän tai potentiaalin määrittäminen (osana laajempaa valta-analyysiä) ovatkin olleet erityisesti kylmän sodan kaudella realismipainotteisen strategian tutkimuksen keskeisiä tehtäviä. Tämä tutkimuksen suuntautuminen ei ole johtunut ainoastaan realismin keskeisistä olettamuksista, vaan myös osaltaan realismin mukaisen maailmankuvan leviämistä kansainvälispoliittisen päätöksenteon tasalle. Päivittäisessä poliittisessa päätöksenteossa tarvittavien valta-analyysien ja sotilaallisen voiman arvioiden rakentamisessa poliittisen realismin mukainen tapa hahmottaa maailmaa on ollut varsin yleinen. Vastaavasti yksityiskohtaisten poliittiseen päätöksentekoon vaikuttavien tutkimusten (*policy relevance*) konservatiivinen – säilyttävä – luonne on edesauttanut tarkasteluja, jotka on tehty tarkastelemalla maailmaa 'sellaisena kuin se on'. Pyrkimys objektiiviseen tietoon ja yleismaailmalliseen totuuteen ympäristöä havainnoimalla – epistemologinen empirismi – onkin ollut yhdistämässä poliittisen realismin koulukuntaa yhteiskunnalliseen ja kansainvälispoliittiseen päätöksentekoon.⁹

Realismin empiristinen epistemologia on osaltaan johtanut konkreettisesti havaittavissa olevien (*observables*) tekijöiden korostamiseen objektiivisyyteen pyrkivässä analyysissä: 'omin silmin' havaittavat tekijät ovatkin olleet tieteellisten tutkimustulosten rakentamisessa olennaisessa asemassa. Materiaalisten voimavarojen korostaminen onkin ollut yksi selkeästi realismille leimallinen piirre. Aineettomia tekijöitä ei ole tosin realismin puitteissa sivuutettu kokonaan – niiden merkitys on kuitenkin aineellisiin verrattuna alisteinen.¹⁰

⁹ Realismin säilyttävästä luonteesta, ks. Väyrynen (1987); Realismin empirisistä epistemologiasta, ks. Forsberg (1997); Ks. myös Cox (1986).

¹⁰ Tässä yhteydessä ei ole mahdollista laajentaa realismin tieteenfilosofista analyysiä epistemologian tai ontologian osalta. Tässä onkin vain mahdollista *todeta* realismin perustuvan materialistiseen ontologiaan ja empiristiseen epistemologiaan. Ks. esim. Wendt (1999).

Konstruktivismi

Konstruktivismi ei ole kansainvälisen politiikan teoria sellaisenaan. Konstruktivismi on teoreettinen viitekehys *yhteisten merkitysten ja tulkintojen* (*shared meanings, shared understandings*) sosiaalisen rakentumisen ymmärtämiseksi ja selittämiseksi. Sen avulla voidaan tutkia esimerkiksi sitä, kuinka kansainvälisessä järjestelmässä vallitsevat yhteiset tulkinnat sodasta tai sotilaallisesta voimasta muotoutuvat ja muuttuvat. Varsinkin yhteisten tulkintojen muutoksen selittämisen voi katsoa antavan kansainvälisen politiikan tutkimukselle lisäarvoa – onhan realismia kritikoitu erityisesti sen staattisuudesta ja kyvyttömyydestä muutoksen selittämiseen. Erityisesti kylmän sodan nopean ja lähes verettömän lopun selittämiseen liittyviä ongelmia on realismin kannalta pidetty varsin kriittisinä.¹¹

Leimallista konstruktivismille on sen taustalla vaikuttava *sosiaalinen ontologia*.¹² Materiaalisten tekijöiden lisäksi on konstruktivismin mukaan tutkittava niitä yhteisiä ymmärryksiä, jotka antavat materiaalisille resursseille merkityksensä. Yhteiset ymmärrykset viittaavat *yhteisöjen* puitteissa syntyviin ja/tai muuttuviin varsin yhteneviin käsityksiin. Kansainvälisessä järjestelmässä esimerkiksi valtioiden välille muodostuu monia *yhteisiä ymmärryksiä* – koskien mm. valtioiden suvereeniutta, sodan oikeussääntöjä, sotilaallisen voiman osatekijöitä tai kehitysavun antamisen periaatteita. Usein yhteiset ymmärrykset ovat varsin näkymättömiä – kaikkien toimijoiden hyväksymiä lähes itsestään selvinä pidettyjä pelisääntöjä. Ne ovat syntyneet ja toisintuneet toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa, usein kaukana menneisyydessä. Monet tänä päivänä vaikuttavat valtioiden väliset yhteiset ymmärrykset ovat vuosikymmenten ja jopa vuosisatojen aikana voimistuneet – ne ovat muodostuneet kansainvälisen järjestelmän sosiaalisen rakenteen sedimentiksi. Ne ovat tosin muokkautuneet vähä vähältä yhteiskuntien ja kansainvälisten suhteiden kehittyessä. Esimerkiksi tänä päivänä vaikuttavat käsitykset sodasta valtioiden asevoimien välisinä taisteluina ovat peräisin satojen vuosien takaa. Vaikka tämän päivän valtiot ja niiden väliset suhteet poikkeavat merkittävästi esimerkiksi Westfalenin rauhan (v. 1648) jälkeen vakiintuneista valtioista ja niiden välisistä suhteista, ovat tämän päivän sotakäsitykset peräisin tuolta ajalta – ja jopa sitä edeltäneeltä ajalta.

On huomionarvoista, että yhteisten – lähes kaikkien toimijoiden hyväksymien – ymmärrysten lisäksi kansainvälisessä sosiaalisessa rakenteessa vaikuttaa myös yksityisiä ymmärryksiä (*private meanings*). Nämä yksityiset ymmärrykset perustuvat jonkin tai joidenkin toimijoiden käsityksiin todell-

¹¹ Esim. Koslowski ja Kratochwil (1995), s. 127-134.

¹² Vrt. Harle (2003), s. 50 ”Olemassa olevaa ei enää määritellä essentialistisesti, siis annettuna ja pysyvänä, vaan konstruktionistisesti, ihmisen luomana sosiaalisena todellisuutena.

lisuudesta (esimerkiksi sodasta) tilanteessa, jossa nämä ymmärrykset eivät ole levinneet laajemmin hyväksytyiksi. *Yksityiset ymmärrykset – yksittäisten toimijoiden todellisuutta käsittelevät tulkinnat – voidaankin käsittää kilpaileviksi todellisuutta koskeviksi ymmärryksiksi.* Yhdysvalloissa presidentti George W. Bushin hallinnon vuoden 2001 jälkeen ”terrorismin vastaisen sodan” (*War on Terror*) myötä tehty sodankäynnin osittainen uudelleenmäärittely on esimerkki yksityisestä sotaan liittyvästä tulkinnasta, joka on haastanut vuosikymmenten ja -satojen aikana luutuneen sodan kuvan.¹³ Tämä tulkinta on levinnyt laajemmin kansainvälisessä järjestelmässä – monien valtiotoimijoiden *osittain hyväksymäksi* sodan kuvaa muuttavaksi tekijäksi, mutta samalla Yhdysvalloissa useiden vuosien aikana muodostettu terrorismin vastaisen sodan tulkintakokonaisuus – terrorismin vastaisen sodan diskurssi – on itsessään altistunut muutokselle.

Terrorismin vastaisen sodan diskurssin ei näin ollen voi katsoa muokkautuneen vuoden 2001 jälkeen Yhdysvalloissa tehdystä sodan määrittelyyrityksestä kansainvälisen järjestelmän yhteiseksi ymmärrykseksi – laajasti hyväksytyksi sodan kuvaa muuttavaksi tekijäksi. Yhdysvalloista lähtöisin oleva sodan kuvaa muuttamaan pyrkivä *terrorismin vastaisen sodan diskurssi voidaan nähdä yhtenä sodan todellisuutta kylmän sodan jälkeisessä maailmassa kuvaavana varsin kiistanalaisena tulkintana*, joka on muuttunut ja muokkautunut Yhdysvaltojen ja muiden kansainvälisen järjestelmän toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa vuoden 2001 syyskuun jälkeen. Yhdysvallat ei näin ollen ole kyennyt täysin ’hallitsemaan’ terrorismin vastaisen sodan diskurssin muuntautumista yksityisestä yhteiseksi ymmärrykseksi, vaikka se onkin pyrkinyt määrittelemään kansainvälisen agendan sodan kuvan muuttamiselle terrorismin vastaisen sodan viitekehyksessä.¹⁴ Muiden toimijoiden – ja erityisesti asevoimaa ylläpitävien ja käyttävien valtioiden – reaktiot Yhdysvalloissa tehtyyn terrorismia koskevaan määrittely-yritykseen ovat osaltaan vaikuttaneet terrorismiin liittyvien yhteisten ymmärrysten syntymiseen ja muokkautumiseen. Yksityiset ymmärrykset siis saattavat ajan saatossa vakiintua koko kansainvälisen järjestelmän sosiaalisen rakenteen yhteiseksi ymmärryksiksi – laajasti hyväksytyiksi tulkinnoiksi todellisuudesta – ja muuntaa näin osaksi kansainvälisen järjestelmän

¹³ Terrorismin vastaisen sodan diskurssia ja sen vaikutuksista sodan kuvaan tarkastellaan tämän tutkimuksen luvussa 3.

¹⁴ On huomionarvoista, että yhteisen ymmärryksen muokkautumisen täydellinen hallinta on ideaali, joka vain harvoin – jos koskaan – voi toteutua. Koska yhteiset ymmärrykset syntyvät ja muokkautuvat sosiaalisessa interaktiossa, vaikuttavat monet tekijät ja toimijat ’syntyvän’ yhteisen ymmärryksen luonteeseen. Luonnollisesti joillakin toimijoilla on muita paremmat edellytykset yhteisten ymmärrysten synnyttämiseen, muokkaamiseen ja ylläpitämiseen. Yhdysvalloilla voidaan kylmän sodan jälkeisellä ajalla käsittää olleen poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet ainakin sotilaallista toimintaa koskevien yhteisten ymmärrysten muokkaamisessa – onhan se varsin laajasti tunnustettu ainoa supervalta tai hypervalta, jonka sotilaalliseen haastamiseen ei tämän päivän maailmassa pysty yksikään valtio tai liittokunta.

sosiaalista sedimenttiä. Terrorismin vastaisen sodan diskurssiin liittyen on syytä korostaa kansainvälisessä järjestelmässä edelleen vallitsevaa kiistanalaisuutta koskien terrorismin mieltämistä sotilaallisena uhkana ja asevoiman käytön kohteena.

Konstruktivismi on siis erotettavissa realismista erityisesti ontologisten käsitysten suhteen. Realismin ohjaamassa tutkimuksessa tutkimustyötä ohjaavat oletukset muodostavat konstruktivistisessä tutkimuksessa varsinaisen tutkimusongelman. Tätä tutkimustehtävän asettamiseen liittyvää eroa Robert Cox on kuvannut ”ongelmanratkaisuteorioiden” ja ”kriittisten teorioiden” väliseksi eroavaisuudeksi. Ensin mainittu lähestyy tutkimuskohdetta suoraviivaisesti – sellaisena kuin se on. *Ongelmanratkaisuteoriat* muodostavat olemassa olevasta sosiaalisesta järjestelmästä tutkimusta ohjaavia ja sitä rajoittavia oletuksia. Niiden avulla tutkimus pyrkii kuvaamaan ja selittämään vallitsevia lainalaisuuksia mahdollisimman kattavasti. Realismi on tyypillinen ongelmanratkaisuteoria. *Kriittinen teoria* puolestaan kyseenalaistaa ja analysoi olemassa olevat sosiaaliset instituutiot ja valtasuhteet. Se kuinka vallitsevat lainalaisuudet ja sosiaaliset säännöt ovat syntyneet, on tutkimusongelman keskiössä. Myös kysymys yhteisten ymmärrysten muuttumisprosessista on kriittisten teorioiden agendalla.¹⁵ Näistä eroista johtuen ongelmanratkaisuteoriat ja kriittiset teoriat asettavat tutkimuskysymyksensä eri tavalla. Näin ollen myös niiden tavoittelemat tutkimustulokset poikkeavat toisistaan. Ongelmanratkaisuteorioita ja kriittisiä teorioita – tai niiden tutkimuskysymyksiä ja -tuloksia – ei voi suoraan verrata keskenään.¹⁶

Kriittiselle teorialle on ominaista irtautuminen empiristisestä observaatiota ja objektiivisia faktoja korostavasta epistemologiasta. Usein objektiivisina tosiasioina näyttäytyvien faktojen merkitysten historiallinen rakentuminen ja tämän merkityksen rakentamisen taustalla vaikuttavien valtasuhteiden analysointi ovat kriittiselle teorialle ominaisia pyrkimyksiä. Metodologisesti kriittinen teoria tukeutuu tekstin tulkintaan – sen tekemiseksi ymmärrettäväksi tietyssä historiallisessa kontekstissa.¹⁷

Coxin arvion mukaisesti Hans Morgenthauin klassinen realismi¹⁸ ja Kenneth Waltzin uusrealismi¹⁹ (rakenteellinen realismi) ovat kumpikin osaltaan vakiinnuttaneet realismia ongelmanratkaisuteorioiden kategoriaan. Lisäksi varsin staattinen kaksinapainen *kylmän sodan ajan kansainvälinen järjestelmä antoi mahdollisuuden järjestelmässä vaikuttavien sosiaalisten ym-*

¹⁵ Cox (1986), s. 207-217.

¹⁶ Eri teorioiden tutkimustulosten vertailun vaikeudesta tai mahdottomuudesta, ks. esim. Kuhn (1994); Pursiainen (1998), s. 1-40; Bhaskar (1978).

¹⁷ Ks. Harle ja Moisio (2003), s. 11.

¹⁸ Erityisesti Morgenthau (1967).

¹⁹ Erityisesti Waltz (1979).

*märrysten ja niihin liittyvien muutosvoimien sivuuttamiseen.*²⁰ Kylmän sodan päättyminen ja vastakkainasetteluun perustuneen kaksinapaisen järjestelmän mureneminen ovatkin johtaneet konstruktivistisen tutkimusagendan voimistumiseen. Tämä ilmenee erityisesti kylmän sodan jälkeisen ajan kansainvälisen järjestelmän muuttuviin yhteisiin ymmärryksiin – kansainvälisen järjestelmän uusiin sääntöihin – liittyvänä tutkimuksena. Valtiot ja muut kansainväliset toimijat rakentavat niiden välistä vuorovaikutusta ohjaavia sääntöjä käytännön toimillaan jatkuvasti. Konstruktivistisessä tutkimuksessa näitä muotoutuvia ja muuttuvia sääntöjä ei tule tutkimuksessa ottaa olettamuksina, vaan niitä on nimenomaisesti tutkittava.²¹

Sodan tutkimus konstruktivistisesta näkökulmasta realismiin sijaan tarkoittaa siis siirtymää materialistisesta ontologiasta kohti sosiaalista ontologiaa. Yhteiset ymmärrykset (*shared understandings*) – ideat – antavat materiaalisille resursseille merkityksensä ja itse asiassa materiasta 'syntyy' voimavaroja yhteisten ymmärrysten kautta. Paperin palasta 'tulee' rahaa ainoastaan tietyn tarkasti säännellyn prosessin seurauksena.²² Vastaavasti taistelupanssarivaunu on hyödyllinen ase laajamittaisessa mekanisoidussa sodassa, mutta sen hyödyllisyys esimerkiksi terrorismin torjunnassa sotilaallisin keinoin on kyseenalaisempi.

Toinen konstruktivismiin realismille esittämä haaste liittyy näkemykseen toimijoiden – pääasiassa valtioiden – luonteesta. Realismiin *olettamuksiin* kuuluu erittäin olennaisesti ajatus instrumentaalisti rationaalisista valtioista, jotka pyrkivät maksimoimaan tai ainakin optimoimaan selkeästi määriteltävät kansalliset etunsa. Valtiot tavoittelevat valtaa ja turvallisuutta.²³ Toimenpiteet näihin tavoitteisiin pääsemiseksi kyetään asettamaan paremmuusjärjestykseen ja tämän seurauksena rationaalisesti toimivalle valtiojohdolle muodostuu varsin selkeä kuva siitä, kuinka tietyssä kansainvälispoliittisessa tilanteessa tulee toimia. Konstruktivismiin mukaisesti valtiot voivat olla instrumentaalisti rationaalisia oman edun tavoittelijoita, mutta tämän kaltaisen olettamuksen ei katsota kuvaavan todellisuutta kaikissa tilanteissa. Se, *ovatko valtiot tietyssä historiallisessa tilanteessa vallan ja turvallisuuden instrumentaalisti maksimoivia toimijoita, on empiirinen kysymys*, joka pitää tutkimuksen keinoin selvittää.

Konstruktivistiselle sodan tutkimukselle on ominaista näin ollen yhteisten ymmärrysten tai tulkintojen sosiaalisen rakentumisen analysointi neljällä tasolla. Nämä tasot ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa, ja voidaan erottaa

---

²⁰ Cox (1986), s. 211.

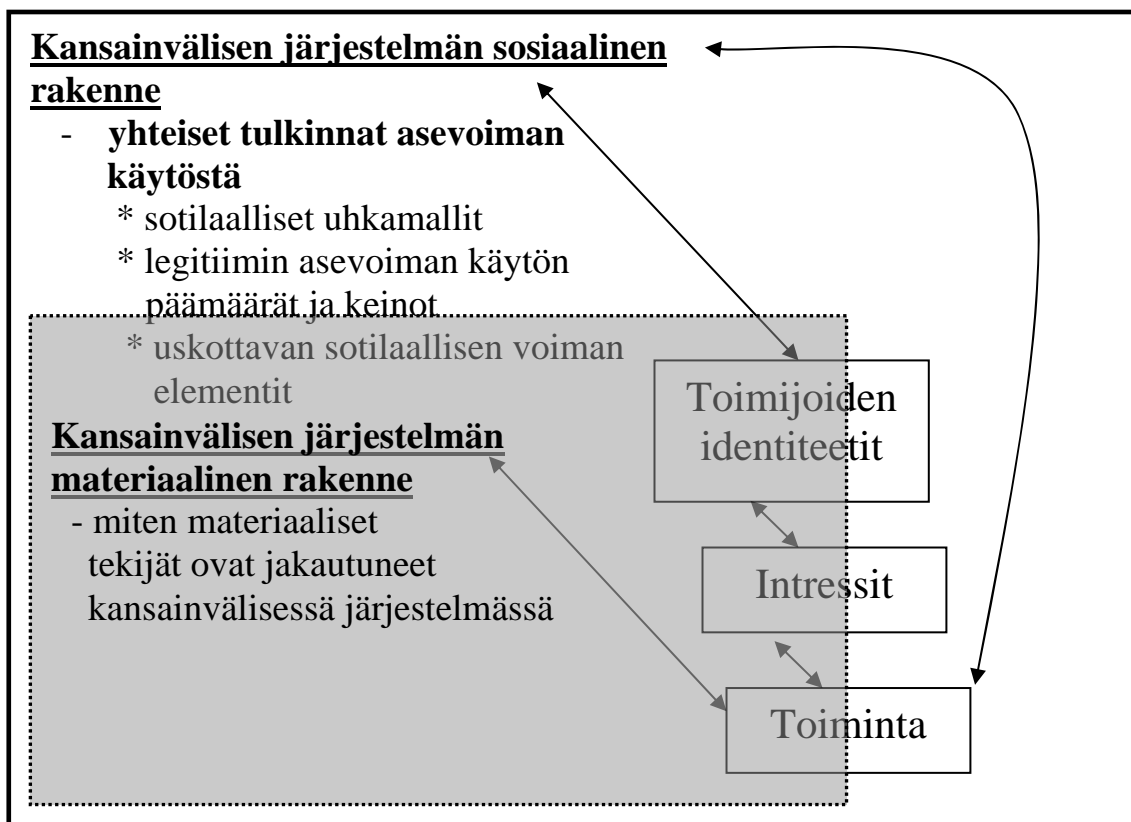
²¹ Wendt (1992); Koslowski ja Kratochwil (1995); Ks. myös Katzenstein (1996).

²² Esim. Searle (1995).

²³ Ks. esim. Morgenthau (1967); Waltz (1979).

toisistaan vain analyttisen tarkoituksenmukaisuuden nimissä. Nämä neljä sosiaalisen rakentumisen tasoa tai kategoriaa on esitetty kuvassa 2.1.

Ensimmäinen sosiaalisen rakentumisen taso liittyy *kansainvälisen järjestelmän tasolla tapahtuvaan pelisääntöjen tai peruslogiikan määrittelyyn tietyssä olemassa olevassa materiaalisessa todellisuudessa*. Kansainvälisen järjestelmän *sosiaalinen rakenne* sisältää yhteisiä ymmärryksiä ja kiistanalaisia yksityisiä ymmärryksiä koskien mm. valtioiden mahdollisuuksia asevoiman käyttöön – esimerkiksi legitiimin puolustussodan tai kriisinhallintaoperaation toimeenpanemiseksi. *Kansainvälisen järjestelmän sosiaaliseen rakenteeseen kuuluvat yhteiset tulkinnat asevoiman käytöstä* (sodan kuva) muodostavat tämän tutkimuksen kannalta keskeisen kansainvälisen sosiaalisen rakenteen osan. Tärkeimmät sodan kuvaan liittyvät yhteiset ymmärrykset tässä tutkimuksessa liittyvät sotilaallisten uhkamallien, asevoiman käytön legitiimien päämäärien ja keinojen sekä sotilaallisen voiman elementtien sosiaaliseen rakentumiseen. Lisäksi tässä työssä tehtävä raja- ja länsimaisen yhteisön piirissä kehkeytyneiden yhteisten asevoiman käyttöön liittyvien ymmärrysten (länsimaisen sodan kuvan) keskeisestä asemasta ohjaa tarkastelemaan tietyn rajatun toimijajoukon piirissä tapahtuvaa yhteisten ymmärrysten rakentumista.

Kuva 2.1. Konstruktivistisen sodan tutkimuksen sosiaalisen rakentumisen elementit.²⁴

²⁴ Jeppersen ja Wendt ja Katzenstein (1996), s. 53; vrt. Raitasalo ja Sipilä (2004a), s. 13; ks. myös Raitasalo (2005), s. 102.

Pelissäntöjen ja yhteisten ymmärrysten rakentuminen tapahtuu aina olemassa olevan *materiaalisen rakenteen* – *materiaalisten tekijöiden* – *vaikutuspiirissä*. Toisaalta, *materiaalista todellisuutta on mahdollista lähestyä niihin liittyneiden merkitysten ja tulkintojen välityksellä*. Sodan tutkimuksen näkökulmasta asevoiman käyttöön liittyvät materiaaliset tekijät nousevat erityisesti esille tutkimuskohteena. Se, mitä kulloinkin pidetään uskotavana sotilaallisena voimana tai suorituskykynä, riippuu ase- ja johtamisjärjestelmien ja sotilasorganisaatioiden lisäksi niihin kytkeytyneistä yhteisistä tulkinnoista.²⁵ Sotilaallinen uskottavuus ja tehokkuus liittyvät aina tiettyihin sosiaalisesti rakentuviin päämääriin ja yhteisiin tulkintoihin siitä, millä tavalla tietyt halutut päämäärät on parhaiten saavutettavissa.

Sosiaalisen rakentumisen toisen tason muodostaa *toimijoiden identiteettien jatkuva rakentuminen vallitsevassa sosiaalis-materiaalisessa rakenteessa*. Olemassa olevat materiaaliset voimavarat ja niihin kiinnittyneet merkitykset muodostavat sen toimijoiden välisen vuorovaikutuksen viitekehyksen, jonka puitteissa toimijat määrittelevät itsenä suhteessa muihin. Kansainvälisen järjestelmän sosiaalis-materiaalinen rakenne muodostaa eräänlaisen identiteetin rakentumista mahdollistavan ja ohjaavan rakenteen.

Kolmas sosiaalisen rakentumisen taso konstruktivistisessä sodan tutkimuksessa liittyy *sosiaalisesti rakentuneiden identiteettien perusteella tapahtuvaan toimijoiden intressien määrittelyyn*. Valtioilla ja muilla toimijoilla ei ole ikuisia ja pysyviä kansallisia etuja, vaan nämä intressit määrittyvät jatkuvasti sen perusteella, mitkä ovat kulloinkin vallitsevat kansainvälisen järjestelmän pelisäännöt (sosiaalis-materiaalinen rakenne), ja mikä toimijan rooli (identiteetti) kyseisessä järjestelmässä on.

Neljäs sosiaalisen rakentumisen taso liittyy toimijan *sosiaalisen identiteetin ja intressien perusteella tapahtuvaan toimintaan, jolla on vaikutuksia materiaaliseen rakenteeseen* (esimerkiksi täsmäpommiin kehittämiseen liittyvä tekninen innovaatio) ja *kansainvälisessä järjestelmässä vaikuttaviin yhteisiin tulkintoihin* (esimerkiksi täsmäpommitusten legitimitetin korostuminen tavanomaisiin pommeihin nähden). Kansainväliset aktorit suorittavat sosiaalisesti rakentuneiden identiteettien ja intressien perusteella käytännön toimia, joilla on vaikutusta yhteisiin tulkintoihin todellisuudesta. Tämän lisäksi käytännön toimet vaikuttavat todellisuuden materiaaliseen rakenteeseen sekä toimijoiden identiteetteihin ja intresseihin. Toimijat näin ollen muodostavat toimintansa perusteet olemassa olevassa sosiaalis-materiaalisessa rakenteessa – joka on *yksittäisen toimijan näkökulmasta*

²⁵ Vrt. Puolustusministeriön jalkaväkiselvitystyöryhmän väliraportti (2003) ”Uskottavuuden ja sen muutosten yksiselitteinen mittaaminen on vaikeaa ja moniulotteista, eikä asiasta ole laadittu kokonaisvaltaisia tieteellisiä tutkimuksia.”

objektiivinen toisia²⁶ – mutta samalla omalla toiminnallaan muokkaavat tätä sosiaalis-materiaalista rakennetta.

Identiteetit konstruktivistisen tieteellisen selittämisen ytimessä

Konstruktivismi ei siis tee realismin kaltaisia yleisiä olettamuksia valtioista tai muista toimijoista. Realismille valtioiden identiteetit ja intressit ovat varsin pysyviä – ja ovat olleet näin läpi historian. Konstruktivistiselle tutkimukselle toimijoiden identiteetit ja intressit ovat jatkuvasti muokkautuvia muuttujia. Toimiessaan kansainvälisellä (ja kansallisella) areenalla, valtiot eivät ainoastaan toimeenpane niille itselleen edullisia päätöksiä. Valtioiden identiteetit ja siten myös intressit määrittyvät uudelleen – kehkeytyvät vähä vähältä ajan kuluessa – kansainvälisten toimien seurauksena. Toimenpiteet, jotka ovat aikoinaan päätetty toteuttaa laskelmoidusti instrumentaalina rationaalisuuden vallitessa saattavat muokkautua ja muuttua kansainvälisessä vuorovaikutuksessa osaksi toimijan identiteettiä. Valtiotoimijat – ja niiden lisäksi muut kansainvälisessä järjestelmässä toimivat poliittiset aktorit – rakentavat identiteettejään osallistuessaan kansainvälisen areenan toimintoihin.²⁷

Jatkuvasti käynnissä oleva toimijoiden identiteettien rakentuminen voidaan ymmärtää kahden yhtä aikaa vaikuttavan toiminnan välityksellä. Identiteettien rakentuminen aikahetkellä t_n voidaan ymmärtää aikaisemman ajanhetken t_{n-1} identiteetin *uudelleentuottamisena* eli vahventamisena (*reproduction*) ja *muuttumisena* (*transformation*). Yksittäisen toimijan identiteettien rakentuminen on siis temporaalisesti etenevä kahden rinnakkaisen prosessin tulos osana useiden toimijoiden välistä vuorovaikutusta tilanteessa, jossa kaikkien toimijoiden identiteetit ovat avoimia muutokselle. Aikaisemmin (t_n , t_{n-1} , t_{n-2} , t_{n-3} jne.) vahvasti konsolidoituneet identiteetit ovat vähemmän alttiita muutokselle kuin vähemmän luutuneet identiteetit. On kuitenkin huomionarvoista, että tarkasteltaessa kansainvälisen järjestelmän identiteettien rakentumista tietyllä ajanhetkellä yksittäisen toimijan X näkökulmasta, on huomioon otettava myös muiden toimijoiden vaikutukset X:n identiteetille sekä myös muiden toimijoiden identiteettien rakentuminen. Kansainvälisessä järjestelmässä tapahtuvalla interaktiolla on siis aina sekä olemassa olevia identiteettejä uudelleentuottava ja muuttava vaikutus. Osana kansainvälistä merkityksenantoa valtiot ja muut kansainväliset toimijat siis kohtaavat ja itse tuottavat sekä jatkuvuuden (uudelleentuottaminen) että muutoksen (transformaatio) voimia.²⁸

²⁶ Tietyllä ajanhetkellä yksittäinen toimija (esim. valtion X johto) kohtaa monien toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa muodostuvat intersubjektiiviset tosiasiat objektiivisina, näiden sosiaalisten faktojen alkuperästä huolimatta. Ks. esim. Wendt (1999).

²⁷ Esim. Wendt (1999), s. 169-170, 224-233.

²⁸ Temporaaalisesta dimensioista, ks. esim. Carlsnaes (1992).

Identiteetin määrittelyssä toiseudella ja uhkilla on merkittävä osuus. 'Itsen' määrittelemiseksi 'toinen' on tärkeä. Itsemäärittelyn kannalta on olennaista, että kyetään erottautumaan muista. Identiteetin rakentumiseen ja sen päämäärätietoiseen rakentamiseen liittyy aina rajan ja erilaisuuden määrittely. On kuitenkin huomionarvoista, että 'me' ja 'muut' -asetelma ei vääjäämättä johda 'muiden' muodostumiseen uhkaksi – puhumattakaan sotilaalliseksi uhkaksi 'meille'.²⁹ Tosin esimerkiksi kylmän sodan aika on hyvä esimerkki siitä, kuinka identiteettien rakentumisessa toinen koettiin voimakkaana sotilaallisena uhkana itselle. Toinen (lännen tapauksessa Neuvostoliiton johdama itäblokki) uhkasi omaa (lännen) olemassaoloa, ja tätä uhkaa vastaan oli valmistauduttava sodankäyntiin. Kylmän sodan päättyessä tuo identiteettien rakentumiseen vaikuttava logiikka ei suinkaan purkautunut nopeasti. Kylmän sodan sosiaaliset (kulttuuriset) rakenteet ovat sittemmin muokkautuneet vähitellen valtioiden ja muiden kansainvälisten toimijoiden vuorovaikutuksessa. Kylmän sodan mentaliteetti onkin periytynyt kylmän sodan jälkeiseen kansainväliseen politiikkaan lännen ja idän välisen vastakkainasettelun päättymisestä huolimatta.³⁰

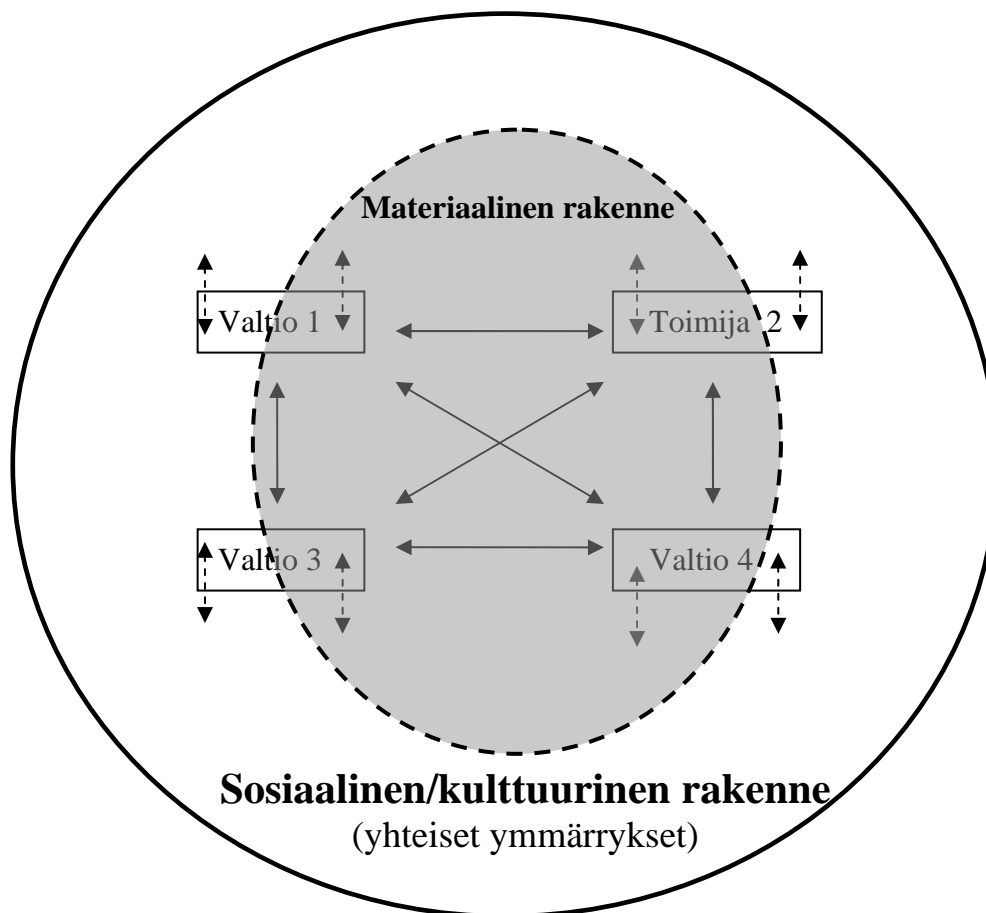
Uhat edustavat negatiivista identifikaatiota. Itse määritellään toisen vastakohtaksi. Toinen – vaihtoehtoinen tai rinnakkainen – logiikka identiteettien rakentumiselle on positiivinen identifikaatio. Tällöin toimija samaistuu johonkin toimijaan/toimintaan sen edustaman positiivisena koetun tekijän vuoksi. Yhteisön itsemäärittely ei tällaisessa tilanteessa tapahdu toiseuden vastakohtana vaan ”yhteisö tavallaan katsoo itseään peilistä uudistaessaan yhteisöllisyyttään.”³¹ Voidaankin arvioida, että vähitellen kylmän sodan vastakkainasettelun purkautumisen jälkeen ja supervaltojen välisen uhkaperustaisen kansainvälisen järjestelmän siirtyessä historiaan, mahdollisuudet positiiviseen identifikaatioon lisääntyivät. Tämä ei tarkoita sitä, että uhat olisivat poistumassa valtioiden turvallisuusstrategioista tai valtioiden arvioista turvallisuuteensa vaikuttavista tekijöistä. Pikemminkin tämä tarkoittaa sitä, että uhat monipuolistuvat, hajaantuvat ja *mahdollisesti* muodostavat pienemmän osan esimerkiksi läntisen yhteisön itsemäärittelystä. Asevoimien kehittäminen ei tästä näkökulmasta liity ainoastaan sotilaallisten uhkien määrittelyyn ja valmistautumiseen toimintaan näitä uhkia vastaan. Asevoimien kehittämiseen saattaa liittyä myös positiivista identifikaatiota: tietyn tyyppiset asevoimat halutaan kehittää, koska ne edustavat jotain haluttua ominaisuutta ja omistamalla nämä tietyn mallin mukaisesti rakennetut asevoimat toimija tuntee ja osoittaa kuuluvansa laajempaan sosiaaliseen ryhmään. Valtion pyrkiessä kuulumaan esimerkiksi kehittyneiden länsimaiden ryhmään – eräänlaiseen läntiseen arvoyhteisöön – tulee sillä olla tietyllä

²⁹ Ks. esim. Lehti (2003), s. 125.

³⁰ Ks. Booth (1998), s. 29-55.

³¹ Lehti (2003), s. 125.

tavalla organisoidut, varustetut ja koulutetut asevoimat.³² Tässä tutkimuksessa lähtökohtalettamuksena onkin, että *asevoimien kehittämisen taustalla vaikuttavat sosiaalisesti rakennettujen uhkakuvien lisäksi myös asevoimien kehittämiseen liittyvät symbolis-ekspressiiviset identiteettipoliittiset tekijät*. Asevoimia kehitetään siis vallitsevia ja ennakoituja uhkakuvia vastaan *sekä* osana valtion itsemäärittelyä – pyrkimystä mahdollisimman koherentin identiteetin rakentamiseen myös asevoimien kehittämisen osalta. Asevoimia kehitetään näin ollen johdonmukaisesti identiteetin muodostumisen kannalta keskeisen referenssiryhmän (Suomen osalta esimerkiksi länsi) yleisten kehityslinjojen mukaisesti. Tässä mielessä valtiot saattavat joutua tilanteeseen, jossa vallitsevat uhkakuvat ja identiteetin rakentamisen kannalta olennaisen referenssiryhmän paine asevoimien kehittämiseen ovat ristiriidassa.³³

Kuva 2.2. Esimerkki toimijoiden identiteettien rakentumisen viitekehyksestä kansainvälisessä järjestelmässä valtioiden näkökulmasta.

Kuva 2.2. esittää erittäin yksinkertaistetun mallin yksittäisen toimijan (esimerkiksi valtion) identiteetin rakentumisen viitekehyksestä tietyllä yksittäis-

³² Vrt. Wendt ja Barnett (1993).

³³ Ks. esim. Wendt (1999), s. 106, 229. Wendt käyttää kollektiivisen identiteetin (collective identity) käsitettä.

sellä ajan hetkellä. Kulloinkin toimijan käytännön toimet ovat vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa. Merkityksellisen toiminnan perustan kullekin toimijalle muodostaa kansainvälisessä järjestelmässä kehittyneet yhteiset ymmärrykset, joita kukin toimija tulkitsee omista lähtökohdistaan. Nämä kansainvälisessä järjestelmässä jatkuvasti piilevät ja kehkeytyvät yhteiset ymmärrykset sekä toimijan yksityiset ymmärrykset vaikuttavat siihen, mitkä kansainvälisen järjestelmän materiaalisien rakenteen tekijät toimija mieltää hyödyllisinä resursseina poliittisesti määriteltujen tavoitteiden ajamiseen. Toimijat ovat siis jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään sosiaalis-kulttuurisen (jaetut ymmärrykset) ja materiaalisien (olemassa olevat materiaaliset tekijät) rakenteen piirissä. *Konstruktivismin mukainen yhteisten ymmärrysten ja identiteettien merkitystä painottava tutkimusagenda ei näin ollen suinkaan pyri väheksymään materiaalistien tekijöiden merkitystä valtioiden ja muiden toimijoiden välisissä suhteissa.* Näin on syytä olla erityisesti asevoiman käyttöön liittyvässä tutkimuksessa, sillä asevoiman käytön edellytyksenä on materiaalistien resurssien – sotilaallisten suorituskykyjen – konkreettinen käyttö.

Usein toimijat pyrkivät vaikuttamaan kansainvälisen järjestelmän yhteisiin ymmärryksiin – tavoitteena kulttuurisen rakenteen osien (esimerkiksi asevoiman legitiimin käytön säännöt) uudelleentulkinta tai olemassa olevan tulkinnan säilyttäminen tai vahventaminen. Nämä kansainvälisen kulttuurisen rakenteen uudelleentulkintapyrkimykset kumpuavat toimijan kulloinkin vallitsevasta – ajan myötä muuttuvasta – identiteetistä. Toimijalla ei näin ollen ole läpi historian pysyvää staattista minäkuvaa tai kollektiivista identiteettiä. Se, minkälaiseksi toimija itsensä määrittää, riippuu kulloinkin vallitsevista historiallisista kansainvälisessä järjestelmässä vaikuttavista yhteisistä ymmärryksistä, materiaalistien resurssien jakautumisesta järjestelmässä³⁴ sekä näiden perusteella käytännön toimien kautta rakennetuista sosiaalisista identiteeteistä. Esimerkiksi Yhdysvaltojen kylmän sodan jälkeisen ajan identiteetin rakentumisessa vaikuttavia teemoja ovat olleet mm.:

- kylmän sodan voittaja,
- demokraattisten ja kapitalististen arvojen puolustaja,

---

³⁴ Kenneth Waltzin muotoilemassa uusrealismissa kansainvälisen järjestelmän luonnetta arvioitaessa (onko järjestelmä yksinapainen, kaksinapainen vai moninapainen) juuri materiaalistien resurssien jakautuminen kansainvälisessä järjestelmässä on keskeinen tekijä). Konstruktivismin lähtökohdusta tarkasteltuna, materiaalistien resurssien jakautuminen järjestelmässä on olennainen tekijä määritettäessä kansainvälisen järjestelmän luonnetta, mutta materiaalistien resurssien *merkityksen analyysi* on olennainen osa tutkimusagenda. Se, mitkä materiaaliset tekijät ovat kulloisessakin tilanteessa käyttökelpoisia resursseja edellyttää materiaalisiin tekijöihin liitettyjen merkitysten ja tulkintojen analyysiä. Esimerkiksi sotilaallista voimaa ei voida määritellä ylihistoriallisesti (mitkä tekijät 'tuottavat' sotilaallista voimaa toimijalle?) eikä sotilaallista voimaa ole mahdollista objektiivisesti mitata.

- ainoa supervalta,
- johtava läntinen teollisuusmaa,
- vapauden (*liberty, freedom*) puolustaja ja vapausaatteen leviittäjä.

Nämä yllä mainitut yhdysvaltalaisen identiteetin rakennusaineokset ovat mielekkäitä vain tietyssä historiallisessa kontekstissa – kylmän sodan jälkeisessä maailmassa, kun lähes viisi vuosikymmentä USA oli toiminut läntisenä johtovaltiona ideologisen vastakkainasettelun ilmapiirissä. Yhdysvaltojen kylmän sodan jälkeisen ajan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa sekä niistä johdettavaa asevoimien käytön periaatteita ei voida riittävästi selittää tarkastelemalla ainoastaan kylmän sodan jälkeisen ajan sotilasoperaatioita tai turvallisuuspolitiikan muotoiluita. Kylmän sodan ajalla rakentunut identiteetti on huomioitava tässä analyysissä – eräänlaisena historiallisena lähtökohtatilanteena, josta kylmän sodan jälkeisen ajan yhdysvaltalainen identiteetti on kasvanut ulos. Toisenlaisesta lähtökohtatilanteesta käsin (esimerkiksi kansainvälisen järjestelmän toiminnasta toisen maailmansodan jälkeen eristäytynyt Yhdysvallat) myös tämän päivän identiteetin rakentumisen vaihtoehdot olisivat toisenlaiset.

On huomionarvoista, että *identiteettien jatkuva rakentuminen perustuu vain osittain päämäärätietoiseen tavoitteelliseen toimintaan* – pyrkimykseen rakentaa toimijan omaa identiteettiä toivottuun suuntaan (esimerkiksi Suomi sotilaallisesti kyvykkäänä ja uskottavana läntisenä valtiona). Kansainvälinen vuorovaikutus toimijoiden välillä on jatkuvaa – kansainvälisesti vaikuttavia päätöksiä tehdään joka päivä tuhansissa organisaatioissa, useimmiten vailla pyrkimystä yhteisten ymmärrysten muuttamiseen tai toimijan identiteetin rakentamiseen. Kansainvälinen vuorovaikutus perustuu näin ollen yksittäisten toimijoiden käytännön toimiin (pätöksiä ja niiden toimeenpanoa), mutta kukaan yksittäinen toimija – esimerkiksi jo aiemmin mainittu Yhdysvallat – ei kykene täysin hallitsemaan kansainvälisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvien toimien sisältöä tai näiden toimien vaikutuksia yhteisiin ymmärryksiin.

Satojen ja tuhansien kansainvälisen järjestelmän toimintaan vaikuttavien organisaatioiden ja henkilöiden redusoiminen tutkimustoiminnan mahdollistavaksi analyttiseksi kokonaisuudeksi on välttämätöntä tieteellisen tarkoituksenmukaisuuden vuoksi. Luonnollisesti on ensiarvoisen tärkeää, että tässä analyttisen kehityksen rakentamisessa ja todellisuuden redusointityössä ei menetetä tutkimusongelman kannalta olennaista sisältöä. Tässä tutkimuksessa valtiotoimijoita katsotaan asevoiman kehittämiseen, ylläpitämiseen ja käyttämiseen liittyvissä päätöksissä edustavan *poliittinen valtiojoh-*

to ja ylin sotilasjohto.³⁵ Suomen tapauksessa puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämisen suuntalinjat määritetään Tasavallan presidentin³⁶, valtioneuvoston³⁷, eduskunnan³⁸ ja puolustusministeriön muodostaman *turvallisuuspoliittisen eliitin* puitteissa. Puolustusvoimain komentajalla on edellä mainittujen lisäksi tärkeä asema – eräänlaisena puolustusjärjestelmän korkeimman sotilaallisen asiantuntemuksen omistajana. Myös muut korkeat kenraalitason upseerit voidaan katsoa kuuluvaksi ylimpään sotilasjohtoon – ainakin silloin kun he oman toimialansa tai tehtävänsä osalta edustavat asiantuntemuksensa ja käytössään olevien resurssien puolesta koko puolustusvoimia tai jotain puolustusvoimien kolmesta puolustushaarasta (maavoimat, merivoimat, ilmavoimat). Puolustusvoimissa tähän ylimmän sotilasjohdon kategoriaan voidaan yhdistää ainakin Pääesikunnan päällikkö, operaatiopäällikkö, valmiuspäällikkö ja puolustushaarakomentajat.³⁹ Heillä kaikilla on näkyvä rooli puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämisen ohjaamisessa.

Valtioiden identiteetin rakentumista asevoimien kehittämisen, ylläpitämisen ja käytön näkökulmasta voidaan näin ollen tarkastella keskittymällä valtioiden turvallisuus- ja puolustuspoliittisten eliittien toimintaan. Erityisesti valtioiden sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden aloilla on hyvin tavanomaista, että päätöksenteon piiri on rajattu. Virallisen suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen näkökannan esittää tavanomaisesti joko presidentti, pääministeri, puolustusministeri tai ulkoministeri. Vastaavalla tavalla turvallisuus- ja puolustuspoliittisen linjanvedon valmistelu työ tehdään poliittisen valtiojohdon ja ylimmän sotilasjohdon ohjauksessa puolustus- ja ulkoasiainministeriöissä. Onkin varsin luontevaa, että suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen identiteetin tutkimuksessa huomio kiinnittyy erityisesti valtioneuvoston linjauksiin sekä puolustusministerin ja puolustusvoimain komentajan lausuntoihin, päätöksiin ja päätösten käytännön toimeenpanon ohjaukseen.

---

³⁵ Tämän tutkimustyön kannalta olennainen poliittinen valtiojohto käsittää valtiosta riippuen valtionpäämiehen tai pääministerin, hallituksen sekä puolustusministeriön/vast. Ylin sotilasjohto käsittää asevoimien komentajan/vast. sekä merkittävimpien kenraalitason tehtävien haltijat kussakin asevoimissa (tai Naton osalta liittokunnan organisaation korkeimmat edustajat – kuten pääsihteeri sekä korkeimmat kenraalitason upseerit).

³⁶ Tasavallan presidentin asema puolustusvoimien ylipäällikkönä ja ulkosuhteiden johtajana (Suomen ulkopoliittikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa) korostuu tässä tutkimuksessa.

³⁷ Mukaan lukien sen Ulko- ja turvallisuuspoliittinen valiokunta.

³⁸ Eduskunnan eri toimielimien osalta erityisesti puolustusvaliokunta ja ulkoasianvaliokunta ovat tämän tutkimuksen kannalta merkittävimmät, vaikka useimmiten eduskunnan tärkein ulko- ja turvallisuuspoliittinen rooli liittyy valtioneuvostossa tehtyjen päätösten hyväksymiseen.

³⁹ Merivoimien komentaja, ilmavoimien komentaja ja maavoimapäällikkö (vuodesta 2008 lähtien maavoimien komentaja).

Kansallisen edun sosiaalinen rakentuminen

Poliittinen realismi on pyrkinyt laajan yleistettävyyden omaavaan teorianmuodostukseen käsittelemällä valtioiden identiteettejä ja intressejä pysyvinä – tai jättämällä ne lähes kokonaan huomiotta (*black-boxing*) analyysissä.⁴⁰ Konstruktivistisen kansainvälisen politiikan teorian keskiössä on kysymys identiteettien jatkuvasta rakentumisesta. Kysymys on siitä, minkälaisina toimijoina esimerkiksi valtiot itseänsä ja muita valtioita pitävät. Valtioiden identiteettien rakentumisen osalta voidaan kylmän sodan jälkeisellä ajalla erotella mm. seuraavat identiteettien 'rakennusaineet'⁴¹:

- suurvalta vs. pieni valtio
- demokraattinen vs. autoritäärinen valtio
- kehittynyt vs. kehittymätön valtio
- vanha vs. heikko/hajoava valtio
- länsimainen vs. muu valtio
- sotilasmahti vs. pieni sotilaallinen suorituskyky
- offensiivinen vs. defensiivinen valtio

Identiteettien jatkuvan rakentumisen ohella toinen merkittävä tekijä konstruktivistisessä teoriassa liittyy intressien jatkuvaan määrittelyyn – tai rakentumiseen – osana kansainvälistä vuorovaikutusta ja merkityksenantoa. Perustuen kulloinkin vallitsevaan identiteettiin, valtiot 'määrittelevät'⁴² kansalliset intressinsä. Esimerkiksi offensiivisen sotilaallisen suurvallan intressit uhkaavassa kilpavarusteluun perustuvassa maailmanpoliittisessa tilanteessa määrittyvät eri tavalla kuin länsimaiseen yhteisöön kuuluvan pienen valtion kansalliset edut. Konstruktivismiin mukaisesti valtiot eivät siis ainoastaan *toimeenpane* intressiensä mukaista politiikkaa mahdollisimman tehokkaalla tavalla, vaan osallistamalla kansainväliseen vuorovaikutukseen muiden kanssa ne myös jatkuvasti *määrittelevät* intressinsä.⁴³

Valtioiden tai muiden toimijoiden intressit ohjaavat niiden toimintaa jatkuvassa kansainvälisessä vuorovaikutuksessa. Valtioiden ja muut toimijat toimivat *usein* instrumentaalisen rationaalisuuden mukaisesti pyrkien maksimoi-

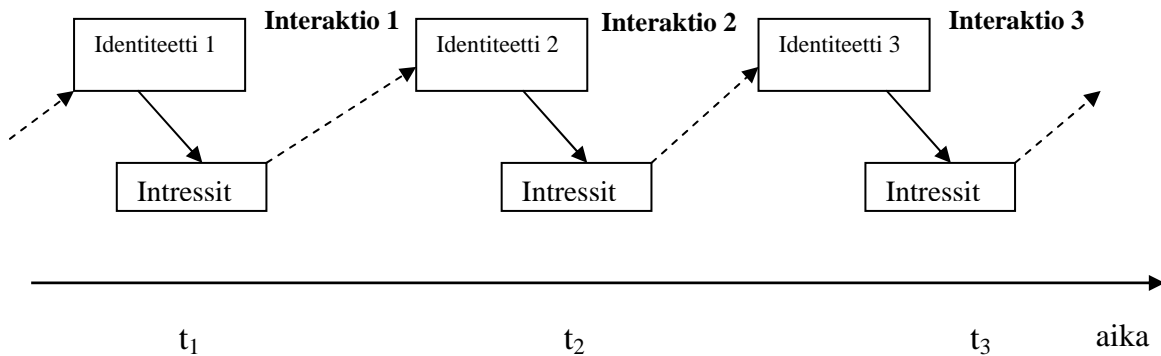
⁴⁰ Ks. esim. Wendt (1994); Wendt (1999).

⁴¹ Kyseiset esimerkinomaiset valtioiden identiteettien rakennusaineet kuvastavat jatkumon kahta päätyä, joiden väliin mahtuu moninainen määrä nyansoidumpia identiteettien osatekijöitä.

⁴² Tässä yhteydessä määrittely ei tarkoita sitä, että valtion turvallisuus- ja puolustuspoliittinen eliitti pyrkisi eksplisiittiseen kansallisen edun määrittelyyn. Pääsääntöisesti identiteetit muuntuvat kansallisiksi eduiksi tilanteissa, joissa päätöksentekijän tekevät päätöksiä niukkuuden olosuhteissa. Näissä tilanteissa kaikkia tavoitteita ei voida saavuttaa.

⁴³ Ks. Katzenstein (1996), s. 2. "Interests are constructed through a process of social interaction. 'Defining', not 'defending' the national interest is what this book seeks to understand."

maan etunsa – niin kuin poliittisen realismin koulukunta olettaa. Kuitenkin, konstruktivistisen teorian mukaisesti valtioiden kansallisten intressien ja muiden toimijoiden intressien jatkuvasti rakentuvat luonteet merkitsevät sitä, ettei intressejä voida redusoida ylihistoriallisiksi päämääriksi⁴⁴ – esimerkiksi vallan maksimointi valtioiden kansallisena etuna.⁴⁵ Kulloinkin vallitsevien intressien tunteminen edellyttää niiden empiiristä tutkimista!⁴⁶

Kuva 2.3. Identiteettien ja intressien jatkuva rakentuminen käytännön toiminnan kautta aikaisempia yhteisiä merkityksiä muuttamalla tai niitä uudelleen tuottamalla.

Lisäksi konstruktivistisesta näkökulmasta tarkasteltuna on huomionarvoista, että toimijan valitseman toimintalinjan (esimerkiksi tehty poliittinen päätös tai käytännön toiminta esimerkiksi asevoimien toiminnan muuttamiseksi) taustalla saattavat vaikuttaa *instrumentaalien* rationaalisuuden lisäksi *normatiiviset* tekijät – osallistuminen johonkin, koska sitä pidetään toivottavana tai oikeana – tai *kommunikatiiviset* tekijät – osallistuminen johonkin, koska osallistumisella halutaan viestittää muille tiettyjä ominaisuuksia itsestä.⁴⁷ Toimijan intresseistä johdettavissa oleva rationaalinen toiminta

⁴⁴ Konstruktivismiin näkökulmasta katsottuna realismin pyrkimys ylihistoriallisten faktojen, käsitteiden ja teoriamuodostuksen muotoiluun on lähinnä pyrkimys häivyttää faktojen, käsitteiden ja teorioiden historiallisuus – niiden kontekstisidonnaisuus sekä 'synty- ja kehityshistoria'. Vrt. Moisio (2003a), s. 23.

⁴⁵ Kansallinen etu vallan maksimointina, ks. Morgenthau (1967).

⁴⁶ Raymond Aron kritisoi amerikkalaisia realisteja – ja erityisesti Hans Morgenthau'ta – kansainvälisen järjestelmän toimintalogiikan redusoimisesta yhdeksi ylihistorialliseksi rakennelmaksi – kansainväliseksi anarkkiseksi järjestelmäksi. 'Sosiologisena realistina' Aron pyrki osoittamaan, että anarkkisia järjestelmiä voi olla erilaisia. Koskien valtioiden tavoitteita kansainvälisessä järjestelmässä Aron jatkoi Morgenthaun valta(*power*)-painotteisuuden kritisointia ja esitti, että valta, turvallisuus (*security*) tai kunnia (*glory*) voivat olla valtioiden toiminnan päämääriä. Aronille kansallisten etujen määrittäminen tietyllä ajanhetkellä oli empiirisen tutkimuksen kohde – olettaen kansallisten intressien pysyvyydestä oli Aronille pätevä vain hyvin yleisellä power-security-glory tasolla. Ks. Aron (1966), erityisesti s. 77.

⁴⁷ Instrumentaalista, normatiivisesta ja kommunikatiivisesta rationaalisuudesta, ks. Etzioni (1988), s. 74-108; Forsberg (1997), s. 203-259; Habermas (1984), s. 99; Risse (2000), s. 9-10.

tietyllä hetkellä perustuu näin ollen sekä instrumentaaliin, normatiiviseen että kommunikatiiviseen rationaalisuuden yhdistelmään. *Kansallista etua ei näin ollen voida laskelmoida objektiivisista valtioista koskevista ylihistoriallisista lainalaisuuksista.* Kansallinen etu on yhdistelmä instrumentaaleja, normatiivisia ja kommunikatiivisia päämääriä, jotka yhdistetään kansallisessa päätöksenteossa osana kansainvälistä vuorovaikutusverkostoa. Se, missä suhteessa nämä kolme edellä mainittua intressien osatekijää vaikuttavat rationaalisesti toimivien valtioiden ja muiden toimijoiden käytännön toimiin, on konstruktivismiin mukaisesti empiirisen tutkimuksen kohde.

Suomen puolustusjärjestelmän muutoshaasteiden analyysi kylmän sodan jälkeisellä ajalla yllämainitusta konstruktivistisesta näkökulmasta merkitsee sitä, että Suomen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien toiminnan kehittämistä ei tarkastella ainoastaan instrumentaalien rationaalisuuden mukaisesta kansallisen edun näkökulmasta. Puolustusvoimia ei näin ollen kehitetä Suomen puolustuspolitiikan osana ainoastaan toimimaan tehokkaimmalla tavalla objektiivisesti havaittavissa olevia ulkoisia turvallisuusuhkia vastaan. On huomionarvoista, että ulkoiset turvallisuusuhkat – uhkakuvat – ovat sosiaalisesti rakentuneita ja että ulkoiset turvallisuusuhkat ovat yhteydessä suomalaisen identiteetin rakentumiseen. *Konstruktivistisesta näkökulmasta tarkasteltuna puolustusvoimia kehitetään toimimaan tehokkaasti sosiaalisesti rakennettuja uhkakuvia vastaan.*⁴⁸ *Tämän lisäksi puolustusvoimia kehitetään ja käytetään osana Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa normatiivisesti positiivisten kansainvälisten lopputulosten aikaansaamiseen (mm. rauhanturvaaminen ja sotilaallinen kriisinhallinta) sekä kommunikoimaan muille kansainvälisille toimijoille Suomen identiteettiä ja asemaa kansainvälisessä järjestelmässä.* Tässä viimeksi mainitussa tehtäväkentässä puolustusvoimien kehittäminen ja käyttäminen osoittaa muille valtioille ja toimijoille Suomen näkemyksen kansainvälisen turvallisuusjärjestelmän tilasta ja Suomen asemasta siinä. Puolustusvoimien kehittämisen kommunikatiivinen dimensio ilmenee mm. myöntymisenä kansainväliselle normipaineelle esimerkiksi tehokasta sotilaallista toimintaa koskevien yhteisten ymmärrysten osalta. Tällöin puolustusvoimia kehitetään identiteetin rakentumisen kanalta tärkeimmän tai tärkeimpien referenssiryhmien asevoimien kehittämistä ohjaavien trendien mukaisesti – monesti vastoin instrumentaalien rationaalisuusolettaman edellyttämää toimintalinjaa.

Tässä tutkimuksessa lähtökohtaolettamuksena on se, että suomalaisen identiteetin sotilaallisen osa-alueen rakentumisen kannalta läntiset teollisuusmaat muodostavat tärkeimmän viiteryhmän. Erityisesti Yhdysvallat ja muut kehittyneet läntiset teollisuusmaat – pääasiassa Euroopassa – muodostavat

---

⁴⁸ Tällä toteamuksella on selvä ero käsitykseen, jonka mukaisesti asevoimien tehtävänä on tehokkaalla tavalla vastata ulkoisiin objektiivisiin uhkiin.

suomalaisen sotilaallisen identiteetin rakentumisen kehyksen.⁴⁹ Yhdysvallat, eurooppalaiset länsimaiset valtiot, Euroopan unioni sekä Nato muodostavat tässä mielessä puolustusvoimien kehittämisen identiteettipoliittisen viiteryhmän. Tämä läntisen turvallisuusyhteisön⁵⁰ piirissä tapahtuva suomalaisen identiteetin rakentuminen vaikuttaa osaltaan myös Suomen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien toiminnan kehittämiseen. Tässä tutkimuksessa kysymyksenasettelu pyrkii läntisessä turvallisuusyhteisön piirissä jatkuvasti tapahtuvan sodan kuvan muutoksen analysoinnin välityksellä lähestymään Suomen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämisen haasteita kylmän sodan jälkeisellä ajalla. On kuitenkin huomionarvoista, että Suomen identiteetin rakentumisen kannata olennaisen läntisen viiteryhmän määrittely on aina enemmän tai vähemmän kiistanalainen.⁵¹ Käsitteet 'länsi', 'läntinen', 'länsimainen' ja 'läntinen turvallisuusyhteisö' eivät perustu objektiivisesti arvioitavaan käsitelmäärittelyyn. Nämä käsitteet ovat sosiaalisesti rakentuneita – ja jatkuvasti rakentuvia – ja niihin liittyy kylmän sodan kaudella sellaisia ominaisuuksia kuten kehittyneisyys, maallisuus, kaupungistuneisuus, demokratia, markkinatalous ja hyvinvointi.⁵²

Materiaalisten resurssien sosiaalinen rakentuminen

Konstruktivismi painottaa materiaalisten resurssien hyödyllisyyden tai hyödyttömyyden ymmärtämistä sodankäynnille näihin resursseihin kiinnittyvien merkitysten välityksellä. Materiaaliset objektit eivät automaattisesti tai itsestään muutu sotilaallisiksi valtaresursseiksi. Esimerkiksi sotilaallinen voima ja sotilaalliset voimasuhdearviot tai -laskelmat edellyttävät useamman toimijan välisessä vuorovaikutuksessa muodostuneiden materiaalisten resurssien tulkintasääntöjen tuntemusta: *Ennen kuin on mahdollista vertail-*

⁴⁹ Ks. esim. Lipponen (1999). ”Myös ulko- ja turvallisuuspoliittinen asemamme on olennaisesti selkiytynyt ja vahvistunut. Meille on kiistatonta etua siitä, että voimme jatkuvasti pitää neuvua meille läheisen maaryhmän kanssa. EU-maat pitävät toisensa tietoisina ulko- ja turvallisuuspolitiikan eri lohkojen kehityksestä. Niiden kesken vahvistuu yhä selkeämmin toimintalinja, joka tähtää yhteisten etujen ajamiseen.”; Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995), s. 42. ”Suomi ei ole Euroopan kahtiajaon päätymisen jälkeen turvallisuuspoliittisesti idän ja lännen välissä. Suomi on vahvistanut turvallisuuttaan liittymällä Euroopan unionin jäseneksi ja osallistamalla yhteistyöhön nojaavan turvallisuuden rakentamiseen lähialueillaan, laajemmin Euroopassa ja myös yleismaailmallisesti.”; Läntisen turvallisuusyhteisön tärkeä asema suomalaisen identiteetin rakentumiselle on johdettavissa myös esimerkiksi puolustusministeriön vuonna 2003 julkaisemasta jalkaväkimiinaselvitystyöryhmän väliraportista: ”Jättäytyessään toistaiseksi Ottawan sopimuksen ulkopuolelle Suomi erottautui samalla normaalista viiteryhmästä eli muista pohjoismaista ja EU-maista.” Ks. Puolustusministeriön jalkaväkimiinaselvitystyöryhmän väliraportti (2003).

⁵⁰ Turvallisuusyhteisöstä (*security community*), ks. esim. Adler ja Barnett (1998).

⁵¹ 'Lännen' käsitteen ongelmista ja muuttumisesta, ks. esim. Joenniemi ja Lehti (2006); Abramsky (2007), s. B6-B8; Behnke (2007).

⁵² 'Länttä' määrittelevistä ominaisuuksista, ks. esim. Hall (1999), s. 78-84.

*la ja laskea sotilaallisen voiman osatekijöiden suhteita, tulee tietää mitkä ovat sellaisia sotilaallisia materiaalisia resursseja, jotka tulee sisällyttää voimasuhdearvioihin.*⁵³ Jo aikaisemmin mainittu esimerkki taistelupanssarivaunun hyödyllisyydestä sotilaallisen voiman indikaattorina tilanteesta, jolloin varaudutaan laajamittaiseen symmetriseen mekanisoituun sotaan, mutta sen vähäisemmästä hyödyllisyydestä kansalaisyhteiskunnan sisällä käytävässä sodasta esimerkiksi sissitoiminnan ja terrorismin keinoja käyttävää hajautunutta (epäsymmetristä) sotaa käyvää vastustajaa vastaan on osoitus saman materiaalisen tekijän hyödyllisyyteen ja uskottavuuteen liittyvistä erilaisista tulkinnoista erilaisissa tilanteissa.

Kansainvälisen turvallisuusjärjestelmän piirissä tehtävistä materiaalisen rakenteen yhteisistä tulkinnoista toimijoiden materiaalien resurssien mahdollistama sodankäyntikyky lienee tärkein huolimatta siitä, onko asevoimien tärkeimmäksi tehtäväksi osoitettu pelote (hyökkäyksen estäminen) vai aktiivinen toiminta muiden pakottamiseksi haluttujen lopputulosten aikaansaamiseksi. Toimijan sodankäyntikyvyn arvioinnissa yhtenä tärkeänä osatekijänä on sen sotilaallinen voima, materiaalien ja immateriaalien sotilaallisten resurssien omistamisesta ja käyttövalmiudesta muodostuneet käsitykset toimijan toimintamahdollisuuksista sodan ajan tilanteessa ja sen kyvystä asevoiman käyttöön. *Toimijoiden sotilaallisesta voimasta tehtävät arviot perustuvat monin osin kansainvälisessä järjestelmässä yleisesti hyväksytyjen kyseiselle aikakaudelle ominaisten tehokkaiden ja uskottavien sotilaallisten suorituskykyjen omistamiseen.* Ne suorituskyvyt, joita yleisesti pidetään uskottavina ja tehokkaina, 'tuottavat' omistajalleen sotilaallista voimaa. Näiden tiettyjen uskottavina ja tehokkaina pidettyjen suorituskykyjen yleinen arvostus perustuu aikaisempien asevoiman käyttöön liittyvien tapahtumien ja materiaalisen maailman tulkintaan. *Kun menneille asevoiman käyttöön liittyville tapahtumille ja sotilasoperaatioissa ja sotilaallisissa harjoituksissa käytetyille materiaalisille sotilasresursseille rakentuu yhteisiä merkityksiä, materiaalisen rakenteen osatekijöistä muodostuu sotilaallisen voiman komponentteja.* Sotilaallinen voima ja sotilaallisen voiman arvioinnissa käytettävät yleisesti hyväksytyt indikaattorit rakentuvat kansainvälisessä järjestelmässä tapahtuvassa toimintaan ja puheeseen⁵⁴ liittyvässä merkityksenantoprosessissa, jossa asevoiman käyttöön liittyvät materiaaliset tekijät (esim. panssarivaunu, hävittäjälentokone) ja immateriaaliset tekijät (esim. sotilasjohdon laatu) kiinnitetään tiettyihin uskottavan ja tehokkaan sotilaallisen toiminnan tulkintoihin. *Nykyisyydessä tapahtuvassa sotilaallisen voiman arvioinnissa menneisyys on näin ollen aina läsnä.* His-

⁵³ Vrt. Guzzini (1998), s. 231. "[B]efore diplomats can count, they must decide what counts".

⁵⁴ Tässä halutaan korostaa kommunikaation ja retoriikan merkitystä muun käytännön toiminnan (esim. sotilaallisen hyökkäysoperaation toteuttaminen) ohessa. Yleisesti voidaan todeta puhumisen olevan toimintaa – esimerkiksi toisten vakuuttamista omasta halusta käydä sotaa.

torialliset tapahtumat mahdollistavat useita vaihtoehtoisia – ja usein ’kilpailuvia’ tai toisensa haastavia – kertomuksia menneisyydestä (esimerkiksi Suomen ajautuminen jatkosotaan tai Suomen pyrkimys talvisodassa koettujen menetysten korvaamiseen jatkosodalla) ja nykyisyydessä valitut tai muodostuneet tulkinnat menneisyydestä ohjaavat toimintaa tulevaisuudessa.

Sodan aikana ja sen jälkeen tehtävät tulkinnat sodan onnistumisesta tai epäonnistumisesta sekä esimerkiksi onnistumiseen tai epäonnistumiseen johtaneista tekijöistä sekä tehokkaista sotilaallisista materiaalisista resursseista ohjaavat asevoimien kehittämistä tulevaisuuteen – onnistumisedellytysten parantamiseksi tulevaisuuden sodissa ja sotilasoperaatioissa. Esimerkiksi Vietnamin sodasta Yhdysvalloissa kylmän sodan aikana tehdyt tulkinnat johtivat supervallan keskittymään asevoimiensa tehtäväkentässä laajamittaisen symmetrisen sodan käymiseen. Vietnamin sodasta tehdyt tulkinnat eivät rajoittuneet ainoastaan Yhdysvalloissa vedettyihin johtopäätöksiin asevoimien kehittämisestä. Koko kansainvälisen järjestelmän piirissä Vietnamin sodan jälkeen tunnustettiin kumouksellisen epäsymmetrisen sodankäynnin vaarallisuus laajamittaiseen konventionaaliseen sodankäyntiin valmistautuneelle teollisuusmaalle. Luonnollisesti Vietnamin sota ei ollut ainoa kylmän sodan aikainen historiallinen tapahtuma, jonka vaikutuksesta epäsymmetriseen sodankäyntiin perustuva kumouksellinen sodankäynti nousi esiin. Myös Ranskan kokemukset Indokiinasta ja Algeriasta sekä Neuvostoliiton kokemukset Afganistanissa 1970- ja 1980-luvuilla rakensivat supervaltakeskeiseen kylmän sodan ajan sodan kuvaan pienen epäsymmetrisen sodankäynnin sivujuonteen. Tämän kylmän sodan kaudella orastanut epäsymmetrisen sodankäynnin traditio on ollut ’käyttöön otettavissa’ kylmän sodan jälkeisellä ajalla, kun laajamittaisen supervaltojen välisten liitokuntien yhteenoton todennäköisyys romahti. Kylmän sodan ajan ydinsodan ja laajamittaisen sodan mahdollisuus Euroopassa ohjasi Indokiinasta, Algeriasta, Vietnamista ja Afganistanista tehtyjä tulkintoja. Edellä mainittujen epäsymmetristen sotien häviäminen ei merkittävässä määrin vaikuttanut hävinneen osapuolen asevoimien kehittämiseen vastaavanlaisten epäsymmetristen sotien voittamiseksi jatkossa.

Kylmän sodan aikana asevoiman käyttöön liittyvät kansainvälisen materiaalisen rakenteen tulkintasäännöt muokkautuivat varsin laajasti hyväksytyiksi. Supervallat Yhdysvallat ja Neuvostoliitto erottuivat muista erityisesti niiden laajan ydinasevarustuksen ja mittavien tavanomaisten asevoimien avulla. Sotilaallista voimaa ja potentiaalista sodankäyntikykyä arvioitiin kylmän sodan kaudella varsin kvantitatiivispainotteisin näkökulmin. Teolliseen massatuotantoon perustuvien asevoimien käyttöön hankittujen asejärjestelmien lukumääräiset vertailut olivatkin hyvin tavanomaisia lähes koko kylmän sodan kauden ajan. Esimerkiksi taistelupanssarivaunujen, taistelulentokoneiden, lentotukialusten, raskaiden tykistöaseiden ja panssaroitujen

miehistönkuljetusvaunujen lukumäärät olivat tärkeässä osassa kylmän sodan ajan sotilaallisen voiman tulkinnoissa ja vertailuissa. Luonnollisesti näiden massatuotantoon perustuvien eri asejärjestelmien ja -lavettien lukumääräkeskeisen sotilaallisen voiman vertailua vaikeutti laadulliset eroavaisuudet ja näiden asejärjestelmien ja -lavettien arvioitujen käyttötilanteiden vaihtelut: sotilaallisen voiman arviointi on aina kontekstisidonnaista. Lisäksi erilaisten sotilaallisten resurssien väliset vertailut ovat aina hyvin yksinkertaistavia ja parhaassakin tapauksessa vain suuntaa antavia: kuinka monta panssaroitua miehistönkuljetusvaunua vastaa yhtä taistelupanssari-vaunua?

Ydinasepainotus kylmän sodan ajan materiaallisen sotilaallisen rakenteen tulkinnoissa lisäsi sotilaallisten voimasuhdevertailujen ja -laskelmien ongelmia. Kuinka verrata toisiinsa konventionaalisia aseita ja ydinaseita? Kuinka monta hävittäjäkonetta korvaa yhden mannertenvälisen ydinohjuksen? Ydinaseiden käyttöön liittyvän empiirisen materiaalin puute – niitä on käytetty sotatoimissa vain kahdesti vuonna 1945 ja silloinkin hyvin alkeellisessä muodossa – on merkinnyt sitä, ettei varmuutta ydinaseiden käytön vaikutuksista ja seurauksista laajamittaisessa sodassa kyetä kuin arvaamaan. Onko ensi-isku todella mahdollinen? Päättääkö vastustaja todella vastata ydiniskuun ydinasein, kun lopputuloksena on suurella todennäköisyydellä sivilisaation tuho? Vastaukset tämän tyyppisiin kysymyksiin siirtyivät osaksi kylmän sodan ajan strategisen teoria sisältöä ja lähtökohtalettamuksia. Koska varsinaista evidenssiä ydinaseiden käyttöön liittyvistä tekijöistä oli saatavilla varsin rajoitetusti⁵⁵, ydinaseopeissa (ydinasedoktriinit) jouduttiin tekemään oletuksia monista ydinaseiden käyttöön liittyvistä tekijöistä. Ja koska ydinasedoktriinien vastaavuutta todellisuuteen ei ollut millään tavalla mahdollista verifioida, muodostui ydinaseteoretisoinnista ja -opeista eräänlainen olettamuksiin ja julkilausumiin perustuva ajatuskokonaisuus, joka kylmän sodan edetessä irtautui sodankäynnin 'konkreettisesta todellisuudesta'. Ydinaseoppien looginen koherenssi ja sisäinen logiikka korvasi todenmukaisuuden tilanteessa, jossa toivottua korrespondenssia todellisuuteen ei ollut mahdollista saavuttaa.⁵⁶

Edellä mainituista ongelmista huolimatta *kylmän sodan kaudella sotilaallisen voiman ja potentiaalisen sodankäyntikyvyn arviointikriteerit rakentui-
vat varsin laajalti hyväksytyiksi ja yhteisesti ymmärretyiksi* kansainvälisen järjestelmän valtiotoimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Osittain tämä johtui siitä, että kaksi valtiota erosi niin selvästi muista, että niitä kutsuttiin supervalloiksi. Näiden supervaltojen johtamien liittokuntien väliset *soti-*

⁵⁵ Paras todistusaineisto ydinaseiden käytöstä sotatilanteessa on ollut saatavilla Hiroshiman ja Nagasakin pommituksista vuodelta 1945 ja rauhan ajan ydinkokeista, joita ydinasevallat kylmän sodan kaudella tekivät.

⁵⁶ Ks. esim. Hurwitz (1989).

laalliset voimasuhdevertailut tehtiin kylmän sodan kaudella ensimmäisen ja toisen maailmasodan perintönä laajamittaisen kulutussodankäynnin näkökulmasta. Se, kuinka asevoimat selviäisivät laajoista vihollisen tuhoamiseen pyrkivistä operaatioista ja kuinka paljon tappioita asevoimat kykenivät kestämään romahtamatta, muodostuivat kylmän sodan ajan materiaalisen rakenteen tulkintasääntöjen keskeiseksi sisällöksi. Kahden maailmansodan jälkeisellä ajalla kyky kuluttaa (tuhota) vihollista ja kestää massamaista kulutussodankäyntiä mahdollisimman pitkään merkitsi sotilaallisten resurssien lukumäärän korostumista. Luonnollisesti nämä materiaalisen todellisuuden tulkintasäännöt edellyttivät varsin yleisestä luonteestaan johtuen monia olettamuksia ja arvauksia omista ja vastustajan käytössä olevista suorituskyvyistä sekä kyvystä ja halusta käyttää niitä. Valtaa (*power*) tai sotilaallista voimaa (*military power*) ei voida kansainvälisessä järjestelmässä objektiivisesti mitata. Ne ovat aina suhteellisia ja kontekstisidonnaisia.

Sodasta sodan kuvaan

”Understanding the nature of war is important for more than academic reasons; the nature of a thing tends to define how it can and cannot be used, which, in the case of war, makes it extremely important to both political and military leaders.”⁵⁷

Siirtymä realismin mukaisesta tutkimusasetelmasta konstruktivismiin voidaan käsittää siirtymänä sodasta *sodan kuvaan*. Realismissa sota on luonteeltaan ylihistoriallinen – tai voisi sanoa historiaton – ilmiö.⁵⁸ Sodan peruslogiikka on muuttumaton. Ainoastaan sodan ilmenemismuodot vaihtuvat aikakausittain sodankäyntivälineiden ja doktriinien muuttuessa. Realismin näkökulma sotaan on tyypillinen esimerkki *ongelmanratkaisuteorian tieteenfilosofisista lähtökohdista: tarkka ja mahdollisimman oikea määritelmä sodasta yhdistettynä kansainvälisen politiikan lainalaisuuksia hyvin kuvaavaan teoreettiseen rakennelmaan* (realismi) tekee tieteelliseen tutkimukseen perustuvan tai ainakin siihen vahvassa yhteydessä olevan menestyksekkään ulko- ja turvallisuuspolitiikan mahdolliseksi. Ongelmanratkaisuteorian realismin varsin yleisistä lähtökohdista tarkasteltuna sota on pyrittävä määrittelemään universaalisti – yleismaailmallisesti kaikkiin tilanteisiin sopivaksi – ja ajattomasti, jotta sodan käsitteen avulla voidaan yhtä pätevästi selittää esimerkiksi antiikin Kreikan kaupunkivaltion toimia kuin tämän päivän ainoan supervallan – Yhdysvaltojen – toimia kansainvälisessä järjestelmässä. Tarkasti määritellyn käsitteen ja sen käyttöä ohjaavan teorian *sovellettavuus eri aikakausina ja erilaisissa tilanteissa* luo mahdollisuuden tieteellisesti tutkitun tiedon käytölle päivittäisessä poliittisessa prosessissa. Kylmän sodan ajan yhdysvaltalaisen strategian tutkimusyhtei-

⁵⁷ Echevarria (2003), s. v.

⁵⁸ Ks. esim. Sivonen (2006), s. 113.

sön ja turvallisuuspoliittisen päätöksentekoeeliitin välinen tiivis yhteistyö ja yhteinen maailmankuva kuvastavat hyvin tieteellisten ongelmanratkaisuteorioiden ja käytännön politiikan tekemisen välistä suhdetta.

Ongelmanratkaisuteorioille on siis tyypillistä – ja tutkimustavoitteet huomioiden ensiarvoisen tärkeää – että käytetyt käsitteet kuvaavat ’todellisuutta’ mahdollisimman tarkasti. Käsitteen ja todellisuuden välistä suhdetta voidaan kuvata korrespondenssi-totuusteorian välityksellä. Tutkimuksen tekemistä ohjaavat käsitteet mahdollistavat toden tiedon saavuttamisen – mutta ainoastaan silloin, kun käsite on määritelty ’oikein’. Puolustusvoimien määritelmärekisterin kuvaus sodan käsitteestä on hyvä esimerkki ongelmanratkaisuteorioille tyypillisestä käsitelmäärittelystä: jos sota voidaan määritellä oikein, mahdollistaa se sodan välttämiseen ja tarvittaessa sodan voittamiseen keskittyvän tieteellisen tutkimuksen. Puolustusvoimien määritelmärekisterissä sota on määritelty seuraavasti:

”[Sota on] sellainen tosiasiallinen tilanne, jossa Suomi on joutunut vieraan valtion aseellisen voimankäytön tai vaikutuksiltaan siihen verrattavien terroritoimenpiteiden kohteeksi ja jossa valtiollisen itsenäisyyden turvaaminen ja oikeusjärjestyksen ylläpitäminen vaativat puolustustilalain toimivaltuuksien käyttöä.”⁵⁹

Vastaavalla tavalla Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan laitos on määritellyt vuonna 2000 sodan seuraavalla tavalla:

”Sota poikkeuksellisenä tilanteena on normaaliolojen, rauhan vastakohta. Se on vieraan valtion / valtioiden äärimmäinen keino, jolla pyritään poliittisten päämäärien saavuttamiseen aseellista voimaa käyttäen.”⁶⁰

Molemmissa yllä mainituissa sodan määritelmässä on ongelmanratkaisuteorialle ominainen tapa määritellä käsite. Sota on määritelty valtiotoimijan näkökulmasta – ja toisessa määritelmässä eksplisiittisesti Suomen näkökulmasta. Lisäksi määritelmän tavoitteena on antaa tarkka kuvaus niistä olosuhteista, joita voidaan luonnehtia sodan käsitteen välityksellä. Yllämainittuihin käsitteisiin liittyvänä sodan kuvan käsite määritellään taktiikan laitoksen julkaisussa seuraavasti:

”Sodan kuva on sodan alakäsite. Taktiikan laitoksen määritelmän mukaan **sodan kuva** on kokonaisvaltainen näkemys siitä, miten aseellista voimaa **tulevaisuuden** konflikteissa käytetään, mihin se kohdistuu ja miten se vaikuttaa koko yhteiskuntaan.”⁶¹

⁵⁹ Puolustusvoimien määritelmärekisteri (2008).

⁶⁰ Iskanius ja Kääriäinen (2000) s. 105.

⁶¹ Sama, s. 106 (alkuperäinen lihavointi).

Ongelmanratkaisuteorian näkökulmasta siis on mahdollista erottaa toisistaan sodan määritelmä – tosi kuvaus sodan olemuksesta – ja sodan kuva – visiomainen kuvaus sodan tulevasta luonteesta. Sota on valtioiden välinen aseellinen selkkaus, jossa poliittisia päämääriä tavoitellaan fyysisen väkivallan avulla. Sodan kuva on hierarkkisesti alemmalla tasolla – tulevaisuuteen projisoitu näkemys siitä, miten tulevissa sodissa asevoimaa käytetään ja mitä vaikutuksia tällä asevoiman käytöllä on tulevaisuudessa. Sodan määritelmä on universaali, aikaan sitomaton, sodan kuva puolestaan on tietyn toimijajoukon (tässä tapauksessa Suomen puolustushallinnon ja valtiojohdon) piirissä syntynyt ja vallitseva partikularistinen näkemys siitä, minkä muodon sota tietynä tulevaisuuden ajanhetkenä saa. 'Sota' on siis ongelmanratkaisuteoriassa historialliseen aineistoon ja havainnointiin perustuva määrittelykysymys ja sitä voidaan – tai sitä ainakin pyritään – arvioimaan objektiivisesti. 'Sodan kuva' puolestaan on tietyn ihmisjoukon puitteissa vallitseva yksityiskohtaisempi käsitys siitä, minkä luonteen varsin yleisellä tasolla määritelty sota saa tulevaisuudessa.

Vastaavasti taistelun kuva määritellään samassa taktiikan laitoksen julkaisussa seuraavalla tavalla:

”**Taistelun kuva** on sodan kuvaan perustuva, usein Suomen sotilaallisten uhkamallien mukaisesti tarkasteltu ja niitä yksityiskohtaisempi ja tarkempi käsitys siitä, miten sotavoimaa käytetään **tulevaisuuden** erilaisissa kriiseissä taistelukentällä sekä tietyissä olosuhteissa ja poliittisissa tilanteissa sota-toimen, operaation tai taistelun voittamiseksi.”⁶²

Yllä mainittujen määritelmien mukaisesti taistelun kuva on siis sotaan liittyvien käsitteiden hierarkkisessa rakennelmassa alimmalla tasolla. Taistelun kuva on detaljeiltaan runsas kuvaus tulevaisuuden taistelukentällä käytävistä taisteluista. Taistelun kuvan voi siis sanoa konkretisoivan tulevaisuutta yleisellä tasolla kuvaavan sodan kuvan, jotta asevoimien käyttöön liittyvät poliittiset päätökset, valinnat ja puolustusvoimien kehittäminen tulevat rationaalisesti mahdollisiksi.

Kriittisiä teorioita edustavan konstruktivismiin näkökulmasta sodan ylihistoriallinen luonne voidaan ymmärtää ainoastaan hyvin väljästi: sotaa määrittää väkivallankäyttö poliittisesti määriteltävien yhteisöjen välillä. Muuta kaikissa tilanteissa (ja kaikkina aikoina) käytettävissä olevaa peruslogiikkaa ei sodalla konstruktivistisesta näkökulmasta tarkasteluna olekaan. Konstruktivismiin näkökulmasta sota on kansainvälisen järjestelmän sosiaalinen instituutio, jolle ominaista on poliittisesti organisoitujen ryhmien välinen asevoiman käyttö. Realismin painottama sodan ylihistoriallinen luonne liittyy konstruktivismiin näkökulmasta käsitteelliseen ja teoreettiseen pyrki-

⁶² Sama, s. 109 (alkuperäinen lihavointi).

mykseen häivyttää sodan historiallisuus. Tästä syystä *konstruktivismi painottaa sodan kuvaa: kulloinkin vallitsevia yleisesti 'hyväksytyjä' yhteisiä tulkintoja siitä, mitkä käytännön väkivallankäytön ilmenemismuodot ovat sotaa, keitä vastaan kulloinkin tulee valmistautua käymään sotaa ja kuinka sotaa käydään tehokkaasti.*⁶³ Sota ei siis välttämättä ole valtioiden välistä väkivallankäyttöä, jonka käyttövoima kumpuaa kansainvälisestä valtakamppailusta omaa etuaan tavoittelevien valtioiden toimiessa häikäilemättömästi anarkkisessa itseapujärjestelmässä. Toki tietyllä hetkellä tiettyjen toimijoiden keskuudessa vallitseva sodan kuva voi olla edellä kuvatunlainen, mutta tällaisen johtopäätöksen tekeminen edellyttää kyseisten toimijoiden tieteellistä analysointia – siis empiiristä tutkimusta.

Tarkastellessaan sotaa kansainvälisen järjestelmän sosiaalisena instituutiona konstruktivismi ei pyri kiistämään sodan tai sen vaikutusten olemassaoloa. Sodan institutionaalinen luonne merkitsee konstruktivismissa mahdollisuutta erotella rikollinen väkivalta ja sotaan liittyvä väkivalta toisistaan. Ilman sodan tunnistamiseen liittyviä yhteisiä ymmärryksiä – sodan määrittelyn sääntöjä – olisi sodan erottaminen muusta väkivallankäytöstä mahdotonta. Konstruktivismin näkökulmasta tarkasteltuna sodan käsite tulee mielekkääksi vain osana fyysisen väkivallankäytön diskurssia, jonka piirissä käytännön toimien ja kielellisten ilmausten avulla ihmistoimijat rakentavat jatkuvassa vuorovaikutuksessa tietyn tyyppisestä väkivallankäytöstä sotaa.⁶⁴

Tutkimuksen fokuosoituminen sodan kuvan kriittisten teorioiden näkökulmasta tarkoittaa yksinkertaisesti asevoimaa generoivien ja käyttävien toimijoiden sisäistämien sotaa määrittävien tekijöiden analysointia. Se, kuinka asevoiman käyttöön suhtaudutaan ja kuinka asevoimia valmistaudutaan käyttämään, vaikuttavat olennaisesti siihen, minkälaisia asevoimia kehitetään, kuinka ne varustetaan, minkälaisiin tehtäviin ne koulutetaan, kuinka paljon (budjetti)varoja asevoimien ylläpitoon ollaan valmiit käyttämään ja niin edelleen. Sodan kuvalla on siis varsin konkreettiset seuraukset kansallisella ja kansainvälisillä tasoilla.

Siinä missä ongelmanratkaisuteoriat pyrkivät totuudenmukaisen sodan määrittelmän ja realistisesti maailmaa kuvaavan teorian avulla objektiivisiin tutkimustuloksiin, kriittiset teoriat ovat pikemminkin kiinnostuneita siitä, kuka tai ketkä poliittisen prosessin toimijoista – tämän päivän sotaa koskevassa tutkimuksessa lähinnä kansainvälisessä järjestelmässä operoivat valtiotoimijat – pyrkivät tai pystyvät 'määrittelemään' sodan kaikille toimijoille ja miten. Käsitteellä sota ei siis ole yhtä oikeaa tai totuudenmukaista merkitystä. Kriittiset teoriat – ja konstruktivismi yhtenä niiden edustajana –

⁶³ Ks. Raitasalo ja Sipilä (2004a).

⁶⁴ Vrt. Luoma-aho (2003), s. 58.

tutkivat sitä, kuinka asevoimaa käyttävät toimijat ymmärtävät sodan käsitteen, mitä vaikutuksia sodan tietyllä representaatiolla on käytännön toiminnalle sekä miten yhteisesti ymmärrettyyn sodan käsitteeseen liittyvät epäjohtonmukaisuudet ja ristiriitaisuudet pyritään tiettyjen toimijoiden toimesta sivuuttamaan ja/tai häivyttämään näkyvistä.

Konstruktivismiin näkökulmasta sodan kuva ei siis ole ainoastaan visio tulevaisuuden sodasta. Sodan kuvalla on yhteys kolmeen temporaaliseen kategoriaan. *Menneisyyden* kokemukset ja historialliset opetukset ovat vahvasti läsnä siinä, miten *nykyisyyden* – tämän päivän – sotia arvioidaan ja miten niihin varaudutaan. Vastaavasti historiallisella 'datalla' ja nykyisyydessä vallitsevilla sotaan liittyvillä käsityksillä on tärkeä osuus siinä, minkälaiseksi *tulevaisuuden* sota – sen ilmeneminen, tavoitteet, keinot – ymmärretään. Kriittisten teorioiden näkökulmasta *sodan kuvalla on siis aina kolme ajallista viittauskohdetta, ja näiden viittauskohteiden tärkeysjärjestys voi vaihdella*. Esimerkiksi kylmän sodan aikana historiallisella tietämyksellä ja tulkinnalla – toisen maailmansodan kaltaisen laajamittaisen sodan ja atomiaseen kauhujen välttämiseksi – oli merkittävä asema sodan kuvan muotoutumisen ja pysyvyyden kannalta. Vastaavasti kylmän sodan päätyttyä ja uuden kansainvälisen turvallisuustilanteen noustessa esiin 1990-luvulla, historiallisten tulkintojen ja opetusten merkitys väheni – tavanomaisen laajamittaisen sodan ja ydinsodan uhkan vähetessä. Vastaavasti vuoden 2001 syyskuun yhdennentoista päivän terrori-iskujen jälkeen on ainakin yhdysvaltalaisessa sodan kuvan määrittelyssä tulevaisuus ollut korostuneesti esillä: sodan uudelleenmäärittely on kummunnut tulevien (tulevaisuuden) terrori-iskujen estämisestä aktiivisesti ja ennaltaehkäisevästi asevoimaa käyttämällä. Tässä yhteydessä on tärkeää huomata, että ajan kuluessa historiallisia faktoja – historiallista 'dataa' – tulkitaan uusista näkökulmista ja lähtökohdista. Menneiden tapahtumien kulloinkin vallitsevat hyväksytyt ja yhteiset tulkinnat rakennetaan siis toimijoiden välisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa nykyisyydessä. Historiallinen data tarjoaa näin ollen runsaasti lähdemateriaalia kulloinkin vallitsevien tulkintojen tekemiseksi ja vakiinnuttamiseksi.

Hyvän esimerkin historiallisen datan uudelleentulkinnasta osoittaa Vietnamin sodasta Yhdysvalloissa tehdyt tulkinnat 1970-luvulla ja vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen. Välittömästi Vietnamin sodan päätyttyä Yhdysvalloissa päätettiin sivuuttaa supervaltasuhteiden näkökulmasta vähäpätöisiin paikallisiin (epäsymmetrisiin) sotiin puuttuminen. Vastaavasti Yhdysvaltojen asevoimien tehtäväkentäksi määriteltiin supervaltakonfrontaatioon keskittyminen ja mahdolliseen suursotaan valmistautuminen Euroopassa Neuvostoliiton johtamaa Varsovan liittoa vastaan. Vajaat kolme vuosikymmentä myöhemmin Yhdysvaltojen presidentti George W. Bush tulkitsi Vietnamin sodan opetuksia julistamansa terrorismin vastaisen sodan näkökulmasta täysin poikkeavasta näkökulmasta:

“We learned some very important *lessons in Vietnam*. Perhaps the most important lesson that I learned is that *you cannot fight guerrilla war with conventional weapons*. That’s why I’ve explained to the American people that *we’re engaged in a different type of war, ...*”⁶⁵

Yllä mainittu Vietnamin sodan tulkinta uudesta näkökulmasta olikin 9/11-tapahtuman jälkeen tarpeen, sillä sodan julistaminen terroristiorganisaatiolle ja jopa yksittäisille terroristeille (mm. Osama bin Laden) tekee radikaalin irtioton perinteisestä valtiotoimijakeskeisestä sodan kuvasta. Vakiintuneet ja luutuneet käsitykset (esimerkiksi sota vain valtioiden asevoimien välisenä fyysisen väkivallan käyttönä) muuttuvat useimmiten hitaasti ja edellyttävät varsin laajaa konsensusta käsitteen uuden merkityksen sisällöstä. Tämä konsensus on harvoin havaittavissa eksplisiittisesti – pääsääntöisesti valtiot eivät määrittele sopimuksin tai päämäärätietoisesti julista yhteisiä ymmärryksiään sodasta tai esimerkiksi taisteluista edes merkittävien kansainvälisen järjestelmän turvallisuustilannetta muuttavien tapahtumien jälkeen (esim. kylmän sodan loppu tai 9/11-terrori-iskut). Lisäksi muuttuvien sota-käsitysten eksplisiittisesti muotoiltu uusi – yhteisesti hyväksytty ja sisäistetty – tulkinta on todennäköisyydessään vielä vähäisempi mitä enemmän sodan ’olemus’ siirtyy valtiotoimijoista ei-valtiollisten toimijoiden suuntaan. *Käsitteellisen konsensuksen syntymiseen liittyvät tekijät sekä erityisesti käsitteellisen ristiriidan olemassaolo onkin kriittisen tutkimuksen näkökulmasta tutkimusongelma – ei ongelma tutkimukselle.*

Konstruktivistinen sodan kuvan tutkimus ei rajoitu ainoastaan ideoiden – aineettomien tekijöiden – analysointiin. Materiaaliset resurssit – esimerkiksi asejärjestelmät – ovat olennainen osa sodan analyysissä myös konstruktivistisesta näkökulmasta. Lähestymällä sotaa sodan kuvan käsitteen kautta materiaalisia voimavaroja tarkastellaan niiden saamien tulkintojen kautta laajemman käsitteellisen rakenteen osana. Tehokkainkaan ydinpommi (megatonniluokka) ei ole mielekäs sodankäyntiväline käytettäessä asevoimien terrorismin torjunnassa (terrorismin vastainen sota) tai rauhaanpakottamisessa. Vallitseva sodan kuva siis määrittää sen kehikon, jonka puitteissa materiaaliset voimavarat saavat merkityksensä.

Edes fyysikaalisin perustein suoritettavat mittaukset eivät mahdollista hyödyllistä ja objektiivista tietoa sodasta tai sodankäynnistä (esimerkiksi asejärjestelmien tarkkuus tai räjähdysvoima) ilman ymmärrystä vallitsevista yhteisistä sosiaalisista merkitysrakenteista, jotka määrittävät milloin, missä

---

⁶⁵ Weekly Compilation of Presidential Documents (2001), s. 1456 (kursivointi JR); Terrorismin vastaisen sodan julistamisesta, ks. Weekly Compilation of Presidential Documents (2001), s.1347-1351: “Our *war on terror* begins with Al Qaida, but it does not end there. It *will not end until every terrorist group of global reach has been found, stopped, and defeated.*”

ja mihin tarkoituksiin asejärjestelmiä tulee käyttää sodan päämäärän saavuttamiseksi. *Sodan kuvan käsite voidaan mieltää analyttiseksi työkaluksi kansainvälisessä järjestelmässä piilevien sotaan liittyvien sosiaalisten merkitysrakenteiden paikantamiseksi.* Tässä tutkimuksessa *sodan kuvalla tarkoitetaan suhteellisen yhtenäistä asevoiman käyttöön liittyvien käsitysten joukkoa, jonka taustalla on yhteiseen maailmankuvaan perustuva näkemys kansainvälisen turvallisuusjärjestelmän luonteesta.*⁶⁶ Sodan kuva rakentuu jatkuvasti kansainvälisessä vuorovaikutuksessa tärkeimpien asevoimaa kehittävien, ylläpitävien ja käyttäjien toimijoiden vuorovaikutuksessa. On huomionarvoista, että sodan kuva voidaan mieltää yllä mainitun yleisen sodan kuvan käsitteen lisäksi toimijakohtaisesti, ottamalla huomioon tutkimuksessa tutkimuksen kohteena olevan toimijan turvallisuuspoliittinen tilanne ja historialliset kokemukset. Toimijakohtaisen sodan kuvan voi arvioida mukailevan yleisempää sodan kuvaa, mutta samalla se on luonteeltaan yksityiskohtaisempi kuvaus asevoiman käyttöön liittyvistä merkityksistä. On huomionarvoista, että käsite suomalainen sodan kuva on Suomen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien ylläpitämisen ja kehittämisen ymmärtämisen tarkoituksiin rakennettu analyttinen työkalu. Tätä työkalua käyttämällä voidaan selittää puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämisen periaatteet – sodan kuva itsessään ei kausaalisesti selitä mitään.

Yllä mainitussa sodan kuvan määritelmässä olennaista on se, että sodan kuvaa ei formuloida eksplisiittisesti kansainvälisessä tai kansallisessa poliittisessa prosessissa. Sodan kuva perustuu yhteisiin ymmärryksiin asevoiman käyttöön liittyvistä tekijöistä. Se on kehkeytynyt ajan saatossa käytännön toiminnan välityksellä – käytännön toiminnasta tehtyinä tulkintoina – ja se muuttuu vastaavasti käytännön toiminnan tuloksena. Läntistä tai suomalaista sodan kuvaa ei näin ollen voi yksiselitteisesti määritellä – esimerkiksi lukemalla virallista määritelmää. Sodan kuva on kuitenkin johdettavissa (*infer*) tärkeimpien poliittisten ja sotilaallisten päätöksentekijöiden päätöksistä, toimintalinjoista, virallisista asiakirjoista ja lausunnoista.

Sodan kuvan voi siis käsittää vastaavan kysymykseen: Millä tavalla varsin yhtenäinen toimijajoukko (esimerkiksi läntiset valtiot) tulkitsee asevoiman käyttöä eli sotaa? Tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin tarkasteltuna sodan kuva vastaa kysymyksiin:⁶⁷

⁶⁶ Tämä sodan kuvan määritelmä mukailee tieteellisen paradigman määrittelyä. Vrt. Kuhn (1994). Sodan paradigma-käsitteestä ks. mm. Raitasalo (2002); Raitasalo ja Sipilä (2004a); Raitasalo ja Sipilä (2004b); Raitasalo (2005).

⁶⁷ Vrt. Raitasalo ja Sipilä (2004a).

- Mikä on vallitseva *sotilaallinen uhkamalli*, jota vastaan pitää kyetä käymään sotaa?
  - o minkä tyyppinen toimija muodostaa sotilaallisen uhan ja/tai kuka uhkaa?
- *Milloin sotaan voi ryhtyä ja kuinka sota tulee käydä?*
  - o milloin / missä tilanteissa sotaan voi legitiimisti ryhtyä?
  - o mitkä ovat sodan legitiimit päämäärät?
  - o mitkä sotilaalliset keinot ovat legitiimejä sodassa?
- *Mitkä tekijät ovat tärkeitä uskottavan sotilaallisen voiman kasvatamiseksi?*⁶⁸
  - o mitkä sotilaalliset (ase)järjestelmät tuovat sotilaallista voimaa?
  - o kuinka asevoimat pitää organisoida?
  - o mitkä sotilaalliset keinot ovat tehokkaita sodan päämäärän saavuttamiseksi?

Sodan kuvan poliittisuus – diskurssit sodan kuvan rakennusaineina

1990-luvulla läntinen sodan kuva 'kasvoi ulos' kylmän sodan ajan sodan paradigmasta.⁶⁹ Vanhan sotilaallisen uhan laimentuessa läntinen sodan kuva määriteltiin uudelleen prosessissa, joka on edelleenkin käynnissä: jatkuvassa käytännön toimien (käydyt sodat ja sotilasoperaatiot) ja diskurssien (tulkinnat käytännöstä) välisessä vuorovaikutuksessa. Se, miten asevoimia on käytetty – tai miten niitä on vaadittu käytettävän – kylmän sodan jälkeisessä maailmassa, on muokannut kylmän sodan ajalta periytyvää sodan kuvaa. Konstruktivistisesta näkökulmasta tarkasteltuna sodan kuvan tai luonteen muutosta ei voida havaita objektiivisesti tarkkailemalla asevoiman käyttöön liittyviä tapahtumia ja trendejä jostakin arvovapaasta – objektiivisesta – näkökulmasta. Tapahtumien tulkinta nousee tässä yhteydessä esiin. Sotilasoperaation tulkinta esimerkiksi hyökkäyssotana eikä humanitaarisena interventiona muuttaa merkittävästi operaation normatiivista 'luonnetta'. *Asevoiman käytön*⁷⁰ *tulkinnat ovatkin potentiaalinen voimavara asevoimaa käyttäville toimijoille*. Toimiminen kaikkien hyväksymien asevoimankäytön sääntöjen (tulkintojen) mukaisesti vähentää kansainvälistä vastustusta kyseiselle asevoiman käytölle. Vuonna 2003 alkanut Irakin sota tarjoaa tässä mielessä yhden esimerkin. Terrorismin, joukkotuhoaseiden ja diktatoriseen johtajaansa identifioidun roistovaltion muodostaman uhan poistami-

⁶⁸ Tämä kolmas kysymys vastaa osittain samoihin kysymyksiin, kuin ongelmanratkaisuteorioiden käsite 'taistelun kuva'.

⁶⁹ Raitasalo ja Sipilä (2004a).

⁷⁰ Asevoiman käyttö tulkitaan tässä yhteydessä laajasti ja siihen katsotaan sisältyvän asevoimien kehittäminen, ylläpitäminen sekä varsinainen käyttäminen sotilasoperaatioissa.

nen sodalla oli se tulkinta, jota Yhdysvallat liittolaisineen pyrki levittämään asevoiman käytön oikeuttamiseksi ja mahdollisimman laajan poliittisotilaallis-taloudellisen avun saamiseksi kansainväliseltä yhteisöltä. Toimi-joilla voidaan näin ollen arvioida olevan pyrkimyksiä yhteisiin tulkintoihin (yhteiset ymmärrykset sodasta / asevoiman käytöstä) vaikuttamiseksi – omista lähtökohdistaan. Toisaalta, jatkuvassa ja laajassa interaktiossa vähitellen muodostuvat yhteiset tulkinnat eivät rakennu ainoastaan toimijoiden tietoisten tulkintapyrkimysten mukaisesti. Päivittäin, vuosittain ja vuosikymmenten kuluessa tapahtuvassa interaktiossa käytännön toiminnan tulkinnat kehkeytyvät – ikään kuin nousevat itsestään selviksi tai luonnollisiksi, jopa ylihistoriallisen oloiksi – yhteisiksi tulkinnoiksi.

*Kansainvälinen politiikka voidaan näin ollen nähdä käytännön toiminnasta muodostettavien tulkintojen kamppailuksi.*⁷¹ Tämä toteamus ei tarkoita sitä, että toimijoiden väliset suhteet olisivat konfliktuaaliset. Kansainvälinen kamppailu tulkinnoista merkitsee sitä, että käytännön toimintaan liittyvät tulkinnat ovat vain erittäin harvoin – jos koskaan – täysin yksiselitteisiä. Lisäksi on huomioitava, että kansainvälisessä politiikassa vakiintuneetkin käsitteet muuttavat merkityksiään – osana sanoin ja teoin käytävää kamppailua. Selkeitä, kaikissa tilanteissa noudatettavia, asevoiman käyttöön liittyviä sääntöjä on vain vähän.⁷² Käytännön toiminnan (asevoiman käytön) tulkinnat rakentuvat myös ristiriitaisista aineksista ja useimmiten eri näkökulmista, joiden yhdistäminen ei täydellisesti ole mahdollista. Esimerkiksi asevoiman käytön legitimizeerityksiin vaikuttavat tänä päivänä mm. valtiosuvereenisuusperiaate (interventiokieltä) ja ihmisoikeuksien korostaminen (intervention hyväksyttävyyden tietyissä olosuhteissa). Nämä molemmat asevoiman käytön legitimizeerityksiin liittyvät tekijät on huomioitava silloin, kun toimija(t) ja kansainvälinen yhteisö muodostavat kantojaan yksittäisiin konkreettisiin asevoiman käyttötilanteisiin.

Tässä tutkimustyössä asevoiman käyttöön liittyvien tulkintojen – sodan kuva – ymmärretään rakentuvan sodan diskurssien rajaamassa tilassa. Nämä sodan diskurssit ovat jatkuvasti rakentuvia kertomuksia asevoiman käyttöön liittyvistä tekijöistä – esimerkiksi sotilaallisista uhkakuvista tai asevoiman käytön legitimizeerityksiin liittyvistä vaikuttimista. Kari Laitisen mukaan diskurssit ”voidaan ymmärtää myös strategioina, jotka muokkaavat ja rakentavat todellisuutta, vahvistavat vallitsevia totuuksia tai yhtä hyvin purkavat olemassa olevaa.”⁷³ Aikaisempiin tutkimuksiin perustuen voidaan

⁷¹ Vrt. Harle ja Moisio (2003), s. 11-12.

⁷² Yksi tällainen varsin yksiselitteinen sääntö on oikeus puolustautua aseelliselta hyökkäykseltä. Tosin tämäkin sääntö on erityisesti 9/11-tapahtuman jälkeen ollut uudelleen-tulkinnan kohteena.

⁷³ Laitinen (2005), s. 72; Ks. myös Hast (2006), s. 13: ”Diskurssit eroavat toisistaan siinä, millaisen kuvan todellisuudesta ne rakentavat.”

todeta, että 1990-luvun kuluessa läntistä sodan kuvaa muokkasivat ainakin seuraavat viisi sodan diskurssia:⁷⁴

1. Kylmän sodan loppuminen ja globalisaation⁷⁵ esiinnousu
2. Sodankäynnin vallankumous
3. Uudet sodat ja epäsymmetrinen sodankäynti
4. Sotilaallinen kriisinhallinta ja humanitaariset interventiot
5. Sodankäynnin yksityistäminen

Näitä viittä yllä mainittua sodan diskurssia voidaan luonnehtia *hallitseviksi* sotaa määrittäviksi *diskursseiksi* – ainakin läntisen maailman osalta. Niiden esiinnousu, vahvistuminen ja kehittyminen ovat yhteydessä maailmanpoliittisen tilanteen laajamittaiseen muutokseen, joka 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa käsitettiin kylmän sodan päättymisenä. Kylmän sodan päättymisen voidaankin arvioida muodostaneen yhden viimeaikaisen kansainvälispoliittisen *käsitteellisen vedenjakajan*⁷⁶ tai *luovan hetken*⁷⁷, johon on liittynyt voimakas vakiintuneiden merkitysten ja tulkintojen kyseenalaistaminen. Lisäksi on huomionarvoista, että käsitteelliseen vedenjakajaan voi liittyä aikaisempien käsitteiden merkityksen muuttumisen lisäksi kokonaan uusien käsitteiden käyttöönotto. Kylmän sodan ajan sotilaalliset uhkakuvat alkoivat 1990-luvulla purkautua. Laajamittaisen sodankäynnin sijaan pienempimuotoiset monenkeskiset interventiot ja kriisinhallintaoperaatiot oman (ja liittokunnan) alueen ulkopuolella kuvasivat 1990-luvun läntisten asevoimien käyttöperiaatteita. Samalla kylmän sodan ajan käsitteet muuttivat merkitystään (esimerkiksi kriisinhallinnan käsite muutti merkitystään radikaalisti 1990-luvulla) ja uusia käsitteitä otettiin käyttöön asevoimien toimintaan liittyen. Kun sota ja rauhanturvaoperaatiot olivat kylmän sodan ajan peruskäsitteitä asevoiman käytön kuvauksena, 1990-luvulla käsitteet humanitaarinen interventio, kriisinhallintaoperaatio, rauhanoperaatio, pienimuotoinen sotilasoperaatio, muu sotilasoperaatio kuin sota sekä sotaretki (*campaign*) nousivat vallitseviksi asevoiman käytön tulkinnan välineiksi. Käsitteistä ja niiden merkityksen muutoksesta keskusteltaessa on huomiotava, että käsitteet ovat sidoksissa käytännön toiminnan ja puheen avulla syntyviin ja muuttuviin diskursseihin – laajempiin kielellis-käytännöllisiin rakenteisiin – jotka osaltaan mahdollistavat maailman mieltämisen käsitteellisellä tavalla.

⁷⁴ Raitasalo ja Sipilä (2004a); Raitasalo ja Sipilä (2004b); Raitasalo (2004); Raitasalo (2005b).

⁷⁵ Ks. esim. Echevarria (2003), s. vi ”Globalization has actually increased the role of politics, both in determining the purpose for and influencing the actual conduct of war.”

⁷⁶ Ks. Moisio (2003b), s. 105. Käsitteellisille vedenjakajille tyypillistä ovat poliittisten käsitteiden merkityksistä käytävät kamppailut.

⁷⁷ Ks. Lehti (2003), s. 117. [Erik Ringmarin mukaan] luova hetki voidaan mieltää ”ajaksi, jolloin käsitys mielekkäästä tavasta hahmottaa maailmaa on täysin avoin; ... ; uudet identiteetit vakiintuvat ja uudet sosiaaliset käytännöt saatetaan alulle.”

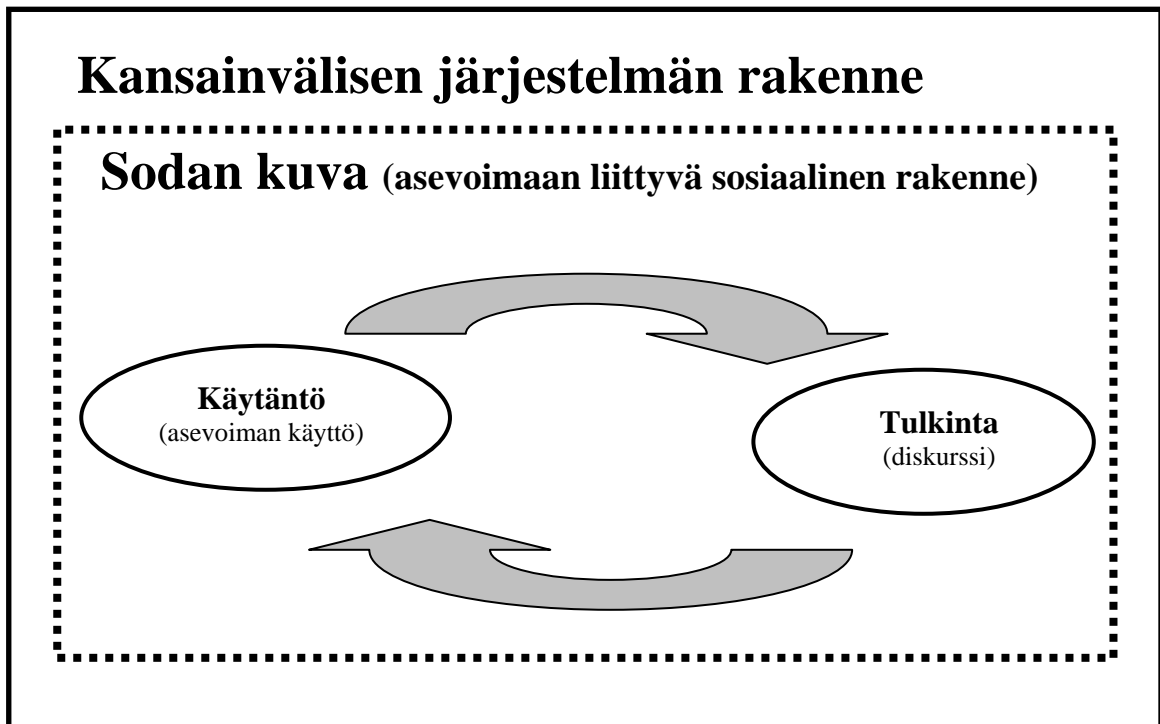
Aikaisemmin mainitut sodan diskurssit eivät syntyneet tyhjästä, vaan valtioiden ja muiden laajamittaista asevoimaa käyttävien toimijoiden [*menneisydessä tapahtuneiden*] käytännön toimien saamista tulkinnoista tiettyjen materiaalien reunaehtojen vallitessa. Näiden diskurssien synty ja kehittyminen olivat näin ollen historiallisesti ehdollisia. Sodan diskurssit voidaan tässä yhteydessä mieltää kielellisenä (lingvistisenä tai diskursiivisena) kamppailuna merkityksistä. Sodan diskurssit voidaan mieltää myös kielellisiin rakenteisiin liittyvänä käytäntönä, joka tuottaa identiteettejä, intressejä sekä kulloinkin vallitsevaa sodan kuvaa.⁷⁸ Esimerkiksi kylmän sodan loppuminen ei ole ainoastaan faktuaalinen tosiasia, joka voitaisiin ymmärtää objektiivisesti tai vain yhdellä ainoalla universaalilla tavalla. Kylmän sodan päättyminen voi merkitä yhdelle toimijalla mahdollisuutta päästä eroon kylmän sodan ajan kansainvälisen järjestelmän repressiivisistä käytännöistä ja rakenteista, kun taas toiselle toimijalle kylmän sodan päättyminen voi merkitä uhkaa – siirtymistä tunnetusta ja vakaasta kansainvälisestä järjestelmästä epävarmuuden ja uusien riskien aikakaudelle. Yllä mainitut *sodan diskurssit siis osaltaan mahdollistavat valtioille ja muille toimijoille tulkintojen tekemisen ja esittämisen sodasta kansainvälisellä areenalla*. Tämän diskurssien tehtävän voidaan mieltää mahdollistavan toimijoiden välisen kamppailun sodan uudesta merkityksestä. Merkitysten ja tulkintojen rakentuminen osana sanoin ja teoin käytävää jatkuvaa poliittista kamppailua merkitsee osaltaan sitä, että yhteisten tulkintojen tietyllä ajanhetkellä saama muoto on ainakin jossain määrin ennakoimaton. Lisäksi on huomattava, että aiemmin vakiintuneet ja monen toimijan hyväksymät sodan diskurssit, jotka osaltaan määrittävät sotaa kansainvälisessä järjestelmässä, edesauttavat tietyn tyyppisten tulkintojen tekemistä ja toimivat esteenä tai hidasteena muuntotyypisille tulkinnoille.

Tukeuduttaessa diskursseihin länsimaisen sodan kuvan analysoinnissa, on huomionarvoista, etteivät sotaa määrittävät diskurssit voi kehittyä miten tahansa. Sodan diskurssit ovat yhteydessä asevoiman käytön käytäntöihin – tehden niistä poliittis-strategisia tulkintoja. Historialliset kokemukset asevoiman käytöstä ja aikaisemmista sodista vedetyt johtopäätökset toimivatkin diskurssien raaka-aineena – tulkintojen tekemisen välineinä. Lisäksi vallitseva teknologian taso ja materiaalien sotilaallisten resurssien jakautuminen kansainvälisessä järjestelmässä muodostavat sellaiset reunaehdot, joiden puitteissa sodankäynnistä ja asevoiman käytöstä tehtävät tulkinnat ovat mahdollista. Diskurssien mahdollisuudet rakentaa sotaa ovat siis rajalliset: aikaisemmat laajasti hyväksytyt yhteiset käsitykset (*shared understandings*) sodan luonteesta ja materiaaliset tekijät yhdessä rajoittavat diskursiivis-kielellisiä mahdollisuuksia sodan uudelleenrakentamiseen. Onkin usein niin, että aikaisemman sodan kuvan uudelleentuottaminen (*reproduc-*

---

⁷⁸ Vrt. Moisio (2003a), s. 31.

tion) on todennäköisempää kuin sen muuttuminen (*transformation*).⁷⁹ Sodan kuvan voi näin ollen olettaa olevan varsin 'tahmea' tai konservatiivinen luonteeltaan.

Kuva 2.4. Sodan kuvan muokkautuminen käytännön toimien ja diskurssien vaikutuksesta.

Vakiintuneet sodan diskurssit ovat osa kansainvälisen järjestelmän sosiaalista rakennetta. Diskurssit ovat ”sosiokulttuurisia resursseja, joita ihmiset käyttävät tehdessään maailmaansa ja toimintaansa merkitykselliseksi.” Näin ollen diskurssit eroavat poliittisesta retoriikasta – esimerkiksi poliittiseen eliittiin kuuluvan henkilön verbaalisesta tuotoksesta (esim. poliittisen johtajan turvallisuuspoliittinen linjapuhe). Poliittinen retoriikka on kiinnitettävä vallitseviin diskursseihin – ainakin, mikäli retoriikan avulla halutaan vaikuttaa ja sen toivotaan olevan uskottavaa. Toisaalta poliittisellä retoriikalla ja käytännön toiminnalla on mahdollista muuttaa vallitsevia diskursseja. Diskurssit ovat siis osa kulttuurista rakennetta – ajattelun, puheen ja toiminnan mahdollistamisen välineitä – mutta samalla ne itse muuttuvat kielellisen ja käytännön toiminnan tuloksena.⁸⁰ Tässä tutkimuksessa sodan kuvan rakentumisen kannalta olennaiset *sodan diskurssit näin ollen rajavat toimijoiden mahdollisuuksia retoriseen argumentaatioon ja käytännön toimintaan*. Esimerkiksi argumentoidessaan unilateralistisen ennaltaehkäisevän (preventiivisen) voimankäytön puolesta poliittisen retoriikan keinoin

⁷⁹ Esim. Neumann (2002); Wendt (1999).

⁸⁰ Moisio (2003b), s. 93-103.

julkaisemalla kansallisen turvallisuuden strategian vuonna 2002 presidentti George W. Bush hallintoineen osallistui terrorismin vastaisen sodan diskurssin muotoiluun. Tämä terrorismin vastaisen sodan diskurssi ei kuitenkaan rakentunut 'tyhjään tilaan', vaan sen kehittymiseen ovat vaikuttaneet mm. aikaisemmin vakiintunut terrorismiin liittyvä diskurssi, joka on määrittänyt terrorismin osaksi rikollisuutta⁸¹ – ei sodankäyntiä – sekä valtiosuvereenisuuteen liittyvä diskurssi, joka on korostanut interventiokieltoa.

On huomionarvoista, että läntisen sodan kuvan jatkuva rakentuminen on kerroksellinen ja moniselitteinen kokonaisuus. Yksittäiset tekijät tai toimijat eivät kykene määrittämään sodan kuvaa, sillä sodan kuva on intersubjektiiivinen – ei subjektiivinen – sosiaalinen fakta. Sodan kuvan intersubjektiiivisuus tarkoittaa sitä, että tietyt sodan luonteeseen, päämääriin ja menetelmiin liittyvät ymmärrykset muokkautuvat varsin yhdenmukaisesti laajan toimijajoukon piirissä.⁸² Kansainvälisen politiikan ja strategian *järjestelmätason* tutkimuksen alalla tällainen toimijajoukko saattaa muodostua esimerkiksi valtioista ja muista asevoimaa generoivista toimijoista – esimerkkinä mainittakoon yksityiset sotilasalan yritykset ja erilaiset valtioiden alapuolella toimivat sotapäälliköiden johtamat aseistetut joukot. Tarkasteltaessa sodan kuvaa *valtiotasolla*, muodostuu sodan kuvan intersubjektiiivisyyden kannalta keskeisiksi toimijaryhmiksi esimerkiksi poliittinen johto, sotilasjohto, joukkotiedostusvälineet ja kansalaismielipide.⁸³

Sodan kuvan intersubjektiiivisuus merkitsee sitä, ettei yksi toimija missään tilanteessa yksin pysty määrittämään asevoiman käytön yleisesti ja yhteisesti hyväksytyä tulkintaa. Intersubjektiiivisuus merkitsee myös sitä, ettei sodan kuva voi olla täysin yksiselitteinen ja ristiriidaton kokonaisuus. Koska monet asevoiman käyttöön liittyvät diskurssit määrittävät sodan kuvaa ja koska sodan kuva kumpuaa laajan yhteisön piirissä syntyvistä yhteisistä tulkintoista, on sodan kuva aina jossakin määrin tulkinnanvarainen. Sodan kuvan sisäisen koherenssin (ristiriidattomuuden) aste osaltaan määrittää sen, kuinka paljon liikkumavaraa poliittisilla toimijoilla on niiden tehdessä tulkintoja konkreettisista asevoiman käyttöön liittyvistä tekijöistä. Vähäinen sisäisen koherenssin aste merkitsee diskurssien välistä ristiriitaa ja jättää enemmän tulkinnanvaraa poliittisille päätöksentekijöille. Vastaavasti koherentti sodan kuva muodostuu toisiaan täydentävistä ja tukevista dis-

⁸¹ Ks. esim. Charter of Paris for a New Europe (1990), s. 8.

⁸² Voidaan sanoa, että laajan asevoimaa generoivan toimijajoukon piirissä toimijat yhdessä kuvittelevat sodan todelliseksi. Sotaa voi näin ollen kuvailla intersubjektiiivisesti kuvitelluksi faktaksi, jonka luonne muuttuu ajan kuluessa. Toimijat – viimekädessä ihmiset – luovat sodan merkityksen poliittisessa toiminnassa. Tämän intersubjektiiivisesti kuvitellun faktan mukaisesti toimijat valmistautuvat sodankäyntiin ja käyttävät asevoimaa.

⁸³ Ks. Wendt (1999), s. 75: “[i]ndividuals do not constitute social kinds, collectives do.”; Searle (1995); Raitasalo (2005), s. 70-71.

kursseista, joidenka yhteisvaikutuksesta tulkinnanvara asevoiman käytöstä vähenee. Kylmän sodan ajan supervaltaosapuolten sisäistämisen sodan kuvan voidaan arvioida olleen varsin koherentti, verrattaessa sitä esimerkiksi tämän päivän suurvaltojen sodan kuvaan (ks. tarkemmin luku 3).

Diskurssit voidaankin nähdä eräänlaisina toiminnan rakenteina, jotka ohjaavat ja joiden puitteissa toimijoilla on mahdollisuus ohjata⁸⁴, sodan kuvan rakentumista sanoin ja teoin. Ne voivat toimia eräänlaisina kantoalustoina (*vessels*) toimijan yksityisen ymmärryksen (tulkinnan) levittämiseksi yhteiseksi ymmärrykseksi. Diskurssit voivat joko vahvistaa (*reproduce*) aikaisemman sodan mukaisia asevoiman käytön tulkintoja, tai ne voivat muuttaa (*transform*) sodan kuvaa muuttamalla jotain/joitain asevoiman käyttöön liittyviä tulkintoja. Näin ollen diskurssit itse joko tuotetaan uudelleen tai muutetaan käytännön toiminnan ja siihen liittyvän argumentaation – poliittisen retoriikan – välinein.

Suomen puolustusjärjestelmä ja sodan kuvan muutos

Tässä tutkimuksessa *käsitykset Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä* ymmärretään osaksi laajempaa käsitteellistä kokonaisuutta – suomalaista sodan kuvaa. Se millaiseksi (potentiaalinen) sota käsitetään vaikuttaa olennaisesti siihen, kuinka siihen pitää valmistautua ja varautua.⁸⁵ Puolustusjärjestelmän kehittämisen periaatteet eivät ole yhtenevät laajamittaisen hyökkäyksen torjunnassa, rauhaanpakottamisoperaatioissa tai epäsymmetrisen sodankäynnin torjunnassa.⁸⁶

Suomalainen sodan kuva – Suomessa vallitsevat asevoiman käyttöön liittyvien käsitysten joukko⁸⁷ – ei synny ja muokkaannu ainoastaan Suomen si-

⁸⁴ Tässä yhteydessä 'ohjaamisella' tarkoittaa vaikuttamista asevoiman käytön tulkintoihin – ei mahdollisuutta määrittää tai määritellä intersubjektiivisesti rakentuva sodan kuva. On kuitenkin huomionarvoista, että merkittävä osa diskursseihin vaikuttavista käytännön teoista ja poliittisesta retoriikasta ei tarkoitushakuisesti pyri vaikuttamaan yhteisiin tulkintoihin, vaan ovat toimijoiden reagointia johonkin päivänpoliittiseen kysymykseen. Tällä reagoinnilla on vaikutuksia yhteisiin tulkintoihin.

⁸⁵ Vrt. Luoma-aho (2003), s. 58 ”Se, miten asioista puhutaan, vaikuttaa olennaisesti siihen, mitä niistä ajatellaan ja miten niiden nimissä toimitaan.”

⁸⁶ Nämä kaikki kolme esimerkkiä erityyppisistä sodankäyntimuodoista perustuvat Suomessa vallitseviin virallisiin käsityksiin Puolustusvoimien tämän päivän tai tulevaisuuden tehtävistä. Ks. Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 99-101; Rauhanturvaamislain uudistamistyöryhmän mietintö 2005 (2005), s. 8, 18-19, 25-26.

⁸⁷ Näitä asevoiman käyttöön liittyviä käsityksiä ovat erityisesti käsitykset sotilaallisista uhkista, sodankäynnin legitimeistä päämääristä ja keinoista sekä sotilaallisen voiman elementeistä.

säisissä poliittisissa prosesseissa.⁸⁸ Suomalaisen sodan kuvan muokkautumisessa merkittävää roolia edustaa kansainvälisen turvallisuusympäristön kehitys. Mm. teknologian yleinen kehitys, viimeaikaiset käydyt sodat ja niistä vedetyt johtopäätökset (*lessons identified/learned*) sekä kansainvälinen sotilaallinen yhteistyö muokkaavat osaltaan suomalaista sodan kuvaa.

Konstruktivistisen teorian perusteella tässä tutkimuksessa lähtökohtana on, että *suomalainen sodan kuva määritellään osana läntistä sodan kuvaa* – ottaen huomioon kuitenkin kansalliset erityispiirteet. Suomen osalta erityisesti Venäjään liittyvät maantieteellis-historialliset tekijät ovat olennaisia analysoitaessa suomalaisen sodan kuvan eroavaisuuksia yleisestä läntisestä sodan kuvasta. Onhan Suomi tälläkin hetkellä sotilaallisen suurvalta Venäjän rajanaapuri. Lisäksi suomalaisessa muistissa on vielä sodat Suomen ja Neuvostoliiton välillä 1939–1945 ja kylmän sodan aikana koettu Neuvostoliiton Suomeen kohdistama poliittis-sotilaallinen painostus. Kylmän sodan päättyminen 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa ei ole vielä kokonaan hälvettänyt Venäjän mahdollisesti Suomea kohtaan muodostamaa uhkaa, vaikkakin turvallisuustilanne Suomessa on tällä hetkellä suotuisampi, kuin toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä.

”Venäjä pyrkii palauttamaan mahdollisuuksien mukaan entisen Neuvostoliiton vaikutusvaltaa muistuttavan johtoaseman Euraasian alueella.”⁸⁹

”Venäjän kehitykseen liittyy Suomelle siten suuria mahdollisuuksia mutta myös riskejä ja ongelmia.”⁹⁰

”... Venäjää pitää tarkoin seurata, mutta ... mitään ei ole niin nopeasti tapahtumassa, että tässä pitäisi kansaa panna oikein huolestuneeksi.”⁹¹

”Venäjä säilyy Suomen lähialueilla edelleen merkittävimpana sotilaallisena voimatekijänä. Sen sotilaspoliittinen kehitys on murroksessa, mutta kyky perinteiseen voimankäyttöön alueella kuitenkin säilyy.”⁹²

”Vaikka emme pidäkään Venäjää uhkana poliittisessa mielessä, on Suomen puolustusta jatkossakin kehitettävä kaikkien mahdollisuuksien varalta, myös siltä varalta, että poliittinen tilanne Venäjällä muuttuu.”⁹³

⁸⁸ Tässä tutkimuksessa sodan kuvan analyysi perustuu sodan paradigma-viitekehykseen. Ks. Raitasalo ja Sipilä (2004a) ja Raitasalo ja Sipilä (2004b).

⁸⁹ Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 35.

⁹⁰ Sama, s. 66

⁹¹ Kaskeala (2006a).

⁹² Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 68

⁹³ Paavo Lipposen lausunto vuonna 2004. Ks. Nokkala (2005a).

”Suomen geopoliittinen asema määrittelee valtakunnan uhanalaisuuden. ... Ainoa realistinen uhkasuunta on edelleen itä eli Venäjä.”⁹⁴

”... given our geographical location, the three main security challenges for Finland today are Russia, Russia, Russia.”⁹⁵

Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyvät käsitykset muokkautuvat osana Suomaista sodan kuvaa, joka puolestaan määrittyy osana läntistä sodan kuvaa.⁹⁶ Suomalainen sodan kuva siis määritellään osana kansainvälisen järjestelmän merkityksenantoa, jossa rakennetaan läntistä sodan kuvaa. Tällä hetkellä läntisen sodan kuvan voi arvioida muodostuvat kylmän sodan ajan perinnöstä ja sen jälkeen esiin nousseista sotaan liittyvistä diskursseista.⁹⁷ Suomen geostrateginen asema suurvalta Venäjän naapurina ja tästä suhteesta saadut historialliset kokemukset vaikuttavat myös osaltaan suomalaiseen sodan kuvaan – muodostaen mahdollisuuden sille, että suomalainen sodan kuva poikkeaa joltain osin yleisemmästä läntisestä sodan kuvasta (kuvan 2.5 harmaa alue). Tämän mahdollisen poikkeaman laajuus (kuvassa 2.5 harmaan alueen koko) on valitun konstruktivistisen teoreettisen rakennelman mukaisesti yksi tutkimuskohteista, eikä sitä anneta tutkimukseen olettamuksena.⁹⁸

Suomalaiset historialliset kokemukset asevoiman käyttöön ja Venäjään liittyen – eräänlainen suomalainen historiallinen sotadiskurssi – perustuvat pienen valtion kokemuksiin toimimisesta suurvallan vaikutuspiirissä – ja merkittävän osan kansallisen historiallisen muistin ajasta osana tätä suurvaltaa (1809–1917). Itsenäistymistäistelu, Neuvostoliittoa vastaan soditut talvi- ja jatkosota, Valvontakomission aika, vaarojen vuodet ja suomettumisen aika – lyhyesti sanottuna aika Suomen itsenäistymisestä kylmän sodan loppumiseen saakka – on kartuttanut suomalaista historiankokemusta sotilaallisen suurvallan – Venäjän/Neuvostoliiton – vaikutuksen alaisena olemisesta. Lisäksi toisen maailmansodan perintönä tänäkin päivänä Suomessa voi arvioida vaikuttavan ajatus yksin selviämisestä niin toisen maailmansodan kauhuista kuin kylmän sodan Neuvostoimperiumin ’lähentelyryityksistä’. Tämä näkemys itsenäisestä toimintakyvystä on luonnollisesti

⁹⁴ Kanninen (1994), s. 107.

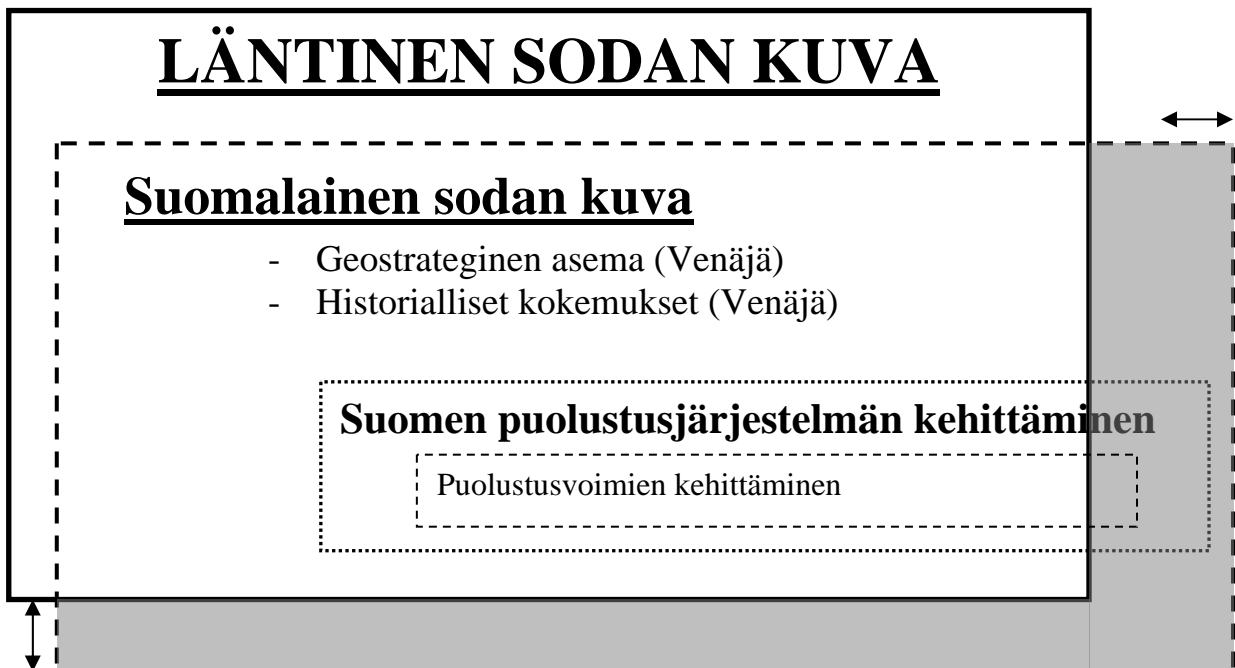
⁹⁵ Häkämies (2007).

⁹⁶ On huomionarvoista, että viitekehyksen kausaalilogiikka toimii molempiin suuntiin. Suomalaiset puolustuspolitiikan muotoilut vaikuttavat täten osaltaan – tosin varsin vähäisessä määrin – läntiseen sodan kuvaan. Vastaavasti ilmapuolustuksen kehittämisen linjaukset osaltaan vaikuttavat suomalaiseen sodan kuvaan.

⁹⁷ Läntiset sotaan liittyvät diskurssit määritetään luvussa 3.

⁹⁸ Vrt. Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 8, jossa todetaan Suomen turvallisuusympäristöön keskeisimmin vaikuttavina toimijoina EU, Venäjä, Yhdysvallat ja Nato. Tämän tutkimuksen asetelma – suomalaisen sodan kuvan rakentuminen osana läntistä sodan kuvaa ja huomioiden Venäjän vaikutus – yhtyy näiltä osin Puolustusministeriön strategisen suunnitelman lähtökohtiin.

vain osin oikea – olihan Suomi toisessa maailmansodassa tiiviissä yhteistyösuhteessa mm. Saksaan ja kylmän sodan suurvaltapolitiittiset suhdanteet osaltaan vaikuttivat myös Suomen asemaan Neuvostoliiton rajanaapurina. Suomalaisen sodan kuvan tämän päivän rakentumisessa voidaan kuitenkin arvioida yleisen läntisen asevoimankäyttöön liittyvän ymmärryksen ohella vaikuttavan eräänlainen myyttinen selviämistarina – jonka puolustuspoliittisena linjauksena on toiminut puolueettomuus (nykyisen sotilaallisen liittoutumattomuuden edeltäjä) ja kyky itsenäisesti ja uskottavasti puolustaa omaa aluetta.

Kuva 2.5. Tutkimuksen yleinen viitekehys.

Puolustusjärjestelmää ja puolustusvoimia kehitetään Suomessa vallitsevan sodan kuvan mukaisesti ja lisäksi perustuen niihin visioihin, joita tulevaisuuden sodan kuvasta voidaan tämän päivän sodan kuvan perusteella tehdä. Suomalainen sodan kuva siis määrittää minkälaista puolustusta tarvitaan ja minkälaisiin tehtäviin pitää puolustusvoimien toimia kyetä. On huomionarvoista, että konstruktivistisen kansainvälisen politiikan teoriaan mukaisesti Suomessa tehdyt puolustusratkaisut vaikuttavat osaltaan läntiseen sodan kuvaan. Tosin pienen valtion merkitys läntisessä sodan määrittelyprosessissa on varsin vaatimaton. Kuitenkin, Suomi pieneltä osin vaikuttaa läntiseen sodan kuvaan mm. kehittämällä puolustusvoimia ja osallistumalla kansainvälisiin operaatioihin. Yhtenä esimerkkinä Suomen näkyvästä vaikutuksesta läntiseen sodan kuvaan oli yhteisaloite Ruotsin kanssa Petersbergin tehtävien liittämistä Euroopan unionin tehtäväkenttään – huolimatta siitä, että tällä aloitteella pyrittiin rajaamaan ja rajoittamaan EU:n sotilaallisen toiminnan ja sotilaallisten kykyjen kehittymistä.

Tätä tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on vastata kysymykseen: *miten suomalainen sodan kuva on muuttunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla ja kuinka tämä sodan kuvan muutos on vaikuttanut suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämisen perusteisiin?* Vastauksen antamista tähän laajaan suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämistä luotaavaan kysymykseen tuetaan tässä tutkimuksessa neljällä yksityiskohtaisemmalla tutkimuskysymyksellä ja kuudella alustavalla väittämällä. Näiden tutkimuskysymysten ja -hypoteesien avulla pyritään suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämisen analyttiseen arviointiin tämän tutkimustyön luvuissa 3-6. Yksityiskohtaisemmat tutkimuskysymykset, joihin tutkimuksella pyritään vastaamaan ovat:

1. Miten läntinen sodan kuva on muuttunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla?
2. Miten suomalainen sodan kuva on muuttunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla?
3. Miten suomalaisen sodan kuvan muutos on vaikuttanut Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen kylmän sodan jälkeisellä ajalla?
4. Miten suomalaisen sodan kuvan muutos on vaikuttanut puolustusvoimien kehittämisen lähtökohtiin kylmän sodan jälkeisellä ajalla?

Tutkimustyötä ohjaavat seuraavat hypoteesit, joita koetellaan luvuissa 3-6:

1. Läntinen sodan kuva on hajautunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Tätä hajautumista kuvastavat laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhkan väheneminen, valtiotoimijoiden muodostaman sotilaallisen uhkan pieneneminen sekä ei-valtiollisten toimijoiden merkityksen kasvu sotilaallisissa uhkakuviissa.
2. Suomalainen sodan kuva on muuttunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla läntisen sodan kuvan muutosta seuraten.
3. Suomen puolustusjärjestelmän uskottavuuden ylläpitämiseksi on puolustusvoimia kehitettävä läntisten asevoimien yleisten kehittämisperiaatteiden mukaisesti.
4. Perinteisen Suomen valtion alueeseen ja kansaan kohdistuvan laajamittaisen hyökkäyksen uhkan vähentyessä kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintayhteistyöhön osallistuminen on tarjonnut uuden rinnakkaisen peruslogiikan puolustusvoimien kehittämiseksi.

5. Osallistuminen asteittain vaativammaksi muuttuvaan kriisinhallintayhteistyöhön ei perustu ainoastaan Suomeen kohdistuvien uhkien ennaltaehkäisyyn, vaan osaltaan myös suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen identiteetin uudelleenrakentamiseen kylmän sodan ajan muuttuvassa turvallisuusympäristössä.
6. Kehitettäessä puolustusvoimia kylmän sodan jälkeisessä turvallisuusympäristössä, sotilaalliseen toimintaan Suomen alueen ulkopuolella kykenevien joukkojen, ase- ja johtamisjärjestelmien sekä toimintamenetelmien merkitys kasvaa.

Tässä tutkimuksessa ei pyritä hypoteesien testaamiseen, vaan pikemminkin niiden koetteluun. Tavoitteena ei siis ole yksittäisen hypoteesin todistaminen oikeaksi tai vääräksi. Pikemminkin – laadullisen tutkimustradition mukaisesti – hypoteeseja voidaan pitää teoreettisesti latautuneina 'arvauksina', jotka edesauttavat tutkimuksen tekemistä. Hypoteesien todenmukaisuus on siis riippuvainen empiirisesti tarkasteltavien tekijöiden lisäksi (esim. turvallisuuspoliittisen linjan muuttuminen) myös tarkastelun teoreettisista lähtökohdista. Tätä tutkimusta ohjaavat hypoteesit eivät siis ole sellaisenaan mielekkäitä esimerkiksi realismiin näkökulmasta – perustuuhan konstruktivistinen sodan kuvan tutkimus erilaiselle metateoreettiselle perustalle kuin realismi.

Tutkimusmenetelmä sodan *kuvan* analysoinnissa perustuu laadulliseen – ymmärtävään selittämiseen pyrkivään – tapaustutkimukseen.⁹⁹ Tapauksena tutkimuksessa on Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, painopisteisesti kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Tutkimuksen näkökulma (strategian tutkimus) painottaa tärkeimpinä lähteinä sodan kuvan muutoksen osalta

---

⁹⁹ Ymmärtävällä selittämällä (*constitutive explaining*) tässä tutkimuksessa tarkoitetaan sellaista tieteellistä selittämistä, jonka tarkoituksena on eksplisiittisen teoreettisen viitekehyksen avulla tulkita tapahtumien historiallista kehityskulkua systemaattisesti. Ymmärtävän selittämisen tavoitteena on tutkimuskohteena olevan ilmiön parempi ymmärtäminen ja siihen vaikuttavien tekijöiden perusteellista analysointia – valituista ja julki tuoduista teoreettisista lähtökohdista käsin. Ymmärtävä selittäminen on siis ainutkertaisen tapahtumasarjan teoreettista analysointia, pyrkimyksenä monimutkaisten yksittäisten tapahtumien ja tapahtumaketjujen systemaattinen analyysi. Ymmärtävä selittäminen ei pyri universaalien selitysten antamiseen eikä se tukeudu positivistiseen kausaaliseen analyysiin. Ymmärtävän selittämisen keskeisenä tavoitteena on partikulaaristen tapahtumien selittäminen niiden kausaalisten kompleksien avulla, jotka ovat aiheuttaneet kyseisen ilmiön tapahtuman. Ymmärtävä selittäminen nojaa siis hermeneuttiseen – tulkintaa ja ymmärtämistä korostavaan – tieteenfilosofiseen traditioon vaikka sen tavoitteena on tietyn tapahtuman tai tapahtumasarjan selittäminen. Ymmärtävästä selittämisestä, ks. esim. Wendt (1998), erityisesti s. 108-115. Tulkintaan perustuvan ymmärtävän selittämisen tieto-opillinen lähtökohta korostaa kriittisen teorian tavoin tieteellisen tutkimuksen tavoitteena olevan uuden tiedon tuottamisen lisäksi ”jatkovaa ja tietoista ponnistelua ajatella uudella tavalla samoin kuin pyrkimystä uudistaa totunnaisia ajattelutapoja.” Harle ja Moisio (2003a), s. 15.

virallisia poliittis-strategisia asiakirjoja, joiden arvioidaan kuvaavan sotilaallisen suorituskyvyn kehittämisen poliittisen tason ohjausta. Sodan kuvaan liittyvä strategian tutkimus onkin nimenomaisesti kiinnostunut *sodan poliittisessa prosessissa tapahtuvasta määrittelystä* – ei niinkään siitä, kuinka asevoimien (Suomen tapauksessa puolustusvoimien) ohjesäännöissä, oppaissa ja asevoimien edustajien lausunnoissa sota käsitetään.¹⁰⁰ Kriittiselle teorialle ominaisella tavalla poliittinen prosessi nähdään tässä tutkimuksessa sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla toimijoiden välisenä kamppailuna sosiaalisesti rakentuneen maailman jäsentämisestä. Tätä kamppailua käydään sanoilla ja teoilla.¹⁰¹ Asevoimissa toimintamenetelmiä, operaatiovaihtoehtoja ja puolustusjärjestelmää kehitetään poliittisen ohjauksen mukaisesti ja tästä syystä sodan kuvan analyysi pureutuu ensisijaisesti turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (sotilaspolitiikan) muotoiluun kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Sotilaiden merkitys tulee sodan kuvan tutkimuksen keskiöön poliittisten päätösten toimeenpanon lisäksi niissä tilanteissa, joissa asevoimien edustajilla voidaan arvioida olevan vaikutus sodan kuvan poliittisen tason muotoiluun. Luvussa 6 liikutaan sellaisessa turvallisuuspoliittisen ja sotilasstrategisen tason välimaastossa, jossa ylimpien upseerien rooli sotilaallisen maanpuolustuksen asiantuntijoina nousee esille turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa valmistelutyössä ja päätöksenteossa. Tässä nimenomaisessa tutkimuksessa tarkoituksena *ei* ole selvittää kuka tai ketkä ovat olleet vaikuttamassa suomalaisen sodan kuvan muutokseen ja miten. Pikemminkin tässä tutkimuksessa kysytään kuinka suomalainen sodan kuva on muuttunut ja mitä vaikutuksia tällä muutoksella on Suomen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämislle.

Poliittis-strategisen tason tutkimusongelman ratkaisemiseksi tärkeimmät lähteet suomalaisen sodan kuvan analysoinnille muodostavat kylmän sodan ajalta parlamentaaristen puolustuskomiteoiden mietinnöt ja kylmän sodan jälkeisellä ajalla valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot.¹⁰² Näiden lisäksi lähteinä käytetään muita virallisia selvityksiä, selontekoja, muistioita ja strategioita siltä osin kuin ne liittyvät Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan. Tässä yhteydessä tärkeimpinä näistä mainittakoon mm. Parlamentaarisen puolustuspoliittisen neuvottelukunnan komiteamietintö vuodelta 1990, Puolustusneuvoston muistio ”Varautuminen yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin” vuodelta 1999, Valtio-

¹⁰⁰ Poikkeuksen tästä ohjesääntöjen ja oppaiden lähes totaalisesta sivuuttamisesta tässä tutkimuksessa muodostaa Kenttäohjesäännön yleinen osa (KO YL), koska siinä kuvataan sotilaallisen maanpuolustuksen näkökulmasta Suomen puolustusjärjestelmän toiminta ja puolustusvoimien sotilaallisten suorituskykyjen kehittäminen.

¹⁰¹ Ks. Moisio (2003a), s. 33.

¹⁰² Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon merkityksestä, ks. Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 2 ”Voimassaoleva selonteko on keskeinen [puolustusministeriön] strategiatyötä poliittisesti ohjaava asiakirja”.

neuvoston periaatepäätökset yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta (2003 ja 2006) ja puolustusministeriön strategian 2025 julkinen osuus (2006).

On huomionarvoista, että valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot henkivät vallitsevaa poliittista ilmapiiriä turvallisuusympäristön analyysissä. Tästä syystä on huomioitava selonteoissa tehtävät *turvallisuusympäristön analyysin ja siitä tehtävien puolustuspoliittisten päätöksente kosuositusten poliittisuus*. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot eivät suinkaan kuvaa objektiivisesti Suomen turvallisuusympäristöä. Niiden avulla ei myöskään kyetä instrumentaalina rationaalisuusolettaman mukaisesti optimaalisiin päätöksiin Suomen turvallisuuspoliittisen aseman muuttamiseksi. Selontekojen turvallisuusympäristön analyysi sekä Suomen puolustusjärjestelmän kehittämispäätökset perustuvatkin sosiaalisesti rakentuneisiin faktoihin. Tämän tutkimuksen yksi tarkoitus onkin *tutkia näitä suomalaisen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämistä ohjaavia suomalaisessa puolustuspoliittisessa päätöksenteossa sosiaalisesti rakentuvia faktoja*. Analyyttisen työkalun tälle tutkimustehtävälle muodostaa tässä tutkimuksessa suomalaisen sodan kuvan käsite. Se on kansainvälisen turvallisuusympäristön vaikutuspiirissä Suomessa sosiaalisesti rakennettu tulkintojen kokonaisuus asevoiman käytöstä.

Pääasiassa virallisiin turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin asiakirjoihin nojautuminen sodan kuvan analyysissä ei tarkoita sitä, että yksittäiset turvallisuuteen ja puolustukseen liittyvät poliittiset päätökset ja niihin liittyvät perustelut olisivat tutkimuksen kannalta keskeisintä sisältöä. Virallisia asiakirjoja – ja niissä tehtyihin päätöksiin liittyviä perusteluja – käytetään työkaluina sodan kuvan ja sen muutoksen hahmottamiseksi tutkimusta ohjaavan teoreettisen mallin mukaisesti. Tällöin suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muutos kylmän sodan jälkeisellä ajalla liitetään läntiseen viitekehykseen – luvussa kolme lyhyesti esitettävän läntisen sodan kuvan muutoksen välityksellä.

Tämän tutkimuksen poliittis-strateginen painotus, konstruktivistinen teoreettinen lähestymistapa ja esitetyt tutkimuskysymykset merkitsevät yhdessä sitä, että tutkimuksessa käytettävien *lähteiden tulee olla julkisiksi tarkoitettuja tai julkisuuteen päästettyjä alun perin turvaluokiteltuja lähteitä. Poliittista kamppailua merkityksistä ja tulkinnoista on mahdollista käydä vain julkisesti*.¹⁰³ Strategisen tason poliittinen ohjaus – ja kansainvälinen turvallisuuspoliittinen kanssakäyminen – perustuvat nimenomaisesti valittujen turvallisuus- ja puolustuspoliittisten linjausten esittelyyn ja oikeuttamiseen. Turvallisuuspoliittisen ja sotilasstrategisen sodan kuvan analyysin lähtökohtana on, että valtiot ja muut toimijat pyrkivät asevoimaa kehittämällä ja

¹⁰³ Vrt. Lehti (2003), s. 121.

käyttämällä vaikuttamaan muihin toimijoihin – sekä kansainvälisellä areenalla että kansallisesti. Lisäksi asevoimaa kehittävät ja käyttävät toimijat pyrkivät osoittamaan asevoimansa käyttöön liittyvät tekijät normatiivisesti hyväksyttävänä – kukin suhteessa tärkeimpänä pidettyyn yleisöön.¹⁰⁴ Tämä ei ole mahdollista ilman julkisuudessa käytävää keskustelua asevoiman kehittämisen päämääristä ja rajoituksista. Asevoimaa kehitetään ja käytetään myös kommunikatiivisesti – osoittamaan kuulumista tiettyyn yhteisöön, olipa kyse esimerkiksi osallistumisesta humanitaariseen interventioon sen humanitaaris-moraalisten perusteiden vuoksi (osoitus kuulumisesta länsimaiseen arvoyhteisöön¹⁰⁵) tai terrorismin vastaisen sodan nimissä toisen valtion valloittamiseen ja miehittämiseen (osoitus esimerkiksi pienen valtion arvostuksesta sotilaallista liittosuhdetta kohtaan tai kyvystä osallistua vaativiin sotilasoperaatioihin oman asevoiman uskottavuuden lisäämiseksi). *Intersubjektiivinen sodan kuva ja toimijoiden välisiä suhteita helpottavat yhteiset ymmärrykset asevoiman käytöstä edellyttävät julkista keskustelua – ja debattia – asevoiman käytön säännöistä.* Ilman rajat ylittävää ymmärrystä miksi, milloin ja miten asevoimaa kansainvälisessä järjestelmässä käytetään, asevoimaa generoivien toimijoiden on lähes mahdotonta saavuttaa globalisoituvalle keskinäisriippuvuuden aikakaudelle ominaiset yhteistyösuhteet ja -muodot, jotka tuottavat monenkeskistä etua kansainvälisen järjestelmän toimijoille. Ilman sääntöjä on vaikea pelata, ja säännöt ovat erityisen tärkeitä turvallisuuspolitiikan alalla, jolla kansallinen selviytyminen saattaa olla uhattuna.

Tutkimusmenetelmällisesti tämä Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoiluun kylmän sodan jälkeisellä ajalla porautuva tapaustutkimus hyödyntää prosessin seuraamisen (*process tracing*) menetelmää. Tällöin tarkoituksena on poliittis-strategisen tason asiakirjoihin perehtymällä jäljittää kylmän sodan jälkeisellä ajalla tapahtunutta vähittäistä suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muutosta sitomalla tämä muutos laajempaan läntiseen viitekehykseen. Turvallisuus- ja puolustuspoliittisia asiakirjoja ei tässä tutkimuksessa tarkastella ainoastaan kirjallisina tuotoksina – poliittisina julistuksina. Näiden asiakirjojen tärkeä merkitys tämän tutkimuksen lähteenä välittyy niiden kansainvälisen politiikan *käytännön tapahtumista muodostamien tulkintojen* kautta. Teoreettisena apuvälineenä pro-

¹⁰⁴ Länsimaiden osalta asevoiman käytön legitimizeettiä pyritään osoittamaan kotimaiselle julkiselle mielipiteelle (kansalaiset ja media) sekä kansainväliselle valtiosuhteelle (erityisesti muut kehittyneet länsimaat, mutta valtiosuhteet laajemminkin).

¹⁰⁵ Suomen suhteesta läntiseen yhteisöön, ks. esim. Lipponen (1999) ”Myös ulko- ja turvallisuuspoliittinen asemamme on olennaisesti selkiytynyt ja vahvistunut. *Meille on kiistatonta etua siitä, että voimme jatkuvasti pitää neuvoa meille läheisen maaryhmän kanssa.* EU-maat pitävät toisensa tietoisina ulko- ja turvallisuuspolitiikan eri lohkojen kehityksestä. Niiden kesken vahvistuu yhä selkeämmin toimintalinja, joka tähtää yhteisten etujen ajamiseen.”

sessin seuraamisessa toimii kuvan 2.5 viitekehys sekä luvussa kolme esitettyä läntisen sodan kuvan muutosta kuvaava teoreettis-empiirinen analyysi. Tällöin lähtökohtaisesti korostetaan tämän tutkimustyön tutkimustulosten teoria- ja kontekstisidonnaisuutta. Tässä yhteydessä teoriasidonnaisuus merkitsee sitä, että luvuissa 4-6 toteutettava suomalaisen sodan kuvan muutoksen analyysi on yhteydessä luvussa kolme esitettävään – aikaisempaan tutkimukseen perustuvaan¹⁰⁶ – läntisen sodan kuvan muutokseen ja tässä luvussa esitettyyn teoreettiseen näkökulmaan. Ilman näitä kahta tukevaa teoreettista rakennelmaa tämän tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimustulokset eivät olisi mielekkäitä. Kontekstisidonnaisuus puolestaan merkitsee sitä, ettei tämän tutkimuksen perusteella voida vetää yleispäteviä – universaaleja – johtopäätöksiä siitä, kuinka pieni valtio sopeuttaa turvallisuus- ja puolustuspolitiikkansa sisältöä kansainvälisessä turvallisuusympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Tämä tutkimus pyrkii kuitenkin osaltaan lisäämään sodan kuvan muutoksen taustalla vaikuttavien mekanismien yleisempää ymmärtämistä. Tässä mielessä voidaan sanoa, että konkreettisten ja kontekstisidonnaisten Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoiluun liittyvien tutkimustulosten lisäksi tämä tutkimus tuottaa universaalisuuteen pyrkivää lisäarvoa teoreettisella tasolla. Teoreettisella tasolla tapahtuva sodan tutkimuksen näkökulmien laajentaminen onkin yksi tämän tutkimustyön tavoitteista.

---

¹⁰⁶ Pääasiassa Raitasalo ja Sipilä (2004a); Raitasalo ja Sipilä (2004b); Raitasalo (2005a); Raitasalo (2005b).

3. KYLMÄN SODAN JÄLKEISEEN AIKAAN – LÄNTISEN SODAN KUVAN MUUTOS

Kylmän sodan perintö – stabiili sota

Kylmän sodan aikana *Pax Americana* määritteli läntistä näkemystä globaalista turvallisuustilanteesta. Yhdysvaltojen mittava sotilaallinen kapasiteetti ja taloudellinen voima mahdollistivat kehittyneiden teollisuusmaiden vaurastumisen uhkaavasta kylmän sodan ajasta huolimatta. Yhdysvaltojen voimasta johtuen Neuvostoliiton uhkaavat toimet koko kansainvälisen järjestelmän puitteissa eivät johtaneet kylmän sodan muuttumiseksi ’kuumaksi’ – ainakaan kylmän sodan kahden liittokunnan välillä. Muualla – kylmän sodan sivunäyttämöillä – sen sijaan sodittiin toistuvasti. Myös länsimaat olivat osallisena useissa sodissa kylmän sodan aikana, mm. Koreassa, Vietnamissa ja Falklandin (Malvinas) saarilla.

Sotilaalliselta kannalta tarkasteltuna *Pax Americana* perustui ydinaseiden kehittämiseen ja mahdollisen Neuvostoliiton tai Varsovan liiton aloittaman hyökkäyksen torjuntaan ryhmitetyn mittavan tavanomaisen asevoiman olemassaoloon. Erityisesti ydinaseet ja niiden käyttöperiaatteita ohjaavat ydinasestrategiat nousivat julkisuudessa esille kylmän sodan ajan konfliktuaalisessa kansainvälisessä järjestelmässä. Koska ydinasein käytävän sodan lopputulos olisi vääjäämättä ollut katastrofaalinen sodan kaikille osapuolille, muodostui sodan välttäminen ydinaseaikakauden yhdeksi pääperiaatteeksi. Pelote – deterrenssi – nousikin näkyvästi sodan voittamisen rinnalle turvallisuuspolitiikan tavoitteena sekä lännessä että idässä. Pienikin aseellinen konflikti supervaltaosapuolten tai niiden liittokuntien välillä olisi saattanut eskaloitua globaaliksi ydinsodaksi.

Pelotekeskeisyydestä huolimatta kylmän sodan aikana muodostui lännessä varsin yhtenäinen käsitys siitä, minkälaiseen sotaan tulisi varautua. Toisen maailmansodan perintönä laajamittaisten ja mekanisoitujen tavanomaisten asevoimien hyökkäys oli se uhkakuva johon kylmän sodan ajalla piti ydinasehyökkäyksen lisäksi varautua.¹ Myös kylmän sodan supervaltalogiikka varustelukierteineen ja dominoteorioineen edellytti laajoja jatkuvassa valmiudessa olevia asevoimia. Näitä asevoimia oltiin valmiit käyttämään myös kylmän sodan päänäyttämön – Euroopan – ulkopuolella, kuten sodat Koreassa ja Vietnamissa osoittivat. Näistä jälkimmäinen tosin osoitti tavanomaisten mekanisoitujen divisioonarakenteisten asevoimien ongelmat sodittaessa pääasiassa sissisodankäyntimenetelmiä soveltavaa vihollista

---

¹ Tätä kutsutaan konstruktivistisessä teoriassa historian varjoksi – kuinka mennyt muodostaa viitekehyksen tämän päivän toiminnalle.

vastaan.² Tästäkin huolimatta kylmän sodan ajan läntistä sodan kuvaa hallitsi Neuvostoliiton / Varsovan liiton muodostama uhka ja laajamittaisten asevoimien yhteenotot Euroopassa ratkaisutaisteluineen.³

Kylmän sodan ajalla vakiintui läntisen sodan kuvan ytimeen kahdesta maailmansodasta voimaa ammentava kulutussodankäynnin tradition mukainen ydinaseita ja mekanisoituja tavanomaisia asevoimia korostava poliittisotilaallinen suuntaus. Luvun kaksi mukaisesti diskursiivisesti rakentuvaa sodan kuvan analyysia noudattaen, voidaan kylmän sodan kaudella ainakin seuraavien diskurssien tulkita rakentaneen läntistä sodan kuvaa⁴:

1. *Diskurssi ideologisesta vastakkainasettelusta ja kamppailusta demokraattisen lännen ja kommunistisen idän välillä.* Tämän ideologisen kamppailu arvioitiin muuttuvan avoimeksi sodaksi hetkellä millä hyvänsä, ja länsimaisten yhteiskuntien tulikin tämän diskurssin valossa olla jatkuvasti valmiina käymään tavanomaista sotaa ja ydinsotaa Neuvostoliiton johtamaa itäblokkia vastaan.

2. *Diskurssi ydinaseista suursodan estäjänä ja pidäkkeenä kylmän sodan muuttumisesta kuumaksi.* Ydinaseiden ja -strategioiden merkitystä korostanut diskurssi rakentui pelotteen (*deterrence*) käsitteen ympärille. Ydinasediskurssin piirissä kehitettiin kylmän sodan aikana useampia eri näkökulmia siitä, miten parhaiten on mahdollista kehittää uskottava pelote supervaltakonfrontaation toista osapuolta vastaan. Näitä näkökulmia edustivat mm. massiivinen vastaisku pelotteen pettäessä ja joustava vastatoiminta, joka mahdollistaisi tavanomaisen sodankäynnin sekä rajoitetun ydinsodan supervaltojenkin välillä. On huomionarvoista, että 1980-luvulla Yhdysvalloissa kehitteillä ollut strateginen puolustusaloite (*Strategic Defense Initiative*, SDI, nk. 'tähtien sota') merkitsi tämän 1940-luvulta lähtien kehittyneen ydinpelote-diskurssin osittaista kyseenalaistamista. SDI:n perusajatuksena oli kyky kyetä

² Vietnamin sota oli erittäin ongelmallinen Yhdysvalloille. Sotilaallinen supervalta hävisi sodan kehitysmalle. Ylivoimainen teknologia ja vallitsevan 'johtavan' sodan kuvan mukaiset asevoimat eivät Vietnamissa pärjänneet epäsymmetristä sodankäyntiä (epäsymmetristä strategiaa) käyttävää vastustajaa vastaan. Pieni 'hyöty' Vietnamista Yhdysvalloille tuli siitä, että sotaan ryhtymällä Yhdysvallat osoitti päättäväisyyttään ja lisäsi uskottavuuttaan kommunismin leviämisen estämisessä: olihan Yhdysvallat valmis sotaa toisella puolella maapalloa estääkseen kommunismin leviämisen Etelä-Vietnamiin. Tosin lopullinen tappio sodassa vähensi Yhdysvaltojen sotilaallista uskottavuutta kokonaisuudessaan.

³ Ks. esim. Annual Report to the President and Congress by Secretary of Defense Les Aspin (1994), s. 5; Garden ja Ramsbotham (2004), s. 10; Defense Department Special Briefing on Announcement of New Locations for the Active Duty Army's Modular Brigade Combat Teams (2005).

⁴ Ks. van Creveld (1991); Raitasalo ja Sipilä (2004a); Raitasalo (2006a). Ydinaseista kylmän sodan aikana, ks. esim. Pyykönen (1998), s. 40-42.

torjumaan vastapuolen ydinasehyökkäykset ja näin ollen luoda kyky voittaa ydinsota tilanteessa, jota oli aikaisemmin kuvattu molemminpuoliseksi taatuksi tuhoksi (*Mutually Assured Destruction*, MAD).

3. *Diskurssi laajamittaisten tavanomaisten mekanisoitujen asevoimien välisistä taisteluista* sodan olemuksen merkittävimpänä ilmauksena sekä asevoimien kehittämisen perusteena.

Näiden kylmän sodan kaudelle ominaisten diskurssien lisäksi kylmän sodan kaudella sodan kuvaan vaikuttivat seuraavat pidemmällä aikavälillä sedimentoituneet sodan olemusta kuvaavat diskurssit⁵:

4. *Diskurssi sodasta valtioiden välisenä asevoimankäyttönä*. Ei-valtiolliset toimijat olivat tämän diskurssin marginaalissa. Erityisesti siirtomaavallan purkautumiseen liittyvät sodat ja monet sisällissodat (joista käytettiin monesti nimitystä 'matalan intensiteetin konfliktit') osittain kyseenalaistivat tätä valtiokeskeistä sodan diskurssia kylmän sodan kaudella.

5. *Diskurssi formaalista sodasta, jota käydään taistelukentällä* – erotuksena kansalaisyhteiskunnan sisällä käytävistä taisteluista – ja jossa sodan lopputulos ratkaistaan symmetrisissä *ratkaisutaisteluissa* hierarkkisesti organisoitujen asevoimien välillä. On huomionarvoista, että sodan rajoittuminen taistelukentälle oli jo ennen kylmää sotaa tullut haastetuksi – mm. toisen maailmansodan strategisissa pommituksissa, joissa kokonaisia kaupunkeja tuhottiin.

Läntistä sodan kuvaa muokkaavat diskurssit 1990-luvulla

Kylmän sodan loppu ja globalisaatio

Kylmän sodan päättyminen haastoi vuosikymmenien ajan sedimentoituneen läntisen sodan kuvan. Varsin nopeasti 1990-luvun alussa ymmärrettiin kansainvälisen järjestelmän toimintalogiikan muuttuvan, tosin ilman ennalta-arvattavaa suuntaa.⁶ Kylmän sodan päättyminen muodostikin eräänlaisen käsitteellisen vedenjakajan – mahdollisuuden kansainvälisen järjestelmän

---

⁵ Ks. Franzen (2002); van Creveld (1991); Raitasalo ja Sipilä (2004a); Raitasalo (2005a).

⁶ Nimitystä 'kylmän sodan jälkeinen aika' (post-Cold War era) käytettiin koko 1990-luvun ajan kuvaamaan kansainvälistä järjestelmää tilanteessa, missä kylmä sota oli ohi, mutta 'uuden' kansainvälisen toimintalogiikan määrittely oli vielä kesken. Käyttämällä tätä nimitystä 1990-luvun kuvaamisen perustana käytetään kylmän sodan aikaa, joka on sittemmin muuttunut. Nimitys 'kylmän sodan jälkeinen aika' ei tosin selvennä, kuinka kansainvälinen järjestelmä on kylmän sodan loppumisen jälkeen muuttunut.

pelisääntöjen ja kansainvälisen turvallisuusympäristön muutokselle. Muutoksen mahdollisuus liittyi vakiintuneiden tulkintojen muutokseen ja uusien yhteisten ymmärrysten syntyminen. Laajasti hyväksyttynä sosiaalisena faktana kylmän sodan päättyminen ei vielä sinänsä tarjonnut uusia kansainvälisen järjestelmän toimintalogiikkaa muuttavia tulkintoja tai pelisääntöjä. Tämä uusi toimintalogiikka ja uudet pelisäännöt oli luotava kylmän sodan ajalta käytössä olevien käsitteiden ja ajattelumallien pohjalta. Kylmän sodan jälkeinen aika ikään kuin kasvoi ulos kylmän sodan mentaliteetista ja materiaalisesta todellisuudesta. ETYK:n Pariisin peruskirjan muotoilu vuonna 1990 heijasteli kylmän sodan päättymistä ja tarvetta valtioiden välisten suhteiden laajalle uudelleenarvioinnille:

”The era of confrontation and division of Europe has ended. We declare that henceforth our relations will be founded on respect and co-operation. Europe is liberating itself from the legacy of the past. ... The changing political and military environment in Europe opens new possibilities for common efforts in the field of military security.”⁷

Sodan käsittäminen ainoastaan laajojen mekanisoitujen taistelujen sarjana ja keskittyminen strategiseen ydinasekilpailuun eivät tuntuneet mielekkäiltä kylmän sodan päättymisen jälkeen, kun ideologinen vastakkainasettelu idän ja lännen välillä päättyi kylmän sodan hiipumisen myötä. Kun kylmän sodan päättymisestä tuli laajasti hyväksytty kansainvälisen järjestelmän ’fakta’ 1990-luvun alkuvuosina, vuosikymmenten aikana luutunut sodan kuva tuli haastetuksi: vanhan itä-länsi jakolinjan molemmilla puolilla jouduttiin määrittämään uudelleen asevoimien käytön perusteet perinteisten uhkien haalistuessa ja nostettaessa uusia uhkia esiin.

Perustan kylmän sodan jälkeiselle läntiselle sodan kuvalle muodostaa edelleen kylmän sodan ajan sotakäsitykset – laajasti ymmärrettynä *Pax Americana*. Globalisaatiota koskeva akateeminen ja poliittinen keskustelu voimistui kylmän sodan päättymisen kanssa samaan aikaan. Kahtiajaon päättymisen sekä teknologian kehittymisen johdosta tietovirtojen, tavaroiden, pääomien ja ihmisten liikkumiselle vielä kylmän sodan aikana olleet esteet alkoivat nopeasti purkautua. Lisäksi 1970- ja 1980-luvuilla esiin nousut keskustelu kansainvälisestä keskinäisriippuvuudesta (*interdependence*) sulautui osaksi laajempaa globalisaatio-keskustelua, jossa globalisaation positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia on arvioitu eri toimijoiden näkökulmasta.⁸ Tämä keskustelu on käynnissä voimakkaasti vielä tänäkin päivänä, sillä

⁷ Charter of Paris for a New Europe (1990), s. 3, 8.

⁸ Keskinäisriippuvuutta on arvioitu sekä positiiviseksi että negatiiviseksi tekijäksi osana globalisaatiokeskustelua. Positiivisena piirteenä asevoiman käytön osalta on esitetty keskinäisriippuvuuden lisääntymisestä johtuvaa tarvetta kansainvälisen järjestelmän vakauden ylläpitoon, minkä on puolestaan arvioitu vähentävän sotilaallisten kriisien esiintymistä. Negatiivisena piirteenä keskinäisriippuvuuden lisääntymisessä on arvioitu

globalisaatio voidaan mieltää prosessina, jonka kehittymisen suunta tai nopeus ei ole ennalta määrätty. Toimijoiden – valtioiden, suuryritysten ja esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen (IGO, NGO) – välillä muodostuvat arviot globalisaation haitoista ja eduista sekä kansalliset ja kansainväliset poliittiset päätökset ja sopimukset muokkaavat globalisaation kehittymistä sekä ilmenemistä.

Kun ajatus kylmän sodan päättymisestä vakiintui 1990-luvun alussa, nousi kansainvälisen järjestelmän vakaus ja ennustettavuus läntisissä turvallisuusarvioissa keskeiseen asemaan. Lisääntyvä kansainvälinen keskinäisriippuvuus nousi samalla globalisaatiokeskustelun myötä esiin haavoittuvuuksien ja uusien uhkien muodossa. Perinteisen valtioiden välisen suurisodan uhkan nopeasti vähetessä kylmän sodan jälkeisen *globalisoituvan maailman turvallisuusuhkat muokkautuivat aikaisempaa epämääräisemmiksi ja välillisemmiksi*. Euroopan unionin vuonna 2003 hyväksymä turvallisuusstrategia esittää konkreettisesti globalisaatioprosessin ja kylmän sodan ajalta periytyvien sotilaallisten uhkakuvien välisen jännitteen.

”Globalisaation aikakaudella kaukaiset uhkat saattavat olla yhtä suuri huolenaihe kuin lähellä olevat. ...Samalla globaalin tiedonvälityksen ansiosta Euroopan tietoisuus koko maailman alueellisista konflikteista tai humanitaarisista tragedioista lisääntyy. Perinteinen itsepuolustuskäsityksemme ennen kylmää sotaa ja kylmän sodan aikana perustui miehityshkaan. Uusia uhkia torjuttaessa ensimmäinen puolustuslinja on usein ulkomailla. Uudet uhkat ovat dynaamisia. ... on oltava valmiita toimintaan jo ennen kriisin puhkeamista. ... Toisin kuin massiivinen näkyvä uhka kylmän sodan aikana, yksikään nykyisistä uusista uhkista ei ole pelkästään sotilaallinen, eikä niitä voida hoitaa yksinomaan sotilaallisin keinoin.”⁹

Sodankäynnin vallankumous

Persianlahden sota vuonna 1991 käytiin ajallisesti samaan aikaan, kun kylmän sodan aika tuli päätökseen. Osaltaan Persianlahden sota oli kylmän sodan jälkeisen ajan ensimmäinen ”mallisota”, jonka opeista vedettiin johtopäätöksiä uuden aikakauden sodista. Erityisesti Yhdysvalloissa Persianlahden sodasta vedettiin oppeja teknologisen ylivoiman tärkeästä merkityksestä sodankäynnissä. Käsitteestä *’sodankäynnin vallankumous’* (*Revolution in Military Affairs*, RMA) muokkautui 1990-luvun puoliväliin mennessä Yhdysvaltojen strategisen keskustelun johtava käsite. Sodankäynnin vallankumousta analysoitiin Yhdysvalloissa sodan luonnetta mullistavana pro-

---

mm. yksittäisen toimijan näkökulmasta tapahtuvaa omavaraisuuden alenemista ja siihen kytkeytyvää lisääntyvää riippuvuutta muista toimijoista esimerkiksi sodan ajan tilanteissa.

⁹ Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa – Euroopan Unionin turvallisuusstrategia (2003), s. 6-7 (kursivointi: JR).

sessina. Samalla tämä vallankumous antoi visiomaisen tehtävän USA:n asevoimien kehittämiseksi aikakaudella, jolloin perinteiset uhkat laimenivat, eikä niiden tilalle noussut uutta voimakasta uhkatekijää tai useamman uhkan selkeää kokonaisuutta. Informaatioteknologian kehittäminen sodankäynnin vallankumouksen aikaansaamiseksi ja informaatioylioiman ylläpitämiseksi kaikkiin potentiaalisiin vastustajiin nähden nostettiin 1990-luvun puolivälin jälkeen Yhdysvaltojen sotilaspolitiikan keskiöön.¹⁰

Persianlahden sodan lisäksi sotakokemukset Bosniasta (1995), Irakista (Operaatio *Desert Fox* 1998) ja Kosovosta (1999) tukivat käsityksiä korkean teknologian sodankäyntiä mullistavista vaikutuksista. Ilmasodankäynnin korostaminen, täsmähyökkäykset, satelliittipaikannus, johtamisjärjestelmien tärkeä merkitys sekä ase- ja johtamisjärjestelmien verkottaminen (*Network-Centric Warfare, NCW*) olivat eräitä ilmentymiä sodankäynnin vallankumouksen mukanaan tuomista sodan luonteen muutoksista – ainakin pääasiassa Yhdysvalloissa käydyssä strategisessa keskustelussa. Myös asevoimien ammattimaisuuden korostaminen – asevoimien laatu – ja kyky sotilaalliseen toimintaan oman alueen ulkopuolella (*expeditionary warfare*) ovat olleet sodankäynnin vallankumoukseen liittyvän diskurssin ytimessä.¹¹

Sodankäynnin vallankumous nostettiin Yhdysvaltojen asevoimien kehittämisen viralliseksi työkaluksi 1990-luvun jälkipuoliskolla.¹² Käytännön toimintaa ohjaavana tekijänä sodankäynnin vallankumous on liitetty asevoimien transformaatioon (*transformation*), joka käsitteenä otettiin käyttöön – aivan 1990-luvun lopussa ja erityisesti presidentti George W. Bushin ensimmäisen presidenttikauden alussa – eräänlaiseksi yläkäsitteeksi asevoimien kehittämisessä kohti kylmän sodan jälkeisiä uusia turvallisuushaasteita. Kun asevoimien transformaatio nostettiin yhdeksi Yhdysvaltojen puolustuspolitiikan keskeiseksi tekijäksi, sodankäynnin vallankumouksen katsottiin mahdollistavan tämän transformaation toteuttaminen. Uusien 'vallankumouksellisten' korkean teknologian ase- ja johtamisjärjestelmien katsottiin tekevän uuden tyyppiset sotilasoperaatiot aikaisempaa tehokkaammin mahdollisiksi. Oheinen vuoden 1999 Yhdysvaltojen kansallisen

¹⁰ Sodankäynnin vallankumous-diskurssin merkityksestä Yhdysvaltojen asevoimien kehittämisessä kylmän sodan jälkeisellä ajalla, ks. Raitasalo (2005a).

¹¹ Sodankäynnin vallankumouksen diskurssi voimistui sitä mukaa, kun uudet sotakokemukset osoittivat korkean teknologian hyödyllisyyden. Vastaavasti tämän diskurssin voimistuessa Yhdysvalloissa panostettiin yhä enemmän resursseja sodankäynnin vallankumouksen toteuttamiseksi muuttamalla joukkojen organisaatioita, toimintamenetelmiä, operatiivisia periaatteita ja käytössä olevaa kalustoa (mm. ase- ja johtamisjärjestelmät). Sodankäynnin vallankumouksesta muokkautui yhdysvaltalaisessa ajattelussa ja asevoiman käytössä itseään toteuttava ennustus – ja samalla uusi strateginen imperatiivi, kun Neuvostoliiton uhka oli poistunut.

¹² Ks. Annual Report to the President and Congress by the Secretary of Defense (1995)-(1999); Quadrennial Defence Review Report 1997; A National Security Strategy for a New Century (1999).

turvallisuusstrategian lainaus kuvastaa hyvin asevoimien transformaation ja sodankäynnin vallankumouksen tärkeyttä ja niiden välistä loogista suhdetta:

*”Transformation of our military forces is critical to meeting the military challenges of the next century. Exploiting the revolution in military affairs is fundamental if U.S. forces are to retain their dominance in an uncertain world.”*¹³

Sodankäynnin vallankumoukseen liittyvää ajattelua ja käytännön toimintaa asevoimien muuttamiseksi pyrittiin levittämään Yhdysvalloista Eurooppaan ja muualle maailmaan. Yhdysvaltojen toimet vuodesta 1999 alkaen ovat painottaneet Naton tulevaisuuden sotilaallista toimintakykyä ja muiden Nato-liittolaisten yhteistoimintakykyä Yhdysvaltojen kanssa.¹⁴ 1990-luvun loppuun mennessä eurooppalaisten Nato-maiden sotilaallinen toimintakyvyttömyys Yhdysvaltojen rinnalla oli käynyt ilmeiseksi. Sekä Bosnian että Kosovon opetukset otettiin Euroopassa vakavasti – niin Naton kuin Euroopan unionin piirissä. EU on vuodesta 1999 lähtien pyrkinyt kehittämään sotilaallista kriisinhallintakykyä yhdysvaltalaisen sodankäynnin vallankumoukseen liittyvän keskustelun mukaisesti: tavoitteena ovat pienet, hyvin varustetut ja ammattimaisesti toimivat joukot operaatioissa oman alueen ulkopuolella hyödyntäen korkeaa teknologiaa käyttäviä ase- ja johtamisjärjestelmiä. Eksplisiittisesti Euroopan unionin jäsenvaltiot toteavat vuoden 2003 joulukuussa hyväksytyssä unionin turvallisuusstrategiassa tarpeen eurooppalaisten asevoimien transformaatioon, ”jotta saataisiin aikaan joustavammat ja liikuteltavat joukot”.¹⁵

Vastaavasti Nato on 1990-luvun lopulta lähtien pyrkinyt kehittämään eurooppalaisten jäsenvaltioiden interventiokykyä – perustuen erityisesti Bosnian ja Kosovon oppeihin.¹⁶ Vuonna 1999 Naton jäsenmaat sopivat sotilaallisten voimavarojen kehittämisaloitteesta (*Defence Capabilities Initiative*, DCI), jonka tarkoituksena oli saattaa liittokunnan eurooppalaiset jäsenmaat kasvu-uralle uusien sodankäynnin vallankumousta hyödyntävien voimavarojen kehittämisessä ja hankkimisessa. Yhdysvaltojen huikkea ylivoima sotilaallisen kyvyn projisoinnissa oli tullut selväksi niin Persianlahden sodassa 1991, Bosniassa 1992–1995 kuin Kosovossa 1999. Yhdysvaltojen ja muiden Naton jäsenmaiden välisestä voimavarakuilusta puhuttiinkin paljon 1990-luvulla. DCI:n tarkoituksena oli estää tämän kuilun repeäminen liian laajaksi, jotteivät Nato-liittolaisten tulevaisuuden monikansalli-

¹³ A National Security Strategy for a New Century (1999), s. 21 (kursivointi JR).

¹⁴ Ks. esim. Weekly Compilation of Presidential Documents (2002), s. 869.

¹⁵ Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa – Euroopan Unionin turvallisuusstrategia (2003), s. 20.

¹⁶ Yhdysvaltojen, Naton ja Euroopan unionin sotilaallisen kyvyn kehittämisestä kylmän sodan jälkeisellä ajalla, ks. Raitasalo (2005a).

set operaatiot (*combined operations*) vaarantuisi. Lisäksi DCI:n avulla pyrittiin myös kaventamaan jo syntynyttä voimavarakuulua.¹⁷

Vuonna 2002 Nato aloitti liittokunnan transformaation, jonka tavoitteena on ollut luoda tämän päivän (kylmän sodan jälkeisenä aikana) operaatioissa käyttökelpoiset joukot, joita voidaan käyttää nopeasti ja tehokkaasti liittokunnan oman alueen ulkopuolella. *Nato Response Force* (NRF) toimii tämän transformaation keihäänkärkenä. Vastaavasti Prahassa sovittiin liittokunnan sotilaallisten voimavarojen kehittämissitoumuksesta, kun oli käynyt ilmeiseksi, ettei eurooppalaisten jäsenmaiden vuonna 1999 antamat DCI-lupaukset olleet täyttymässä.¹⁸ Huolimatta Naton eurooppalaisten jäsenmaiden hitaasta etenemisestä uusien sotilaallisten kykyjen luomisessa, Natossa sotilaallista voimaa on varsinkin 1990-luvun ja 2000-luvun vaihteesta lähtien käsitteellistetty pitkälti Yhdysvalloissa tehtyjen määrittelyjen mukaisesti. Sodankäynnin vallankumouksen diskurssi on tältä osin levinnyt koko läntiseen maailmaan, tosin ei niinkään teknologian synnyttämän vallankumouksen korostamisena kuin *vahvana uskona korkean teknologian verkottuviin järjestelmiin*, joiden avulla perinteisiä laajamittaisia asevoimia voidaan merkittävästi supistaa. Asevoimien ammattimaistuminen on yksi osa tätä prosessia – tosin ei suinkaan ainoa.

Uudet sodat ja epäsymmetrinen sodankäynti

Kylmän sodan aikana idän ja lännen välillä vallitsi kauhun tasapaino ja yhteinen ymmärrys siitä, ettei toisen supervaltablokin vaikutuspiirin alueella voinut suorittaa sotilasoperaatioita – ainakaan ilman sijaisotijaa (*proxy*). Tarve länsimaiseen oman alueen ulkopuoliseen interventiokykyyn on nousut esiin *uusien sotien*¹⁹ esiinnousun myötä. Vaikka kylmän sodan aikana sotia käytiin jatkuvasti kolmannessa maailmassa – kylmän sodan sivunäyttämöllä – sivuutettiin nämä sisällissodat ja 'matalan intensiteetin konfliktit'²⁰ läntisissä arvioissa sodan olemuksesta kylmän sodan päättymiseen asti. Neuvostouhkan vakavuus jätti pienemmät fyysisen väkivallan käyttötilanteet varjoonsa samalla kun kylmän sodan ajan supervaltojen vaikutuspiirit osaltaan rajoittivat sekä Yhdysvaltojen johtaman lännen että Neuvostoliiton johtaman idän liikkumavapautta koko kansainvälisen järjestelmän piirissä. Kun vahvana koettu suursodan uhka poistui, jäi sisällissodille ja muille ei-valtiollisille fyysisen väkivallan käyttötilanteille enemmän tilaa

¹⁷ Ks. esim. Raitasalo (2005a); Sirén ja Puistola ja Raitasalo ja Takamaa ja Tavaila (2004), s. 42.

¹⁸ Raitasalo (2005a); Sirén ja Puistola ja Raitasalo ja Takamaa ja Tavaila (2004), s. 42.

¹⁹ Ks. esim. Kaldor (1999); Kaldor (2001). On huomionarvoista, että kylmän sodan aikanakin toteutettiin oman alueen ulkopuolella sotilasoperaatioita. Erityisesti sotilaalliset suurvallat (mm. Neuvostoliitto, Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska) kehittivät ja ylläpitivät kylmän sodan kaudella *expeditionary operations* -kykyä.

²⁰ Ks. esim. van Creveld (1991).

läntisessä sodan kuvassa. Myös joukkotiedotusvälineiden (lehdet, tv, internet) kehittyminen lähes reaaliaikaisiksi tiedonvälittäjiksi on vaikuttanut kansalaisten yleiseen tietoisuuteen laajoista ihmisoikeusloukkauksista, etnisistä puhdistuksista ja sisällissodista ympäri maailmaa. Tietoisuuden lisääntyttyä on länsimaissa syntynyt tarve tehdä jotain myös sotilaallisesti uusien sotien taltuttamiseksi ja estämiseksi. Yksi pitkittyneen Bosnian operaation toimeenpanosta 1990-luvun alkupuoliskolla vedetty läntinen oppi liittyy tarpeeseen nopeasta interventiosta: uusiin sotiin on pyrittävä puuttumaan ennen kuin ne ehtivät laajeta joukkomurhan tai kansanmurhan asteelle.²¹

Läntisen sodan kuvan osittainen siirtymä ei-valtiolliseen fyysisen väkivallankäyttöön on monessa tapauksessa mielletty *epäsymmetrisen sodankäynnin* kehityksessä. Kylmän sodan ajan kokemukset sissisodasta – Yhdysvallat Vietnamissa ja Neuvostoliitto Afganistanissa – tarjosi yhden mahdollisuuden sodan käsittämiseksi tilanteessa, jossa yksi tai useampi sodan osapuoli ei toimi perinteisen valtiotoimijan tavoin ja jossa sodankäynti on siirtynyt 'uudelle taistelukentälle' – usein kansalaisyhteiskunnan sisälle. Epäsymmetrisen sodankäynnin teoria pääsikin kehittymään länsimaaisessa sodan kuvassa 1990-luvun aikana – vähitellen. Opetuksia Vietnamin sodasta vedettiin kaksikymmentä vuotta sodan päättymisen jälkeen. Olihan välittömästi Vietnamin sodan jälkeen lännessä päätetty keskittyä perinteisen laajamittaisen symmetrisen sodan ratkaisutaisteluihin valmistautumista.²²

Sotilaallinen kriisinhallinta ja humanitaariset interventiot

Uusien sotien patoaminen tai niiden vaikutusten minimointi nousi läntiseen asevoimakeskusteluun 1990-luvulla. Sodankäynnin vallankumouksena käsitetty prosessi informaatioteknologian vaikutuksista sodankäynnin välineisiin ja menetelmiin mahdollisti puuttumisen humanitaarisiin kriiseihin ilman suurta riskiä omista tappioista länsimaille. Erityisesti Yhdysvalloille muodostui kyky interventioihin globaalisti nopealla aikavälillä täsmäasein 1990-luvun kuluessa.²³ Keskustelu *kansainvälisestä sotilaallisesta kriisinhallinnasta ja humanitaarisista interventioista* nousikin esiin juuri näiden kahden edellä mainitun sodan diskurssin yhtymäkohdassa. *Tarve humani-*

²¹ Tämä oppi oli vedetty jo alustavasti Ruandan ja Burundin kansanmurhista 1994-1995. Myöhemmin lännen kykenemättömyys aikaiseen toimintaan Keskeisessä Afrikassa on toiminut esimerkkinä vaatimuksille aikaisessa vaiheessa tehtävästä riittävän määrätietoista sotilaallisesta interventiosta. Ks. esim. Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa – Euroopan Unionin turvallisuusstrategia (2003), s. 7.

²² Läntisen sodan kuvan valtiokeskeisyydestä ja sissisodankäynnin sivuuttamisesta, ks. esim. van Creveld (1991), s. ix-x, 25-32; Cassidy (2003), s. 135-136.

²³ Vuonna 1991 Persianlahden sodassa täsmäaseiden osuus kaikista käytetyistä aseista oli noin 7%. Bosniassa 1995 niiden osuus oli jo 70%. Ks. esim. Gulf War Air Power Survey – Summary Report (1993), s. 226; Raitasalo (2005a), s. 208-216.

taarisiin interventioihin syntyi uusien sotien esiinnoususta ja niistä joukkotiedotusvälineiden välittämään lisääntyneeseen tietoon. *Mahdollisuus* interventioihin perustui uusien ase- ja johtamisjärjestelmien kehittämiseen – sodankäynnin vallankumouksen toimeenpanoon erityisesti Yhdysvalloissa. Luonnollisesti kylmän sodan päättyminen osaltaan mahdollisti uusien sotien esiinnousun ja läntiset reaktiot uusien sotien patoamiseksi. Kuten YK:n pääsihteeri Kofi Annan humanitaarisista interventioista lausui, vielä kylmän sodan aikana valtioiden suvereenisuusperiaatteen ja interventiokiellon tiukat tulkinnat tuli saattaa uudelleenarvioitaviksi vastaamaan paremmin kylmän sodan jälkeisen ajan uusia sotia:

" . . . if humanitarian intervention is, indeed, an unacceptable assault on sovereignty, how should we respond to a Rwanda, to a Srebrenica -- to gross and systematic violations of human rights that offend every precept of our common humanity? . . . Surely no legal principle -- not even sovereignty -- can ever shield crimes against humanity . . . Armed intervention must always remain the option of last resort, but in the face of mass murder, it is an option that cannot be relinquished."²⁴

Vähitellen myös Euroopassa omaksuttiin ajatus lisääntyvästä tarpeesta globaaliin sotilaalliseen toimintakykyyn ja monissa eurooppalaisissa maissa onkin 1990-luvun jälkipuoliskolla alettu panostaa informaatioteknologian hyödyntämiseen sellaisissa operaatiomalleissa, joissa on tarkoitus toimia oman kansallisen alueen ja jopa Euroopan ulkopuolella. Kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan – ja sen yhtenä muotona humanitaaristen interventioiden – nousu länsimaisen sodankäyntitavan keskiöön – tai ainakin lähelle tätä keskiötä – on ollut mahdollista tarkkojen kaukovaikutteisten asejärjestelmien kehittämisen ja parantuneen omasuojan myötä. Epäonnistunut humanitaarinen operaatio Somaliassa (1992–1993) osoitti omasuojan tärkeyden tilanteessa, missä sotilasoperaation tavoite on humanitaarinen eikä suoranaisesti liity kansalliseen etuun tai alueen puolustamiseen. Kahdeksantoista sotilaan tappiot aiheuttivat strategisen tason muutoksen Yhdysvaltojen politiikassa ja johti joukkojen vetämiseen sisällissodan runtellemasta maasta.²⁵

On huomionarvoista, että vaikka Eurooppalaiset Naton ja EU:n jäsenvaltiot ovat panostaneet kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan soveltuvien suorituskykyjen kehittämiseen 1990-luvulta alkaen, on pääosassa toteutetuista operaatioista Yhdysvaltojen rooli ollut merkittävä.²⁶ Vuodesta 2001 yhdysvaltalaisista turvallisuuspoliittista keskustelua hallinneen terrorismin

²⁴ Ks. The responsibility to Protect – About the commission (2007).

²⁵ Somalian operaatiosta, ks. esim. Weiss ja Collins (2000).

²⁶ Näin on ollut erityisesti nk. vaativien kriisinhallintaoperaatioiden tai humanitaaristen interventioiden osalta, joissa on tarvittu hyökkäyksellistä sotilaallista voimaa ja joissa kaikkien kriisin osapuolten suostumusta kriisinhallintaoperaatiolle ei ole saatu.

vastaisen sodan myötä kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan, valloittussodan ja terrorismin vastaisen sotilaallisen toiminnan välinen rajanveto on vaikeutunut ja Yhdysvaltojen sotilaallinen toiminta sen oman alueen ulkopuolella on kohdannut kasvavaa kritiikkiä. Lakhdar Brahimin vuonna 2006 esittämä arvio Darfurin (Sudan) tilanteesta ja siihen liittyvästä ongelmallisesta kriisinhallintaoperaation määrittelystä on tässä suhteessa varsin kuvaava:

“Increasingly, not only in the Muslim world but in most parts of the Third World and indeed in Europe itself, there is a growing perception that the United Nations is heavily influenced by one single country – the United States – and that it is almost always biased in favour of the interests of Western countries to the detriment of those of the developing world. By way of example, I was in Sudan in May 2006 and I was profoundly saddened to hear people from all walks of life speaking of the proposed UN peacekeeping mission to Darfur as a “foreign military intervention by international forces”, and comparing it to the occupation of Iraq.”²⁷

Euroopan unionin sotilaallisen kyvyn kehittäminen tapahtuu tällä hetkellä nimenomaisesti sotilaallisen kriisinhallintakyvyn luomisessa. Osittain tämä tapahtuu yhteistyössä sotilasliitto Naton kanssa. Naton hyväksytyä sotilaalliset kriisinhallintaoperaatiot tehtäväkenttäänsä liittokunnan alueen puolustamisen ohelle ja sotilasliiton toiminta-alueen laajentaminen globaaliksi osoittavat kriisinhallintavalmiuksien kehittämisen tärkeyden asevoimille kylmän sodan jälkeisessä maailmassa. Kuten Yhdysvaltojen puolustusministeri Robert Gates totesi Münchenin turvallisuuspoliittisessa konferenssissa helmikuussa 2007, Naton toimenkuvan muutos viimeisten viidentoista vuoden aikana on ollut huomattava. Samalla hän painotti Naton luonnetta sotilasliittona, jonka tehtävänä jatkossakin on sotilaallisten uhkien ennaltaehkäisy ja tarvittaessa eliminointi. Panostaminen sotilaalliseen kriisinhallintakyvyn luomiseen ja kehittämiseen – yhdessä terrorismin vastaisen sotilaallisen toiminnan kanssa – tarkoittaa Nato-kontekstissa sotilasliiton valmistautumista 2000-luvun sodankäyntiin:

“And today we see that an Alliance that never fired a shot in the Cold War now conducts six missions on three continents. It has created new mechanisms for action on the international stage. It has been through profound changes and will undergo more in the future. ... In this strategic environment, the Alliance must be willing to alter long-standing habits, assumptions and arrangements. Much progress has been made, to be sure. After almost 15 years away from government, I have been deeply impressed by the new expeditionary capabilities and institutional reforms NATO has undertaken. ... NATO is not a “paper membership,” or a “social club,” or a “talk

---

²⁷ Brahimi (2006), s. 15.

shop.” It is a military alliance – one with very serious real world obligations.”²⁸

Asevoimien tehtävien ulkoistaminen – sodankäynnin yksityistäminen

Leimallista läntisissä puolustushallinnoissa ja asevoimissa tapahtuneen kehityksen osalta viimeisen noin puolentoista vuosikymmenen aikana on ollut keskittyminen ydintehtäviin mm. taloudellisen tehokkuuden lisäämiseksi. Tuki- ja huoltotoimintoja on ulkoistettu ja yksityistetty.²⁹ Yritykset ovat osaltaan tulleet tärkeämpään asemaan läntisten sotilasoperaatioiden suunnittelussa ja toimeenpanossa. Ase- ja johtamisjärjestelmien huolto- ja korjaustyöt, tukikohtien rakentaminen ja ylläpito, tiedustelutoiminta, huolto- ja korjaustyöt, tukikohtien rakentaminen ja ylläpito, tiedustelutoiminta, huolto- ja korjaustyöt (mm. ruokahuolto, ajoneuvohuolto, polttoainehuolto), majoittuminen, vartiointi- ja turvallisuuspalvelut sekä tekniset asiantuntijatehtävät ovat enenevässä määrin siirtyneet yksityisten yritysten harteille länsimaisissa operaatioissa.³⁰ Tämä asevoimien tehtävien yksityistämisen prosessi – *sodankäynnin yksityistäminen* – on tullut erittäin näkyvästi esille vuoden 2003 Irakin sodan jälkeen. Jo vuonna 2003 esitettyjen arvioiden mukaan Irakin jälleenrakennus- ja vakauttamisvaiheen aikana yli 20 000 yksityisen yrityksen työntekijää oli Irakissa tuottamassa asevoimille palveluja monilla perinteisesti asevoimien hallinnassa olleelle toiminnan osa-alueella.³¹ Vuonna 2007 pelkästään Yhdysvaltojen asevoimien maavoimien arvioitiin käyttävän noin 60 000 yksityisen yrityksen työntekijää (*contractor employees*) Lounais-Aasian alueella toimeenpantavissa sotilasoperaatioissa, joista tärkeimmät liittyvät Irakiin ja Afganistaniin.³² Siinä missä uudet sodat ovat nostaneet ei-valtiolliset toimijat sodankäynnin osapuoliksi kolmannessa maailmassa, sodankäynnin yksityistämisenä tunnettu prosessi on kehitty-

²⁸ Gates (2007).

²⁹ Esimerkiksi Yhdysvalloissa tämä yksityistämistrendi on kiteytetty Government Accountability Officeen raportissa vuodelta 2007: “Since the early 1990s, DOD has increasingly relied on contractors to meet many of its logistical and operational support needs during combat operations, peacekeeping missions, and humanitarian assistance missions, ranging from Operation Desert Shield/Desert Storm and operations in the Balkans (e.g., Bosnia and Kosovo) to Afghanistan and Iraq.” High-Level DOD Action Needed to Address Long-Standing Problems with Management and Oversight of Contractors Supporting Deployed Forces (2007), s. 6. Yksityistämisen lisääntyvää trendiä kuvastaa myös Yhdysvalloissa yksityisille yrityksille vuosittain maksettujen palkkioiden määrän lisääntyminen vuodesta 1996 (82,3 miljardia dollaria) vuoteen 2005 (141,2 miljardia dollaria) yhteensä noin 70%. Ks. *Rebuilding Iraq – Reconstruction Progress Hindered by Contracting, Security, and Capacity Challenges* (2007), s. 3; ks. myös *Contractors Provide Vital Services to Deployed Forces but Are Not Adequately Addressed in DOD Plans* (2003), s. 1.

³⁰ Ks. esim. *Contractors Provide Vital Services to deployed Forces but Are Not Adequately Addressed in DOD Plans* (2003), s. 7.

³¹ Traynor (2003).

³² *Rebuilding Iraq – Reconstruction Progress Hindered by Contracting, Security, and Capacity Challenges* (2007), s. 5.

neissä länsimaissa lisännyt ei-valtiollisten toimijoiden (monissa tapauksissa monikansalliset yhtiöt ja yritykset) merkitystä sotilasoperaatioille.

Asevoimien toimintaan liittyvä ulkoistaminen ja yksityistäminen liittyy kiinteästi asevoimien uudistamiseen vastaamaan kylmän sodan jälkeisen aikakauden sotilaallisia uhkakuvia. Kylmän sodan jälkeisellä ajalla asevoimien vahvuuksia on merkittävästi pienennetty, kun samalla käynnissä olevien uusien kriisinhallinta- ja muiden voimankäytöllisesti alemman aseisten sotilasoperaatioiden määrä on ollut kasvu-uralla.³³ Lisäksi uusien uhkien on nähty edellyttävän asevoimilta uusia toimintamenetelmiä sekä ase- ja johtamisjärjestelmiä. Tarvittavat uudet korkea teknologiaa hyödyntävät ase- ja johtamisjärjestelmät ovat puolestaan ennennäkemättömän kalliita. Niiden hankinta laajassa mittakaavassa on mahdollista ainoastaan saamalla aikaan säästöjä muista asevoimien toimintoihin käytössä olevista menoista. *Säästöjä* onkin pyritty saamaan aikaan toiminnan tehostamisella, mm. yksityistämällä – ja täten siis kilpailuttamalla – sellaisia tukitoimintoja, joiden suorittamisen ei enää katsota kuuluvan asevoimien ydinsaamiseen. Ase- ja johtamisjärjestelmien jatkuva monimutkaistuminen teknisen kehityksen nopeasti edetessä on johtanut myös *teknisen erityisosaamisen ostamiseen* yksityisiltä yrityksiltä. Asevoimien toimintatapojen muutos, kustannussäästöt sekä korkean teknologian merkityksen korostuminen asevoimien kehittämisessä liittyvät kylmän sodan jälkeisen ajan pyrkimykseen asevoimien transformaatioon, mikä onkin ollut tärkein peruste asevoimien toimintaan liittyvään yksityistämiseen.³⁴

Asevoimien toimintojen ulkoistamiseen liittyy myös sotilasoperaatioiden toimeenpanon *joustavuus*. Yksityisiltä yrityksiltä voidaan tarvittaessa ostaa sellaisia suorituskykyjä, joita arvioidaan tarvittavan vain tietyntyyppisissä tilanteissa – tilanteissa, joissa päätetään esimerkiksi laajan ja pitkäkestoisen sotilasoperaation toimeenpano kaukana oman alueen ulkopuolella. Myös (sisä)*poliittinen tarkoituksenmukaisuus* on jouduttanut asevoimien tehtäväkentän yksityistämistä. Yksityisen yrityksen työntekijän kaatuminen tai haavoittuminen ei kosketa valtiota ja sen hallintoa samalla tavalla kuin asevoimien riveissä taistelevan sotilaan kaatuminen tai haavoittuminen. Yksityisten yritysten työntekijöitä ei myöskään usein lasketa asevoimien vahvuuteen, joten sotilasoperaation suorittamiselle asetetut joukkokiintiöt voi tarvittaessa ylittää näillä yritysten työntekijöillä tai operaation todellinen laajuus on mahdollista pyrkiä häivyttämään yksityisten yritysten tuottamien palvelujen ja henkilöstön käytöllä.

³³ Vrt. Contractors Provide Vital Services to deployed Forces but Are Not Adequately Addressed in DOD Plans (2003), s. 1.

³⁴ Ks. esim. Improving the Combat Edge through Outsourcing (1996); Private Military Companies: Options for Regulation (2002).

Länsimaiset sodan diskurssit 1990-luvulla: analyysi

Tarkastelemalla Yhdysvaltojen, Naton ja Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspoliittisia asiakirjoja voidaan läntisen sodan kuvan todeta olleen muutosten kourissa 1990-luvulla. Läntinen sodan kuva on hajautunut varsin selkeästä ja yksiselitteisestä kylmän sodan ajan tavasta hahmottaa sotaa.³⁵ Mikäli tarkastellaan kylmän sodan kaudella läntistä sodan kuvan rakentamisen kannalta merkittävimpiä diskursseja, voidaan ainakin neljässä viides- tä todeta 1990-luvulla tapahtuneen selkeitä muutoksia tai painotuseroja.

Ensinnäkin, kylmän sodan ajan ideologinen kahtiajako ja globaali ideologinen konfrontaatio ovat päättyneet. *Kylmän sodan päättyminen merkitsi koko kylmän sodan kaudella hallinneen poliittis-sotilaallisen viitekeh്യksen romahtamista.* Tällä kehityksellä oli luonnollisesti vaikutuksia 1990-luvun aikana muovautuneeseen läntiseen sodan kuvaan – erityisesti sotilaallisten uhkamallien kehittymisen osalta. Nämä uhkamallit ovat moninaistuneet ja sisältävät tänä päivänä aiempaa enemmän ei-valtiollisia toimijoita. Samalla sotilaalliset uhkat ovat siirtyneet abstraktimpaan suuntaan: epäsymmetrinen sodankäynti on varsin vaikeasti mielletävä uhkakuva – ainakin jos sotaa pyritään hahmottamaan kansallisten asevoimien näkökulmasta ja vastapuoli nähdään ei-valtiollisena toimijana.

Toiseksi, *kylmän sodan ajan ydinasepainotteinen sodan kuva muokkautui 1990-luvulla kohti tavanomaisen sodankäynnin viitekehystä.* Ydinaseiden ja ydinaseoppien merkitys on kehittyneille länsimaille kylmän sodan jälkeisellä ajalla vähentynyt, joskaan ei kokonaan hävinnyt. Ydinaseiden ja -teknologian leviäminen erityisesti entisen Neuvostoliiton alueelta roistovaltioille muodostui 1990-luvulla ydinaseita koskevan keskustelun ytimeksi. Joka tapauksessa kylmän sodan jälkeisellä ajalla *korkean informaatioteknologian tuottamat uudet tavanomaiset sotilaalliset suorituskyvyt* (mm. kaukovaikuttaminen, täsmäiskukyky, elektroninen harhauttaminen ja häirintä, informaatiosodankäynti) *ovat osittain korvanneet ydinaseet ja tavanomaisen asevoimien määrän suurvaltastatuksen rakentamisessa ja uskottavan sotilaallisen voiman osatekijöinä.*

Kolmanneksi, *tavanomaisen sodankäynnin mittakaava pienentyi 1990-luvulla läntisessä sodan kuvassa:* globaalista konventionaalisessa sodan kuvasta on siirrytty alueelliseen sotaan. Siinä missä kylmän sodan kaudella varauduttiin miljoonien sotilaiden kohtaamiseen Euroopassa tai Aasiassa, on kylmän sodan jälkeisellä ajalla sotilasoperaatioiden laajuus – ja asevoi-

---

³⁵ Myös kylmän sodan aikana läntinen sodan kuva tuli haastetuksi – mm. Vietnamin sodan vaikutuksesta. Tämä haaste kuitenkin pääasiassa sivuutettiin ja potentiaalinen sota käsitettiin laajojen mekanisoitujen asevoimien taistelujen sarjana kylmän sodan pääosapuolten välillä.

mien sodan ja rauhan ajan vahvuudet – vähitellen pienentyneet. Toisaalta, kylmän sodan ajan supervaltakonfrontaation tavanomaistakin sodankäyntiä ehkäisevän vaikutuksen poistuminen johti 1990-luvulla useisiin tavanomaisiin sotiin ja pienempimuotoisiin asevoiman käyttötilanteisiin (mm. Persianlahden sota 1991, Tshetschenian sodat 1994 alkaen, Jugoslavian hajoamissodat). Tavanomaisen sodankäynnin mittakaavan pienentymisen lisäksi asevoiman käytön yhdeksi päämääräksi on lännessä 'hyväksytty' humanitaariset tehtävät. Myös pienempimuotoiset sotilasoperaatiot (*smaller-scale contingencies*) ovat tulleet tärkeämmäksi osaksi läntisten asevoimien käyttöperiaatteissa. Käsitteiden tasalla tätä sodan kuvan muutosta voisi kuvata siirtymänä kohti sotilaallista kriisinhallintaa ja rauhaan pakottamista. Nyt asevoiman poliittisesti motivoitu käyttö – sota – on monissa tapauksissa legitiimiä humanitaaristen tehtävien toteuttamiseksi. Kylmän sodan aikana interventiokiellon normi oli selkeästi voimakkaampi.³⁶

Sotilaallisen voiman arvioinnin muutokset heijastuvat ydinasepainotuksen vähenemisen ohessa myös tavanomaisen sodankäynnin mittakaavamuutokseen ja uuden teknologian hyödyntämismahdollisuuksiin. Massa-armeijat, yleinen asevelvollisuus ja mekanisoitu taistelukenttä ovat siirtymässä takalalle. Samalla perinteinen tapa laskea sotilaallista voimaa käyttämällä indikaattoreina taistelupanssarivaunujen, sota-alusten ja joukkojen määrää on muuttumassa merkityksettömämmäksi. Informaatioteknologian hyödyntäminen, järjestelmien verkottuminen ja yhteistoimintakyky (*interoperability*) ehdottoman sotilaallisen johtovaltion Yhdysvaltojen kanssa konstituivat toimijoille sotilaallista voimaa kylmästä sodasta poikkeavalla tavalla. Yhdysvalloilla on ollut lähes yksinoikeus määritellä teknologisen sotilaallisen voiman elementit – onhan se käyttänyt valtaosan maailman sotilasteknologian kehittämiseen varatuista varoista jo vuosia. Lisäksi sen globaalit strategiset intressit ja kylmän sodan ajalta periytyvä supervalta-asema ovat mahdollistaneet sotilaallisen etulyöntiaseman muihin kansainvälisen järjestelmän toimijoihin nähden.

Neljänneksi, vuosisatojen ajan yleistä *sodan kuvaa hallinnut valtiokeskeisyys jatkoi hiipumistaan 1990-luvulla*. Tämä kehitys oli havaittavissa jo

---

³⁶ On kuitenkin huomionarvoista, etteivät kaikki humanitaariset interventiot kylmän sodan jälkeisellä ajalla ole olleet laajasti hyväksytyjä. Kosovon sota on yksi esimerkki kiistanalaisesta humanitaarisesta interventiosta. Kosovon sodassa Nato hyökkäsi Yhdysvaltojen johdolla Serbiaan ilman Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa. Lisäksi on huomattava, ettei kansainvälisen oikeuden valtiosuvereniteetiperiaatteeseen liittyviä sopimusperusteisia säästöjä ole kylmän sodan jälkeisellä ajalla muutettu. Pikemminkin voisi todeta, että kylmän sodan jälkeen humanitaarisen intervention käsite on käytännön toimien perusteella saanut uusia tulkintoja. Kansainvälisyydestä näkökulmasta tarkasteltuna tänä päivänä saattaa esimerkiksi Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston olla 'helpompi' tehdä päätös humanitaarisen intervention oikeuttamisesta esimerkiksi 1980-luvun tilanteeseen verrattuna. Tämä siitäkin huolimatta, ettei vastaavia (valtio)sopimuksia asiasta ole luotu.

kylmän sodan kaudella, jolloin suuressa osassa käydyistä sodista yhtenä osapuolena oli jokin muu kuin valtiotoimijan asevoimat. 1990-luvulla uudet sodat, hajoavat valtiot sekä humanitaariset interventiot ohjasivat läntisen sodan kuvan rakentumista huomioimaan kaiken tyyppiset asevoiman käyttötilanteet. Rajoittuminen valtioiden väliseen sodankäyntiin sodan kuvan ainoana olemuksena ei kylmän sodan jälkeisellä vuosikymmenenä tuntunut mielekkäältä, kun laajamittaista asevoimaa käyttävien toimijoiden kirjo laajeni – tai ainakin tietoisuus laajamittaisista inhimillistä kärsimystä aiheuttavista asevoimankäyttöä sisältävistä kriiseistä levisi globaalisti ennennäkemättömällä tavalla modernin tiedonvälityksen seurauksena. *Eivaltioolliset laajamittaiset väkivallankäyttötilanteet rakentuivatkin 1990-luvulla osaksi läntistä sodan kuvaa.*

1990-luvun muutostrendeistä huolimatta on syytä korostaa tarkastelun lyhyttä aikajännettä – vain noin yksi vuosikymmen – ja sotaan sekä *sodankäyntiin liittyvien vakiintuneiden yhteisten ymmärrysten ja tulkintojen inertiaa*. Tällä inertialla tarkoitetaan vuosikymmenten ja vuosisatojen kuluessa sedimentoituneiden sotaa käsittävien intersubjektiiivisten ajatusten luonnollistumista – eräänlaista sosiaalisten faktojen ajan mittaan tapahtuvaa muuttumista objektiivisiksi faktoiksi.³⁷ Sota on valtioiden ja muiden toimijoiden näkökulmasta niiden eksistenssiin liittyvä kamppailun muoto, joten merkittävä sodan kuvan muutos edellyttää lähtökohtaisesti laaja-alaista kansainvälisen järjestelmän pelisääntöjen ja toimintalogiikan muutosta sekä asevoiman käyttöön liittyvien luotuneiden toimintatapojen ja ajatusmallien kyseenalaistumista. Kylmän sodan jälkeisen vuosikymmenen aikana esille nousseista sodan kuvan muutostrendeistä huolimatta kylmän sodan ajan sodan kuva vaikutti merkittävästi vielä 1990-luvun lopussa – ainakin kehittyneiden länsimaiden vaikutuspiirissä. Erityisesti sodan mieltäminen samankaltaisten asevoimien symmetrisinä taisteluina ja pyrkimys vastustajan asevoimien lyömiseen ratkaisutaisteluissa vaikutti asevoimien käytön arviointeihin koko 1990-luvun ajan. Valtiotoimijat kyllä havahtuivat 1990-luvun kuluessa jo kylmän sodan aikana esille nousseisiin matalan intensiteetin konflikteihin, mutta asevoimien kehittämisen ohjaus perustui vielä 1990-luvulla näiden uusien sotien voittamisen lisäksi varsin perinteiseen uhkakuvaan: toisen kehittyneen ja teollistuneen valtion laajamittaisten asevoimien hyökkäyksen torjuntaan. Koko 1990-luvun ajan olemassa olevat kylmän sodan maailmassa kehitetyt ja hankitut ase- ja johtamisjärjestelmät ja niihin liittyvä infrastruktuuri sekä opit asevoimien käytöstä tuottivat uudelleen kylmän sodan ajan sodan kuvaa tai sitä varsin lähellä olevaa perinteistä sodan ymmärtämisen mallia. *1990-luvulla esiin nousseet uudet sodan*

³⁷ Tällaista inhimillisen toiminnan tuloksena syntyneiden intersubjektiiivisten (ts. sosiaalisten) faktojen alkuperän unohtaminen ja niiden mieltäminen objektiivisina – ihmisistä riippumattomina – faktoina tai ylihistoriallisina periaatteina kutsutaan reifikaatioksi. (engl. to reify).

diskurssit vaikuttivat pääasiassa eräänlaisina luutuneen kylmän sodan ajan sodan kuvan haastamisyriytyksinä ja alustavina malleina tulevaisuudessa mahdollisesti realisoituvalla laajemmalla sodan uudelleenmäärittelylle. 1990-luvulla esiinnousseet ja vahvistuneet sodan kuvan muutosta tuottavat sodan diskurssit altistivat perinteisen sodan kuvan muutokselle ja saattoivat varsin laajaan yhteisymmärrykseen perustuneet käsitykset sodan luonteesta ja päämääristä uudelleenmäärittelyn kohteeksi.

On huomionarvoista, että vain osa 1990-luvulla kehittyneistä diskursseista liittyi valtiotoimijoiden määrätietoiseen pyrkimykseen sodan uudelleenmäärittelystä. Ilmeisimpänä esimerkkinä tällaisesta eksplisiittisestä sodan uudelleenmäärittelystä suhteessa uuteen kylmän sodan jälkeisen ajan kansainvälisen järjestelmän turvallisuustilanteeseen oli Yhdysvalloissa kehittynyt ja sieltä levinnyt diskurssi sodankäynnin vallankumouksesta. Sen ytimessä on ollut teknologiapainotteinen näkemys sodankäyntiin tilanteessa, jossa perinteinen sotilaallisen hyökkäyksen uhkaan perustunut asevoimien kehittämisen logiikka nopeasti poistui. Sodankäynnin vallankumous tarjosi Yhdysvalloille maltillisen tavan uudistaa näkökulmaa sodankäyntiin korostamalla informaatioteknologian suomien uusien suorituskykyjen kehittämistä. Sodankäynnin vallankumous tarjosi erityisesti Yhdysvalloille sellaisen sotilaallisen vision, jonka toteuttaminen mahdollisti asevoimien kehittämisen tilanteessa, jossa suoranainen sotilaallinen uhka Yhdysvalloille oli käytännöllisesti katsoen hävinnyt. Samalla sodankäynnin näkökulmana kuitenkin säilyi pääasiassa varsin mittavat symmetriset taistelut valtiotoimijoiden asevoimien välillä – vuoden 1991 Persianlahden sodan toimissa sodankäynnin vallankumouksen diskurssin älyllisenä innoittajana. Arvioitaessa sodankäynnin vallankumousta Yhdysvalloista levinneenä projektina sodan kuvan ja erityisesti tehokkaina pidettyjen sodankäyntivälineiden muuttajana, on syytä tähdentää sitä, että sodankäynnin vallankumoukseen liittyvä akateemis-sotilaallinen keskustelu ja debatti – eräänlainen käsitteellinen kypsyminen – oli ollut käynnissä noin viiden vuoden ajan ennen kuin Yhdysvaltojen puolustushallinto aloitti eksplisiittisen sodankäynnin vallankumouksen teesille perustuvan asevoimien transformaatioprosessin.³⁸

On myös huomionarvoista, että kylmän sodan jälkeisellä ajalla sodan kuvaa muuttaneiden sodan diskurssien syntyyn ja kehittymiseen vaikuttivat valtiotoimijoiden lisäksi myös monet ei-valtiolliset toimijat. Esimerkiksi kriisinhallintaa ja humanitaarisia interventioita koskevaan diskurssiin vaikutti-

---

³⁸ Sodankäynnin vallankumouksesta yhdysvaltalaisena asevoiman käytön visiona ja sodan kuvan muutosdiskurssina, ks. Raitasalo (2005a), erityisesti s. 187-313.

vat mm. Yhdistyneet Kansakunnat³⁹, kansainvälinen punainen risti ja Amnesty international.⁴⁰

Sota terrorismia vastaan: uusin sodan diskurssi

Ennen kuin terroristit iskivät Yhdysvalloissa syyskuun 11.päivänä vuonna 2001, oli Yhdysvaltojen sotilaspolitiikan yhtenä tavoitteena jo lähes vuosikymmenen ollut asevoimien ylivoiman säilyttäminen ja kasvattaminen pääasiassa Persianlahden sodan opetusten perusteella. Sodankäynnin vallankumouksen diskurssi määritti pitkälti amerikkalaisen suhtautumisen sotilaalliseen voimaan ja tätä ajatusta pyrittiin voimakkaasti levittämään myös globaalisti. Erityisesti Euroopassa on viimeisen puolen vuosikymmenen aikana kehitetty asevoimia sodankäynnin vallankumoukseen liittyvän diskurssin perusteiden mukaisesti, tosin tavoitteena ei ole ollut sodankäynnin vallankumouksen aikaansaaminen. Pikemminkin Euroopassa on pyritty sellaisten tehokkaiden joukkojen rakentamiseen, joiden avulla kyetään yhteistyössä Yhdysvaltojen kanssa osallistumaan monikansallisiin operaatioihin ja tarvittaessa puolustamaan omaa aluetta. Jälkimäistä tehtävää on pidetty laajamittaisen hyökkäyksen muodossa hyvin epätodennäköisenä. Epäsymmetrisen hyökkäyksen torjunta omalla alueella – siis terrorismin vastainen toiminta – on noussut asevoimien tehtäväkenttään sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa 9/11 jälkeen. Tosin Yhdysvalloissa julistettu sota terrorismia vastaan on selkeän militarisoitu vastaus terrorismin muodostamaan uhkaan, kun Euroopassa puolestaan terrorismin torjunnassa asevoimilla on rajallisempi – pääasiassa muita viranomaisia tukeva – tehtävä.

Yhdysvaltojen presidentti julisti sodan terrorismia vastaan lähes välittömästi 9/11 iskujen jälkeen. Tehtäväksi tässä uudessa sodassa määritettiin kaikkien globaalisti toimivien terroristiorganisaatioiden tuhoaminen.

“On September 11th, enemies of freedom committed an *act of war* against our country. Americans have known wars, but for the past 136 years, they have been wars on foreign soil, except for one Sunday in 1941. ... Our *war on terror* begins with Al Qaida, but it does not end there. It *will not end until every terrorist group of global reach has been found, stopped, and defeated.*⁴¹

³⁹ Ja erityisesti vuonna 2000 YK:n pääsihteerin Kofi Annanin humanitaarisia interventiota koskevan aloitteen perusteella perustettu International Commission on Intervention and State Sovereignty.

⁴⁰ Yksittäisistä henkilöistä esimerkiksi Mary Kaldor on ollut vaikuttamassa uusien sotiin diskurssiin ja välillisesti keskusteluun kriisinhallinnasta ja humanitaarisista interventioista.

⁴¹ Weekly Compilation of Presidential Documents (2001), pp.1347-1351 (kursivointi: JR).

Yhdysvaltojen Kongressi (Edustajainhuone ja Senaatti) valtuuttivat kolme päivää iskujen jälkeen presidentin tarpeellisena katsomaansa *voimankäyttöön* kaikkia niitä kansakuntia, *organisaatioita* ja *henkilöitä vastaan*, jotka olivat mukana suunnittelemassa tai toimeenpanemassa 9/11 iskuja tai jotka suojelivat iskun tekijöitä. Tämä “Authorisation for Use of Military Force” - päätös yhdessä terrorismin vastaisen sodan julistamisen kanssa laajensi eksplisiittisesti Yhdysvaltojen virallisen sota-käsityksen sisältämään eivaltioollisia toimijoita.⁴² Implisiittisesti tämän siirtymä oli tapahtunut jo 1990-luvulla – lähinnä uusiin sotiin ja humanitaarisiin interventioihin liittyen. Syyskuussa 2001 kuitenkin maailman ainoa supervalta julisti sodan terrorismin muodostamaa abstraktia uhkaa vastaan ja sodanjulistusta seuraavina kuukausina ryhtyi varsin perinteiseen sodankäyntiin – ensin Afganistanissa lokakuussa 2001 ja myöhemmin Irakissa maaliskuussa 2003. Molempien sotien voi katsoa olevan edelleen käynnissä, vaikkakin yleisesti puhutaan vakauttamis- ja jälleenrakennusvaiheesta. Turvallisuustilanne molemmissa maissa on varsin heikko, ja sissisodan kaltainen väkivallankäyttö on päivittäistä.⁴³

Yhdysvalloissa presidentti George W. Bushin hallinnon toimet 9/11-iskujen seurauksena ovat merkittävässä määrin olleet rakentamassa ja määrittämässä terrorismin asemaa sotilaalliseksi uhkaksi 9/11 jälkeen. Vaikka terrorismin mieltäminen sodankäynnin kohteeksi ei kaikkialle ole sellaisenaan levinnyt, joutuvat kaikki valtiotoimijat kuitenkin suhteuttamaan oman sotilaallisen toimintansa siihen todellisuuteen, että tämän päivän ainoa sotilaallinen supervalta (jota on toisinaan kutsuttu myös hypervallaksi) on käynnistänyt useita sotilasoperaatioita terrorismin muodostamaa uhkaa vastaan globaalisti. Kun huomioidaan lisäksi kylmän sodan jälkeisen vuosikymmenen aikana länsimaissa vallinnut merkittävän sotilaallisen uhkaku- van puute, voidaan pyrkimys terrorismin nostamisesta selkeäksi ja vaaralliseksi sotilaalliseksi uhkakuvaksi tehdä ymmärrettäväksi. On huomionarvoista, että vielä vuosikymmentä 9/11-tapahtumia aikaisemmin terrorismi oli eksplisiittisesti julistettu rikolliseksi – ei sotilaalliseksi – teoksi ETYK:n Pariisin peruskirjassa.⁴⁴ Lisäksi terrorismi on yhdistetty 1990-luvulla esiin nousseisiin strategiseen keskusteluun joukkotuhoaseiden leviämisestä. Yhdessä nämä tekijät muodostavat sellaisen kokonaisuuden, että 9/11 jälkeen

---

⁴² Vrt. Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 21. “Terrorismi-käsite on kansainvälisessä yhteistyössä vakiintunut tarkoittamaan yksilöiden tai ryhmien käyttämää poliittista väkivaltaa, jonka kohteet on valittu satunnaisesti tai niiden symboliarvon vuoksi.”

⁴³ Senate Joint Resolution 23 (2001); Weekly Compilation of Presidential Documents (2001), s.1347-1351.

⁴⁴ Charter of Paris for a New Europe (1990), s. 8. “We unreservedly condemn, as criminal, all acts, methods and practices of terrorism and express our determination to work for its eradication both bilaterally and through multilateral co-operation.”

terrorismista on rakentunut ainakin osittain sotilaallinen uhka, jota vastaan pitää kyetä toimimaan myös asevoimaa käyttämällä.

“America must not ignore the threat gathering against us. Facing clear evidence of peril, *we cannot wait for the final proof, the smoking gun, that could come in the form of a mushroom cloud.*”⁴⁵

On huomionarvoista, että terrorismin muodostama abstrakti uhka on yhdysvaltalaisessa sotilaspoliittisessa ajattelussa ja retoriikassa kytketty valtiotoimijoihin roistovaltioiden ja epäonnistuneiden valtioiden välityksellä. Tämä kytkentä tehtiin noin puolen vuoden kuluessa terrorismin vastaisen sodan julistamisesta. Tammikuussa 2002 presidentti Bush piti kuuluisan ”pahan akseli” -puheensa. Tuo edellä mainittu kytkentä terrorismin ja valtioiden välillä on osaltaan mahdollistanut terrorismin luokittelun sotilaalliseksi uhkaksi: valtiotoimijat (roistovaltiot/epäonnistuneet valtiot) muodostavat selkeän kohteen sotilaallisille toimille siinä missä terroristijärjestöt ja jopa yksittäiset terroristit ovat monesti vaikeammin paikannettavissa sotilaallisen toiminnan kohteeksi. Joka tapauksessa globaali terrorismi on muodostanut terrorismin vastaisen sodan pääoikeutuksen. Tämä oikeutus kumpuaa mm. siitä, että katastrofaalisiin iskuihin pyrkivät terroristiorganisaatiot on kytketty terrorismin vastaisen sodan diskurssissa joukkotuhoaseisiin:

“*Weapons of mass destruction pose a grave danger. ... Some rogue states, including several that support terrorism, already possess WMD and are seeking even greater capabilities as tools of coercion. ... For terrorists, WMD would provide the ability to kill large numbers of our people without warning. They would give them the power to murder without conscience on a scale to match their hatred for our country and our values. ... The threat is real and the stakes are high. Success against this threat is a requirement of history--one that the United States will meet with confidence and determination.*”⁴⁶

Terrorismin vastaisen sodan diskurssi kytkee siis terrorismin muodostaman abstraktin, mutta vaarallisen uhkan joukkotuhoaseisiin ja roistovaltioihin (ja epäonnistuneisiin valtioihin). Yhdessä nämä kolme tekijää muodostavat sellaisen kokonaisuuden, että sotilaallinen toiminta (sota) on diskurssin logiikan mukaisesti tarpeellista – jopa välttämätöntä – ja mahdollista. Sodan välttämättömyys kumpuaa terrorismin ja joukkotuhoaseiden potentiaalisen käytön uhkasta. Mahdollisuudet sodan toimeenpanoon abstraktia uhkaa vastaan liittyy valtiotoimijoihin vastapuolena – ainakin välillisesti. Terroristiorganisaatiota vastaan toimittaessa on käytännössä välttämätöntä toimia

⁴⁵ Weekly Compilation of Presidential Documents (2002), s. 1718 (kursivointi: JR).

⁴⁶ Weekly Compilation of Presidential Documents (2002), s. 2150-2151 (kursivointi: JR).

suvereenin valtion alueella. Lisäksi, toimittaessa valtioiden asevoimia vastaan, sodan päättyminen voittoon on jossakin määrin mahdollista verifioida: valtion asevoimien tuhoaminen on perinteinen – kylmän sodan ajan sodan kuvaan liittyvä – voiton indikaattori.⁴⁷ Käsitettäessä terrorismin vastainen sota käytäväksi nimenomaisesti ei-valtiollisia terroristijärjestöjä vastaan, loogisesti tarkasteltuna sota ei voi loppua koskaan. Onhan riski tulevaisuuden terrori-iskuista aina olemassa. Lisäksi terroristijärjestöjen olemassaolosta ei ole samanlaista varmuutta kuin suvereenien valtioiden osalta on. Sodat Afganistanissa ja Irakissa ovat oivia esimerkkejä terrorismin vastaisen sodan ja valtioiden välisestä kytköksestä. *Ei-valtiollisesta painotuksesta huolimatta terrorismin vastaisen sodan diskurssi siis osittain tuottaa uudelleen (reproduce) perinteistä valtiokeskeistä sodan näkökulmaa.* Terrorismin vastainen sota ei siis merkitse kokonaisvaltaista siirtymää sodan ymmärtämisessä ei-valtiollisten sodankävijöiden suuntaan.

Terrorismin vastaisen sodan diskurssi on myös selkeässä yhteydessä 1990-luvun tärkeimpään sotilaallista voimaa määrittävään sodankäynnin vallankumoukseen liittyvään diskurssiin. Sodankäynnin vallankumoukseen liittyvä yhdysvaltalainen *pyrkimys sodankäynnin uudelleenmäärittelyyn*⁴⁸ kylmän sodan jälkeisenä aikana on terrorismin vastaisen sodan myötä saanut rinnalleen laajemman *kansainvälisen järjestelmän toimintalogiikan uudelleenmäärittely-yrityksen*. Kylmän sodan *Pax Americana* asetelma on George W. Bushin hallinnon toimesta muuttunut 9/11 jälkeiseksi *Bellum Americanum -ajaksi*. Aktiivinen, tarvittaessa ennaltaehkäisevä ja unilateraalisesti toteutettava sotilaallisen voimankäyttö on Yhdysvaltojen sotilaspolitiikassa määritelty 9/11 terrori-iskujen jälkeisen ajan kansainvälisen järjestelmän toimintalogiikaksi. Sodankäynnin vallankumouksen rooliksi tässä laajemmassa uudelleenmäärittelyssä on jäänyt lähinnä sotilaallisten voimavarojen kehittämisen ohjaus. Soveltuvathan yhä sofistikoituneemmat tiedustelu-, valvonta-, johtamis- ja asejärjestelmät varsin hyvin käytettäväksi terroristiorganisaatioita ja niitä tukevia valtioita vastaan.

“However, the threats and enemies we must confront have changed, and so must our forces. A military structured to deter massive Cold War-era armies

⁴⁷ Kylmän sodan ajalta ’periytyvä’ käsitys sodan voittamisesta lyömällä vastustajan asevoimat taisteluissa on erittäin ongelmallinen. Tämä on käynyt selväksi mm. Kosovon, Afganistanin ja Irakin sotien jälkeen, kun sotilaallista taistelujen voittamista ei olekaan seurannut poliittis-strategisen tason voitto.

⁴⁸ Jo vuonna 1999 George W. Bush totesi presidentinvaalikampanjassaan sotateknologian hyödyntämisen mahdollistavan rauhan ylläpitämisen uudelleenmäärittelemällä sota Yhdysvaltojen ehdoilla. Tultua valituksi presidentiksi, Bush on toisti tätä sanomaa useasti jo ennen 9/11 tapahtumaa. Ks. esim. Bush (1999); Weekly Compilation of Presidential Documents (2001), s. 283, 400, 1778; Weekly Compilation of Presidential Documents (2004), 1107

must be transformed to focus more on how an adversary might fight rather than where and when a war might occur.”⁴⁹

“...static forward-based forces, such as those needed during the Cold War, do not provide the capability required in the complex and asymmetric world we now face...Our center of attention has shifted from the defense of Western Europe from attack toward a variety of new threats from non-state actors and organizations from the eastern and southern regions of our theater...”⁵⁰

Myös Nato ja Euroopan unioni ovat siirtäneet terrorismin *osittain* sotilaallisen toiminnan viitekehykseen. Molemmassa organisaatioissa terrorismi nähdään merkittävimpänä turvallisuusuhkana tämän päivän kansainvälisessä järjestelmässä. Molemmat ovat myös aloittaneet sotilaallisten voimavarojen ja niiden käyttöön liittyvien sotilaallisten tehtävien kehittämisen terrorismia vastaan. Lisäksi sotilasliitto Nato otti käyttöön ensimmäisen kerran viidennen artiklan mukaisen yhteisen puolustuksen velvoitteen 9/11 terrori-iskujen seurauksena. Tämän artiklan muotoilu oli yli 50 vuotta aiemmin perustunut nimenomaisesti Neuvostoliiton muodostamaa sotilaallista uhkaa vastaan. Vuonna 2001 käyttöön otettu yhteinen puolustusvelvoite jäi kuitenkin pääasiassa poliittis-symboliseksi päätökseksi, vaikkakin Nato lähetti mm. AWACS-lentokoneita Yhdysvaltojen ilmatilan valvontaan terrori-iskujen jälkeen ja aloitti merioperaation (*Operation Active Endeavour*) Välimerellä.⁵¹

Naton muutos kollektiivisen alueellisen puolustuksen järjestöstä globaaliksi turvallisuustoimijaksi, joka toteuttaa kriisinhallintaoperaatioita yhtenä terrorismin vastaisen sodan toimijana⁵², on merkinnyt sotilasliiton toiminnan merkittävää uudelleensuuntaamista. Erityisesti Naton muutos on ilmennyt suunniteltujen ja toteutettavien sotilasoperaatioiden maantieteellisen alueen laajenemisena sekä yhteisen omaan alueeseen sidotun puolustussuunnittelun merkityksen suhteellisenä vähenemisenä. Terrorismi, joukkotuhoaseet ja hajoavat valtiot/rosvovaltiot muodostavat Naton tämän päivän sotilaallista toimintaa ohjaavan uuden uhkan, jonka perusteella liittokuntaa on uudistettu. Kuten Naton pääsihteeri on asian muotoillut:

⁴⁹ A National Security Strategy of the United States of America (2002), s. 29.

⁵⁰ Jones (2005).

⁵¹ Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting (2001); Presidency Conclusions – Seville European Council (2002), Liite V, kappale 6; Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa – Euroopan Unionin turvallisuusstrategia (2003); Declaration on Solidarity Against Terrorist (2004); NATO Press Release (2001); NATO Press Release (2004); Operation Active Endeavour (2007).

⁵² Ks. Robertson (2001). “NATO is one player in the war against terrorism. ...”

“Terrorism and the proliferation of Weapons of Mass Destruction (WMD) and their means of delivery currently pose key threats and challenges to Alliance and international security.”⁵³

“In a strategic environment that is marked by terrorism, failed states and proliferation, projecting stability is a precondition for ensuing our security. *If we do not tackle the problems where they emerge, they will end on our doorstep.* ... NATO is finally turning into a framework for transatlantic *action wherever our security interests demand it.* This is a sea change in the way we think about – and employ – this Alliance.”⁵⁴

Kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallintatoiminnan kehittymisen osalta Nato päätti siirtyä jo 1990-luvulla oman alueensa ulkopuolelle – *out of area* – mm. Bosniassa ja Kosovossa. 9/11-tapahtuman jälkeen Naton toiminnan kehittämisen painopistealueena on ollut uusien terrorismiin liittyvien uhkien torjunta ja ennaltaehkäisy koko globalisoituvan kansainvälisen järjestelmän piirissä. Uudet rajat ylittävät uhkat ovat Nato-kontekstissa edellyttäneet uusien toimintatapojen ja -alueiden käyttöönottoa uhkien torjunnassa. Tässä mielessä Naton vuonna 2002 käynnistetyssä transformaatioissa ei ole kyse ainoastaan uusien sotilaallisten suorituskykyjen kehittämisestä kylmän sodan jälkeisessä globalisoituvassa maailmassa. Naton transformatioon liittyy olennaisena osana sen toimintatapojen ja -periaatteiden muutos – osana kansainvälisen turvallisuusympäristön muutosta. Kehittyneiden teollisuusmaiden relevantin sotilasliiton on 2000-luvun maailmassa kyettävä muuhunkin, kuin varsin reaktiiviseen oman alueen puolustamiseen perinteiseltä sotilaalliselta hyökkäykseltä – varsinkin kun tällaisen hyökkäyksen uhka on merkittävästi pienentynyt kylmän sodan lopun jälkeen. Terrorismin muodostama uhka onkin ollut yksi Naton sotilaallisen toiminnan sopeuttamisen lähtökohdista sen rakentaessa uutta toimintakykyä ja sotilaallista uskottavuutta. Atlantin poikki 1990-luvun kuluessa ilmiselväksi muodostuneen voimavarakuilun umpikurominen onkin saanut toisen Naton transformatioon innoittavan tekijän 2000-luvun turvallisuusuhkista: terrorismin. Naton pääsihteeri George Robertson muotoili muuttuvan turvallisuusympäristön ja Naton suhdetta vuonna 2002 seuraavasti:

“The context for our security is changing, and everybody in the security business has to adapt. What NATO's critics do not seem to know is that we are already on the job. For instance, the *Alliance is becoming the primary means for developing the role of armed forces to defeat the terrorist threat.*”⁵⁵

---

⁵³ NATO Press Release (2004).

⁵⁴ de Hoop Scheffer (2004a) (kursivointi: JR).

⁵⁵ Robertson (2002a) (kursivointi: JR).

“*Defense against terrorism* was already one of the new tasks highlighted in our 1999 Strategic Concept. *Now it's front and center - a main focus of our activities.*”⁵⁶

Vaikka Nato ei liittokuntana ollut mukana Afganistaniin alkaneen hyökkäyksen suorittamisessa lokakuusta 2001 alkaen, ovat monet Nato-maat olleet sitoutuneita Yhdysvaltojen johdolla käytyihin sotatoimiin Afganistanissa.⁵⁷ Samoin tapahtui myös Yhdysvaltojen hyökätessä Irakiin – monet Nato-maat osallistuivat Irakin vastaiseen halukkaiden koalitioon (*coalition of the willing*). Myöhemmin Nato on osallistunut molemmissa maissa käytäviin operaatioihin – käynnistämällä ISAF-operaation ja myöhemmin vuonna 2006 ottamalla päävastuun toiminnasta Afganistanissa sekä käynnistämällä Naton koulutusoperaation Irakissa.

Vuonna 2002 käynnistettiin Naton transformaatio Prahan huippukokouksessa. Transformaation tarkoituksena on ollut erityisesti eurooppalaisen sotilaallisen suorituskyvyn kasvattaminen pääasiassa oman alueen ulkopuolisiin sotilasoperaatioihin (*expeditionary operations*). Naton nopean toiminnan joukko NRF ja Prahan voimavarojen kehittämisaloite PCC (*Prague Capabilities Commitment*) ovat toimineet käytännön työkaluina ja katalyytteinä Naton muutosprosessissa. Niitä molempia voidaan pitää myös eurooppalaisen terrorismin vastaisen sotilaallisen kyvyn rakentamisprosessin osina. Prahassa hyväksytty Naton terrorismin vastaisen sotilaallinen konsepti määritteli terrorismin merkityksen liittokunnalle ja sen perusteella tarvittavat toimet terrorismia vastaan toimittaessa. Nämä toimet jaoteltiin konseptissa neljään terrorismiin liittyvään sotilaalliseen rooliin:

- Anti-terrorismi (*Anti Terrorism*), pääsääntöisesti puolustukselliset toimet,
- Seurausten hallinta (*Consequence Management*), joka keskittyy terrorihyökkäysten seurausten hallintaan ja vähentämiseen,
- Vastaterrorismi (*Counter Terrorism*), pääsääntöisesti hyökkäykselliset toimet,
- Sotilaallinen yhteistyö (*Military Cooperation*).⁵⁸

Naton terrorismin vastaisen sotilaallisen konseptin lisäksi Prahassa hyväksyttiin kumppanimaiden toimintasuunnitelma terrorismia vastaan, jonka avulla Naton rauhankumppanuusohjelmassa (PfP) kyettäisiin laajempaan yhteistyöhön kumppanuusmaiden kanssa, mm. suunnittelun, tiedonvaihdon, asejärjestelmien kehittämisen, koulutuksen ja logistiikan osalta. Naton on

⁵⁶ Robertson (2002b) (kursivointi: JR).

⁵⁷ Näitä maita ovat olleet mm. Iso-Britannia, Ranska, Italia, Saksa, Norja, Tanska, Espanja, Turkki, Kanada ja Australia. Lansford (2002), s. 83-107.

⁵⁸ NATO's military concept for defence against terrorism (2002).

näin pyrkinyt vaikuttamaan terrorismin vastaisen sotilaallisen toiminnan suuntaamiseen myös liittokunnan ulkopuolisissa maissa.⁵⁹

Vastaavalla tavalla terrorismin muodostama turvallisuusuhka ja Yhdysvaltojen julistama terrorismin vastainen sota ovat vaikuttaneet Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan muotoiluun sekä unionin käyttöön kehitettävien kansallisten sotilaallisten suorituskykyjen rakentamiseen. Jo syyskuussa 2001 Eurooppa-neuvosto julisti yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämisen tarpeen terrorismin muodostamaan uhkaan liittyen:

“The Common Foreign and Security Policy will have to integrate further the fight against terrorism.”⁶⁰

Terrorismi linkittyi Euroopan unionin kehittyvän ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta puolustuspolitiikan alaan vuosien 2001 ja 2002 virallisissa muotoiluissa.

“The fight against terrorism requires of the Union that it play a greater part in the efforts of international community to prevent and stabilise regional conflicts. ... It is by developing the Common Foreign and Security Policy (CFSP) and by making the European Security and Defence Policy (ESDP) operational at the earliest opportunity that the Union will be most effective.”⁶¹

“[T]he *ESDP* must take fuller account of the capabilities that may be required, in accordance with the Petersberg tasks and the provisions of the Treaty, to combat terrorism.”⁶²

Myös joulukuussa 2003 hyväksytty *Euroopan Unionin turvallisuusstrategia* korostaa terrorismin muodostaman uhkan kasvavaa merkitystä ja sen torjunnan tärkeyttä. Laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen sijaan turvallisuusstrategia kehottaa jäsenmaitaan keskittymään terrorismin torjuntaan ja terrorismiin linkittyvien muiden turvallisuusuhkien – joukkotuhoaseet, hajoavat valtiot, alueelliset konfliktit ja järjestäytynyt rikollisuus – torjuntaan. Terrorismin ja muiden uusien uhkien torjunta edellyttää turvallisuusstrategian mukaisesti uudenlaisia toimintamenetelmiä:

”Ensimmäinen puolustuslinja on usein ulkomailla. Uudet uhkat ovat dynaamisia. ... Uusien, dynaamisten uhkien käsittelemisessä tarvitaan aktii-

---

⁵⁹ Partnership Action Plan against Terrorism (2002).

⁶⁰ Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting (2001).

⁶¹ Sama.

⁶² Presidency Conclusions – Seville European Council (2002), Annex V, kappale 6 (kursivointi: JR).

vista politiikkaa. EU:n on kehitettävä strateginen lähestymistapa, joka edistää varhaisessa vaiheessa tapahtuvaa, nopeaa ja tarvittaessa voimakasta väliintuloa.”⁶³

Euroopan unionin turvallisuusstrategian hyväksyminen merkitsi myös unioninlaajuista hyväksyntää kansallisten asevoimien transformaatiolle⁶⁴ uusien turvallisuusuhkien ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Strategia esittää puolustukseen käytettävien resurssien lisäämistä tehokkaampien ja liikuteltavien joukkojen luomiseksi.⁶⁵ Strategia määritteli myös laajemman kirjon mahdollisia EU-operaatioita Petersbergin tehtävien rinnalle: aseistariisuntaoperaatiot, tuki kolmansille maille terrorismin torjunnassa ja turvallisuussektorin uudistaminen lueteltiin mahdollisina operaatiomuotoina unionin sotilaallisten voimavarojen kehittyessä.⁶⁶

Madridin terroristihyökkäysten jälkeen maaliskuussa 2004 unionin jäsenmaat julistivat solidaarisuutta toisilleen terrorismiin liittyvissä uhkatilanteissa. Unionin perustuslaillisen sopimuksen luonnoksen mukaisesti jäsenvaltiot päättivät ”kaikkien voimavarojen käyttöön saamisesta – mukaan lukien sotilaalliset resurssit”:

- estääkseen terrorismiin liittyvät uhat kaikkien jäsenvaltioiden alueella,
- suojellakseen demokraattisia instituutiota ja siviiliväestöä terroristihyökkäyksiltä,
- avustaakseen jäsenvaltiota tai tulevaa jäsenvaltiota sen poliittisen johdon pyynnöstä sen alueella terroristihyökkäyksen sattuessa.⁶⁷

On huomionarvoista, että 9/11-tapahtumien jälkeinen ESDP-prosessin kiihdyttäminen ei ole merkinnyt terrorismiin liittyvän uhkan militarisoitua.⁶⁸ Euroopan unioni on lähestynyt terrorismia uhkana pääasiassa poliisitoimen ja oikeusyhteistyön näkökulmasta.⁶⁹ Tästä huolimatta 9/11-iskut ja Madridin sekä Lontoon pommihyökkäykset ovat merkinneet unionin kehittyvän puolustusdimension – ESDP:n – merkityksen kasvamista ainakin

⁶³ Turvallisempi Eurooppa Oikeudenmukaisemmassa Maailmassa – Euroopan Unionin Turvallisuusstrategia (2003), s. 6, 11.

⁶⁴ Euroopan unionin englanninkielisessä versiossa asevoimien transformatio ja uudet uhat on linkitetty eksplisiittisesti. Ks. A Secure Europe in a Better World – European Security Strategy (2003), s. 12. “To transform our militaries into more flexible, mobile forces, and to enable them to address the new threats, more resources for defence and more effective use of resources are necessary.”

⁶⁵ Sama, s. 12.

⁶⁶ Sama, s. 12.

⁶⁷ Declaration on Solidarity Against Terrorist (2004).

⁶⁸ Uhan militarisoinnilla tarkoitetaan tässä yhteydessä laajan turvallisuusuhan käsitteellistämistä lähes yksinomaan sotilaallisena uhkana.

⁶⁹ Ks. esim. Declaration on Combating Terrorism (2004), s. 3-17.

kahdella tavalla. Ensinnäkin, terrori-iskujen ennaltaehkäisyn ja niiden vaikutusten vähentämisen on lisääntyvässä määrin katsottu edellyttävän Euroopan unionilta aktiivisempaa roolia kansainvälisessä turvallisuusjärjestelmässä. Euroopan unionin orastavan turvallisuus- ja puolustusidentiteetin voi näin ollen arvioida vahvistuneen samalla kun unionin jäsenmaiden turvallisuustilannetta on noussut uhkaamaan uusi – aikaisempaa (1990-lukua) voimakkaampi – tekijä. Toiseksi, jäsenmaat ovat terävöittäneet jo Helsingissä vuonna 1999 sovittujen tavoitteiden täyttämistä ja niiden jatkokehittämistä pyrkien käytännössä luomaan sellaisia sotilaallisia suorituskykyjä, joilla voidaan joustavasti ja nopeasti vaikuttaa uusien turvallisuusuhkien esiintymiseen ja vaikuttavuuteen.⁷⁰

Erityisesti Bosnian ja Kosovon operaatioiden opetukset olivat vakuuttaneet EU:n jäsenmaat tarpeesta lisätä sotilaallista kykyä interventioiden suorittamiseen oman alueen ulkopuolelle. Rauhanturva- ja kriisinhallintatehtävät – ns. Petersbergin tehtävät – ohjasivatkin unionin poliittis-sotilaallista suunnittelua 1990-luvulla. *Helsinki Headline Goal* ja sen perusteella tapahtunut Euroopan unionin kriisinhallintakyvyn kehittäminen 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa ohjautui osittain uuteen suuntaan 9/11-tapahtumista alkaneesta terrorismin nopeasta noususta läntisen turvallisuusagendan huipulle. 9/11-jälkeisellä ajalla erityisesti nopean toiminnan joukkojen tarve on entisestään lisääntynyt – olkoonkin, että jo vuonna 1999 Helsingissä todettiin tarve unionin nopean toiminnan joukoille. Vastaavasti joukkojen laadun korostuminen – trendi, joka on yhteydessä joukkojen nopeaan lähtövalmiuteen ja vaativampiin tehtäviin – on kasvanut terrorismin muodostaman uhan nostaessa päätään 2000-luvulla. Nämä EU:n kehittyvän kriisinhallintasuorituskykyjen vaatimusten muutokset ovat kuitenkin hyvin hienovaraisia ja liittyvät terrorismin muodostaman uhan kasvamisen lisäksi myös sotilaallisen suorituskyvyn progressiivisesti etenevään prosessiin: lisävaatimuksia joukoille on helpompi tehdä, kun edes jonkinlainen sotilaallinen suorituskyky on aluksi luotu.

Euroopan unionin taisteluosasto-konsepti (*battlegroup*) on hyvä esimerkki *Headline Goal 2010:n* joukkojen kehittämiseksi esittämistä uusista vaati-

---

⁷⁰ Sama, s. 2. Madridin pommi-iskujen jälkeen 2004 EU:n jäsenmaat julistivat suhtautumisestaan terrorismiin asiakirjalla “On Combating Terrorism”. Siinä EU:n terrorismin vastainen toiminta sijoitetaan pääasiassa poliisitoimen ja oikeuslaitoksen puitteisiin, vaikkakin unionin jäsenmaat ilmoittivat ryhtyvänsä kaikkiin tarvittaviin toimiin taistellakseen terrorismia vastaan (to combat terrorism), tosin huomioiden YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma SC1373, jolla oikeutettiin Yhdysvaltojen johtama hyökkäys Afganistaniin vuonna 2001. Kyseisessä päätöslauselmassa todettiin 9/11-iskujen ja kaikkien kansainvälisen terrorismin ilmenemismuotojen muodostavan uhan kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle ja että terrorismia vastaan tulee taistella kaikin keinoin (to be combated by all means). Ks. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1373 (2001).

muksista. Jo Helsingissä 1999 todettiin tarve pienempien nopean toiminnan joukkojen kehittämiseksi⁷¹, mutta vasta vuoden 2004 alussa esitetty ranskalais-brittiläinen taisteluosastoaloite saattoi tämän monikansallisen nopean toiminnan joukkojen konkreettisen kehittämisen liikkeelle. Jo marraskuussa 2004 unionin jäsenmaat hyväksyivät 13 taisteluosaston rakentamisen siten, että täysi operatiivinen valmius saavutettaisiin vuoden 2007 alusta lähtien. Taisteluosastojen tehtäväkentässä Petersbergin tehtävät ovat toiminnan suunnittelua ja toteutusta ohjaavana kehyksenä, mutta vuoden 2003 Euroopan unionin turvallisuusstrategiassa mainittu ”operaatioiden laajempi kirjo” kattaa mahdollisesti myös aseistariisuntaoperaatiot, tuen kolmansille maille terrorismin torjunnassa ja turvallisuussektorin uudistamisessa.

Analysoitaessa Naton eurooppalaisten jäsenmaiden ja Euroopan unionin näkökulmaa terrorismiin ja terrorismin torjuntaan, on kuitenkin painotettava, että suhtautuminen asevoiman käyttöön terrorismia vastaan on Yhdysvalloissa kokonaan eri tasolla kuin sen eurooppalaisten liittolaisten osalta on kyse.⁷² Terrorismin vastainen *toiminta* kuvastaa paremmin eurooppalaista suhtautumista terrorismiin, siinä missä terrorismin vastainen *sota* on yhdysvaltalainen vastaus globaalin terrorismin muodostamaan uhkaan. Tästä huolimatta, Yhdysvalloissa julistettu terrorismin vastainen sota ja globaalin terrorismin muodostama turvallisuusuhka ovat sellaisia tekijöitä, jotka on huomioitava myös eurooppalaisessa sotilaallisten voimavarojen kehittämistyössä.

Läntinen sodan kuva: muutostrendit

Läntinen sodan kuva altistui muutokselle kylmän sodan päättyessä. Vanhan uhkan väistyessä oli asevoimien käyttöperiaatteet, organisaatiomallit sekä tarpeelliset ase- ja johtamisjärjestelmät mallinnettava uudelleen. Asevoimien transformaatio – asevoimien muutos kylmän sodan ajan sotilasorganisaatioista kylmän sodan jälkeisen ajan relevanteiksi sotilaallisiksi toimijoiksi – nousi länsimaiseksi sotilaallista toimintakykyä kuvaavaksi prosessiksi 1990-luvun puolivälin jälkeen. Transformaation avulla on pyritty virtaviivaistamaan läntisten asevoimien organisaatioita, kustannusrakenteita ja toimintamenetelmiä kylmän sodan jälkeisen ajan sotilaallisia uhkakuvia ja sotilaallisia tehtäviä vastaaviksi. Transformaation ajatus nostettiin esille erityisesti Yhdysvalloissa, mutta käytännön tasolla myös Euroopassa alkoi 1990-luvulla vastaava asevoimien modernisointiprosessi. Tämän prosessin seurauksena asevoimien vahvuudet pienenivät, niiden käyttöön osoitettujen

⁷¹ Ks. Presidency Conclusions – Helsinki European Council (1999), Annex 1 to Annex IV. “smaller rapid response elements available and deployable at very high readiness”

⁷² Eurooppalaisista muotoiluista terrorismin ja sotilaallisen toiminnan suhteesta, ks. esim. NATO’s Military Concept for the Defence Against Terrorism (2003); Declaration on European Military Capabilities (2004), kappale 7.

määrärahojen taso laski ja toimeenpannut sotilasoperaatiot muuttivat luonnettaan. Vastaavasti sotilaallista suorituskykyä pyrittiin kehittämään panostamalla informaatioteknologian mahdollistamiin uusiin ase- ja johtamisjärjestelmiin. Samalla *Yhdysvalloista tuli ehdoton johtovaltio läntisten asevoimien transformaation suunnan näyttäjänä. 1990-luvulla läntinen sodan kuva siirtyi massiivisten taistelujen käymisestä kohti pienimuotoisempia sotilasoperaatioita oman alueen ulkopuolella*. Perustellusti – ja luonnollisesti todellisuutta reilusti yksinkertaistaen – voidaan väittää, että sotilaallisesta kriisinhallinnasta tuli 1990-luvulla länsimaisen sodankäynnin uusi muoto. Sodankäynnin vallankumous puolestaan kuvasi varsin osuvasti sotilaallisen voiman elementtejä läntisissä arvioissa.⁷³

Läntinen sodan kuva oli ollut jo vuosikymmenen muutoksen kourissa ennen 9/11-tapahtumia. Osaltaan Yhdysvalloista lähtöisin oleva terrorismin vastaisen sodan diskurssi on kyennyt ammentamaan käyttövoimaa aikaisemmista (1990-luvun) sodan muutosta kosketeleista diskursseista. Eivaltiolliiset toimijat olivat siirtyneet osaksi läntisiä sotakäsityksiä jo uusiin sotiin, epäsymmetriseen sodankäyntiin ja humanitaarisiin interventioihin liittyneissä diskursseissa. Uusi suhtautuminen sotilaallisen voiman käyttöön oli jo käytännön tasolla toimeenpantu humanitaarisina interventioina 1990-luvulla – YK:n turvallisuusneuvoston mandaatilla ja ilman. Terrorismin vastaisen sodan julistamisen aikoihin perinteinen valtioiden suvereenisuuden kunnioittaminen ja interventiokierto olivat jo osittain haalistuneet, vaikka kansainvälisen oikeuden formaalit säännöt olivat pysyneet lähes muuttumattomina kylmän sodan jälkeisen vuosikymmenen aikana.⁷⁴

Teknologiakeskeinen sodankäynnin jäsentäminen tuki osaltaan sodan julistamista terrorismia vastaan. Hyödyntämällä sodankäynnin vallankumoukseen liittyvän diskurssin ydinosa – täsmäiskukykyä, informaatio-sodankäyntiä, moderneja tiedustelu- ja johtamisjärjestelmiä jne. – sodan julistaminen terroristiorganisaatioita ja jopa yksittäisiä terroristeja vastaan oli mahdollista. Uudet ase- ja johtamisjärjestelmät mahdollistavat ennennäkemättömällä tarkkuudella tapahtuvan tiedustelun, valvonnan ja tulenkäytön. Ilman sodankäynnin vallankumouksena tunnettua pyrkimystä USA:n asevoimien kehittämiseen 1990-luvun puolivälistä saakka, Yhdysvaltojen presidentin olisi ollut vaikeampi uskottavasti julistaa sotaa terrorismia vastaan syyskuussa 2001.⁷⁵

⁷³ Ks. Raitasalo (2005a), erityisesti s. 187-328.

⁷⁴ Ks. Takamaa (2005); Raitasalo & Sipilä (2004b).

⁷⁵ Ks. A National Security Strategy of the United States of America (2002), s. 16. Ks. myös Tucker (2006), s. 59, missä esitetään kriittinen näkemys Yhdysvaltojen asevoimien kyvystä muuttaa sodankäynnin ymmärrystään ja toimintatapojaan taistelukentällä relevantilla, tämän päivän sodan kuvaa vastaavalla, tavalla: “Past and present experience suggests that *the U.S. military will continue to innovate within its understanding of what warfare is*, and that these innovations will doubtless aggregate into some sort of

Terrorismin vastaisen sodan julistaminen voidaankin käsittää Yhdysvaltojen hallinnon eksplisiittiseksi ja määrätietoiseksi pyrkimykseksi määritellä kylmän sodan jälkeisen ajan uudet kansainvälistä järjestelmää kokoavat sotilaallisen voimankäytön pelisäännöt. 9/11-tapahtumaa edeltäneen vuosikymmenen aikana länsimaat olivat pyrkineet asemoimaan sotilaallisen suorituskykynsä uusia nousevia ja varsin epämääräisiä uhkia vastaavaksi. Mitään varsinaista tai selkeää uutta uhkaperustetta asevoimien muutokselle 1990-luvulle ei kuitenkaan syntynyt.⁷⁶ Voisikin väittää, että 1990-luvulla länsimaat vähä vähältä 'yrityksen ja erehdyksen' kautta pyrkivät määrittelemään kylmän sodan jälkeiset asevoimien käytön säännöt, kun kylmän sodan ajan sotilaslogiikka oli tullut tiensä päähän. Luonnollisesti kylmän sodan päättyminen ei välittömästi merkinnyt vanhojen intersubjektiivisten diskursiivis-sosiaalisten rakenteiden (mm. yhteisten uhkakuvien) häviämistä. Niiden käytännön toimintaa ohjaava vaikutus alkoi kuitenkin heiketä sitä mukaa, kun ajatus kylmän sodan jälkeisestä ajasta levisi kansainvälisessä järjestelmässä. Läntisen sodan kuvan muutosta voidaan tarkastella kylmän sodan jälkeisellä ajalla taulukossa 3.1. esitetyllä tavalla.

Läntisessä sodan kuvassa on siis viimeisten puolentoista vuosikymmenen aikana tapahtunut useita muutoksia. Ensinnäkin, asevoimien käytön suunnittelun ja valmisteluiden lähtökohtana ei enää pidetä yksiselitteisesti valtiotoimijan tai valtioista muodostuvan liittokunnan hyökkäystä alueen valtaamiseksi. Ei-valtiolliset toimijat ovat nousseet sotilaallisiin uhkakuviin, joko välittöminä uhkina (mm. terrorismi) tai välillisesti (kansainvälisen turvallisuustilanteen/vakauden järkkäminen esimerkiksi yksityisten sotajoukkojen terrorisoidessa hajoavaa valtiota). Lisäksi koko kansainvälistä järjestelmää ravisuttavan sodan uhkasta on länsimaisessa ajattelussa siirrytty alueellisiin sotiin.

Uhkakuvan muutoksesta johtuen läntisten asevoimien tehtävät ovat suuntautuneet 1990-luvulta alkaen aikaisempaa rajoitetumpiin operaatioihin. Kriisinhallintaoperaatiot, humanitaariset interventiot ja pienimuotoiset sotilasoperaatiot ovat vähitellen nousseet laajamittaisen supervaltaliittokuntien välisen sodan 'ohi' asevoimien tehtäväkentässä. Näitä operaatioita on suo-

---

transformation of conventional warfare capability, but these innovations and the transformation they drive will be largely irrelevant to unconventional conflict. In simple terms, the U.S. military will get better and better at putting projectiles into targets, whether bullets into foreheads or missiles into tanks, but this skill will not be decisive in unconventional conflict.” (Kursivointi JR).

⁷⁶ 1990-luvulla läntiseen strategiseen keskusteluun nousikin käsite 'uudet uhkat'. Uudet uhkat korvasivat 1990-luvulla kylmän sodan aikana vakiintuneen laajamittaisen sodan uhkan. Uusiin uhkiin kuuluvat mm. alueelliset sodat, tautiepidemiat, huumekauppa, kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus, ympäristöuhkat jne. Uusien uhkien 'esiinnousu' tarkoittikin lähinnä vanhan selkeän ja vaarallisena pidetyn uhkakuvan häviämistä ja uhkien hajautumista. Mitään yksiselitteistä valtioita ensisijaisesti uhkaavaa tekijää tai prosessia ei uusien uhkien mukana noussut esiin.

ritettu oman alueen ulkopuolella ja pyrkimyksenä niissä on ollut tehokkaita ase- ja johtamisjärjestelmiä käyttäen vähentää sodankäynnistä aiheutuvia tappioita – olipa kyseessä omat haavoittuneet tai kaatuneet sotilaat, vastapuolen sotilaat, sivulliset siviilit tai materiaaliset oheistappiot.

Sodan kuvan osatekijä	Kylmä sota	Kylmän sodan jälkeinen aika
1. Sotilaalliset uhkat	Laajamittainen hyökkäys, ydinsota, valtiot uhkana	Alueelliset sodat, epäsymmetriset sodat, terrorismi, ei-valtiolliset toimijat
2. Sodan muut päämäärät	Vastakkaisen ideologian leviämisen estäminen	Humanitaariset tavoitteet, asevoimat ulkopoliittikan aktiivisena instrumenttina
3. Sotilaallisen voiman osatekijät	Sotilaallinen massa, yhtymien/divisioonien lukumäärä, raskaan sotateollisuuden tuotantokykky	Sodankäynnin vallankumous: <ul style="list-style-type: none"> - järjestelmien verkottumisen aste - täsmäiskukyky - tiedustelu, valvonta- ja johtamisjärjestelmät - avaruuden hyväksikäyttö - informaatio-sodankäynti - toiminta oman alueen ulkopuolella

Taulukko 3.1. Läntisen sodan kuvan osatekijöitä kylmän sodan ajalla ja sen jälkeen.⁷⁷

Asevoimien kehittämisen osalta transformaatio on noussut viimeisen vuosikymmenen aikana länsimaisen sodan kuvan ytimeen. Uusien uhkien ja tarvittavien sotilaallisten toimintamenetelmien on katsottu edellyttävän asevoimien uudistamista vastaamaan paremmin kylmän sodan jälkeistä todellisuutta. Yhdysvallat on toiminut selkeänä johtovaltiona tämän transformaation suunnan näyttäjänä. Eurooppalaisille valtioille tärkeäksi syyksi asevoimien transformaatiolle on puolustusmenoihin liittyvien säästötavoitteiden lisäksi toiminut halu pysyä *yhteistoimintakykyisenä (interoperability)* sodankäynnin vallankumousprojektiaan toteuttavan Yhdysvaltojen kanssa. 1990-luvun lopussa Euroopassa esitettiinkin jo huolestuneina arvioita siitä, että vallitsevan kehityksen jatkuessa, sotilaallinen yhteistyö Yhdysvaltojen ja sen eurooppalaisten liittolaisten välillä vaikeutuisi selkeästi.

⁷⁷ Ks. Raitasalo (2005a), s. 173-186.

Syynä tähän on pidetty erityisesti Yhdysvaltojen suunnatonta panostusta sotateknologiaan suhteessa eurooppalaisiin valtioihin.

Läntisen sodan kuvan osalta luvussa 2 esitetty tutkimustyön suorittamista ohjaava hypoteesi on saanut vahvistusta tässä luvussa tehdyn yhdysvaltalais-eurooppalaisten asevoimankäyttöön liittyvien yhteisten tulkintojen kehittyneen osalta.

Hypoteesi 1: *Läntinen sodan kuva on hajautunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Tätä hajautumista kuvastavat laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhkan väheneminen, valtiotoimijoiden muodostaman sotilaallisen uhkan pieneneminen sekä ei-valtiollisten toimijoiden merkityksen kasvu sotilaallisissa uhkakuvissa.*

Kylmän sodan jälkeisellä ajalla läntinen sodan kuva on todellakin hajaantunut. Tämä on tapahtunut kahdella tavalla. Toisaalta valtiotoimijoiden asevoimien muodostaman sotilaallisen uhkan laskiessa ei-valtiolliset toimijat – monesti transnationaaliset valtiorajat ylittävät toimijat – ovat rakentuneet merkittävämmäksi osaksi sotilaallista uhkaa, jota vastaan länsimaissa valmistaudutaan toimimaan. Toisaalta läntisen sodan kuvan hajautuminen ilmenee kylmän sodan ajan varsin koherenttien ja yhtenäisten asevoiman ylläpitämiseen ja käyttöön liittyvien tulkintojen muuttumisena kiistanalaisiksi. Kylmän sodan loppumiseen liittyvä yhteisten tulkintojen ja käsitysten 'avautuminen' on mahdollistanut uusien tulkintojen rakentumiseen liittyvät vaikuttamisyritykset, joiden avulla toimijat ovat pyrkineet vaikuttamaan uusiin sotaan liittyviin yhteisiin tulkintoihin. Esimerkiksi Yhdysvalloista lähtöisin olevat tulkinnat terrorismin sotilaallisesta torjunnasta ja unilateralistisesta ennaltaehkäisevän sotilaallisen voiman käytön oikeutuksesta muodostavat varsin kiistanalaisen kokonaisuuden läntisen sodan kuvan kylmän sodan jälkeisessä uudelleenrakentumisprosessissa. Vastaavasti sotilaallisen voiman osalta jalkaväkimiinojen kieltämiseen⁷⁸ liittyvät yhteiset tulkinnat ovat läntisessä sodan kuvassa kiistanalaisia. Yhdysvallat ja Suomi eivät ole allekirjoittaneet

⁷⁸ Jalkaväkimiinoihin liittyvät yhteiset tulkinnat ilmenevät vuoden 1997 Ottawan sopimuksesta, jolla jalkaväkimiinojen käyttö, varastointi ja valmistus kiellettiin. Sopimus astui voimaan maaliskuussa 1999. On huomionarvoista, että ei-valtiollisella 'globaaliin kansalaisyhteiskuntaan' kuuluvilla järjestöillä oli suuri merkitys jalkaväkimiinojen kieltämisessä. Vuoden 2007 helmikuussa jalkaväkimiinojen kieltävään sopimukseen verrattavissa oleva rypälepommialoite (*Oslo cluster bomb declaration*) käynnistyi 46 maan julistuksella Oslolla. Tavoitteena on globaali rypälepommien kieltö.

Ottawan sopimusta eikä Puola ole sitä ratifioinut. Mikäli tarkastelunäkökulmaa laajennetaan läntisestä sodan kuvasta globaaliksi, voidaan esimerkiksi valtiosuvereenisuuteen liittyvän interventiokiellon väljentyminen arvioida muodostuneen kylmän sodan jälkeisen ajan asevoiman käytön tulkin-tojen kiistanalaiseksi osaksi. Erityisesti Venäjä ja Kiina ovat tästä kehityskulusta lännen kanssa eri linjoilla.

Näkökulman tarkennukset

”Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on sopeutunut hallitusti kylmän sodan päättymiseen ja sen jälkeiseen murrokseen nojautumalla historian ja geopolitiikan opetuksiin ja tarttumalla muutoksen tarjoamiin mahdollisuuksiin. ... Geopolitiikka määrää Suomen turvallisuuden reunaehdot. ... Venäjän kehitys vaikuttaa keskeisellä tavalla Suomen turvallisuuteen.”

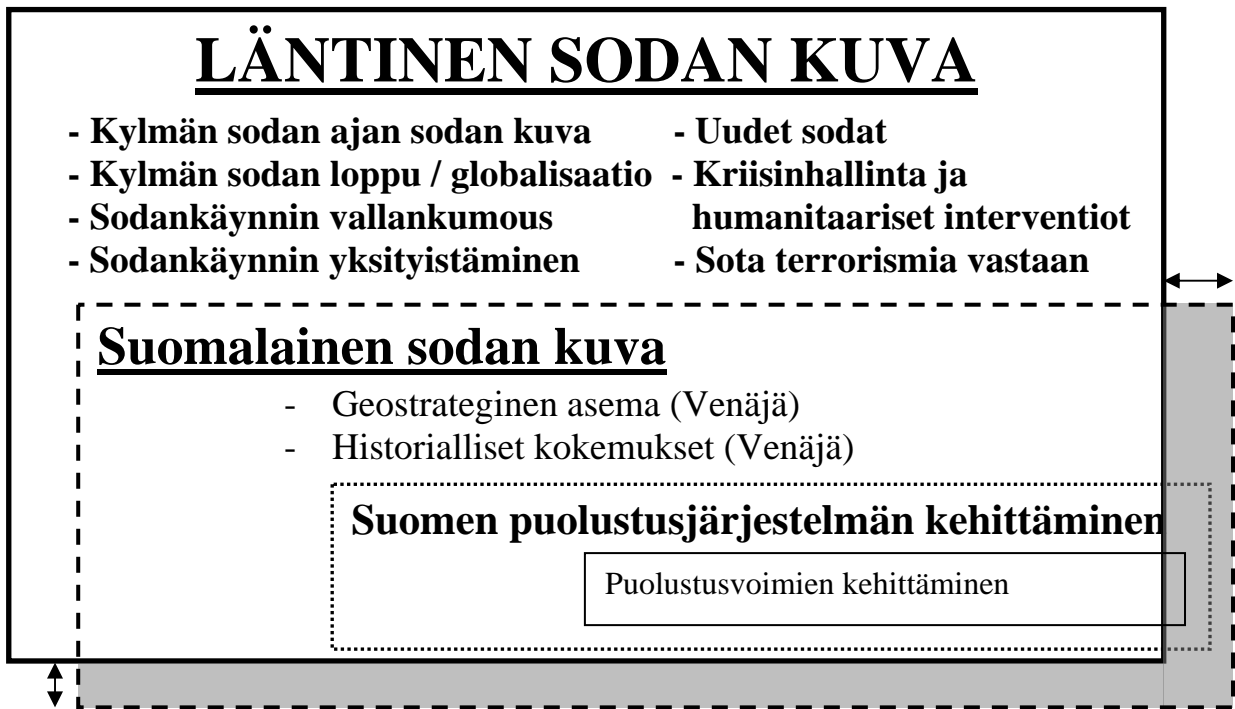
– *Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995*⁷⁹

Kuvassa 2.5 esitetyn viitekehysten mukaisesti Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen perusteet määrittyvät osana suomalaista sodan kuvaa. Suomalainen sodan kuva puolestaan rakentuu osana läntistä sodan kuvaa – tosin huomioiden Suomen geostrategiset ja historialliset erityispiirteet, jotka liittyvät ennen kaikkea Venäjään.

Luvuissa neljä ja viisi analysoidaan suomalaista sodan kuvaa ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen haasteita kuvan 3.1 läntisen sodan kuvan seitsemää osatekijää peilaamalla. Kuva 3.1 täsmentää luvussa 2 esitettyä yleistä viitekehystä läntisen sodan kuvan muutoksen osalta. Tämä ilmenee luvussa 3 esille nousseiden läntiseen sodan kuvaan vaikuttaneiden strategisen tason diskurssien lisäämisellä viitekehykseen. Kuvan 3.2 soveltaminen luvuissa 4 ja 5 – suomalaisen sodan kuvan ja puolustusjärjestelmän haasteiden analysoinnissa – merkitsee Venäjään liittyvien tekijöiden lisäksi yllä mainittujen strategisen tason diskurssien vaikutusten paikantamista ja arviointia.

---

⁷⁹ Vrt. Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995), s. 42

Kuva 3.1. Tutkimuksen tarkennettu viitekehys: suomalaisen sodan kuvan suhde läntiseen sodan kuvan kylmän sodan jälkeisellä ajalla.

4. SUOMALAISEN SODAN KUVAN MUUTOS

Tarkasteltaessa suomalaista kylmän sodan ajan sodan kuvaa, on erityisesti kaksi tekijää otettava huomioon. Toinen näistä liittyy kylmän sodan aikana vallinneeseen supervaltojen väliseen jännitystilaan ja laajamittaisen sodan puhkeamisen mahdollisuuteen sotilasliittojen välillä. Toinen liittyy Suomen kylmän sodan ajan turvallisuuspoliittiseen ratkaisuun – puolueettomuuspolitiikkaan. Kylmän sodan aikana suomalaisen sodan kuvan keskiössä sotilaallisena uhkana oli supervaltajohtoisten sotilasliittoutumien välinen kriisi. Kummankin sotilasliiton – Naton ja Varsovan liiton – katsottiin olevan tarvittaessa valmiit sotilaallisiin toimiin Suomen alueella.¹ Naton muodostama sotilaallinen uhka ilmeni kylmän sodan aikana suomalaisessa sotilaspoliittisessa ajattelussa erityisesti Suomen erityislaatuudessa suhteessa Neuvostoliittoon. Jotta Neuvostoliitto kyettiin vakuuttamaan siitä, ettei Suomen aluetta tai voimavaroja käytetä Neuvostoliittoa vastaan kohdistuvaan hyökkäykseen, oli Suomen kyettävä ylläpitämään uskottava sotilaallinen puolustus kaikkia sotilaallisia uhkia vastaan.² Kylmän sodan maailmassa vallinneen supervaltakonfliktin ympärille kietoutuneiden sotilaallisten uhkakuvien osalta tämä merkitsi käytännössä Neuvostoliiton laajamittaisen hyökkäyksen mahdollisuuden lisäksi sitä, että Suomen tuli kyetä puolustamaan aluettaan myös Naton sotilaallista hyökkäystä vastaan.

YYA-sopimuksen velvoitteista huolimatta konkreettisin sotilaallinen uhka kylmän sodan aikana Suomelle muodostui Neuvostoliiton massiivisista asevoimista. Tämän supervallan poliittis-sotilaallisen painostuksen Suomi saikin tuntea kylmän sodan vuosikymmeninä – mm. Suomen noudattaman

---

¹ Esim. Parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komiteanmietintö 1971:A18 (1971), s. 21-22; Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komiteanmietintö 1976: 37 (1976), s. 19-27. Sivulla 22: ”Strategisesti tärkeiden pohjoisten merien lähellä olevan Suomen Lapin ilmatila ja tiestö saattaisivat sotilasliittojen välisen selkkauksen aikana tarjota erään mahdollisuuden vastapuolen asemien kiertämiseksi.”; Kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komiteanmietintö 1981:1 (1981), s. 21-22.

² Vielä vuonna 1990 katsottiin puolueettomuuspolitiikan takaaminen osoittamalla Suomen kyky kaikkialta suuntautuvien hyökkäysten (Nato ja Neuvostoliitto) torjuntaan puolustuspolitiikan keskeiseksi tehtäväksi. Ks. esim. Arvio Euroopan turvallisuuspoliittisesta tilanteesta ja sen kehitysnäkymistä sekä niiden vaikutuksista Suomen puolustuspolitiikkaan – Parlamentaarisen puolustuspoliittisen neuvottelukunnan raportti 28.2.1990 (1990), s. 22-23; Suomen puolustuksen uskottavuuden ongelmista kylmän sodan ajalla, ks. esim. Kilpinen (2007). ”Vuosien saatossa kerätyt tiedot Suomen puolustusbudjetista ja joukkojen sodanajan vahvuuksista antoivat jakolaskuna käteen saldon, jolla ei varusteta 500.000 miehen asevoimia modernilla aseistuksella. Usko Suomen puolustustahtoon oli enemmän viime sotiemme veteraanien taistelun tulosta kuin 1970- luvulla tehdyn kylmän analyysin lopputulos.”

puolueettomuuspolitiikan kyseenalaistamisena sekä ehdotuksena yhteisistä sotaharjoituksista. Äärimmäisenä uhkakuvana oli Suomen alueeseen kohdistuva Neuvostoliiton laajamittainen tavanomainen hyökkäys. Myös ydinasein tapahtuvan hyökkäyksen torjunta oli huomioitu valtakunnan puolustussuunnittelussa, myöskin poliittis-strategisella tasolla:

*”Strategiset perussuunnitelmat [sotilaallisia maanpuolustustoimenpiteitä varten] laaditaan yleensä sellaisen sotatapauksen varalta, jossa taktillisten ydintaisteluvälineiden käyttö on todennäköistä. Tarvittaessa suunnitelmia ja menettelytapoja sovelletaan suuratomisodan vaatimusten mukaan. ... Sotatoimien kaikissa vaiheissa on otettava huomioon vihollisen mahdollisuus käyttää ydintaisteluvälineitä. Ydintaisteluvälineillä saatetaan pyrkiä valtakunnan hallinnon, tuotannon ja liikenteen lamauttamiseen sekä väestön henkisen vastustuskyvyn murtamiseen”*³

”Ydinasekysymys” oli ongelmallinen kylmän sodan ajan sotilaallisissa uhkakuvissa. Mahdollisuudet puolustautua ydinasehyökkäykseltä rajoittuivat hyökkäyksen vaikutusten vähentämiseen. Mahdollisuudet vastatoimiin ydinasein hyökkävää vihollista vastaan olivat erittäin rajoitetut. 1960-luvulla ydinaseiden toisen maailmansodan lopussa sodankäynnissä saama korostunut merkitys alkoi vähitellen hiipua suomalaisesta puolustusajattelusta. Tämä tapahtui toisaalta ydinaseiden poliittis-strategisen (pelote)luonteen vuoksi⁴ ja toisaalta pragmaattisista puolustusjärjestelmän kehittämisestä juontuvista syistä. Koska ydinasehyökkäyksen torjunta ja sen vaikutuksilta suojautuminen olivat käytännössä mahdottomia tehtäviä, oli mielekästä vähentää ydinsodan merkitystä sotilaallisissa uhka-arvioissa siinä kansainvälispoliittisessa tilanteessa, jossa ydinaseiden käytettävyyttä taistelukentällä alettiin yleisemminkin epäillä.⁵

Toisen maailmansodan jälkeen yleinen kansainvälisessä järjestelmässä kehkeytynyt sodan kuvassa tapahtunut muutos koski ydinsodan mahdollisuuden lisäksi sotilaallisen yllätyshyökkäyksen todennäköisyyden kasvamista. Sotilaallisen massan ja ylivoiman lisäksi kylmän sodan ajan tavanomaisen sodan kuvaa ilmensi nopeisiin sotaliikkeisiin kykenevät asevoimat, jotka yllätyksellisen hyökkäyksen turvin pyrkisivät saattamaan puolustajan ja koko kansainvälisen järjestelmän tapahtuneen tosiasian eteen.⁶

³ Kenttäohjesääntö – Yleinen osa (1958), s. 57, 101 (kursivointi: JR); ks. myös Kenttäohjesääntö – Yleisen osan luonnehdinta sodan luonteesta vuodelta 1995: ”Laajamittaista sotaa käydään useiden valtioiden kesken. ... Laajamittaista sotaa voidaan käydä tavanomaisin asein tai se voi eskaloitua ydinsodaksi.” Kenttäohjesääntö – Yleinen osa (1995), s. 23.

⁴ Epäily ydinasein käytävän sodan todennäköisyydestä kasvoi mm. Korean sodan opeusten ja ydinaseiden kasvavan tuhovoiman vuoksi.

⁵ Ks. Raunio (2002), s. 170-171; Parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komi-teanmietintö 1971:A18 (1971), s. 28.

⁶ Vrt. Salminen (1995).

Suomessa 1960-luvulla käyttöön otetut alueellinen puolustusjärjestelmä ja alueellisen taistelun periaate pyrkivät vastaamaan osaltaan myös yllätys-hyökkäyksen asettamiin haasteisiin.⁷ Tšekkoslovakian tapahtumat vuonna 1968 lisäsivät yllätyshyökkäyksen merkitystä suomalaisissa arvioissa sotilaallisista uhkista.⁸ Suomessa erityisesti Neuvostoliiton katsottiin muodostavan yllätyshyökkäykseen liittyvän sotilaallisen uhkan ja sen arvioitiin omaavan riittävät sotilaalliset suorituskyvyt pääkaupungin nopeaan haltuunottoon.⁹

1980-luvun lopun ja 1990-luvun alun supervaltasuhteiden lientyminen, kylmän sodan päättyminen ja lopulta Neuvostoliiton hajoaminen ilmentyivät varsin nopeasti Suomen puolustuspolitiikan muotoilussa. Vuonna 1990 julkaistu parlamentaarisen puolustuspoliittisen neuvottelukunnan komiteamietintö totesi *sotaa alempiasteisten uhkatekijöiden merkityksen kasvavan* jatkossa. Vastaavasti *yhteiskunnan tärkeiden toimintojen suojaaminen* nostettiin esille – perinteisen alueen puolustamisen ohella.¹⁰

Kylmän sodan päätymiseen liittyvä kansainvälisen turvallisuusjärjestelmän logiikan muutos tuotiin selkeästi julki 1990-luvun ensimmäisen puoliskon aikana. Kansainvälisen järjestelmän tasolla tämä muutos ilmeni siten, että:

”Sotilaallinen tilanne on muuttunut kylmän sodan jälkeen. Suursodan uhka on purkautunut, varusteluja vähennetään ja avoimuutta lisätään. ... Suomen sotilaalliseen lähiympäristöön ei kohdistu sellaista sotilaallista jännitystä, jota koettiin kylmän sodan aikana.”¹¹

Vuoden 1995 Valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle *Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat* suur-

⁷ Ks. Visuri (1998), s. 112-116; Raunio (2002), s. 176-178; Jouko (2006). Vaikka alueellinen puolustusjärjestelmä otettiin Suomessa käyttöön vuonna 1966, olivat sen toteuttamisen tarve ja periaatteet ilmenneet mm. vuoden 1949 Puolustusrevisiossa ja 1950-luvun suomalaisessa puolustus-poliittisessä ajattelussa.

⁸ Ks. esim. Parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komiteamietintö 1971:A18 (1971), s. 30; Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komiteamietintö 1976: 37 (1976), s. 28; Kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komiteamietintö 1981:1 (1981), s. 35; Raunio (2002), s. 165-167; On huomionarvoista, että jo vuoden 1949 Puolustusrevisiossa todetaan yllättäen alkavan hyökkäyksen mahdollisuus sotilaallisena uhkakuvana. Ks. Raunio (2002), s. 157.

⁹ Klenberg (2007); Raunio (2002), s. 165-167.

¹⁰ Arvio puolustusvoimien tämänhetkisestä tilasta ja suorituskyvystä sekä kannanotto puolustusvoimien kehittämisen suunnitelmiin ja puolustusmäärärahoihin 1990-luvulla – Parlamentaarisen puolustuspoliittisen neuvottelukunnan komiteamietintö 1990:57 (1990), s. 36, 59; Ari Raunio toteaa artikkelissaan, että jo parlamentaaristen puolustuskomiteoiden aikana (1973-1981) symmetrinen sotilaallinen uhkakuva häivyttiin lähes kokonaan suomalaisesta virallisesta puolustusajattelusta. Ks. Raunio (2002), s. 165-167.

¹¹ Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995), s. 5, 30.

sodan uhkan pienentyessä aseellisten selkkausten todetaan kuitenkin olevan edelleen arkipäivää kansainvälisessä järjestelmässä. Valtioiden välisen sodan uhkan vähetessä valtioiden sisäiset konfliktit ja etnis-uskonnolliset konfliktit ilmensivät 1990-luvun puolivälin käsityksiä sodasta. Jugoslavian hajoamissodat ja Euroopan kyvyttömyys niiden hillitsemiseen jättivät jälkensä myös suomalaisiin käsityksiin sodan uudesta luonteesta 1990-luvun puolivälin tienoilla. Päätös osallistumisesta Naton rauhankumppanuusohjelmaan (PfP) nähdään vuoden 1995 Valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle yhtenä osana sodan kuvan kansainvälistä muutosta. Lisäksi PfP miellettiin mahdollisuutena Suomelle osallistua kriisinhallintaoperaatioihin sotilaallista yhteistoimintakykyään kehittäen – tosin selonteossa Suomen todetaan olevan ”PfP-ohjelmassa ensisijaisesti antavana osapuolena”.¹² Vastavasti kriisinhallintaan liittyvien käsitteiden monilukuisuus 1990-luvun puolivälissä ilmensi perinteistä sotaa alempiasteisten uusien sotien kasvavaa merkitystä: vuoden 1995 selonteossa mainitaan mm. kriisinhallintaoperaatiot, humanitaariset tehtävät, rauhanturvatehtävät ja rauhanoperaatiot.¹³

Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 on myös osaltaan ollut vaikuttamassa Nato-yhteistyön lisäksi läntisen turvallisuusviiteryhmän kasvavaan merkitykseen kylmän sodan jälkeisellä ajalla.¹⁴ Luonnollisesti Suomi oli osa länttä jo kylmän sodan aikana, mutta Neuvostoliiton poliittis-sotilaallisen painostuksen loppuminen ja irtautuminen YYA-sopimuksesta ovat ennennäkemättömällä tavalla mahdollistaneet käytännön yhteistyön lännen kanssa – myös sotilaallisella alalla. Euroopan unioni on progressiivisella tavalla kehittänyt turvallisuus- ja puolustusulottuvuuttaan 1990-luvun alusta lähtien vastauksena erityisesti uusien sotien muodostamiin haasteisiin. Siinä missä Suomi sotilaallisen suurvallan rajanaapurina on ottanut huomioon perinteisen valtioiden välisen sodan uusien sotien lisäksi, Euroopan unionin muissa jäsenmaissa perinteisen sotilaallisen hyökkäyksen uhkan todettiin lähestulkoon kokonaan hävinneen 1990-luvun kuluessa. Lisääntyvä kriisinhallintayhteistyö EU-jäsenyyden myötä on ollut omiaan suuntaamaan Suomenkin sotilaallista toimintaa vaativampiin kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin. Tarve valmiuksista vaativiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisesta todetaan jo mm. 1995 selonteossa: ”vastuullises-

¹² Sama, s. 19-22.

¹³ Sama, s. 24.

¹⁴ Suomen geopoliittisen aseman siirtymästä kohti länttä, ks. esim. Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995), s. 42-44 ”Suomi ei ole Euroopan kahtiajaon päättyemisen jälkeen turvallisuuspoliittisesti idän ja lännen välissä. Suomi on vahvistanut turvallisuuttaan liittymällä Euroopan unionin jäseneksi ja osallistumalla yhteistyöhön nojaavan turvallisuuden rakentamiseen lähialueillaan, laajemmin Euroopassa ja myös yleismaailmallisesti. ...Euroopan unionin jäsenyys on selkiyttänyt ja vahvistanut Suomen asemaa kiinnittämällä Suomen eurooppalaisten demokratioiden ydinryhmään.” (Kursivointi: JR).

sa turvallisuuspolitiikassa on varauduttava yhteiseen taakankantoon entistä vaativammissa tehtävissä.”¹⁵ Vastaavassa yhteydessä todettiin Suomelta puuttuvan ilmeisen tarvittava ”nopean toimintavalmiuden ja kansainvälisen yhteistoimintakyvyn omaava valmiusjoukko”¹⁶. Rauhanturvalakia uudistettiin vuoden 1995 lopulla. Tällöin mahdollistettiin Suomen osallistuminen perinteisen rauhanturvaamisen ohella laajennettuun rauhanturvaamiseen (mm. humanitaarinen avustustoiminta ja siviiliväestön suojaaminen).¹⁷ Rauhaan pakottamiseen ei vuonna 1995 muutettu rauhanturvalaki antanut mahdollisuutta, vaan sotilaallinen pakottaminen rajattiin lain soveltamisalan ulkopuolelle.¹⁸

Suomen sotilaallisen maanpuolustuksen osalta vuoden 1995 selonteko jatkaa kylmän sodan ajalla vakiintunutta linjaa. Alueellinen puolustus, yleinen asevelvollisuus ja liikekannallepanoon perustuva puolustusjärjestelmä muodostavatkin selonteossa sillan kylmän sodan ajalta uuteen muutoksen ja epävarmuuden aikaan siirryttäessä. *Puolustuskyvyn kehittämisen pitkän aikavälin logiikka* ilmeneekin selonteossa tarpeettomuutena puuttua Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen muuttuvasta kansainvälisestä turvallisuustilanteesta huolimatta. On tosin huomionarvoista, että vuoden 1995 valtioneuvoston selonteko eduskunnalle on nimenomaisesti turvallisuuspoliittinen – ei turvallisuus- ja puolustuspoliittinen – selonteko. Näin ollen puolustuspolitiikkaa ja suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämistä selonteossa käsitellään vain ylimalkaisesti. Esimerkiksi puolustussuunnittelua ohjaavia uhkamalleja selonteossa ei mainita. Nämä uhkamallit on tosin mahdollista paikantaa vuoden 1995 Kenttäohjesäännön yleisestä osasta. Ne ovat:

- 1) maamme nopea alistaminen lamauttamalla ylin poliittinen ja sotilaallinen johto sekä ottamalla haltuun keskeiset alueet ja hallinto kaappauksenomaisella yllätyshyökkäyksellä,
- 2) alueemme hyväksikäyttö läpikulkutienä tai tukialueena kolmatta osapuolta vastaan,
- 3) maamme tai sen strategisesti tärkeän osan valtaaminen laajamittaisella sotatoimella.¹⁹

Yllämainituista vuoden 1995 Kenttäohjesäännön yleisen osan uhkamalleista erityisesti Suomen alueen käyttö kolmatta osapuolta vastaan heijastelee kylmän sodan ajalta periytyvää idän ja lännen – Naton ja Varsovan liiton – välistä vastakkainasettelua ja Suomen puolustusjärjestelmälle asetettua vaa-

¹⁵ Sama, s. 26.

¹⁶ Sama, s. 24.

¹⁷ Ks. esim. Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 30.

¹⁸ Rauhanturvaamislain uudistamistyöryhmän mietintö (2005), s. 6.

¹⁹ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (1995), s. 24.

timusta kyetä osoittamaan Neuvostoliitolle luotettavaa kykyä estää hyökkäykset Suomen alueen kautta sitä vastaan.²⁰

Vuoden 1995 turvallisuuspoliittinen selonteko suhtautuu tavanomaiseen asevoimaan Suomen lähialueilla varsin myönteisessä sävyssä. Sotilaallista tilannetta Suomen lähialueilla kokonaisuudessaan luonnehditaan varsin hyväksi. Venäjän kehitys nähdään pääsääntöisesti myönteisessä sävyssä, vaikka potentiaalisia uhkia Venäjään edelleen arvioidaan selonteossa liittyvän. Myös Suomen ja Venäjän välisten suhteiden normalisoituminen²¹ sekä Euroopassa käynnistynyt tavanomaisten aseiden historiallinen vähentäminen²² tuodaan selonteossa julki myönteisinä kylmän sodan jälkeisen siirtymäkauden turvallisuusympäristön muutoksina.²³ Myös Suomelle kylmän sodan kaudella puolustuspoliittisen ongelman muodostaneen ”ydinasekysymyksen” – kuinka ydinasein suoritettava hyökkäys tulisi huomioida Suomen puolustus suunnittelussa – uudelleenmuotoilu vuoden 1995 selonteossa ilmentää sodan kuvan muutosta 1990-luvun puoliväliin mennessä:

”Ydinaseiden merkitys kansainvälisille suhteille on vähentynyt. Ydinaseet eivät ole enää suurvaltasuhteita hallitseva jännitystekijä. Samalla ydinaseisiin liittyvät turvallisuusongelmat ovat saaneet uudenlaisia muotoja. ... Uutena kansainvälisenä turvallisuushuolena on asekelpoisen materiaalin kulkeutuminen entisen Neuvostoliiton alueelta kriisialueille tai terroristijärjestöille.”²⁴

Kylmän sodan jälkeisen ajan ensimmäisen puolen vuosikymmenen aikana – 1990-luvun alusta 1990-luvun puoliväliin – kansainvälisen turvallisuusympäristön muutokset näkyivät jossakin määrin Suomen turvallisuuspoliittisessa linjassa: puolueettomuus korvautui sotilaallisella liittoutumattomuudella itsenäisen puolustuskyvyn, alueellisen puolustusjärjestelmän sekä yleisen asevelvollisuuden säilyttäessä merkityksensä. 1990-luvun puolivälissä suomalaisessa sodan kuvassa painottuivat aikaisempaa enemmän uusien sotien kaltaiset aseelliset konfliktit ja niiden hallintaan tarvittavat aikaisempaa vaativammat kriisinhallintatoimet. Jatkuvuuden elementtinä val-

²⁰ Vrt. vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon sanamuoto, jossa todetaan: ”Kylmän sodan aikana todennäköisin Suomeen kohdistunut sotilaallinen uhka oli Suomen alueen hyväksikäyttö suursodassa.” Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 46.

²¹ Tämä normalisoitumisen voi nähdä tapahtuneen suhteessa Suomen kylmän sodan aikana Neuvostoliitolle ’alisteiseen’ asemaan mm. YYA-sopimuksen ja lähes jatkuvan Neuvostoliiton Suomeen kohdistaman poliittis-sotilaallisen painostuksen vuoksi.

²² Eryityisesti tavanomaisia aseita Euroopassa käsittelevä TAE-sopimus.

²³ Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995), s. 29-44.

²⁴ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 27-28.

tioiden välisen sodan katsottiin olevan edelleen mahdollinen, mutta sen todennäköisyyttä pidettiin jo 1990-luvun puolivälissä vähäisenä.

1990-luvun alkupuoliskolla alkoi suomalaisen sodan kuvan hajautuminen. Toisaalta valtiollisen itsenäisyyden kannalta vaarallinen laajamittaisten asevoimien hyökkäyksen uhka oli mahdollinen, vaikkakin epätodennäköinen. Toisaalta muualla maailmassa esiin nousevat uudet sodat merkitsivät tarvetta kehittää myös suomalaista sotilaallista suorituskykyä oman alueen ulkopuolisiin tehtäviin. Tämä jälkimmäinen tekijä miellettiin sotilaalliselta kannalta pääasiassa läntisessä viiteryhmässä (Nato, lisääntyvästi myös EU ja WEU), vaikkakin poliittis-strateginen näkökulma asevoiman humanitaariseen käyttöön löydettiin globaalista (YK) tai alueellisesta (ETYJ) turvallisuusyhteistyöstä. On tosin huomionarvoista, että sodan kuvan hajautuminen alkoi varsin maltillisesti – askel askeleelta vastauksena 1990-luvun kansainvälisen turvallisuusympäristön muutokseen, erityisesti perinteisen laajamittaisen sodan uhkan painuessa taka-alalle.²⁵

Kuvassa 3.1 esitetyn tarkennetun viitekehyksen mukaisesti voidaan todeta, että 1990-luvun puoliväliin mennessä suomalaista sodan kuvaa hallitsi edelleen kylmän sodan ajan käsitykset valtioiden välisistä sodista. Tämän rinnalle alkoi kuitenkin kylmän sodan loppumista koskevan diskurssin leviämisen myötä ilmaantua yksiselitteisen sodan kuvan haastavia tekijöitä. Erityisesti uskonnollis-etnisiä uusia sotia koskeva diskurssi sekä pääasiassa länsimainen diskurssi humanitaarisista interventioista ja vaativammista sotilaallisista kriisinhallintaoperaatioista alkoivat rapauttaa valtioiden välisen suursodan uhkakuvaa.

Irti kylmästä sodasta – kansainvälinen kriisinhallinta ja tietoyhteiskunnan asevoimat

1990-luvun jälkipuoliskolla kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan merkitys jatkoi kasvamistaan suomalaisen sodan kuvan osana. Vuonna 1997 julkaistussa Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa kriisinhallinnan lisääntyvä merkitys kehystetään laajemman kokonaisuuden osaksi. Selonteossa todetaan eksplisiittisesti *sodan kuvan olevan muutoksessa*. Tämä muutos sidotaan suursodan uhkan väistymiseen, paikallisten selkkausten lisääntymiseen, kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden lisääntymiseen ja niiden vaatavuustason nousuun sekä sotatekno-

---

²⁵ Ks. sama, s. 40. ”Suomen tekemät turvallisuuspoliittiset ratkaisut tarjoavat riittävän perustan kansainväliseen kriisinhallintayhteistyöhön osallistumiselle. Suomen toiminnan puitteet muodostavat jäsenyys EU:ssa, tarkkailija-asema WEU:ssa ja rauhankomppanuus NATO:n kanssa sekä ETYJ:n ja YK:n jäsenyydet.”

logian nopeaan kehittymiseen.²⁶ Vastauksena sodan kuvan muutokselle selonteossa ilmaistaan tarve valmistautua osallistumaan lisääntyvässä määrin kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin. *Kriisinhallintavalmiuksien kehittäminen jäsentyy selonteossa myös panostuksena oman maan puolustukseen* – parantuneena valmiutena, paremmin koulutettuna reservinä sekä hyvin varustettuina joukkoina. Lisäksi aktiivinen osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintatoimintaan esitetään vuoden 1997 selonteossa *puolustusvoimien kansainvälisen yhteistoimintakyvyn* paranemisena ja *ulkopuolisen sotilaallisen avun vastaanoton edellytysten parantamisen* näkökulmista tilanteessa, jossa Suomi joutuisi aseellisen hyökkäyksen kohteeksi. Rauhanturvaamislain muutos vuonna 2000 mahdollisti Suomen osallistumisen humanitaariseen operaatioon tai sen suojaamiseen Yhdistyneiden Kansakuntien erityisjärjestön tai viraston pyynnöstä.²⁷

Sodan kuvan muutos käy siis ilmi vuoden 1997 selonteossa kahden perustavaa laatua olevan tekijän kautta. Toisaalta *kriisien luonne on muuttunut*. Kylmän sodan ajan yksiselitteinen tapa arvioida ja ennakoida sotaa on kyseenalaistunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Voimakkaat sotilaalliset uhat ovat saaneet rinnalleen laajan kirjon ”uusien uhkia”. Maa-alueen valtaamisen ohella yhteiskunnan elintärkeät toiminnot kuvataan selonteossa sotilaallisen vaikuttamisen kohteina mahdollisessa kriisitilanteessa. Sotilaallisen kriisinhallintakyvyn luominen on osittain yhteydessä juuri tähän tekijään. Toisaalta sodan kuvan muutosta selitetään vuoden 1997 selonteossa *sotateknisen kehityksen* kautta.²⁸ Innoittajana selonteon sodan kuvan muutosta käsittelevään teknosodan analyysiin toimii kansainväliseen tapaan Persianlahden sota (1991), josta selonteon mukaan voidaan johtaa uuden aseteknologian, ilmavoimien ja strategisen kuljetuskyvyn kasvava merkitys sodankäynnille.²⁹ Sotateknistä kehitystä tosin analysoidaan yhteiskunnallisen kehityksen näkökulmasta. Onkin mielenkiintoista havaita, että selonteko ottaa sodankäynnin ja teknologian välisen suhteen arvioimiseksi Heidi ja Alvin Tofflerin ajatuksen kolmen aallon sodankäynnistä. ’Aalto-mallin’ mukaisesti yhteiskuntien kehittymisen aste on kolmasti johtanut vallankumoukselliseen sodankäynnin muutokseen. Ensimmäinen muutosvaihe liittyi maatalousyhteiskuntien kehittymiseen. Toinen liittyi teollisuusyhteiskuntiin ja massatuotantoon. Nyt, ’kolmannen aallon sodankäynnin aattona’,

²⁶ Sama, s. 29-30. Kansainvälisistä kriisinhallintaoperaatioista, ks. s. 29. ”Konfliktien luonteen muuttuminen asettaa kasvavat vaatimukset sotilaalliselle kriisinhallinnalle kylmän sodan jälkeisessä tilanteessa. ... Kriisinhallinnassa varaudutaan aiempaa laajemmin voimakeinojen käyttämiseen kansainvälisen yhteisön asettaman tehtävän suorittamiseksi.”. Ks. myös s. 45-46, 48, 53.

²⁷ Rauhanturvaamislain uudistamistyöryhmän mietintö (2005), s. 7.

²⁸ Ks. Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 51. ”Huipputeknologian soveltaminen sotilaskäyttöön muokkaa voimakkaasti asevoimien ja sodankäynnin kehitystä.”

²⁹ Sama, s. 15.

tietoyhteiskuntien kehittyminen johtaa Tofflerien mukaan *vallankumoukselliseen muutokseen sodankäynnissä*: tiedosta tulee sodankäynnin tärkein elementti sotilaallisen massan ja laajamittaisen tuhoamissodankäynnin sijaan. Vuoden 1997 selonteko ottaa lähtökohdaksi Tofflerien ajatuksen kolmen aallon sodasta ja toteaa:³⁰

”Tietoyhteiskunnassa asevoimat rakentuvat teknisesti korkeatasoisista, henkilövahvuudeltaan pienistä ja hyvän liikkuvuuden omaavista joukoista. ... [T]ietoyhteiskunnan kansalaisten motivoiminen teollisuus- tai jopa maatalousyhteiskunnan asevoimien ylläpitoon saattaa aiheuttaa uskottavuusongelman. *Pääosa Euroopassa vaikuttavista asevoimista on teollisuusyhteiskunnan armeijoita, joita pyritään kehittämään tietoyhteiskunnan tasolle*. Pääosin tässä kehitystyössä on Yhdysvallat, mutta muissakin NATO-maissa kehitys on voimakasta. ... Teollisuusyhteiskunnan armeija ei kykene tehokkaasti suojaamaan kansalaisiaan tai yhteiskuntansa rakenteita tietoyhteiskunnan kehittyneitä asejärjestelmiä vastaan.”³¹

Sotateknologiselta kannalta tarkasteltuna sodan kuvan muutos ilmenee informaatioteknologian hyödyntämisenä sotilaskäytössä. Tiedustelu-, johtamis- ja asejärjestelmät verkottuvat tiedonsiirtoyhteyksien kehittyessä. Sensorit ja asejärjestelmät toimivat samassa verkossa ja pienenevillä viiveillä. Lisäksi asejärjestelmien kantamat kasvavat merkittävästi (kauaskantoiset asejärjestelmät) ja tarkkuus paranee (täsmäaseet). Myös järjestelmien ja joukkojen liikkuvuus paranee, joukkojen koko pienenee ja niiden taistelu-teho kasvaa.³² Tofflerilaiseen henkeen vuoden 1997 selonteko toteaa puolustusvoimien kehittyneen ”monikerroksiseksi yhdistelmäksi maatalous- ja teollisuusyhteiskunnan asevoimia, joiden toiminta rakentuu alueellisen puolustuksen periaatteille.” Erityisesti osa puolustusvoimien johtamis- ja valvontajärjestelmästä sekä tietyt meri- ja ilmavoimien yksiköt kuvataan selonteossa teollisuusyhteiskunnan asettamien vaatimusten mukaisiksi.³³

Vuoden 1997 selonteon arvio teknologisoituvasta sodankäynnistä korostaa *ammattimaisemman sotilashenkilöstön* merkitystä, *yllätykseen pyrkivää lyhytkestoista sotilaallisen voiman käyttöä* sekä laaja-alaista doktrinaarista *siirtymää kulutussodankäynnin ajattelu- ja sodankäyntitavasta liikesodankäyntiin* – pyrkimykseen vaikuttaa viholliseen joukkojen nopealla liikkeellä, mittavalla tarkasti kohdistettavalla tulivoimalla sekä psykologisella liikkeellä, jolla vihollisen halu jatkaa sotaa pyritään murentamaan.

³⁰ Sama; Ks. myös Toffler ja Toffler (1994).

³¹ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 50 (kursivointi JR).

³² Sama, s. 51-52.

³³ Sama, s. 53.

”Tehtävien monipuolistuminen ja teknologian kehittyminen eriyttävät asevoimien rakennetta ja koulutusta. Pienentyneiden asevoimien suorituskykyä parannetaan välineistöä kehittämällä. Taloudelliset voimavarat suunnataan parhaiden taistelujoukkojen kehittämiseen. Hyvän toimintavalmiuden omaavat ja parhaiten koulutetut ja varustetut joukot soveltuvat myös vaativiin kriisinhallintatehtäviin. Puolustusmateriaalin kehittämistä ja kauppaa hallitsevat Yhdysvaltain tekninen ylivoima ja eurooppalaiset pyrkimykset vastaavan teknologian tason saavuttamiseksi.”³⁴

Johtopäätöksenä Suomelle kylmän sodan jälkeisellä ajalla leviävästä teknologisoituvasta sodankäyntitavasta vuoden 1997 selonteko määrittää tarpeen sodan ajan joukkojen määrän pienentämiseen ja niiden koulutus- sekä varustelutason nostamiseen, uuteen sotateknologiaan panostamista sekä kykyä osallistua kriisinhallintaoperaatioihin oman alueen ulkopuolella.

”Suomen puolustusvoimien kehittämisessä kansallinen puolustus ja sen asettamat vaatimuksen ovat edelleen tärkein tekijä, vaikka turvallisuusympäristön muutos lisää asevoimien kansainvälisiä kriisinhallintatehtäviä. Yleismaailmallisena suuntauksena on *pienentää asevoimien miesvahvuutta ja samalla parantaa niiden koulutustasoa ja valmiutta. Suomen on kyettävä kehittämään ainakin osaa joukoistaan vastaavalla tavalla.*”³⁵

Venäjän kehitykseen selonteossa arvioidaan liittyvän ”runsaasti epävarmuustekijöitä”, joilla on turvallisuuspoliittisia vaikutuksia koko Euroopalle – myös Suomelle. Suomen näkökulmasta Venäjä kuvataan sotilaallisena suurvaltana, joka asevoimiensa avulla – mukaan lukien sen hallussa olevat ydinaseet – pyrkii vaikutusvaltansa ja suurvaltaidentiteettinsä säilyttämiseen.³⁶ Venäjän asevoimien reformin selonteko käsittää läntisen sodan kuvan mukaisesti. Venäjän tarkoituksena arvioidaan olevan 21. vuosisadan vaatimukset täyttävän modernilla aseteknologialla ja johtamisjärjestelmällä varustettujen pienempien ja ammattimaisempien asevoimien luominen. Vähenevien joukkojen sotilaallisen suorituskyvyn arvioidaan kuitenkin paranevan teknologiasatsausten ja joustavuutta korostavien käyttöperiaatteiden käyttöönoton vuoksi. Venäjän asevoimien valmiuden arvioidaan myös reformin myötä paranevan, sillä ”[t]ärkeimpiin suuntiin luodaan eri puolustushaarat käsittäviä, taisteluvalmiita joukkoja.”³⁷ Edellä mainituista sodan kuvan yleismaailmallisista muutostekijöistä ja Venäjän sotilaallisesta potentiaalista johtuen vuoden 1997 selonteossa luetellaan osittain uudet kriisi- ja uhkamallit, jotka toimivat perusteina puolustussuunnittelussa. Nämä mallit ovat:

³⁴ Sama, s. 28-29.

³⁵ Sama, s. 53 (kursivointi: JR).

³⁶ Sama, s. 19.

³⁷ Sama, s. 39.

1. Poliittinen ja sotilaallinen painostus, johon liittyy sotilaallisella voimalla uhkaaminen sekä sen rajoitettu käyttö,
2. Yllättäen aloitettava strateginen isku,
3. Laajamittainen hyökkäys, jonka tavoitteena on strategisesti tärkeiden alueiden valtaaminen tai Suomen alueen hyväksikäyttö kolmatta osapuolta vastaan.³⁸

Verrattaessa näitä kriisi- ja uhkamalleja vuoden 1995 Kenttäohjesäännön yleisen osan uhkamalleihin, voidaan todeta ns. kauttakulkuhyökkäyksen (hyökkäys kolmatta osapuolta vastaan) uhkan merkityksen vähentyneen – se on siirretty osaksi laajamittaista hyökkäystä – samalla kun poliittinen ja sotilaallinen painostus on nostettu puolustus suunnittelua ohjaavaksi uudeksi uhkamalliksi. Vuoden 1995 Kenttäohjesäännön yleisen osan kaappauksenomaisen yllätyshyökkäyksen uhka on muuntunut vuoden 1997 selonteossa strategiseksi iskuksi.³⁹ Nämä kaksi käsitettä ovat hyvin samansisältöisiä, mutta niiden välisiä eroavaisuuksia etsittäessä voi strategisen iskun kuvauksen arvioida sisältävän enemmän modernin informaatioajan teknosodan trendien mukaisia hyökkäyksellisiä suorituskykyjä.

Lisäksi selonteossa mainitaan tarve varautua lähialueilla syttyvän kriisin vaikutusten rajoittamiseen tai estämiseen. Vastauksena yllä mainittuihin kylmän sodan jälkeisen ajan kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksesta johdettuihin kriisi- ja uhkamalleihin, vuoden 1997 selonteossa todetaan strategisen iskun ennaltaehkäisy ja torjunnan kyvyn olevan tärkeimmän kehitystyön kohteena. Samassa yhteydessä todetaan tarve kehittää joukkoja kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin.⁴⁰

Vuoden 1997 selonteon kansainvälisistä asevoimien kehittämistrendeistä ja niistä Suomelle vedettävistä johtopäätöksistä on löydettävissä selkeä yhteys länsimaisen sodankäynnin vallankumouksen diskurssin ujuttautumisesta suomalaiseen viralliseen puolustusajatteluun. Tämän lisäksi selonteosta on löydettävissä yhteys sotilaallisen kriisinhallinnan ja oman alueen puolustamisen uusista mahdollisuuksista modernisoimalla kylmän sodan ajan asevoimia teknosodankäyntiin soveltuviksi. 1990-luvun jälkipuoliskolla jo aikaisemmin kylmän sodan ajan sodan kuvaa muokanneet diskurssit saivat rinnalleen yhden tärkeimmistä läntistä sotilaallista voimaa koskettelevista näkökulmista suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa ajattelussa. *Kehittyneen sotateknologian sodankäyntiä mullistava vaikutus* oli jo 1990-luvun alkupuolelta lähtien ollut muokkaamassa erityisesti Yhdysval-

³⁸ Sama, s. 78.

³⁹ Sama, s. 52, 78; Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995).

⁴⁰ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 78.

talaista ajattelua sodankäynnistä.⁴¹ Suomalaiseen keskusteluun tämä sodankäynnin vallankumousta sivuava keskustelu tuli virallisella tasolla vuonna 1997.⁴² *Sodan kuvan muutoksen näkökulmasta* tarkasteltuna 1990-luvun lopulla kylmän sodan ajalta periytyntä suomalaista sodan kuvaa muokkasivat erityisesti:

1. *Diskurssi uusista sodista* – kuvauksena kylmän sodan jälkeisen siirtymäajan konflikteista ja muodostumassa olevan uuden kansainvälisen turvallisuusympäristön tärkeimmistä turvallisuushaasteista.
2. *Diskurssi sotilaallisesta kriisinhallinnasta ja humanitaarisista interventioista* – läntisenä vastauksena uusien sotien muodostamalle haasteelle muuttuvassa turvallisuusympäristössä.
3. *Diskurssi sodankäynnin vallankumouksesta* – kehittyneiden teollisuusmaiden mahdollisuudesta siirtyä tietoyhteiskuntien sodankäyntitapaan hankkimalla informaatioteknologiaan perustuvia huipputeknisiä verkotettavia järjestelmiä.

On huomionarvoista, että yllämainitut sodan kuvan muutoksen diskurssit liittyvät toisiinsa. Kukin niistä liittyy kuitenkin sodan kuvan sisältöön toisista poikkeavalla tavalla. Uudet sodat liittyvät kansainvälisen turvallisuusympäristön muutokseen ja kehkeytymässä oleviin uusiin kylmän sodan jälkeisen ajan sotilaallisiin uhkakuviin. Sotilaallinen kriisinhallinta ja humanitaariset interventiot puolestaan ovat vastauksia uusien sotien aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseen ja asteittain lisääntyvässä määrin läntisen sotilaallisen voiman arvioinnin kriteeristöä. Sodankäynnin vallankumous puolestaan mahdollistaa kylmän sodan kaudelta periytyneen alueellisen puolustusjärjestelmän modernisoimisen kotimaan puolustuksen kokonaisuusvoimien ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi muuttuvassa turvallisuusympäristössä. Lisäksi sodankäynnin vallankumouksen diskurssi suuntaa sodan ajan joukkojen miesvahvuuksia alaspäin ja näin ollen mahdollistaa pienenevien asevoimien suhteellisesti aikaisempaa paremman varustamisen. Sodankäynnin vallankumoukseen liittyvän diskurssin hyväksyminen osaksi suomalaista sodan kuvaa edesauttaa myös sellaisen sotavarustuksen kehittämi-

⁴¹ Ks. Raitasalo (2005a), luku 7.

⁴² Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997). Ks. myös Varautuminen yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin (1999), s. 52. ”Huipputeknologian soveltaminen sotilaskäyttöön on muokannut voimakkaasti sodan kuvaa sekä asevoimien ja sodankäynnin kehitystä. Erityisinä kehittämiskohteina ovat vastustajan tietojärjestelmien lamauttamiseen tähtäävä informaatio- ja sotilaskäynti, joukkojen strateginen ja operatiivinen liikkuvuus, tulivoima sekä kyky laajan taistelun kokonaisvaltaiseen hallintaan.” (Kursivointi JR).

sen ja hankinnan, joka pidemmällä aikavälillä tarjoaa mahdollisuuksia ja välineitä oman alueen ulkopuolisten interventioiden suorittamiseen. Näin ollen 1990-luvun lopulla sodankäynnin vallankumouksen diskurssin osittainen hyväksyminen osaksi suomalaista sodan kuvaa on nähtävissä myös eräänlaisena tulevaisuuteen varautumisen välineenä: kehittämällä puolustusvoimia kansainvälisten teknosodan trendien mukaisesti – tai ainakin tätä trendiä mukaillen – on mahdollista myöhemmin tarpeen niin vaatiessa osallistua yhteisiin operaatioihin (kriisinhallinta tai oman/liittokunnan alueen puolustaminen) muiden länsimaiden kanssa. Toisaalta, sodankäynnin vallankumous on osaltaan myös sodan kuvan jatkuvuutta painottava diskurssi. Onhan teknologia-perustainen sodankäynnin vallankumouksen ajatus keskittynyt valtioiden väliseen sotaan ja tietoyhteiskuntien mahdollisuuden dominoida taistelukentällä teollisuusyhteiskuntien armeijoita. Jatkuvuutta suomalaiseen sodan kuvaan toi lisäksi edelleen 1990-luvun lopussa sotilaallisena suurvaltana Venäjä ja sen ennalta-arvaamaton kehitys keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Lisäksi Venäjän asevoimien suuri potentiaali suhteutettuna pienen valtion asevoimiin (puolustusvoimat) on ollut omiaan hidastamaan perinteisen sotilaallisen uhkan täysimittaista sivuttamista.⁴³

Perinteisen laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhkan haalistumisen jatkuessa 1990-luvun lopulla tietoyhteiskunnan uudet uhkat ovat vähä vähältä nousseet sotilaallisten uhkakuvien rinnalle laajenevassa turvallisuuskäsitteessä. Sotilaallisen maanpuolustuksen saralla tämä on merkinnyt sitä, että *sodan kuvan muutoksen näkökulmasta tarkasteltuna alueen puolustaminen alkoi vähitellen menettää merkitystään yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen siirtyessä sotilaallisissa uhkakuvissa keskeisempään asemaan* mahdollisina sotilaallisen vaikuttamisen kohteina. Erityisesti strategisen iskun uhkan nostaminen uhkamalliksi vuoden 1997 selonteossa merkitsi sitä, että yhteiskunnan elintärkeät toiminnot nousivat aikaisempaa tärkeämpään asemaan: onhan strategisen iskun tarkoituksena saada puolustaja myöntymään hyökkääjän vaatimukseen nimenomaisesti yllätyksellisillä ja tehokkailla iskuilla yhteiskunnan toiminnan kannalta elintärkeisiin kohteisiin.⁴⁴ Vuoden 1997 selonteko mainitsee myös sodan kuvassa tapahtuneiden muutosten merkitsevän yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen yhä enenevässä määrin joutuvan sotilaallisen vaikuttamisen kohteiksi kriisitilanteissa.⁴⁵ Tässä yhteydessä on huomionarvoista, että jo 1990-luvun alkupuolella alkanut kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden merkityksen kasvu ei sinällään kyseenalaistanut kansallisen maa-alueen puolustamista. Kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistuvien suomalaisten joukkojen käytettävyyttä aluepuolustusjärjestelmän osana myös kotimaan

⁴³ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 19-21, 37-40.

⁴⁴ Esim. Varautuminen yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin (1999), s. 54.

⁴⁵ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 69.

puolustamiseen korostettiin koko 1990-luvun ajan suomalaisessa puolustuspolitiikan muotoilussa.⁴⁶ Siirtymä kohti teknologiakeskeisiä sotilaallisia uhkia 1990-luvun loppupuoliskolla sen sijaan nosti esiin haasteen koko valtakunnan alueen puolustamisen osalta: todennäköisimpänä pidetyt sotilaalliset uhkakuvat (poliittinen ja sotilaallinen painostus, strateginen isku) eivät enää liittyneet suoranaisesti koko valtakunnan alueeseen. Tosin, laajamittaisen hyökkäyksen uhka oli edelleen 1990-luvun lopun uhkamalleista yksi – todennäköisyydessään vähäisin.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen merkityksen kasvamista sotilaallisen maanpuolustuksen toiminnan osalta kuvastaa myös vuonna 1999 laadittu Puolustusneuvoston muistio *Varautuminen yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin*. Se korostaa kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksen ja Suomen yhteiskunnallisen rakennemuutoksen johdosta kriisiajan varautumisen kehittämisen tärkeyttä. Yhteiskuntien teknistyminen ja monimutkaistuminen sekä uusien uhkien esiinnousu ovat muistion mukaan perusteina varautumisen suunnittelun uudistamiselle. Erityisesti tilanteita ennen varsinaisia poikkeusoloja (mm. sodan uhka, sota tai sodan jälkitila) korostetaan muistiossa. Käytännössä tämä tarkoittaa niin kutsutun 'harmaan vaiheen' korostamista varsinaisen sodan ajan tai erikseen lainsäädännössä mainittujen poikkeusolojen sijaan.⁴⁷ Tämän ns. harmaan vaiheen aikaisen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden korostaminen kuvastaa hyvin kylmän sodan jälkeisen ajan siirtymää suomalaisessa sodan kuvassa, joka varsinkin 1990-luvun jälkipuoliskolla alkoi tulla virallisestikin julkituoduksi turvallisuuspoliittisissa keskusteluissa ja dokumenteissa.

Uuden vuosituhannen haasteet

Viimeistään vuoteen 2001 mennessä virallisessakin suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa ajattelussa kylmän sodan päättymisen pysyvyys hyväksyttiin ja laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhkan nähtiin lähes poistuneen.

”Kylmän sodan päättymisen käynnistämät muutokset Euroopan turvallisuuspoliittisessa tilanteessa ovat luonteeltaan syvällisiä ja pysyviä. Laajamittaisen sotilaallisen konfliktin uhka Euroopassa säilyi vähäisenä.”⁴⁸

Yllämainittu vuoden 2001 selonteon toteamus on varsin luonnollinen jatko aikaisemman selonteon linjaamasta puolustusvoimien rakennemuutoksesta ja samalla siirtymästä kohti strategisen iskun ennaltaehkäisyn ja torjunnan

⁴⁶ Nokkala (2005a).

⁴⁷ Varautuminen yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin (1999), s. 13-17.

⁴⁸ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), tiivistelmä.

kykyä sekä lisääntyvästä halusta osallistua kansainväliseen kriisinhallintayhteistyöhön. Tähän jälkimmäiseen linjaukseen Suomi ottikin kantaa vuonna 1999, kun Euroopan unioni päätti kehittää sotilaallista kriisinhallintakykyään. Suomi ilmoitti noin puolitoista tuhatta sotilasta maa- ja merivoimista Euroopan unionin joukkopooliin. On huomionarvoista, että kriisinhallinta siirtyi Euroopan unionin tehtäväkenttään Petersbergin tehtävien muodossa Amsterdamin sopimuksen astuessa voimaan vuonna 1999. Lisäksi Suomi on tehostanut kriisinhallintayhteistoimintaa Naton kanssa, mm. laajennetun rauhankumppanuuden (EAPC, PARP) kehyksessä.

Vuoden 2001 selonteko toteaa kansainvälisen kriisinhallintatoiminnan *välttämättömäksi kansainvälisten kriisien luonteen muutoksesta johtuen*. Samalla todetaan yleinen kansainvälinen suuntaus asevoimien kehittämisen osalta: ”puolustusjärjestelmiä kehitetään niin, että voidaan mahdollisimman nopeasti ja joustavasti reagoida myös kansainvälisiin kriiseihin.” Samalla Suomi eksplisiittisesti ilmoitti valmiudestaan valtiosuvereenisuusperiaatteen uudelleentulkintaan. ”valtiosuvereeniutta ei enää pidetä ehdottomana esteenä niihin [räikeisiin ja massiivisiin ihmisoikeusrikkomuksiin] puuttumiselle.” Kansainvälisiin kriiseihin puuttumisen perusteluina selonteossa esitetään pyrkimykset vahvistaa Suomen omaa turvallisuutta sekä kansainvälisen yhteistoiminnan muodostamaa tukea varautumiselle yhteiskunnan toimintojen turvaamiseksi poikkeusoloissa. Keskeisimmiksi viiteryhmiä sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistumiseksi ja kriisinhallintakykyjen kehittämiseksi selonteossa mainitaan Nato ja Euroopan unioni. Omien kansallisten kriisinhallintakykyjen kehittämisen osalta vuonna 2001 ilmoitettiin ilmavoimien osallistuvan kriisinhallintaharjoituksiin F-18 torjuntahävittäjillä. Lisäksi päätettiin selvittää ne toiminnot ja mahdollisuudet, joilla ilmavoimat voi osallistua kriisinhallintaan tulevaisuudessa. Myös merivoimien miinantorjuntavalmiuden kansainvälisen yhteistoimintakyvyn kehittämisen todettiin käynnistyneen.⁴⁹

Vuoden 2001 selonteosta ilmenee selvästi jo neljä vuotta aikaisemmin alkanut suuntaus uhkamallien siirtymästä sotilaallisen hyökkäyksen uhkasta kohti yhteiskunnan toimivuutta uhkaaviin tekijöihin. Tämä ilmenee viranomaisyhteistyön ja kokonaismaanpuolustuksen korostamisena sekä normaaliolojen häiriötilanteiden, taloudellis-teknisten uhkien, sisäisen turvallisuuden ja huoltovarmuuden aikaisempaa laajempaa käsittelynä.⁵⁰ Edellä mainittu siirtymä sotilaallisista uhkakuvista ’poispäin’ ei kuitenkaan ole merkinnyt sotilaallisten uhkakuvien häviämistä. Venäjän kehitykseen arvioidaan jatkossakin liittyvän epävarmuustekijöitä ja Venäjällä on ryhmitettyä korkeaan valmiuteen merkittäviä joukkoja Suomen lähialueilla – Kuolan ja Pietarin alueella. Lisäksi yhteiskunnan toimintakyvyn säilyttäminen,

⁴⁹ Sama, osa I, III.

⁵⁰ Ks. sama, osa III.

maan ydinalueiden hallussapito ja koko maan alueella toimeenpantava puolustus – tarvittaessa – määritettiin sotilaallisen maanpuolustuksen tavoitteiksi. Strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyn vahvistaminen nähtiin vuoden 2001 selonteossa puolustusjärjestelmän kehittämisen keskeisenä kohteena.⁵¹

Yleisen kansainvälisen sotilaallisen kehityksen arvioidaan vuoden 2001 selonteossa jatkuvan kohti teknologiapainotteista sodankäyntikyvyn lisäämistä – Yhdysvaltojen johtamana. Sotilaallisen suorituskyvyn kasvaessa ei joukkojen määrän isotkaan pienentämiset välttämättä johda niiden muodostaman potentiaalisen uhkan vähenemiseen. Nopeasti käyttöön saatavien ilmavoimien ja erittäin tehokkaiden täsmäaseiden merkityksen arvioidaan jatkossa lisääntyvän. Myös Venäjän asevoimien kehittämisen arvioidaan seuraavan läntistä teknologiapainotteista suuntausta – tosin Venäjän taloudellisten resurssien riittävyyttä länsimaiden asevoimien transformaatio-prosessien seuraamiseen ei pidetä riittävänä. Toisaalta, selonteossa todetaan asevoimien kehityksen Suomen turvallisuusympäristössä edellyttävän Suomen puolustukselta ”panostamista uusiin teknologioihin.”⁵²

Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta (2003) toi konkreettisella tavalla virallisesti julki kylmän sodan jälkeisen ajan uhkakuvien muutostrendin – huomion siirtymän sotilaallisen hyökkäyksen uhkasta yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten toimintojen suuntaan eriasteisten poikkeusolojen aikana:

”Kansainvälistyminen ja yhteiskunnan rakennemuutokset vaikuttavat merkittävästi yhteiskunnan *kykyyn huolehtia elintärkeistä toiminnoistaan*. ... Yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja ovat valtion johtaminen, ulkoinen toimintakyky, valtakunnan sotilaallinen puolustus, sisäinen turvallisuus, talouden ja yhteiskunnan toimivuus, väestön toimeentuloturva ja toimintakyky sekä henkinen kriisinkestokyky. ... Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan päämäärien mukaisesti *yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisella osaltaan ylläpidetään valtiollinen itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus*.”⁵³

⁵¹ Sama, osa I, luku 1.5.

⁵² Sama, osa I ja II.

⁵³ Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta (2003), s. 6 (kursivointi JR). Elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkamallit mainitaan periaatepäätöksessä vastaavasti: ”tietojärjestelmiin kohdistuvat uhkat, laitton maa-hantulo ja turvallisuutta vaarantavat väestöliikkeet, väestön ravitsemukseen ja terveyteen kohdistuvat uhkat, ympäristöuhkat, taloudelliset uhkat, järjestäytynyt rikollisuus ja terrorismi, suuronnettomuus, kansainvälinen jännitystila, Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja sodan uhka, aseellinen hyökkäys ja sota sekä sodan jälki-tila.” Sama, s. 7-8.

Yllä mainittu valtioneuvoston periaatepäätös ja siihen liittyvä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia (YETTS) konkretisoivat valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa 1990-luvun jälkipuoliskolla alkaneen sisäisen turvallisuuden näkökulman merkityksen asteittaisen lisääntymisen turvallisuuspolitiikan asialistalla. YETTS:ssa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kautta liitettiin yhteen laajan turvallisuuskäsityksen mukaisesti turvallisuusviranomaisten – käytännössä pääasiassa puolustusvoimat, poliisi ja rajavartiolaitosviranomaiset – lisääntyvä yhteistyötarve.

Vuonna 2004 julkaistu turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän⁵⁴ raportti nosti uudet uhkat selkeästi esille. Raportissa uusien uhkien esitetään edellyttävän uudenlaisten turvallisuuspoliittisten vaihtoehtojen etsintää sekä uusien toimintatapojen käyttöönottoa. Seurantaryhmä esitti kansainvälisen yhteistyön lisäämistä uusiin turvallisuusuhkiin vastaamiseksi sekä globaalin turvallisuusvastuun kantamista – osana Euroopan unionia ja sen kehittyvää sotilaallisen kriisinhallinnan kykyä. Venäjän asevoimien kehityksen osalta seurantaryhmä kiinnitti huomiota Venäjän julkilausumasta mahdollisuudesta ennaltaehkäiseviin iskuihin, asevoimien käytöstä rajat ylittävän rikollisuuden ja terrorismin torjuntaan, Venäjän strategisten kuljetusreittien suojaamisesta sekä ulkomailla asuvien venäläisten oikeuksien puolustamisesta.⁵⁵

Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa jatketaan aikaisemmissa selonteoissa ilmenevää tavanomaisen sotilaallisen uhkan merkityksen vähentämistä. Syyskuun 11. päivän terrori-iskujen vaikutus näkyi tässä suhteessa myös kyseisessä selonteossa.⁵⁶

”Vaikka tavanomaisen sodan uhka on etenkin Euroopassa väistynyt, kytkeytyy myös Suomen turvallisuus globalisaation myötä laajempaan kansainväliseen ympäristöön. Viime vuosien aikana laaja-alaiseen turvallisuuteen kohdistuvat *uudet uhat* ovat enenevässä määrin alkaneet heijastua Euroopan maiden *ulkoiseen ja sisäiseen turvallisuuteen*.”⁵⁷

⁵⁴ Seurantaryhmän puheenjohtajana toimivat kansanedustaja Antti Kalliomäki ja myöhemmin kansanedustaja Aulis Ranta-Muotio. Seurantaryhmä oli muodostettu vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon parlamentaariseksi valmisteluelimeksi.

⁵⁵ Turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän raportti (2004), s. 22.

⁵⁶ Vuoden 2001 selonteko ilmestyi juuri ennen 9/11 terroritekoja ja vaikka siinä terrorismi mainitaan yhtenä uutena uhkana, on terrorismin käsittely uhkana käytännössä olematonta.

⁵⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 17 (Kursivointi: JR). Ks. myös sama, s. 73: ”... Suomen lähialueen vakaus on vahvistunut ... Jatkuvia turvallisuusongelmia ovat muun muassa alueelliset konfliktit, sortuvat valtiot, terrorismi ja joukkotuhohaseiden leviämisen ja käytön uhka.”

Yllä mainittu uhkien määrittely kiteyttää 1990-luvun alussa alkaneen kehityksen: sotilaalliset uhkat ovat edelleen mahdollisia – ainakin keskipitkällä aikavälillä – mutta eurooppalaisten valtioiden tällä hetkellä kokemat turvallisuusuhkat liittyvät aikaisempaa enemmän sisäisen turvallisuuden näkökulmaan – uusina uhkina osana laajaa turvallisuuskäsitystä. Pitkällä aikavälillä muuttuva uhkatilanne edellyttää uudenlaisia turvallisuuspoliittisia työkaluja uusiin uhkiin vastaamiseksi.

Vuoden 2004 selonteon puolustussuunnittelua ohjaavat uhkamallit ovat varsin samankaltaiset edeltävään selontekoon – ja vuoden 1997 selontekoon – verrattuna. Uutena elementtinä vuoden 2004 selonteossa puolustussuunnittelun uhkamalleihin liittyen nostetaan esille epäsymmetrisen sodankäynnin menetelmien käyttö Suomea vastaan:

”Puolustussuunnittelussa varaudutaan [uhkamallien] lisäksi estämään tai rajoittamaan epäsymmetrisen sodankäynnin keinojen käyttö yhteiskuntaa vastaan yhteistoiminnassa muiden viranomaisten kanssa. ... Epäsymmetrisen sodankäynti korostuu tulevaisuudessa turvallisuusuhkana ja kaikkiin uhkamalleihin mahdollisesti liittyvänä keinona. ... Keskeisimpinä epäsymmetrisinä uhkina pidetään terrorismia, ja tuholaisoimintaa, joukkotuhoaseiden leviämistä ja käyttöä sekä informaatio-sodankäyntiä.”⁵⁸

Vuoden 2004 selonteon muotoilu epäsymmetrisen sodankäynnin menetelmien liittymisestä kaikkiin puolustussuunnittelun uhkamalleihin tarkoitti käytännössä terrorismin muodostaman uhkan aikaisempaa läheisempää kytkentää puolustusvoimien toimintaan ja tehtäviin. Mainitaanhan terrorismi nimenomaisesti puolustussuunnittelua ohjaavana uhkatekijänä. Tämä terrorismin kytkentä puolustusvoimiin näyttäytyy selonteossa kuitenkin lähinnä välillisesti, ja se on varsin väljästi muotoiltu.

”Terrorismin torjunnassa puolustusvoimat voi tukea muita viranomaisia virka-apujärjestelyillä. ... Tätä varten selvitetään yhteydenpitotarpeet siviilisektorin kanssa. Lisäksi varmistaudutaan siitä, että virka-apujärjestelyt ovat tilanteisiin nähden toimivat ja selkeät. Puolustusvoimien materiaalihankinnoissa otetaan huomioon myös virka-apuvelvoitteiden asettamat vaatimukset. ... Puolustusvoimien sotilaalliseen maanpuolustukseen liittyvien suorituskykyjen kehittäminen luo samalla kykyä nykyistä tehokkaampaan virka-apun antamiseen erityisesti terrorismin ja vakavan rikollisuuden torjumisessa. ... Poliisin ja puolustusvoimien yhteistoiminnan keinovalikoimaa terrorismin torjunnassa kehitetään.”⁵⁹

Selonteossa todettiin myös lainsäädännöllisen kehittämisen tarve puolustusvoimien sotilaallisten suorituskykyjen käyttämisestä terrorismin torjun-

⁵⁸ Sama, s. 81-82 (kursivointi: JR).

⁵⁹ Sama, s. 123-124, 132 (kursivointi JR).

taan nk. *laajennetun virka-apumenettelyn* mukaisesti. Laajentamalla perinteistä puolustusvoimien muille viranomaisille antamaa virka-apua koskemaan sotilaallisten voimakeinojen käyttöä terrorismirikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi, mahdollisuudet puolustusvoimien sotilaallisten suorituskykyjen käytölle esimerkiksi lentokonekaappaustilanteessa olisi ainakin lainsäädännöllisesti mahdollista toteuttaa. Selonteossa poliisin käyttöön mahdollisesti (tapauskohtaisesti) annettavina suorituskykyinä mainittiin ilma- ja merivoimien yksiköt sekä ilmatorjuntayksiköt ja suojelujoukot.⁶⁰ Vuoden 2005 heinäkuussa astuikin voimaan *laki puolustusvoimien virkaavusta poliisille annetun lain muuttamisesta*, jonka mukaisesti *terrorismirikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi* annettava *virka-apu voi sisältää sotilaallisten voimakeinojen käyttöä*, jos se on ”välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.” Laki määrittelee sotilaalliset voimakeinot virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaammaksi *sotavarusteiden tapahtuvaksi asevoiman käytöksi*, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen.”⁶¹

Vuoden 2004 selonteossa sotilaallisen kriisinhallinnan kysynnän arvioidaan jatkossa lisääntyvän – tai pysyvän ainakin entisellään. Sotilaallisen kriisinhallinnan kehityslinjoja selonteossa peilataan myös kansainvälisen terrorismin näkökulmasta: terrorismia ruokkiviin kansainvälisiin kriiseihin tulee kyetä vaikuttamaan nopeasti. Lisäksi selonteossa edellytetään puolustusvoimien huomioivan kriisinhallintaoperaatioihin liittyvä terrorismin riski mm. joukkorakenteen, koulutuksen ja joukkojen varustuksen osalta.⁶² Sotilaallisen kriisinhallinnan kysynnän lisääntymisen arvioidaan *edellyttävän* vaativampiin kriisinhallintaoperaatioihin valmistautumista. Lisähyötyä vaativiin kriisinhallintaoperaatioihin valmistautumisesta ja osallistumisesta nähdään saatavan kansallisen puolustuksen *uskottavuudelle*. Lisäksi toimintakyvyn muiden maiden asevoimien välillä todetaan lisääntyvän. Selonteossa esitetyn turvallisuusympäristöön liittyvän analyysin perusteella voitaisiinkin väittää, että 1990-luvulla alkanut kehitys perinteisten sotilaallisten uhkakuvien laimenemisestä on johtanut 2000-luvulla tilanteeseen, jossa *sotilaallisen maanpuolustuksen uskottavuus – ainakin kehittyneissä länsimaissa – määritellään yhä enenevässä määrin monikansallisissa vaativissa kriisinhallintaoperaatioissa käytettävien sotilaallisten suorituskykyjen muodossa*. On huomionarvoista, että nämä uskottavan puolustuksen uudet sotilaalliset kyvyt perustuvat korkeaan teknologiaan, laatuun ja erityisosaamiseen. Osana muuttuvaa läntistä sodan kuvaa uskottavaa sotilaallista voimaa ei siis suomalaisen turvallisuuspoliittiseen analyysiin perustuen

⁶⁰ Sama, s. 124.

⁶¹ Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain muuttamisesta 522/2005 (2005).

⁶² Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 38.

enää mitata yhtymien lukumäärinä ja miesvahvuuksina. *Sotilaallista voimaa konstituoivat pikemminkin verkottuneet ase- ja johtamisjärjestelmät, täsmäaseet sekä nopeantoiminnan joukkojen määrä ja laatu.*

Länsimainen aluepuolustuksen merkityksen vähenemistä ja kansainvälisiä monikansallisia kriisinhallintaoperaatioita korostava trendi ilmeni myös suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä. Lausunnossaan vuodelta 2005 rauhanturvaamislain uudistamistyöryhmä perusteli uuden kriisinhallintalain säätämisen tarvetta vanhan rauhanturvaamislain korvauksiksi mm. kriisinhallintaoperaatioiden luonteen muuttumisella. Työryhmä perusteli näkemystään *perinteisen aluepuolustustehtävän merkityksen vähenemisellä, ja vaativammaksi käyvän kriisinhallintatoiminnan lisääntymisellä sekä yleismaailmallisella asevoimien kehittämissuuntauksella, joka korostaa aikaisempaa enemmän kansainvälisissä tehtävissä tarvittavia liikuteltavia sotilaallisia suorituskykyjä.*⁶³

Konstruktivistisen teoreettisen viitekehyksen mukaisesti voidaan myös arvioida, että vuoden 2004 selonteossa ja vuoden 2005 rauhanturvaamislain uudistamistyöryhmän mietinnössä esitetty ajatus siitä, että globaalin turvallisuustilanteen kehittyminen *edellyttää* parempia suomalaisia valmiuksia vaativampiin kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin, ilmentää laajemmin länsimaisten valtioiden identiteetin muuttumista kylmän sodan jälkeisellä ajalla. *Kyvystä osallistua kansainvälisiin sodankäyntiä lähestyviin vaativiin kriisinhallintatehtäviin on tulossa yksi länsimaisen valtion tunnusmerkeistä.* Perinteiseen instrumentaaliin rationaalisuuteen perustuvan turvallisuuspoliittisen analyysin mukaisesti pienen valtion osallistuminen vaativiin kriisinhallintaoperaatioihin tuhansien kilometrien päässä kotimaasta ei ole kovinkaan mielekästä. Mielekästä näistä operaatioista tulee silloin, kun kyetään arvioimaan muita – normatiivis-ekspressiivisiä – identifikaatioon liittyviä tekijöitä: kehittyneen ja vauraan länsimaan ’velvollisuudeksi’ on puolessatoista vuosikymmenessä kylmän sodan jälkeisellä ajalla kehittynyt sotilaallisen kriisinhallintakyvyn kasvattaminen. Länsimaana ’oleminen’ edellyttää osallistumista sotilaalliseen kriisinhallintaan – ainakin länsimaisuuteen liittyvän sotilaallisen toiminnan osalta.⁶⁴

Vuoden 2004 selonteossa globalisoituvan kansainvälisen järjestelmän muuttuvaa turvallisuustilannetta toisten valtioiden asevoimien kannalta arvioidaan seuraavasti:

”Turvallisuusuhkien muutokset ovat kylmän sodan jälkeen voimakkaasti vaikuttaneet strategioiden ja sotilasdoktriinien kehitykseen. Tämän seurauk-

⁶³ Rauhanturvaamislain uudistamistyöryhmän mietintö (2005), s. 13.

⁶⁴ Ks. The Responsibility to Protect – Research, Bibliography, Background (2001).

sena keskeisten maiden *puolustusjärjestelmät ovat nopeasti muuttumassa*, mitä kiihdyttää ja tukee *aseteknologian voimakas muutos* etenkin informaatioteknologian hyväksikäytön osalta. Kehitys on selkeimmin havaittavissa *länsimaissa*, mutta samoja piirteitä on nähtävissä myös Venäjän asevoimissa.”⁶⁵

”Monet maat asettavat painopisteeksi kriisinhallintaan soveltuvien asevoimien kehittämisen aiemman alueellisen puolustuksen painotuksen sijaan.”⁶⁶

Selonteossa mainittujen ”keskeisten maiden” – Suomen kannalta käytännössä länsimaiden – puolustusjärjestelmien muutosta arvioidaan asiakirjassa siirtymänä alueen puolustuksesta arvojen, etujen ja elintärkeiden toimintojen puolustukseen. Käytännön sotilaallisena toimintana tämä länsimaisen puolustusajattelun siirtymä heijastuu sotilaallisen toiminta-alueen laajenemisena. *Kylmän sodan jälkeinen länsimainen sotilaallinen puolustus on siirtynyt omien rajojen ulkopuolelle* – joskaan kokonaan unohtamatta oman alueen puolustusta.⁶⁷ Suomen kannalta olennaista on ollut Euroopan unionin kehitys turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla. Onhan Suomi unionin jäsenenä täysipainoisesti mukana muotoilemassa ja toimeenpanemassa EU:n sotilaallisen ulottuvuuden päätöksiä ja operaatioita.

Vuoden 2004 Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa Suomen sotilaallisen maanpuolustuksen perusteet linjataan aikaisemmasta hieman poiketen neljän muutostrendin kautta. Ensimmäinen niistä liittyy ”*uudistuvaan alueelliseen puolustusjärjestelmään*”, mikä käytännössä merkitsee liikekannallepanossa perustettavien joukkojen määrän pienentämistä, niiden sotavarustuksen laadullista parantamista ja täten näiden joukkojen suorituskyvyn lisäämistä.⁶⁸ Uudistuvan alueellisen puolustusjärjestelmän esilletuominen vuoden 2004 selonteossa merkitsee osittaista siirtymää maa-alueen puolustamisesta kohti yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja kohteiden puolustamista.⁶⁹

⁶⁵ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 38 (kursivointi: JR).

⁶⁶ Sama, s. 75.

⁶⁷ Sama, s. 38-39. Sivulla 39: ”Tulevaisuudessa asevoimien tehtävissä korostuvat yhä enemmän kansainvälisen kriisinhallinnan merkitys ja toiminta oman alueen ulkopuolella.”

⁶⁸ Sama, s. 97-128.

⁶⁹ Sama, s. 98. On kuitenkin huomionarvoista, ettei selonteossa irtisanouduta perinteisestä maa-alueen puolustamisesta. Uudistuvaan alueelliseen puolustusjärjestelmään liittyvä muutosdynamiikka onkin lähinnä painotuksen vaihdos, joka perustuu uhkamallissa tapahtuneeseen tärkeysjärjestyksen muutokseen. Tulevaisuuden todennäköisimmät sotilaalliset uhkat eivät ole niinkään laajamittaisia konventionaalisia hyökkäyksiä, vaan pikemminkin epäsymmetrisen sodankäynnin keinoja, strateginen isku, sotilaallispoliittis-taloudellinen painostus tai alueellinen kriisi, jonka vaikutukset heijastuvat Suomeen. Ks. sama, s. 99-101.

Alueellisen puolustusjärjestelmän uudistamiseen johtavina tekijöinä selonteossa mainitaan muut kolme muutostrendiä. Ensimmäinen niistä liittyy *sodankäynnin muutokseen*, toinen *kehittyvään teknologiaan* ja sen sodankäynnille aiheuttamiin muutoksiin ja kolmas kansainväliseen yhteistoimintaan. Kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden arvioinnissa selonteossa todetaankin, että jatkossa – 2010-luvulla – on varauduttava monimuotoisimpiin ja vaativimpiin kriisinhallintaoperaatioihin ryhtymiseen. Tämän todetaan edellyttävän ”Suomelta uusien toimintamuotojen omaksumista.” *Kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistuminen* kuvataankin vuoden 2004 selonteossa kansallisen puolustuksen *uskottavuuden* lisääjänä.⁷⁰

Korkean teknologian ja sodankäynnin muutos ilmenee selonteosta päätöksenä luoda puolustusvoimille ”verkostokeskeisen sodankäynnin asettamat vaatimukset täyttävä, kaikki puolustushaarat kattava yhteinen tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmä.” Ajatus verkostokeskeisestä sodankäynnistä (*Network-centric Warfare*) on länsimaisessa strategisessa diskurssissa ollut osa sodankäynnin vallankumouksen toteuttamista hyödyntämällä korkeaa sotilasteknologiaa aseellisissa konflikteissa. Tämän lisäksi selonteossa painotetaan sotilaallisen maanpuolustuksen kehittämistä sotilaallisen kriisinhallinnan, nopean toiminnan sotilaallisten kykyjen ja kansainvälisen yhteistyön näkökulmasta. Myös puolustusvoimien valmiuksia muiden viranomaisten tukemiseen pidetään selonteossa puolustuksen kehittämisen kannalta oleellisena.⁷¹

On mielenkiintoista huomata, että verkostokeskeisen sodankäynnin asettamien vaatimusten lisäksi myös kansainväliseen kriisinhallintaan osallistuminen nähdään vuoden 2004 selonteossa *osittain* teknologisen kehityksen funktiona. Monipuolistuvan ja vaativammaksi muuttuvan kansainvälisen kriisinhallintoyhteistyön nähdäänkin heijastuvan lisäntyvinä valmiuteen, *varustukseen* ja erikoisosaamiseen liittyvinä vaatimuksina. Sotavarustuksen kehittäminen ja hankinnat todetaankin selonteossa kriisinhallintayhteistyöhön liittyen tehtävän ”Nato-standardien ja -normien mukaisesti”.⁷² Tässä mielessä sotilaallisen voiman kehittämisen määrittely Suomen kansainvälisiin tehtäviin osallistuvien joukkojen osalta tehdään pääosin Suomen rajojen ulkopuolella – implisiittisesti.

Vastaavasti nimenomaisesti Suomen kansallisen alueen puolustuksen joukkojen – sodan ajan operatiivisten ja alueellisten joukkojen osalta – kehittäminen 2010-luvun haasteisiin vastaamiseksi todetaan selonteossa toimeenpantavaksi varsin yhdenmukaisesti yleisen läntisen sodan kuvan mukaises-

⁷⁰ Sama, s. 92, 97.

⁷¹ Sama, s. 97, 101.

⁷² Sama, s. 98.

ti. Joukot ovat aikaisempaa pienemmät ja liikkuvammat ja ne tarvitsevat lähes reaaliaikaista tilannekuvaa. Tästä syystä integroidun tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmän (iTVJ) kehittäminen nähdään selonteossa tärkeänä. Ja kuten kansainväliseen kriisinhallintaan osallistuvien joukkojen osalta oli kyse, myös kansallisen puolustuksen joukkojen johtamisjärjestelmä luodaan kansainvälisesti yhteensopivaksi.⁷³ Myös tältä osin läntiset käsitykset sotilaallisesta voimasta määrittävät Suomen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämistä.

Vuonna 2006 voimaan astuneella lailla sotilaallisesta kriisinhallinnasta korvattiin aikaisempi rauhanturvaamislaki. Kriisinhallintalain tarve oli noussut esille erityisesti kylmän sodan jälkeisen ajan kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallintayhteistyön kehittymisen perusteella: operaatioiden kirjo on laajentunut, niiden luonne on muuttunut vaativammiksi ja näillä operaatioilla ei aina ole ollut Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston mandaattia. Tilaa sotilaallisen kriisinhallinnan merkityksen kansainväliselle kasvamiselle kylmän sodan jälkeisellä ajalla on tehnyt perinteisen sotilaallisen hyökkäyksen uhkan väheneminen ja näin ollen aluepuolustustehtävien merkityksen merkittävä väheneminen – ainakin suurimmassa osassa kehittyneitä länsimaita. Vuonna 2006 säädetyin ja voimaan astuneen kriisinhallintalain yksi kiistanalaisimmista asiakokonaisuuksista oli sen mahdollistama osallistuminen sellaisiin kansainvälisiin sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin, joilla ei ole YK:n turvallisuusneuvoston mandaattia. Voimakeinojen käytön osalta laissa säädetään kriisinhallintaoperaatioissa palvelevalle sotilaille oikeus palvelustehtävää suorittaessaan käyttää *tehtävän kannalta välttämättömiä voimakeinoja*.⁷⁴

Määritellessään yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, vuoden 2006 *Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia* mainitsee valtakunnan sotilaallisen puolustuksen osalta tavoitteeksi uskottavan ennalta ehkäisevän kynnyksen muodostamisen sotilaallisen voiman käytölle ja sillä uhkaamiselle. Venäjä sidotaan implisiittisesti strategia-asiakirjaan, määrittämällä *ennaltaehkäisykyvyn uskottavuus osoitettavissa olevana suorituskykyinä suhteessa turvallisuusympäristön sotilaalliseen kapasiteettiin*. Valtakunnan sotilaallisen puolustamisen YETTS määrittää yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja kohteiden suojaamisen sekä puolustuksen kannalta tärkeiden alueiden hallussapidon välityksellä. Vuoden 2004 selonteon hengen mukaisesti 2010-luvun valtakunnan sotilaallisen puolustuksen painopisteen nähdään aiempaa korostetummin siirtyvän kohteiden ja elintärkeiden toimintojen puolustamiseen. Lisäksi puolustusvoimien ja muiden vi-

---

⁷³ Sama, s. 102, 106.

⁷⁴ Laki Sotilaallisesta kriisinhallinnasta 211/2006 (2006).

ranomaisten välisen yhteistoiminnan nähdään asiakirjassa korostuvan kaikissa uhkamalleissa.⁷⁵

Kansainvälisen kriisinhallinnan tehtäväksi strategia määrittää kansainvälisten kriisien ennaltaehkäisyn ja rajoittamisen, jotta niiden vaikutusten ulottuminen Suomeen kyetään estämään. Kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta kytetään vuoden 2006 YETTS:ssa Yhdysvaltoihin, Euroopan unioniin ja Natoon sekä uusien sotilaallisten suorituskykyjen luomiseen myös kansallisen puolustuksen tarpeisiin.

”Puolustusvoimien kansainvälistä yhteistoimintakykyä kehitetään EU:n ja Naton vaatimusten, tarpeiden ja painopisteiden mukaisesti. *Erityistä huomiota kiinnitetään verkostoavusteista sodankäyntiä koskevien valmiuksien, nopean toiminnan kykyjen sekä erityisosaamisalueiden kehittämiseen.*”⁷⁶

Lisäksi vuoden 2006 YETTS määrittä kansainvälisen kriisinhallintayhteistyön tavoitteeksi varmistaa kyvyn vastaanottaa sotilaallista apua ja toteuttaa isäntämaatuki (*Host Nation Support*, HNS). Vuoden 2004 selonteossa virallisesti lanseerattu ajatus uudistuvasta alueellisesta puolustusjärjestelmästä ja verkostokeskeiseen sodankäyntiin soveltuvan tiedustelu-, valvonta ja johtamisjärjestelmän luomisesta liittyy vuoden 2006 YETTS:ssa kansainväliselle kriisinhallinnalle osoitettuun tehtävän: kansainvälisissä operaatioissa tarvittavan yhteistoimintakyvyn parantamisen lisäksi kansainväliselle kriisinhallintayhteistyölle määritettiin myös uudistuvan alueellisen puolustusjärjestelmän suorituskykyjen kehittäminen erityisesti sen verkostopuolustukselle tuottaman sotilaallisen lisäarvon muodossa.⁷⁷ Verkostokeskeinen sodankäynti ja sen taustalla vaikuttava sodankäynnin teknologisoituminen sekä kansainvälisen toiminnan lisääntyminen muodostavat puolustusvoimien kehittämisen pääperiaatteet YETTS-asiakirjan mukaisesti:

”Puolustusvoimien organisaatiota ja puolustusmateriaalia kehitetään ottaen huomioon sodankäynnin muutos, kehittyvä teknologia ja kansainvälinen yhteistoiminta. ... Joukkojen vahvuus pienenee, mutta samalla niiden liikkuvuutta sekä tulen- ja voimankäytön tehoa ja ulottuvuutta lisätään.”⁷⁸

On kuitenkin huomionarvoista, että vuoden 2006 YETTS:ssa sotilaallisen maanpuolustuksen kehittämisen fokus on varsin viranomaisyhteistyöpainotteinen. Tämä on varsin luonnollista, liittyhän pääosa YETT-

⁷⁵ Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia – Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006 (2006). Ks. myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004).

⁷⁶ Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia – Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006 (2006), s. 29 (kursivointi: JR).

⁷⁷ Ks. sama, s. 29-31,

⁷⁸ Sama, s. 30.

uhkamalleista muuhun kuin puolustushallinnon toimialaan.⁷⁹ Uhkakuvien muutoksesta johtuen sekä sisäisen ja ulkoisen uhkan välisen erottelun muuttuessa vaikeammaksi, vuoden 2006 YETTS määrittää puolustusvoimille vahvemman roolin muiden viranomaisten ja yhteiskunnan tukemiseksi. Puolustusvoimien käytössä olevaa kalustoa ja osaamista suunnitellaan ja valmistellaan asiakirjan mukaan otettavaksi aikaisempaa enemmän käyttöön uhkien ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa. Muille viranomaisille annettavan tuen kansainvälinen ulottuvuus – virka-aputehtävät ulkomailla⁸⁰ – huomioidaan myös strategia-asiakirjassa erityisesti Euroopan unionin solidaarisuusvelvoitteen mukaisesti.

Kesällä 2006 julkaistu *puolustusministeriön strategia 2025 – turvallisesti tulevaisuuteen* – muotoilee puolustushallinnon tärkeimmät tehtävät puolustusvoimajakiryöryhmän esitystä vastaavalla tavalla. Sotilaallisen maanpuolustuksen tärkeimmät tehtävät strategia-asiakirja luokittelee maan sotilaalliseen puolustamiseen, lisääntyvään viranomaisyhteistyöhön ja syvenevään kansainväliseen kriisinhallintayhteistyöhön. Strategian pohjana on kansainvälisessä järjestelmässä vaikuttavat kehitystrendit, joista monilla on suoranaisia tai välillisiä vaikutuksia Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi. Teknologian kehittymiseen liittyvä trendi vaikuttaa asiakirjan mukaisesti merkittäväällä tavalla Suomen puolustamisen järjestelyihin tulevaisuudessa, vaikkakin strategiassa lähestytään sotateknologian suhdetta sodankäynnin luonteen kehittymiseen vuoden 1997 selontekoa hieman maltillisemmalla tavalla: ”Uudet teknologiat eivät muuta perinteisen sodankäynnin luonnetta ja lainalaisuuksia.”⁸¹

Teknologian tärkeä asema asevoimien kehittämiseksi strategiassa kuitenkin tunnustetaan. Samalla teknologian kehittymistä lähestytään eräänlaisena ulkoisena muutospaineena, joka *pakottaa* Suomen reagoimaan puolustusjärjestelmän kehittämisessä globaalisti vaikuttaviin sotateknologisen imperatiivin vaatimuksiin. Teknologian kehittymiseen vetoamisen voi nähdä jopa suomalaisen puolustuspolitiikan muotoilun depolitisoimisena: puolustuspolitiikkaa muotoiltaessa päätökset tehdään ikään kuin objektiivisten

⁷⁹ Siinä missä turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen pääpaino on yleisen turvallisuuskehityksen ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen arvioinnissa ja linjaamisessa, YETTS:t linjaavat turvallisuusympäristön muutoksesta aiheutuvia tehtäviä ja toimenpiteitä kaikille hallinnonaloille. Yhdeksästä YETTS:n mainitsemasta uhkamallista kolme liittyy puolustushallinnon tehtäviin. Vastaavasti 50:stä YETTS:ssa eritellyistä strategisesta tehtävästä viisi on määrätty puolustusministeriön vastuulle. Ks. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia – Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006 (2006).

⁸⁰ Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sotilaallisesta kriisinhallinnasta ja eräksiin siihen liittyviksi laeiksi HE 5/2006 vp (2006), s. 63.

⁸¹ Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 6.

teknologisten tekijöiden pakottamina – ei poliittisina arvolatautuneina päätöksinä haluttuihin päämääriin pääsemiseksi:

”Sotilasteknologian kehittäminen ja ylläpitäminen on resurssien riittävyyden kannalta haasteellista. Modernin puolustusmateriaalin hinnan arvioidaan kaksinkertaistuvan aina seitsemän vuoden kuluessa. Uuden materiaalin ylläpitokustannukset kasvavat samassa suhteessa. *Kallis sotilasteknologia pakottaa etsimään tulevaisuuden ratkaisuja* yhdistämällä innovatiivisesti korkean teknologian asejärjestelmiä ja kustannustehokkaita kaupallisia järjestelmiä.”⁸²

Kalliin teknologiarendin seuraaminen puolustusvoimien kehittämisessä yhdistetään puolustusministeriön strategiassa ajatukseen siitä, että *uskottavan puolustuskyvyn ylläpitäminen ja luominen edellyttää puolustusbudjetista kolmanneksen käytettäväksi materiaalihankintoihin.*⁸³ Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä 2000-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä näin ollen tarkastellaan varsin pitkälti Suomen ulkopuolelta määrätynä. Kun kansainvälisestä sodan kuvan muutoksesta kumpuava puolustusvoimien kehittämisen teknologiafokus yhdistetään ulkoisen uskottavuuden takaamiseksi materiaalihankintojen painottamiseen, ovat suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämisen vaihtoehdot ikään kuin luonnollisia vastauksia objektiivisen turvallisuusympäristön analyysiin. 1990-luvulla alkaneiden puolustusmäärärahojen säästöjen ja supistusten jälkeen puolustusministeriön strategiasta nousevat esille korkean teknologian järjestelmät varsin luonnollisina perusteluina puolustusbudjettiin tehtäville tasokorotuksille. Kallistuvan teknologian aikakaudella on uskottavan sotilaallisen suorituskyvyn ylläpitämiseksi käytettävä aikaisempaa enemmän rahaa.⁸⁴ Toisaalta, mikäli lisärahaa on saatavilla, on sotilaallista suorituskykyä mahdollisuus lisätä merkittävästi – ainakin sodankäynnin vallankumouksen liittyvän diskurssin mukaisesti. Kuten puolustusministeri Seppo Kääriäinen asian muotoili vuoden 2006 lopussa:

”Järjestelmän uskottavuuden nimissä ja alati muuttuvan turvallisuusympäristön vaatimusten mukaisesti ostamme uutta, huikella vauhdilla kallistuvaa puolustusmateriaalia. ... Jos emme satsaa riittävästi nykyaikaiseen teknologiaan, vaarana on se, että puolustusvoimat kykenee tulevaisuudessa vain ’harrastustoimintaan’”⁸⁵

On huomionarvoista, että yleinen – ja erityisesti länsimainen – asevoimien kehittämiseen liittyvän sodankäynnin teknologisoitumisen trendin taustalla

⁸² Sama, s. 6 (kursivointi: JR).

⁸³ Sama, s. 21.

⁸⁴ Vrt. Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 21: ”Nykyisen tasoisen suorituskyvyn ylläpitäminen uusia vaatimuksia vastaavana edellyttää merkittäviä uudelleenarviointeja tai huomattavaa lisärahoitusta.”

⁸⁵ Kääriäinen (2006a).

vaikuttaa pyrkimys oman alueen ulkopuolella tapahtuviin tehokkaisiin sotilasoperaatioihin aikaisempaa pienemmin joukoin (*expeditionary warfare*).

Yhdysvaltalaisesta asevoiman käyttöä on vuosikymmeniä leimannut toiminta oman alueen – oman mantereen – ulkopuolella. Kylmän sodan päättyminen ja merkittävästi vähentynyt tarve Euroopan puolustamiseen massiivisin yhdysvaltalaisjoukoin on vapauttanut Yhdysvaltojen asevoimien kehittämisen sotilaallisten resurssien lukumäärän korostamisen kahleista. Korkean teknologian perusteella luotavat uudet sotilaalliset suorituskyvyt tarjosivat kylmän sodan jälkeisellä ajalla asevoimien kehittämiseksi logiikan samalla, kun perinteinen asevoiman ylläpitämisen syy – sotilaallinen uhka – lähes hävisi. Sotilaallisen johtoasemansa turvin Yhdysvallat ennakkoluulottomasti ja määrätietoisesti aloitti sodankäynnin tulevaisuuden visioinnin (sodankäynnin vallankumous) ja asevoimiensa kehittämisen näiden visioiden perusteella (teknologiapainotteinen asevoimien transformaatio). Myös Euroopassa laajamittaisen hyökkäyksen uhkan hiipuminen kylmän sodan jälkeisellä ajalla on merkinnyt *expeditionary-kyvyn* korostumista asevoimien kehittämisen trendinä. Näin on tapahtunut erityisesti läntisessä Euroopassa, missä tavanomaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhka on kokonaan poistunut. Länsi-Eurooppaan rantautui myös Yhdysvalloista ensimmäisenä sodankäynnin vallankumoukseen ja asevoimien transformaatioon perustuva pyrkimys asevoimien kehittämisestä teknologiaperustaisten sodankäyntiviisioiden mukaisesti.

Euroopassa sotilaallisesti merkittävinä toimijoina erityisesti Iso-Britanniassa ja Ranskassa on jo kylmän sodan kaudella ja sitä ennen muovautunut oman alueen ulkopuolella tapahtuvan asevoiman käytön kulttuuri. Näillä kahdella Euroopan sotilaallisella voimavaltiolla on poliittis-sotilaallisen asemansa ja sen säilyttämisen perusteella ollut eräänlainen eurooppalainen johtoasema asevoimien kehittämisessä kylmän sodan jälkeisessä muuttuvassa turvallisuusympäristössä. Visio sodankäynnin vallankumouksesta ja asevoimien transformaatioon liittyvä käytännön toiminta-ohjelma ovat kylmän sodan jälkeisessä uhkatilanteessa olleet varsin helposti sovitettavissa näiden kahden oman alueen ulkopuolella sotilaallisesti ope- roimaan tottuneiden valtioiden osalta.

Vaikka korkeaa teknologiaa intensiivisesti hyödyntävät asevoimat varmasti soveltuvat oman alueen puolustamiseen erittäin hyvin, on hyökkäyksellisen asevoiman käytön kehittämisestä kansainvälisesti muodostunut teknosodan trendi sodankäynnin luonteen kuvaajana vain osittain oikeaa osunut kansallisella alueella tärkeiden kohteiden, toimintojen ja alueiden puolustamiseen varautuvalla pienellä valtiolla kuten Suomelle. Sotilaallisen toiminnan uskottavuutta arvioidaan kansainvälisesti yhä enemmän korkean sotilasteknologian ja sen kansainvälisen käyttövalmiuden kautta. Tämä on osaltaan joh-

tanut suomalaisessa puolustuspoliittisessa ajattelussa teknologian kehittymisen vaikutusten luonnollistumiseen⁸⁶ (*reification*).

Yhdysvalloissa 1990-luvulla kehitetty ajatus teknologiavetoisesta sodankäynnin vallankumouksesta ja siihen liittyvistä asevoimien transformaatiosta ja verkostokeskeisen sodankäynnin toteuttamisesta saavat vastakaikua myös puolustusministeriön strategiasta:

”Informaatioteknologian kehitys mahdollistaa verkostoavusteisen sodankäynnin. Se on toimintakonsepti, joka perustuu tehokkaaseen ja laajalajaiseen tiedon hankinta-, analysointi- ja -keruujärjestelmään, modulaarisiin suorituskykyisiin joukkoihin, kansainväliseen yhteensopivuuteen sekä kehittyneeseen johtamisjärjestelmään.”⁸⁷

Kylmän sodan jälkeisen ajan varsin yleisesti levinnyt läntinen trendi asevoimien ammattimaistumisesta⁸⁸ on rantautunut myös Suomeen mm. teknologisen kehityksen korostamisen sekä vaativammaksi käyvän kansainvälisen kriisinhallintatoiminnan lisääntymisen mukana. Nostaessaan puolustusvoimien toiminnan ammattimaistumisen suomalaiseen puolustuspoliittiseen keskusteluun, vaativien kansainvälisten operaatioiden sekä ase- ja johtamisjärjestelmien teknistymisen seuraukset ilmenevät jo Suomen puolustusjärjestelmän perustan – yleisen asevelvollisuuden – uudelleenarviointitarpeina. Puolustusministeriön strategia tähtää puolustusvoimien henkilöstön osaamisen parantamiseen. Tämän lisäksi kansainvälisiin operaatioihin osallistuvilta ja sodan ajan joukkoihin sijoitetuilta reserviläisiltä edellytetään strategiassa ammattimaisempaa osaamista. Rakennettaessa suomalaisen puolustusjärjestelmän uskottavuuden perustaa kylmän sodan jälkeisellä ajalla hyvin varustettujen nopeamman lähtövalmiuden joukkojen varaan, *perinteisen yleisen asevelvollisuusmallin voi arvioida olevan läntisen ammattimaistumistrendin valossa jossakin määrin puolustuksen uskottavuutta vähentävä tekijä.*⁸⁹ Tämä siitäkin huolimatta, että asevelvollisuusjärjestelmän mahdollisuutta hyödyntää asevelvollisten siviiliosaamista on suomalaisessa asevelvollisuuskeskustelussa korostettu. Suomessa yleinen länsimainen asevoimien ammattimaistumiskeskustelu onkin käyty nimenomaisesti palkatun henkilöstön osaamisen lisäämisestä ja siviiliyhteiskunnan osaamisen aikaisempaa parempana hyödyntämisenä. Vaikka valikoivaa asevelvollisuutta ei Suomessa ole vielä virallisesti esitetty, on suuntaus

⁸⁶ *Luonnollistuminen* tässä yhteydessä tarkoittaa sotilaallisen voiman arvioinnin poliittis-sosiaalisen luonteen unohtumista ja sen muuttumista objektiivisena pidetyksi itsensänselvyydeksi.

⁸⁷ Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 6.

⁸⁸ Ks. Nokkala (2005b), s. 121.

⁸⁹ Määrittäytyhän sotilaallinen uskottavuus kansainvälisen järjestelmän piirissä vallitsevien sodan diskurssien vaikutuspiirissä. Ks. tämän tutkimuksen luvut 2-3.

palvelukseen astuvien asevelvollisten aikaisempaa tarkempaan seulontaan jo häivähdyksenomaisesti näköpiirissä.

”Tulevaisuudessa koulutetaan koko ikäluokan kenttäkelpoinen osa puolustusvoimien sodan ajan joukkojen määrittämän tarpeen mukaisesti.”⁹⁰

Puolustusministeriön strategiseen suunnitelmaan liittyvässä tulevaisuuskat-
sauksessa vuodelta 2006 uusi teknologia liitetään sodankäynnin kehityk-
seen olemassa olevien järjestelmien modernisoinnin näkökulmasta. Läntis-
ten asevoimien kylmän sodan jälkeisen ajan määrällisen supistamistrendin
osittain sivuuttaen tulevaisuuskatsoa toteaa laajojen – ja uudella teknolo-
gialla modernisoitujen – asevoimien olevan varsin yleisiä.

”... useat maat ylläpitävät suuria asevoimia, jotka perustuvat yhtäältä perin-
teisten ja toisaalta modernien konseptien ja teknologioiden yhdistelmään.”⁹¹

Asevoimien yleismaailmallisen teknistymistrendin vaikutuksia sodan ku-
vaan arvioidaan vuoden 2006 tulevaisuuskatsoauksessa nopean toiminnan
kykyjen, tulivoiman lisääntymisen, avaruuden hyväksikäytön, informaatio-
sodankäynnin, verkostoavusteisen sodankäynnin ja miehittämättömien la-
vettien näkökulmasta. Nämä teknologiapainotteisen sodankäynnin tekijät
määritetään tulevaisuuskatsoauksessa puolustusvoimien suorituskykyjen ke-
hittämisen lähtökohdiksi. Venäjä liitetään yllämainittujen suurten korkealla
teknologialla modernisoitavien asevoimien ylläpitäjäksi. Venäjän arvioi-
daan pyrkivän sodankäynnin teknologiatrendin seuraamiseen modernisoi-
malla varsin mittavia kylmän sodan ajalta periytyviä asevoimiaan ja samal-
la sen arvioidaan kehittävän uusia sotilaallisia suorituskykyjä.⁹²

”Venäjä vaurastuu energian ja raaka-aineiden viennistä saamallaan tuloilla,
mikä mahdollistaa panostuksen asevoimien modernisointiin ja suoritusky-
vyn kehittämiseen. Venäjän tavoitteena on henkilövahvuudeltaan pienem-

⁹⁰ Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 16; Tässä yhteydessä on syytä huomata puolustusvoimien sodan ajan joukkojen merkittävä supistumistrendi – kylmän sodan ajan noin 700 000 sotilaasta (kylmän sodan ajan reservin koko oli noin 700 000 miestä, joista yli puoli miljoonaa oli sijoitettu sodan ajan joukkoihin) nykyiseen 350 000 sotilaaseen. Tämän trendin on arvioitu jatkuvan. Kylmän sodan ajan puolustusvoimien kehittämisestä ks. esim. Visuri (1998).

⁹¹ Puolustusministeriön tulevaisuuskatsoa (2006), s. 4.

⁹² Sama, s. 7-8; Ks. myös Kaskeala (2002b) ”Venäjän asevoimia on pyrkimys uudistaa radikaalisti läntisten mallien mukaan. Ensimmäisessä vaiheessa sodan ajan asevoimien vahvuutta supistetaan noin miljoonaan sotilaaseen vuoteen 2006 mennessä. Toisessa vaiheessa, vuosikymmenen puolen välin jälkeen, painopiste suunnataan joukkojen laadulliseen kehittämiseen. Tarkoituksena on varustaa supistetut ja virtaviivaistetut asevoimat uusimpaan teknologiaan perustuvalla sotavarustuksella.”

mät, mutta ammattimaisemmat ja sotavarustukseltaan tehokkaammat liikkuvat asevoimat, joilla on kyky myös ydinaseen käyttöön.”⁹³

Sotilaallisen hyökkäyksen uhka Suomea vastaan kiinnitetään kansalliseen alueeseen ja yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin. Venäjää ei tulevaisuuskatsauksessa mainita nimeltä, mutta Suomen lähialueella ”säilyy merkittävää ja laadullisesti kehittyvää sotilaallista suorituskykyä.” Sotilaallisen uhkan arvioidaan olevan tällä hetkellä vähäinen, mutta tilanteen nopeakin kehitys esimerkiksi osana kansainvälistä konfliktia nähdään mahdollisena. Venäjän suuresta sotilaallisesta potentiaalista ja aktivoituvasta asevoimien modernisointityöstä huolimatta Suomea kohtaavat turvallisuusuhkat nähdään puolustusministeriön strategiassa pääasiassa uusien uhkien näkökulmasta. Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen perusteena nähdään varsin mittavan sotilaallisen hyökkäyksen torjuntakyky, mutta samalla edellytetään puolustusvoimilta parempaa kykyä uusien uhkien ennalta ehkäisyyn ja torjuntaan.⁹⁴

”Puolustusvoimien on kyettävä tukemaan muita viranomaisia laaja-alaisten turvallisuusuhkien ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa sekä kotimaassa että kansainvälisesti.”⁹⁵

Globalisaatiokehitys nähdään näiden perinteisten sotilaallisten uhkien rinnalle syntyvien uusien uhkien taustalla. Arvioidessaan sotilaallisten konfliktien tulevaisuutta sekä puolustusvoimien tehtävien näiden konfliktien ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa pitkällä aikavälillä, puolustusministeriön strategia luokittelee *terrorismin ja epäsymmetrisen sodankäynnin osaksi sotilaallisten konfliktien laajenevaa kirjjoa*. Tulevaisuuden uhkien nopeankin muodostumisen mahdollisuutta arvioidessaan puolustusministeriön strategia nojaa varsin perinteiseen uhkan muotoiluun: *Uhka = tahto x kyky*. Toisin sanoen suuri sotilaallinen potentiaali ja tahto käyttää sitä aiheuttaa suuren uhkan. Vastaavasti joko pieni sotilaallinen kyky, mutta suuri tahto sen käyttämiseen tai suuri sotilaallinen kyky ja pieni tahto sen käyttämiseen tuottavat keskitason uhkan. Pienin uhka muodostuu luonnollisesti pienestä sotilaallisesta potentiaalista ja vähäisestä tahdosta käyttää sitä.⁹⁶

Ongelmallista kansainvälisen turvallisuusympäristön ja sodan kuvan muuttuessa on paikallistaa ne tekijät, jotka muuttuneessa tilanteessa edustavat sotilaallista kykyä tai potentiaalia: mitkä ovat oikeat sotilaallisen kyvyn indikaattorit sodankäynnin luonteen muuttuessa? Myös kysymys siitä, ket-

⁹³ Sama, s. 7; Ks. myös Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 11.

⁹⁴ Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus (2006), s. 9-10.

⁹⁵ Sama, s. 10.

⁹⁶ Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 11; Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus (2006), s. 5.

kä ovat muuttuneessa kansainvälisessä tilanteessa sellaisia toimijoita, joiden tahtoa sotilaallisten voimakeinojen käyttämiseen tulisi arvioida, saattaa muodostaa ongelman. Kun asevoimien kehittämisen kansainvälisenä trendinä on transformaation – syvälleikäyvän muutoksen – aikaansaaminen ja samanaikaisesti uudet uhkat ovat nousseet turvallisuuspoliittisen päätöksenteon kannalta aikaisempaa keskeisempään asemaan, on syytä kysyä, miten hyvin tällä hetkellä länsimaissa yleisesti ja Suomessa erityisesti kyetään arvioimaan esimerkiksi terrorismin muodostamaa uhkaa kaavan $uhka = tahto \times kyky$ mukaisesti. Kenen tahtoa pitää arvioida ja mitkä sotilaalliset ja siviilielämään kuuluvat suorituskyvyt pitää arvioida osaksi kykyä uhkan määrittämiseksi lukemattomien eri kriteerein määriteltyjen terroristiorganisaatioiden kirjosta? Kuten Stefano Guzzini on voimatasapainon (*balance of power*) määräytymisen ongelmallisuutta arvioinut: ”*before diplomats can count, they must decide what counts*”⁹⁷. Puolustusministeriön strategiassa tässä yhteydessä korostetaan ei-valtiollisten toimijoiden tahtoa – riittävän sotilaallisen kyvyn arvioidaan muodostuvan näiden toimijoiden käyttöön tarvittaessa varsin nopeasti, ottaen huomioon ei-valtiollisten toimijoiden rajalliset sotilaalliset tavoitteet. Esimerkiksi terrori-iskun toteuttaminen ei edellytä suuren sotilaallisen kyvyn luomista. Tarkasteltaessa valtiotoimijoiden muodostamaa uhkaa kaavan $uhka = tahto \times kyky$ avulla, puolustusministeriön strategia korostaa sotilaallisiin suorituskykyihin liittyvää inertiaa – valtiotoimijat kehittävät ja ylläpitävät varsin mittavaa asevoimaa, jonka luonteen, laajuuden tai toimintatapojen muuttaminen edellyttää vuosia, ellei vuosikymmeniä. Tahto sotilaallisen voiman käyttöön – ja näin ollen uhkan realisoituminen – saattaa muuttua nopeastikin.⁹⁸

Uusien uhkien sotilaalliset implikaatiot eivät näin ollen ole suinkaan itsestään selviä. Turvallisuuskäsityksen laajentuessa kylmän sodan jälkeisellä ajalla, sotilaallisten keinojen käyttämisen *suhteellisen osuuden* moninaisten uhkien ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa voi arvioida laskevan. Monet ympäristöuhkiin, yhteiskunnallisiin uhkiin tai taloudellisesta keskinäisriippuvuudesta johtuviin uhkiin liittyvät tekijät ovat vain vähäisessä määrin ratkaistavissa asevoimaa käyttämällä. Hajoavien valtioiden, terrorismin, järjestäytyneen rikollisuuden, joukkotuhoaseiden leviämisen tai alueellisten konfliktien voi arvioida uhkaavan Suomea sotilaallisesti pääasiassa välillisesti. Kriisinhallintaoperaatioiden kasvava merkitys kylmän sodan jälkeisellä ajalla liitetään puolustusministeriön strategiassa laajempaan länsimaiseen turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen yhteistyöhön sekä sotilas-yhteistyöhön, jota toimeenpannaan Suomen kannalta pääasiassa Euroopan unionin ja Naton piirissä. *Uusien uhkien nähdäänkin edellyttävän Suomelta aktiivista sotilaallista kontribuutiota* molempien organisaatioiden muodostamassa viitekehyksessä – mm. osana Euroopan unionin taisteluosastoja ja

⁹⁷ Guzzini (1998), s. 231. (kursivointi: JR)

⁹⁸ Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 11.

yhteistoiminnassa Naton nopean toiminnan joukkojen (NRF) kanssa – ja osana YK-perustaista maailmanjärjestelmää. Tosin kansainvälisten sotilaallisten interventioiden osalta Suomen arvioidaan tulevaisuudessa joutuvan tilanteeseen, jossa Yhdistyneiden Kansakuntien mandaattia kriisinhallintaoperaation legitimoimiseksi ei ole saatavilla, mutta paine Suomenkin osallistumiselle nousee korkeaksi.⁹⁹

”Joudumme tulevaisuudessa tekemään valintoja osallistumisesta sellaisiin operaatioihin, joilla ei ole YK:n selkeää valtuutusta. ... Myös osallistumista ennaltaehkäisevään sotilaalliseen toimintaan laajemman maaryhmän osana jouduttaneen tulevaisuudessa harkitsemaan.”¹⁰⁰

Uudet uhkat Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen lähtökohtana nostetaan esille puolustusministeriön strategiassa viranomaisyhteistyön ja kriisinhallintaoperaatioiden merkityksen kasvamisena, valtakunnan avainalueiden ja keskeisten toimintojen turvaamisena, maakuntajoukkojen kehittämisenä myös muiden viranomaisten toiminnan tukemistehtäviin sekä kokonaismaanpuolustuksen käsitteen implisiittisenä uudelleenmäärittelynä. Strategiassa kokonaismaanpuolustusta lähestytään laajan turvallisuuden näkökulmasta ja pyritään kokonaismaanpuolustuksen periaatteiden soveltamiseen vastattaessa perinteisten sotilaallisten uhkien lisäksi myös uusiin laaja-alaisiin turvallisuusuhkiin.¹⁰¹

”Sotilaallisia suorituskykyjä on tarkoituksenmukaista käyttää myös laaja-alaisen turvallisuusuhkien ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan sekä niiden seurausten hallintaan ja jälkihoitoon kotimaassa tai tarvittaessa maan rajojen ulkopuolella.”¹⁰²

Kylmän sodan jälkeinen turvallisuusympäristön muutoksen – ja sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden välisen rajan hämärtyksen osana tätä muutosta – voi arvioida aiheuttavan jännitettä kokonaismaanpuolustuksen käsitteelle osana viranomaisyhteistyötä. Puolustusministeriön kokonaismaanpuolustuksen koordinoitirooli on peräisin selkeän sotilaallisen uhkan painottumisen ajalta. Kun uudet laaja-alaiset turvallisuusuhkat on määritelty Suomen turvallisuuspoliittisen toimintalinjan perustaksi, nousee tulevaisuudessa esiin kysymys kokonaismaanpuolustuksen koordinoitiroolin asteittaisesta siirtymästä kohti sisäasiainministeriötä. Tätä keskustelua on käyty osittain mm. maakuntajoukkojen viranomaisyhteistyörooliin liittyen, mutta selkeää julkista kädenvääntöä eri ministeriöiden välille ei tästä ole vielä muodostunut. Kun kansallinen ja kansainvälinen politiikka nähdään konstruktivisti-

⁹⁹ Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus (2006), s. 5-9.

¹⁰⁰ Sama, s. 5, 9 (kursivointi: JR).

¹⁰¹ Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 11-12, 20.

¹⁰² Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus (2006), s.12.

sesta näkökulmasta kamppailuina hyväksytyistä tulkinnoista, voidaan kokonaisuomaanpuolustuksen koordinoituvastuun arvioida nousevan julkisen kamppailun kohteeksi viimeistään siinä vaiheessa, kun hallinnonalojen välinen resurssikamppailu muuttuu nollasummapeliä muistuttavaksi lähes kiinteän resurssimäärän uudelleenjaoksi hallinnonalojen välillä muuttuvien turvallisuustulkintojen ja -vastuiden vakiintuessa. Toisin sanoen, mitä pidemmälle sotilaallisen turvallisuuden laimeneminen jatkuu ja laaja-alainen turvallisuuskäsitys tulee osaksi 'luonnollista' turvallisuuspoliittista agendaa, sitä suuremmalla todennäköisyydellä puolustusministeriön ote kokonaisuomaanpuolustuksen koordinoinnissa tulee haastetuksi.

Puolustussuunnittelussa uudet uhkat eivät kuitenkaan ole korvanneet vanhoja valtiokeskeisiä uhkakuvia. Vuoden 2006 *Tietoja Suomen kokonaisuomaanpuolustuksesta* kirjassa, jota käytetään mm. valtakunnallisten maanpuolustuskurssien kurssimateriaalina, Venäjän asevoimia luonnehditaan toisaalta perinteisen valtioedun instrumenttina ja toisaalta läntisen sodan kuvan mukaisesti teknologisoituvina ja ammattimaistuvina:

”Venäjä katsoo, että vahvoilla asevoimilla on edelleen suuri geopoliittinen merkitys muun muassa kansainvälisten organisaatioiden ja asevalvontasopimusten merkityksen heikennyttyä sekä tilapäisten sotilasliittoutumien käytön yleistyttyä. *Asevoimien perinteinen rooli poliittisten päämäärien saavuttamisessa on säilynyt merkittävänä.* ... Puolustusbudjetin kaksinkertaistuminen vuosina 2000–2004 on luonut vahvan perustan muun muassa *uusien asejärjestelmien kehittämiseksi*, joskin niiden tuotantomäärät ovat jääneet vaatimattomiksi. Asevoimien vahvuus asettunee noin miljoonaan sotilaaseen, joista yhä *suurempi osa on sopimussotilaita.* *Ammattitaidon nostamisen* suunnitellulle tasolle on laskettu edellyttävän palkatun henkilöstön lisäämistä kokonaismäärästä 70 prosenttiin ja aliupseeristosta 50 prosenttiin vuoteen 2008 mennessä. Sopimussotilaita sijoitetaan etenkin erikois- ja korkean valmiuden joukkoihin.”¹⁰³

Yllä mainittu Venäjän asevoimien luonnehdinta kuvastaa varsin osuvasti suomalaisen ja läntisen sodan kuvassa olevia eroavaisuuksia sotilaallisten uhkakuvien – tai potentiaalisten sotilaallisten uhkakuvien eli sotilaallisten riskien – osalta. Samalla kyseinen luonnehdinta osoittaa Suomessa arvioitavan Venäjän ainakin osittain seuraavan läntistä asevoimien kehittämistä korkean teknologian järjestelmiä ja asevoimien ammattimaistumista painottamalla.

¹⁰³ Pyykönen (2006) (kursivointi: JR).

Suomalaisen sodan kuvan muutos kylmän sodan jälkeen

Tässä luvussa on toistaiseksi paikannettu monia sodan kuvan muutosta implikoivia tekijöitä tarkastelemalla tärkeimpiä suomalaisen puolustuspolitiikan muotoilun asiakirjoja, lausumia ja julistuksia. Luonnollisesti sodan kuvan muutoksen tarkemman analysoinnin tulokset ovat riippuvaisia käytetystä teoreettisesta näkökulmasta. Onkin huomionarvoista, että luvuissa 4-6 tehtävä suomalaisen sodan kuvan analyysi nojaa tätä tutkimustyötä varten rakennettuun kontekstisidonnaiseen konstruktivistiseen teoreettiseen malliin (luku 2), jota on 'kehitetty' ja koeteltu läntisen sodan kuvan analysoinnissa (luku 3).

Tarkastelemalla virallisia suomalaisia turvallisuuspoliittisia asiakirjoja kylmän sodan jälkeiseltä ajalta luvuissa kaksi ja kolme esitetyn konstruktivistisen teorian valossa, voidaan kansainvälisen turvallisuusympäristön muutokset kylmän sodan jälkeisellä ajalla havaita suomalaisessa sodan kuvassa seuraavien tekijöiden välityksellä:

1. Valtio toimijan asevoimien hyökkäyksen uhka Suomea kohtaan on selvästi vähentynyt. Sotilaallisten uhkien merkitys laajentuneen – ja laajennetun – turvallisuusikäilyksen osana on vähenemässä, ainakin suhteessa kylmän sodan ajan uhkakuviin.
2. Sotilaallisten uhkakuvien laimenemisen ohella laaja-alaisemmat uhkakuvat ovat muuttuneet myös abstraktimmiksi ja moniulotteisemmiksi. Monet suomalaisen yhteiskunnan toimivuutta ja sen turvallisuutta uhkaavat tekijät ovat luonteeltaan sellaisia, joita on vaikea ennaltaehkäistä tai torjua yksin sotilaallisilla keinoin.
3. Perinteisen laajamittaisen hyökkäyksen uhkan vähetessä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen puolustaminen on noussut tärkeämpään asemaan puolustusvoimien tehtäväkentässä. Tämä on nähtävissä sekä puolustusvoimien rauhan ajan että sodan ajan tehtävissä. Rauhanajan tehtävissä tämä kehityskulku ilmenee selvimminkin viranomaisyhteistyön ja virka-avun antamisen merkityksen asteittaisena korostumisena sekä ns. laajennetun virka-avun käyttöönotolla. Sodan ajan toimintaympäristössä tämä muutos ilmenee erityisesti strategisen iskun uhkamallin merkityksen korostamisena.
4. Kansainvälisten sotilaallisten kriisinhallintatehtävien merkitys puolustusvoimien tehtäväkentässä on kasvanut samalla kun perinteinen laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhka on vähentynyt. Samalla Suomen puolustamisen ensimmäinen puolustuslinja on työntynyt oman alueen ulkopuolelle.

5. Kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan soveltuvien sotilaallisten suorituskykyjen kehittäminen on noussut tärkeään asemaan Suomen puolustuskyvyn uskottavuuden määrittäjänä.
6. Korkean sotilasteknologian hyödyntäminen on noussut tärkeään asemaan Suomen puolustuskyvyn uskottavuuden ja puolustusjärjestelmän uudistamisen määrittäjänä. Korkean sotilasteknologian suhteellisesti lisääntyvästä käyttöönotosta on muodostunut yksi suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämisen lähtökohtaolettamuksista kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Tätä lähtökohtaa on vaikea kyseenalaistaa suomalaisessa puolustuspoliittisessa keskustelussa. Yhdysvalloissa ja Euroopassa asevoimien kehittämistä ohjaava ajatus sodankäynnin vallankumoukseen perustuvasta asevoimien teknologiavetoisesta transformaatiosta on siirtynyt myös suomalaiseen puolustuspoliittiseen tavoitteenasetantaan.
7. Korkean sotilasteknologian ja vaativan kansainvälisen kriisinhallinnan merkityksen kasvaminen puolustusvoimien kehittämisessä aiheuttavat muutospaineita yleiselle asevelvollisuudelle. Erityisesti lisääntyvä ammattimaistumisen tarve sekä kansallisen puolustusjärjestelmän painopisteen vähittäinen – ja toistaiseksi vielä vähäinen – siirtyminen omalta alueelta yhteiskunnan elintärkeisiin kohteisiin ja kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin vähitellen kyseenalaistavat kylmän sodan ajan suomalaisen asevelvollisuuskäytännön. Tämän päivän asevoimien uskottavuutta rakennetaan vähemmän koulutuksen volyyminä kuin sen laadulla.
8. Korkean sotilasteknologian käyttöönottoon liittyvät kasvavat kustannukset on päätetty Suomessa korvata kylmän sodan ajan massamaiseen joukkojen ja ase- ja johtamisjärjestelmien käyttöön perustuvaa alueellista puolustusjärjestelmää uudistamalla. Käytännössä tämä on merkinnyt joukko-osastojen ja laitosten lakkauttamisia, irtisanomisia sekä satojen tehtävien siirtämistä paikkakunnalta toiselle. Lisäksi taloudellista tehokkuutta on pyritty lisäämään ja globalisaation aiheuttamaa yleistä omavaraisuuden asteen vähenemistä kompensoimaan keskittymällä puolustusvoimien ydintoimintoihin ja aloittamalla monien toimintojen ulkoistaminen. Länsimainen sodankäynnin yksityistämisen diskurssi on siirtynyt myös suomalaiseen puolustuspoliittiseen keskusteluun ja käytännön tekoihin.
9. Puolustusvoimien ja muiden turvallisuusviranomaisten välisen yhteistyön tarve on lisääntynyt. Tämä heijastaa turvallisuuskäsityksen laajenemista ja sotilaallisten uhkakuvien muuttumista. Terrorismin perinteisesti sisäiselle turvallisuudelle muodostama uhka on muuntunut vähittäin 2000-luvun kuluessa siten, että se koetaan osittain myös

ulkoisen turvallisuuden alaan kuuluvaksi tekijäksi. Samalla perinteinen jako sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden välillä on hämärtynyt kun turvallisuuskäsitettä on laajennettu sekä turvallisuuden viittauskohdetta laajentamalla (valtiosta yksilöön, valtioon ja kansainvälisen järjestelmän vakauteen) että turvallisuuden sisältöä laajentamalla (sotilaallisesta turvallisuudesta poliittis-yhteiskunnallis-taloudellisesti sotilaalliseen turvallisuuteen). Läntisen sodan kuvan yhtenäisyyden haastanut terrorismin vastaisen sodan diskurssi on vain marginaalisesti vaikuttanut Suomessa puolustusvoimien toiminnan kehittämiseen. Yleisempi varautuminen uusiin uhkiin on ohjannut suomalaisen sodan kuvan rakentumista aluepuolustuksesta YETT-puolustuksen ja kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan suuntaan.

Tarkasteltaessa luvussa 2 esitettyjä tutkimusta ohjaavia hypoteeseja 2-6, voidaan vetää seuraavat johtopäätökset:

Hypoteesi 2: *Suomalainen sodan kuva on muuttunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla läntisen sodan kuvan muutosta seuraten.*

Suomalainen sodan kuva on rakentunut varsin samansuuntaisesti kuin yleinen läntinen sodan kuva. Voidaan jopa arvioida, että kylmän sodan päättymisen on mahdollistanut suomalaisen identiteetin rakentamisen osana länttä myös sotilaallisesti. Materiaalihankinnat – merkittävimpana Hornet-torjuntahävittäjät (F-18) ja kuljetushelikopterit (NH-90) – sekä puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyvät doktrinaariset ja kansainväliseen sotilasyhteistyöhön liittyvät tekijät ovat sitoneet Suomen aikaisempaa tiukemmin länteen. Yleinen asevelvollisuus, alueellinen puolustusjärjestelmä sekä sotilaallinen liittoutumattomuus ovat kuitenkin sellaisia suomalaisia erityispiirteitä, jota selkeästi erottavat suomalaisen puolustuspolitiikan läntisestä kehityksestä. Suomessa on kuitenkin käynnistynyt alueellisen puolustusjärjestelmän uudistaminen läntisen sodankäynnin vallankumous-diskurssin (erityisesti verkostokeskeinen sodankäynti) mukaisesti. Myös sotilaallisen liittoutumattomuuden identiteettipoliittiset tekijät on selkeästi huomioitu suomalaisessa Nato-keskustelussa. Yksi varteenotettava argumentti suomalaisessa Nato-debatissa on ollut kuuluminen täysivaltaisena jäsenenä länsimaiseen valtioryhmään sekä täysi mukanaolo niissä pöydissä, joissa Suomeakin koskevia sotilaallisia päätöksiä tehdään. Myös Nato-yhteistyön asteittain etenevä laajentaminen ja Suomen sisäpoliittisessa keskustelussa lisääntynyt Nato-jäsenyyden hyötyjen korostaminen osoittavat läntisen

viiteryhmän tärkeän merkityksen suomalaisen sodan kuvan jatkuvasti käynnissä olevalle rakentamille.

Hypoteesi 3: *Suomen puolustusjärjestelmän uskottavuuden ylläpitämiseksi on puolustusvoimia kehitettävä läntisten asevoimien yleisten kehittämisperiaatteiden mukaisesti.*

Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen periaatteet seuraavat muutamien vuosien viipeellä yleisempää läntistä asevoimien kehittämisen trendiä. Muutoksen syvyys on myös keskimäärin vähäisempi kuin länsimaissa keskimäärin. Ammattimaistuminen, yksityistäminen, teknologisoitumisen korostaminen, vaativa sotilaallinen kriisinhallinta sekä terrorismin integroituminen osaksi puolustusvoimien tehtäväkenttää¹⁰⁴ ovat puolustusvoimien kehittämiseen liittyviä yleisempiä läntisiä trendejä. Tietyillä osa-alueilla – kuten esimerkiksi vaikutusperustaiset operaatiot (*Effects based Approach to Operations*, EBAO) – Suomen mahdollisuudet nopeaan muutokseen, jopa osana muutoksen eturintamaa, ovat mahdollisia. Erityisesti suomalainen kokonaismaanpuolustuksen traditio, yhteiskunnan toimivuuden häiriöiden korostuminen uhkakuvissa sekä vakiintunut viranomaisyhteistyö edesauttavat poliittis-strategisen tason puolustuspolitiikan muutosta uhkakuvien laaja-alaisuudessa.

Hypoteesi 4: *Perinteisen Suomen valtion alueeseen ja kansaan kohdistuvan laajamittaisen hyökkäyksen uhkan vähentyessä kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintayhteistyöhön osallistuminen on tarjonnut uuden rinnakkaisen peruslogiikan puolustusvoimien kehittämiselle.*

1990-luvun edetessä Suomi osana läntistä valtioyhteisöä mukautti puolustusvoimien rauhanturvaamistraditiota kehkeytyvän kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallintanormiston mukaisiin operaatioihin. Kansainvälissä operaatioissa ja harjoituksissa korostettiin koko 1990-luvun ajan kotimaan puolustukselle saatavia – usein konkreettisia – hyötyjä. 2000-luvun kuluessa kansainvälisiin sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistuminen on muotoutunut suomalaisessa puolustuspoliittisessa ajattelussa osaksi kansainvälisessä järjestelmässä määrittynyttä uskottavaa sotilaallista toimintaa. Osallistuminen kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioi-

---

¹⁰⁴ Tosin terrorismin yhteydet puolustusvoimien kehittämiseen ovat toistaiseksi vielä vaikuttaneet hyvin vähän käytännön toimintaan.

hin on näin ollen mahdollistanut suomalaisen puolustusjärjestelmän uskottavuuden vahvistamisen. Kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintayhteistyöhön liittyvät toimet ja joukot ovat saaneet yhden näkyvän osan sodan ajan tilanteessa omalla alueella hyökkäyksen torjuntaan valmistautuvien sodan ajan joukkojen tehtäväkentässä: hyökkäyskynnyksen nostamisen ja sotilaallisen pelotteen luomisen. Lisäksi kansainvälisissä operaatioissa on mahdollista päästä harjoittamaan joukkoja kriisiajan olosuhteissa. Tämän lähemmäksi sodan ajan harjoitustilannetta ei puolustusvoimilla ole mahdollisuutta päästä. Tämä instrumentaali intressi kriisinhallintaan osallistumiselle liittyy osaltaan myös identiteettipoliittiseen muiden mukana vaativissa tilanteissa toimimiseen.

Hypoteesi 5: *Osallistuminen asteittain vaativammaksi muuttuvaan kriisinhallintayhteistyöhön ei perustu ainoastaan Suomeen kohdistuvien uhkien ennaltaehkäisyyn, vaan osaltaan myös suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen identiteetin uudelleenrakentamiseen kylmän sodan ajan muuttuvassa turvallisuusympäristössä.*

Osallistuminen kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin (ml. humanitaariset operaatiot) on mahdollistanut suomalaisen identiteetin liittämisen läntiseen arvoyhteisöön: kriisinhallintaan tulee osallistua, koska keskeisimmät suomalaisen identiteetin länsimaihin sitovat toimijat – Yhdysvallat ja Euroopan valtiot – osallistuvat monikansallisiin sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin. Osallistumalla näihin operaatioihin muiden mukana Suomi kykenee osoittamaan muille – ja itselleen – kuulumista kehittyneiden läntisten maiden joukkoon. Myös mahdollisuus solidaarisuuteen (kollektiiviseen läntiseen identiteettiin) perustuvaan ulkopuoliseen apuun Suomelle sen joutuessa kriisin syövereihin on toiminut osana sotilaallisen kriisinhallinnan merkityksen kasvuun liittyvää logiikkaa.

Hypoteesi 6: *Kehitettäessä puolustusvoimia kylmän sodan jälkeisessä turvallisuusympäristössä, sotilaalliseen toimintaan Suomen alueen ulkopuolella kykenevien joukkojen, ase- ja johtamisjärjestelmien sekä toimintamenetelmien merkitys kasvaa.*

Kansainvälisen kriisinhallintaoperaatioiden merkityksen kasvaessa Suomen puolustusjärjestelmän uskottavuuden määrittelyssä, on varsin selvää, että puolustusvoimien on enenevässä määrin kehitettävä sellaisia sotilaallisia suoritus-

kykyjä, joita voidaan käyttää osana monikansallista joukkoa operaatioissa, jossa toimitaan oman kansallisen alueen ulkopuolella. Yhteensopivuus (*interoperability*) teknisellä, logistisella sekä taktis-operatiivisella tasoilla ja johtamisjärjestelmiin liittyen on kasvava vaatimus puolustusvoimien joukkojen, toimintojen ja järjestelmien kehittämisessä samalla kun Suomen puolustuksen uskottavuuden rakentuminen jatkaa siirtymistään Suomen rajojen ulkopuolelle.

Puolustusmateriaalihankintojen osalta päätös länsimaisten Nato-standardien seuraamisesta on jo tehty. Lisäksi puolustusvoimille on osoitettu tehtäväksi joukkojen kouluttaminen ja varustaminen yhä vaativampiin kriisinhallintatehtäviin – yhtenä viimeisimpänä esimerkkinä osallistuminen kahteen Euroopan unionin taisteluosastoon. Lisäksi yhteistyötä halutaan lisätä puolustusliitto Naton kanssa, jotta suomalaiset vaativampiin tehtäviin osallistuvat kriisinhallintajoukot voisivat harjoitella mahdollisimman hyvin potentiaalisia operaatioskenaarioita muiden operaatioihin osallistuvien Natojoukkojen kanssa.¹⁰⁵

Suomalaisten turvallisuuspoliittisten asiakirjojen ja suomalaisen puolustuspolitiikan muotoiluun liittyvän poliittisen keskustelun ja argumentaation *alustava analyysi* tukee luvussa kolme esitettyjä tutkimustyötä ohjaava hypoteeseja 2-6. Suomalainen sodan kuvan voi nähdä seuraavan läntistä kehitystä – tosin viipeellisesti – niin sotilaallisten uhkakuvien, puolustusvoimien tehtävien kuin puolustusvoimien suorituskykyjen kehittämisen suhteen. Tätä sodan kuvan analysointia jatketaan luvussa viisi, jossa tarkastellaan turvallisuusympäristön muutoksen ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen välistä suhdetta sodan kuvan muutoksen välityksellä.

---

¹⁰⁵ Tasavallan presidentin ja hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa valiokunnassa tehtiin 2.11.2006 periaatepäätös osallistumismahdollisuuksista NRF-harjoituksiin. Ks. esim. Ulkoministeriön muistio eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle ”kumppanimaiden osallistumismahdollisuus Naton nopean toiminnan valmiusjoukon toimintaan 13.12.2006” (2006); Järvenpää (2007); Katainen (2006).

5. SUOMEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN

Seuuraavaksi tarkastellaan *Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen haasteita kylmän sodan jälkeisellä ajalla*. Puolustusjärjestelmällä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan viitekehyksessä valmisteltavaa ja toimeenpantavaa sotilaallista toimintaa, jonka perimmäisenä tarkoituksena on Suomen turvallisuuden ylläpitäminen, turvallisuuspoliittisen aseman parantaminen sekä poliittisessa prosessissa määrittyvien kansallisten etujen ajaminen. Tämä puolustusjärjestelmän laaja tulkinta poikkeaa esimerkiksi puolustusvoimien vuonna 2007 julkaistun Kenttäohjesäännön yleisen osan määritelmästä, jonka mukaisesti:

”Puolustusjärjestelmä on kokonaisuus, joka koostuu johtamisjärjestelmästä, tiedustelu- ja valvontajärjestelmästä, valmiudensäätelyjärjestelmästä, logistiikkajärjestelmästä sekä joukkorakenteesta eli maa-, meri- ja ilmapuolustuksen johtoportaista ja joukoista.”¹

Tämän tutkimuksen laaja tulkinta puolustusjärjestelmän kokonaisuudesta ja sen läheinen sijoittuminen puolustuspolitiikan käsitteeseen perustuu siihen kansainvälisen turvallisuusympäristön kylmän sodan jälkeisen ajan muutokseen, jonka perusteella myös suomalaista puolustusjärjestelmää rakennetaan ja ylläpidetään. Tätä tutkimusta ohjaava puolustusjärjestelmän käsitteen tulkinta merkitsee siis sitä, ettei puolustusjärjestelmän kehittäminen rajoitu ainoastaan kotimaan alueella tapahtuviin sodan ajan puolustusvalmisteluihin – esimerkiksi kokonaisuomaanpuolustuksen viitekehyksessä. Puolustusjärjestelmän analyysi tässä luvussa voidaankin näin ollen käsittää Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan mukaisen sotilaallisen maanpuolustuksen kehittämisen näkökulmana. Tämän suomalaisen sotilaallisen toiminnan viitekehyksen piirissä kehitetään puolustusvoimia – sekä rauhan ajan henkilöstöä, organisaatiota ja toimintaa että sodan ajan joukkoja, sotamateriaalia ja toimintaperiaatteita. Kylmän sodan jälkeisen ajan puolustusvoimien kehittämisen haasteiden analyysi toteutetaan Suomen puolustusjärjestelmän analyysin jälkeen luvussa 6.

Tässä luvussa Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen tarkastelu toteutetaan neljän suomalaisen sodan kuvan osatekijän muutoksen välityksellä. Nämä suomalaisen sodan kuvan elementit – suomalaiset kylmän sodan jälkeisen ajan sodan kuvaa rakentavat diskurssit – nousevat esille osana luku-
jen 2-3 konstruktivistista viitekehystä sekä luvun 4 suomalaisen sodan kuvan tarkastelusta. Nämä suomalaisen sodan kuvan diskurssit kumpuavat

¹ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007).

yleisemmästä länsimaisesta sodan kuvasta, mutta osaltaan myös suomalaiskansallisesta sotilaskulttuurista – Suomen historiallisista sotakokemuksista ja geostrategisesta asemasta suurvalta Neuvostoliiton/Venäjän rajanaapurina.

Ensimmäinen suomalaista sodan kuvaa rakentava diskurssi liittyy kansalliseen puolustukseen. Tätä diskurssia voidaan kutsua *aluepuolustussodaksi*² – kylmän sodan ajalta periytynyt suomalaisen puolustusjärjestelmän ydin, joka muodostaa eräänlaisen perustan tai 'kasvualustan' kylmän sodan jälkeisen ajan puolustusjärjestelmän muutokselle. Toinen ilmeisen selkeästi suomalaista sodan kuvaa rakentava diskurssi liittyy kansainvälisen sotilasyhteistyön ja kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden merkityksen kasvamiseen. Tätä toista diskurssia kutsutaan *kriisinhallintasodaksi*.³ Kolmas suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämiseen vaikuttava sodan kuvan muutoksena ilmenevä diskurssi liittyy puolustusvoimien toiminnan osittaiseen siirtymään maa-alueesta yhteiskunnan toimivuuden kannalta elintärkeiden kohteiden suojaamiseen. Tätä diskurssia voidaan kutsua *YETT-sodaksi*.⁴ Neljäs suomalaista sodan kuvaa muuttava ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen vaikuttava diskurssi liittyy länsimaiseen sodan kuvaan ja sen muutoksen kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Tämä diskurssi painottaa kehittyneen informaatioteknologian vaikutuksia asevoimien toiminnan kehittämisessä ja uusien suorituskykyjen luomisessa. Samalla tämä diskurssi vaikuttaa asevoimien kokoon, organisaatioon ja toimintaperiaatteisiin. Tätä diskurssia voidaan kutsua *teknosodaksi* – sodankäynnin valankumouksena tunnetun yhdysvaltalaisen diskurssin Eurooppaan ja sen ulkopuolellekin levinneenä muotona. Tässä luvussa suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämistä kylmän sodan jälkeisellä ajalla tarkastellaan näiden edellä lueteltujen neljän diskurssin näkökulmasta:

1. aluepuolustussota,
2. kriisinhallintasota,
3. YETT-sota,
4. teknosota.

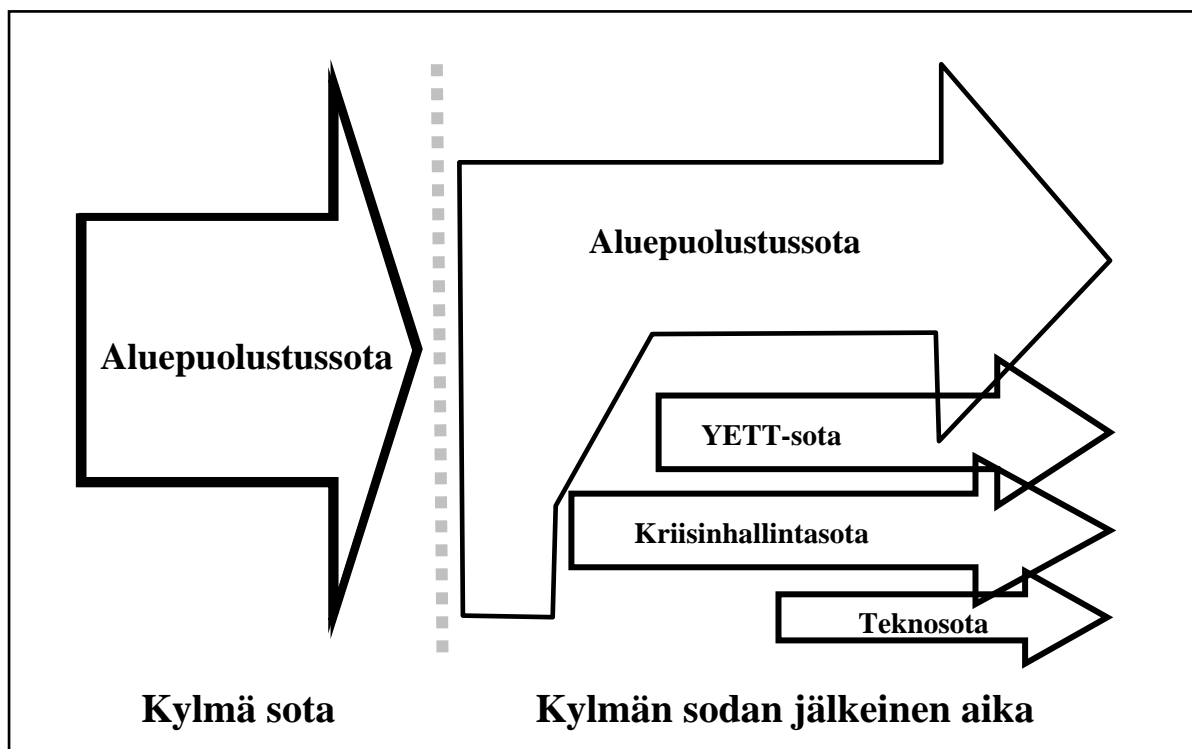
Kyseiset suomalaisen sodan kuvan diskurssit ovat analyyttisiä kategorioita, joiden avulla sodan kuvan muutoksen vaikutuksia puolustusjärjestelmän kehittämiseksi on mahdollista havainnoida ja havainnollistaa. Yllä luetellut diskurssit muodostavat tämän tutkimuksen luvuissa 2-3 esitetyn konstruktivistisen teoreettisen viitekehyksen mukaisesti rakennusainekset suomalaiselle sodan kuvalle – rajoittamalla (*constraining*) ja mahdollistamalla (*ena-*

² 'Aluepuolustussodasta' ja suomalaisesta sodan kuvasta kylmän sodan jälkeen, ks. Nokkala (2005a).

³ Vrt. Nokkala (2005a).

⁴ YETT viittaa tässä tutkimuksessa Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen.

bling) kylmän sodan kaudelta periytyneen suomalaisen sodan kuvan uudelleentuottamisen (*reproduction*) ja muutoksen (*transformation*). Kuva 5.1 esittää näiden elementtien 'kehittymisen' kylmän sodan jälkeisellä ajalla.

Kuva 5.1. Suomalaisen sodan kuvan muuttuminen kylmän sodan jälkeisellä ajalla.

Kylmän sodan ajalla suomalainen sodan kuva sedimentoitui varsin yhtenäiseksi käsitteelliseksi rakennelmaksi. Aluepuolustussota käsitteenä kuvastaa varsin hyvin kylmän sodan aikaa: kansakunnan itsenäisyyttä ja alueellista koskemattomuutta uhkasivat valtiotoimijoiden asevoimat, joita vastaan pyrittiin varautumaan alueellisella puolustusjärjestelmällä ja alueellisen taistelun menetelmällä. Kylmän sodan päättyttyä aluepuolustussota kuvasti Suomen puolustusjärjestelmää varsin yksiselitteisesti. Vähitellen – 1990-luvun puoliväliin mennessä – suomalaiseen sodan kuvaan alkoi rakentua YK-rauhanturvaamistehtäviä vaativampiin kriisinhallintaoperaatioihin liittyvä elementti. Toisin sanoen, suomalaisiin yhteisiin käsityksiin sodasta ja asevoiman käytöstä kiinnittyi ajatus sotilasoperaatioista oman alueen ulkopuolella. Vähitellen – 1990-luvun loppupuolelta alkaen – myös nopeantoiminnan joukkojen kehittäminen yhä vaativampiin kriisinhallintatehtäviin alkoi saada suomalaisessa sodan kuvassa jalansijaa. Erityisesti integroituminen tiiviiseen yhteyteen länsimaiden kanssa sekä uusien sotien esiinnoisuus Euroopassa ja muualla nosti kriisinhallintasodan yhä tärkeämmäksi osaksi suomalaista sodan kuvaa.

YETT-sota on noussut osaksi suomalaista sodan kuvaa samalla kun puolustuksen järjestämisen painopiste on siirtynyt alueen puolustamisesta kohti yhteiskunnan toimivuuden ja toimintojen puolustamista. Erityisesti strategisen iskun käsitteen nostaminen keskeiseksi uhkamalliksi 1997 valtioneuvoston selonteossa ”Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus” kuvastaa varsin hyvin tätä YETT-sodan esiinmarssia. Vastaavasti 9/11 tapahtumat ja niiden jälkeen Yhdysvaltojen julistama sota terrorismia vastaan, sekä yleisempi länsimainen kehitystrendi asevoimien tehtävien suuntaamisesta myös terrorismin muodostamaa uhkaa vastaan, ovat osaltaan lisänneet YETT-sodan painoarvoa suomalaisessa sodan kuvassa. Viranomaisyhteistyö ja kansainvälinen yhteistyö – myös sotilasalalla – terrorismin muodostaman uhkan minimoimiseksi ja/tai eliminoimiseksi ovat osaltaan osoituksia tästä.

Teknosota on noussut suomalaiseen sodan kuvaan 1990-luvun lopussa ja uuden vuosituhanen alussa. Tämä ajoitus vastaa varsin hyvin yleistä läntistä kehitystä. Yhdysvaltojen etumatka kehittyneeseen informaatioteknologiaan nojaavien sodankäynnin suorituskykyjen kehittäjänä ja käyttäjänä tuli toistuvasti 1990-luvulla esille. Vastaavasti eurooppalaiset länsimaat ovat kyenneet kehittämään ja käyttämään varsin rajoitetusti korkeaan teknologiaan perustuvia sodankäynnin välineitä. Sekä Natossa että Euroopan unionissa on kuitenkin päätetty kehittää tulevaisuuden asevoimia sodankäynnin vallankumouksen diskurssin mukaisesti verkostokeskeiseen sodankäyntiin kykeneviksi. Eurooppalainen tavoite asevoimien kehittämisessä ja uusien sodankäyntiin soveltuvien sotilaallisten suorituskykyjen luomisessa on yhteistoimintakyky Yhdysvaltojen kanssa, onhan Yhdysvalloilla merkittävä etumatka ja hegemoninen johtoasema korkean teknologian sotilassovellutusten kehittämisessä ja käyttämisessä. Käytännössä Euroopassa käyntiin saatava asevoimien transformaatio merkitsee verkostokeskeisten sotilaallisten suorituskykyjen hankkimista ja sotilasoperaatioiden suorittamista oman alueen ulkopuolella. Suomeen verkostokeskeisen sodankäyntikyvyn hankkiminen on rantautunut vuosituhanen vaihteen paikkeilla – saaden virallisen muotoilun vuoden 2004 valtioneuvoston selonteossa.

Aluepuolustusota – muuttuva alueellinen puolustusjärjestelmä

Suomalainen sodan kuva vakiintui kylmän sodan aikana vartin kiistattomaksi ja yksiselitteiseksi kokonaisuudeksi. Laajamittaista tavanomaista hyökkäystä vastaan tuli kyetä toiminaan alueellisen taistelun periaatteella rajoilta alkaen vihollista hidastaen ja kuluttaen. Ratkaisutaisteluissa vihollinen tuli kyetä tuhoamaan laajaan reserviin perustuvien yhtymien taistelulla. Suomalaista kylmän sodan ajan sodan kuvaa voidaan varsin osuvasti kuvata nimellä *aluepuolustusota*. Hyökkäävän suurvaltavihollisen tavoitteena katsottiin olevan maa-alueen valtaaminen ja ainoana käytännön vaih-

toehtona tähän sotilaalliseen uhkakuvaan katsottiin pystyttävän vastaamaan yleisellä asevelvollisuusjärjestelmällä ja koko valtakunnan alueen puolustamisella aluepuolustuksen keinoin. Vaikka sotilaallisten voimasuhteiden mahdollisen sodan aikana arvioitiin muodostuvan Suomen kannalta epäedullisiksi, nähtiin sota pääasiassa symmetrisinä taisteluna miesvahvuuksiltaan varsin suurten yhtymien välillä. Sissisodankäyntiin varauduttiin – samoin kuin vihollisen epäsymmetriseen toimintaan kuten esimerkiksi tuhoalaistoimintaan – mutta sodan kuvana kylmän sodan ajan aluepuolustussota oli kaiken kaikkiaan symmetrinen luonteeltaan.

Vielä kylmän sodan loppumetreillä Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjasi järkähtämättä kulutussodankäynnin viitekehyksessä toteutettavan aluepuolustussodan näkökulma. Tätä Suomen puolustamisen näkökulmaa kuvastaa hyvin Kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean vuonna 1981 julkituoma huoli puolustusvoimien sodan ajan koulutetun reservin määrän pienenemisestä 1990-luvun kuluessa 700.000 miehestä sadalla tuhannella noin 600.000 mieheen. Komitea kuvailikin vallinneen aluepuolustussodan kuvan mukaisesti Suomen puolustusjärjestelmän selkärangaksi kylmän sodan päätöshetkillä laajan koulutetun reservin – vaikkakin suuri osa tästä reservistä olikin huonosti varustettu mekanisoidun massa-armeijan hyökkäyksen torjuntaan.

”Suuret reservit antavat tarvittaessa puolustukselle syvyyttä ja sitkeyttä ja myös turvaa yllättävän tilannekehityksen varalta. Suojajoukkoihin kuulumattomien reservien varustusta on kuitenkin mahdollista uusida vain hyvin rajoitetussa määrin. Niiden tehtävät tulee mitoittaa sen mukaisiksi.”⁵

Kylmän sodan päättymisen jälkeen suomalainen sodan kuva on vähitellen hajautunut. Luonnollisesti laajamittaisen hyökkäyksen uhkan pienentyessä on syntynyt aikaisempaa enemmän tilaa uusien, tai muuttuvien, uhkakuvioiden merkityksen kasvamiselle. Puolustussuunnittelua ohjaavissa uhkamalleissa tapahtunut muutos kylmän sodan jälkeisellä ajalla kuvastaa aluepuolustussodan diskurssin asteittaista muuttumista sotilaallisten uhkien osalta. Erityisesti kylmän sodan kauden vaikutuksen väheneminen ilmenee ns. kauttakulkuhyökkäyksen uhkan asteittaisessa pienenemisessä. Ilmentäähän kauttakulkuhyökkäyksen uhka Suomen kylmän sodan ajan kansainvälispoliittista asemaa idän ja lännen välissä. Vuoden 1995 Kenttäohjesäännön yleisen osan yhtenä kolmesta sotilaallisista puolustussuunnitelmista ohjaavana uhkamallina mainitaan Suomen alueen hyväksikäyttö hyökkäyksessä kolmatta osapuolta vastaan. Vuoden 1997 Valtioneuvoston selonteossa ”Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus” tämä kauttakulkuhyökkäyksen uhka on siirretty osaksi laajamittaisen hyökkäyksen uhkakuvaan. Sa-

---

⁵ Kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – komiteanmietintö 1981:1 (1981), s. 44.

malla tavalla vuoden 2001 Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko kuvaa hyökkäyksen kolmatta osapuolta vastaan osana laajamittaisen hyökkäyksen uhkakuvaa. Vuoden 2004 selonteko puolestaan on kokonaan hävittänyt kauttakulkuhyökkäyksen puolustussuunnittelua ohjaavista uhkamalleista. Vastaavalla tavalla kauttakulkuhyökkäys on poistunut vuoden 2007 Kenttäohjesäännön yleisen osan sotilaallisen maanpuolustuksen uhkamalleista.⁶ Aluepuolustussodan diskurssin muutoksista huolimatta on kuitenkin huomionarvoista, että länsimaisesta trendistä poiketen suomalaisen sodan kuvan ytimessä on edelleen tänäkin päivänä käsitys sodasta alueen puolustamisena.

*Yleiseen asevelvollisuuteen*⁷ ja laajaan reserviin tukeutuminen sekä *koko valtakunnan alueen puolustaminen* on ollut ominaista suomalaiselle puolustusajattelulle – kylmän sodan aikana ja sen jälkeenkin. Viimeisten viidentoista vuoden aikana suomalaisen puolustusmallin voi osittain arvioida erkaantuneen muiden länsimaiden tavasta hahmottaa sotaa ja asevoiman käyttöä. Yleinen asevelvollisuus on ollut suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa keskustelussa lähes tabun asemassa – sen kyseenalaistaminen on ollut käytännössä lähes mahdotonta. Yleisellä asevelvollisuudella on nähty sotilaskoulutuksen lisäksi olevan myös vahva yhteiskuntapoliittinen merkitys. Lisäksi yleisellä asevelvollisuudella on nähty olevan suora yhteys Suomessa vallitsevaan poikkeuksellisen korkeaan *maanpuolustustahtoon*.⁸ Siinä missä muissa länsimaissa on asevelvollisuusarmeijoi- ta muutettu ammattiasevoimiksi ja aluepuolustuksesta on siirrytty oman alueen ulkopuolisiin sotilasoperaatioihin, Suomessa on ylläpidetty – tosin muuttuneessa muodossa – kylmän sodan ajalle tyypillisiä massa-asevoimia, jotka valmistautuvat laajamittaisen hyökkäyksen torjuntaan. On tosin huomionarvoista, että sodan ajan joukkojen määrää on määrätietoisesti vähen-

⁶ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (1995), s. 24; Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 78; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), Osa II; Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 99; Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 26.

⁷ Ks. esim. Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995), s. 31, 45; Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 5, 28, 54, 63-64, 67, 77, 79, 87-88; Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 8, 86, 97, 104, 112, 115; Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 1, 16-17, 21; Ks. myös Kaskeala (2002a) ”Yleinen asevelvollisuus tulee *aina* olemaan puolustuskykymme perusta ja turvallisuuspoliittisten linjaustemme tuki.” (Kursivointi: JR).

⁸ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 64; ks. myös Laitinen (2005), s. 10, 72, 85, 103-104; Nokkala (2005b), s. 198-201, 203.

netty 1990-luvun loppupuolelta lähtien. Tällä hetkellä suunniteltu puolustusvoimien sodan ajan vahvuus on 350 000 sotilasta – ja tulevaisuudessa vahvuus tulee edelleen laskemaan.⁹

Yllämainittu luonnehdinta massa-armeijasta on kuitenkin parhaimmassakin tapauksessa vain osa totuutta. Suomen puolustusjärjestelmää on kehitetty – tosin hitaammin suhteessa länsimaihin yleisesti – kohti informaatioajan alueellisen puolustuksen periaatteita. Yhtenä sotilaallisena uhkakuvana Suomessa nähdään edelleenkin varsin perinteisesti hyökkäävä massa-asevoima, mutta mahdollisen hyökkäyksen tavoitteet ja kansallisen puolustuksen kannalta olennaiset suojattavat ja puolustettavat kohteet ovat viimeisten viidentoista vuoden aikana muuttuneet. Mahdollinen hyökkäävä vihollinen ei mitä ilmeisimmin enää pyri suomalaisen metsämaaston halluunottoon ja hallintaan. Yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeät kohteet nähdäänkin hyökkääjän vaikutusyritysten kohteina. Tämä merkitsee erityisesti valtiojohdon ja talouselämän kannalta keskeisen pääkaupunkiseudun merkityksen kasvamista puolustettavana kohteena. Luonnollisesti pääkaupungin puolustaminen on aina ollut puolustusvoimien tärkeimpiä tehtäviä, mutta viimeaikaisen kehityksen johdosta tämä merkitys on korostunut ja jatkaa korostumistaan.

Pääkaupunkiseutu ei ole kansallisen puolustuksen kannalta olennainen kohde ainoastaan sen *alueen* hallinnan näkökulmasta. Monet suomalaisen yhteiskunnan kannalta keskeiset *toiminnot* sijaitsevat tai ovat riippuvaisia pääkaupunkiseudusta. Pääkaupungin puolustuksen järjestäminen sen kasvanut strateginen merkitys huomioiden ei siis välttämättä edellytä lisäjoukkojen suuntaamista sodan ajan suunnittelussa pääkaupungin puolustamiseen. Tässä yhteydessä erityisesti Yhdysvaltojen johdolla tapahtunut sotateknologian voimakas kehittäminen ja sen aikaisempaa intensiivisempi hyödyntäminen perinteisten joukkorakenteiden ja asejärjestelmien kustannuksella on rantautumassa myös Suomeen. Verkostokeskeisen sodankäynnin kyvyn rakentamisen aloittaminen tarvittavin tiedustelu-, valvonta-, johtamis- ja asejärjestelmin vuoden 2004 selonteon mukaisesti onkin yksi osoitus aluepuolustusjärjestelmämme muuttuvasta luonteesta. Samalla voidaan todeta Yhdysvalloista Eurooppaan viiveellä siirtyneen teknologiapainotteisen sodankäyntikyvyn korostamisen saavuttaneen myös Suomen.¹⁰

⁹ ”Armeijan vahvuus voi pienentyä 250 000 sotilaaseen” (2006). Puolustusvoimain komentaja amiraali Juhani Kaskeala totesi Ruotuväki-lehden haastattelussa puolustusvoimien sodan ajan vahvuudesta 2010-luvulla, että ”Kyllä tuo 250 000 kymmenen vuoden päästä on ihan varmasti riittävä. Se on silloin kaksi kertaa enemmän kuin asevoimien vahvuudet muilla pohjoismailla yhteensä, Euroopan suurimpia armeijoita.”

¹⁰ Yhdysvalloissa on koko kylmän sodan jälkeisen ajan korostettu informaatioteknologian kehittymiseen perustuvan sotateknologian mahdollisuuksia tämän päivän ja tulevaisuuden taistelukentillä. Eurooppaan tämä korostus alkoi konkreettisesti levitä 1990-luvun lopussa ja uuden vuosituhannen alussa. Suomen osalta puolustuspolitiikan viralli-

On huomionarvoista, että vuoden 2007 Kenttäohjesäännön yleinen osa kuvaa Suomen puolustusratkaisua uskottavan kansallisen puolustuskyvyn kautta sekä luonnehtii puolustusjärjestelmää valtakunnalliseksi – ei alueelliseksi puolustusjärjestelmäksi. Kenttäohjesäännön yleisessä osassa Suomen puolustusratkaisua ja puolustusjärjestelmää luonnehditaan seuraavasti:

”Suomen puolustusratkaisu perustuu uskottavaan kansalliseen puolustuskykyyn. Puolustuskyky muodostuu sotilaallisen maanpuolustuksen suorituskyvyistä käsketyissä tehtävissä. Puolustuskyky mitoitetaan valtion johdon turvallisuus- ja puolustuspoliittisten linjausten mukaiseksi. ... Sotilaallinen maanpuolustus perustuu yleisen asevelvollisuuden pohjalta rakennettuun *valtakunnalliseen puolustusjärjestelmään*, joka mahdollistaa toiminnan koko valtakunnan alueella.”¹¹

Vuoden 2007 Kenttäohjesäännön yleinen osa ei kuitenkaan irtisanoudu alueellisesta puolustuksesta, sillä Suomen sotilaallinen puolustaminen todeetaan siinä toteutettavan *alueellisen puolustuksen periaatteella*. Verrattaessa vuoden 2007 Kenttäohjesäännön yleistä osaa sitä edeltäneeseen vuoden 1995 Kenttäohjesäännön yleiseen osaan, on suuntaus alueellisen puolustusjärjestelmän muuttumiseen havaittavissa selkeästi. Retorisesti tämä muutos ilmenee siirtymänä alueellisesta puolustusjärjestelmästä puolustusjärjestelmään, joka nojaa alueellisen puolustuksen periaatteeseen. Vuoden 2007 kenttäohjesäännön yleisen osan muotoilun voi arvioida tukevan näkemystä aluepuolustussodan diskurssin asteittain alenevasta merkityksestä.

Yleisen asevelvollisuuden, korkean maanpuolustustahdon sekä valtakunnan koko alueen puolustamisen lisäksi suomalainen kylmän sodan jälkeinen aluepuolustussotadiskurssi on nojannut *sotilaalliseen liittoutumattomuuteen*¹². Tämä on osaltaan liittynyt pyrkimykseen irtautua Suomen kylmän sodan ajan hankalasta kansainvälispoliittisesta asemasta idän ja lännen puristuksessa. Luopuminen puolueettomuuspolitiikasta ja siirtyminen sotilaalliseen liittoutumattomuuteen – yhdistettynä laajenevalla sotilasyhteistyöllä mm. Euroopan unionin ja Naton yhteydessä – on ollut varsin maltillinen tapa muuttaa kylmän sodan ajalta periytyvää suomalaisen puolustusjärjes-

---

sella tasolla tämä teknologiakorostus on nähtävissä vuoden 2004 selonteossa – vaikkakin jo vuosikymmentä aikaisemmin oli virallisissa puolustuspolitiikka linjaavissa asiakirjoissa havaittu länsimainen teknosodan trendi. Teknologiapainotteisesta länsimaisesta sodan kuvasta, ks. Raitasalo (2005a).

¹¹ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 28 (kursivointi: JR).

¹² Ks. esim. Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995), s. 31, 39, 42, 45; Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 4-5, 42, 45, 47-48, 91; Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 8, 85, 97; Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s. 1, 21.

telmän ydintä, joka edelleen tänäkin päivänä liittyy alueelliseen puolustukseen.

Venäjän vaikutusta suomalaisen aluepuolustussotadiskurssin jatkuvuuteen ja sen varsin vähäisiin muutoksiin viimeisten parin vuosikymmenen aikana ei pidä aliarvioida. 1990-luvun alun sotilaallisen 'romahduksen' jälkeenkin Venäjän asevoimien suorituskykypotentiaali suhteessa Suomeen on ollut musertavan ylivoimainen.¹³ Lisäksi Venäjä on 1990-luvun lopulta lähtien pyrkinyt asevoimiensa reformin avulla muuttamaan kylmän sodan suurta sotilaallista massaa joustavammaksi ja suorituskykyisemmäksi. Suomeen verrattuna Venäjän asevoimia voidaan kuitenkin luonnehtia massa-asevoimiksi – tosin niitäkin muutetaan osittain länsimaisin opein hyödyntämällä sotilaalliseen massaan soveltuvaa korkeaa teknologiaa. Niin kauan kuin sotilaallista uhkaa arvioidaan kaavan $uhka = tahto \times kyky$ ¹⁴ mukaisesti, säilyy Venäjän vaikutus Suomen puolustusjärjestelmän kehittämislle merkittävänä. Voidaanhan Venäjän sotilaallisen kyvyn arvioida säilyvän korkeana suhteessa Suomeen näköpiirissä olevan tulevaisuuden ajan ja sen jälkeenkin.

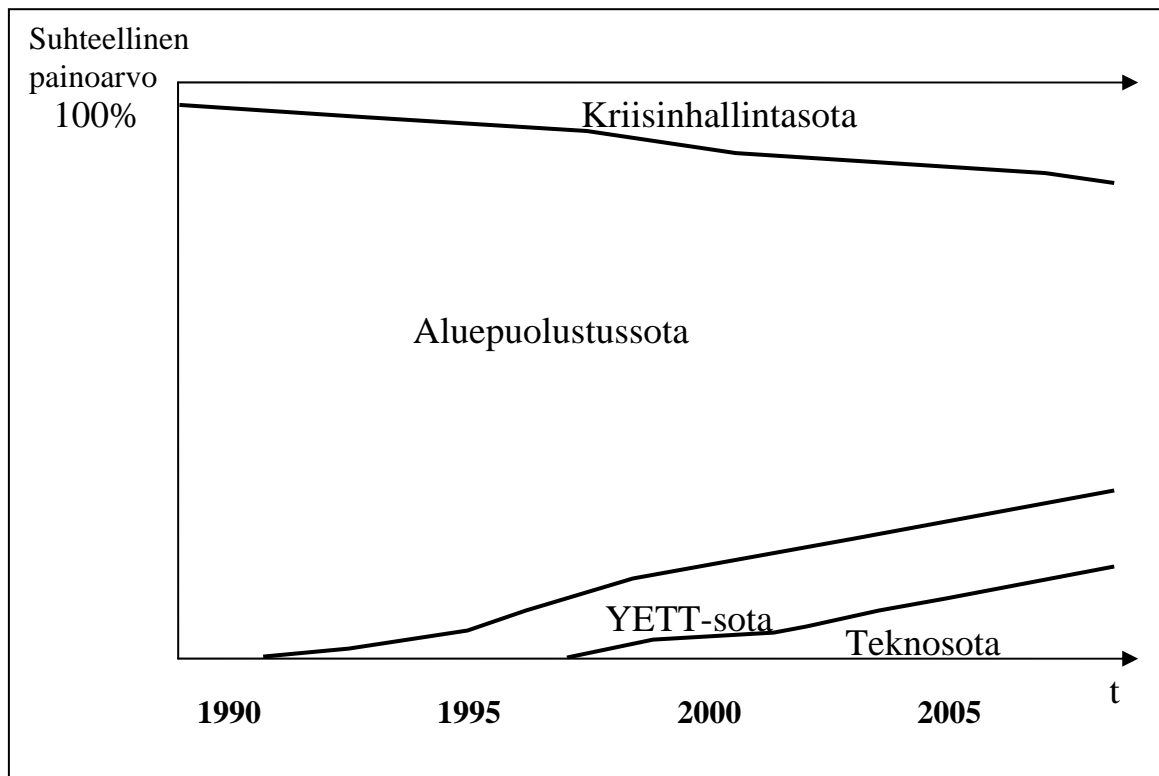
Kaiken kaikkiaan aluepuolustussodan merkitys suomalaiselle sodan kuvalle on kylmän sodan jälkeisellä ajalla vähentynyt. Lisäksi aluepuolustussota on saanut uusia merkityksiä – erityisesti puolustusvoimien suorituskykyjen teknologisoitumistrendin kasvaessa ja maa-alueen puolustamisen merkityksen vähittäisen hiipumisen muodossa. Teknologisoitumiseen liittyvä teknosodan diskurssia on osittain käyty aluepuolustussodan määrittämissä reunaehdoissa. Teknosota on tosin myös suunnannut aluepuolustussodan diskurssia uudelleen – vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon toteamus *uudistuvasta alueellisesta puolustusjärjestelmästä* kuvastaa tätä teknosodan aluepuolustusta uudistavaa vaikutusta. Jatkuvuutta aluepuolustussodan representaatioissa ovat tuottaneet yleiseen asevelvollisuuteen, maanpuolustustahtoon, sotilaalliseen liittoutumattomuuteen¹⁵ ja Venäjän muodostamaan potentiaaliseen sotilaalliseen uhkaan liittyvät tekijät.

---

¹³ Venäjän asevoimien koko on tällä hetkellä (vuonna 2007) noin miljoona sotilasta. Lisäksi Venäjällä on varsin mittavat liikekannallepanossa perustettavat strategiset reservit.

¹⁴ Vrt. Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), s.11; Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 27.

¹⁵ Sotilaalliseen liittoutumattomuuteen on liittynyt voimakas itsenäisen uskottavan puolustuskyvyn korostaminen.

Kuva 5.2. Havainnekuva aluepuolustussotadiskurssin suhteellisen merkityksen vähenemisestä Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi kylmän sodan jälkeisellä ajalla.

Aluepuolustusdiskurssilla on ollut hillitsevä vaikutus Suomessa käytävään asevoimien ammattimaistamiskeskusteluun, jota on käyty kiivaammin länsimaissa yleisesti. Myös suomalainen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen keskustelu sotilaallisesta kriisinhallinnasta ja puolustusvoimien muiden viranomaisten kanssa toteuttamasta yhteistyöstä on nojannut varsin voimallisesti aluepuolustussotadiskurssin määrittämään 'keskustelutilaan'. Vaikka aluepuolustussodan suhteellinen merkitys on 1990-luvun alun jälkeen vähitellen hiipunut, on se kuitenkin toiminut eräänlaisena Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen agendan määrittäjänä – mahdolliset puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyvät avaukset on ollut tarve kyetä liittämään tai suhteuttamaan kulloinkin vallinneeseen aluepuolustussotadiskurssiin. Yllä oleva kuva pyrkii havainnollistamaan aluepuolustussotadiskurssin suhteellisen merkityksen Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi kylmän sodan jälkeisellä ajalla suhteessa muihin suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämiseen vaikuttaviin diskursseihin.

Kriisinhallintasota

”Kansallisen puolustustehtävän ohella Suomen on luotava ja parannettava valmiuksia sotilaallisesti vaativampiin ja monipuolimpiin kansainvälisiin rauhanturva- ja kriisinhallintatehtäviin osallistumiseen. Kriisinhallintavalmius on nähtävä kasvavana osana puolustuspolitiikan kokonaisuutta ja uutena turvallisuuspolitiikan välineenä sekä myös puolustuskyvyn vahvistumisena.”

- Turvallisuus muuttuvassa maailmassa. Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995

1990-luvun edetessä suomalaisen sodan kuvan ytimeen alkoi nousta – vähitellen ja asteittain – kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta. Tämäkin kehitys on ollut Suomen osalta varsin maltillista. Suomalaisten kokemukset 1950-luvun puolivälin jälkeen YK:n rauhanturvaoperaatioista muodostivat varsin luonnollisen perustan, jonka varaan lisääntyvä ja vaativammaksi muuttuva sotilaallinen kriisinhallintatoiminta on viimeisten noin 15 vuoden aikana kasvanut. Kriisinhallintasodan diskurssin käytännön ilmentymiä kylmän sodan jälkeisestä Suomesta on paikannettavissa mm seuraavista tekijöistä:

- Osallistuminen perinteisen YK-rauhanturvaamisen lisäksi Naton rauhankumppanuusohjelmaan (1994) ja myöhemmin laajennettuun rauhankumppanuuteen (1998).
- Kansainvälisen koulutuksen aloittaminen varusmieskoulutuksena.
- Rauhanturvaamislain voimankäytösäännöksiä muutokset (1995).
- Rauhanturvaamislain korvaaminen lailla sotilaallisesta kriisinhallinnasta (2006).
- Osallistuminen Euroopan unionin kriisinhallintayhteistyöhön ja joukkojen osoittaminen unionin joukkopooliin (1999) sekä ilmoittautuminen kahteen Euroopan unionin nopeantoiminnan joukkoon – taisteluosastoon (2004).
- Osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintatoimintaan määritetty yhdeksi puolustusvoimien kolmesta tehtävästä 1.1.2008 voimaan astuneessa laissa puolustusvoimista.

Aluepuolustussodan todennäköisyyden ja merkityksen vähittäinen hiipuminen on mahdollistanut kansainvälisen sotilasyhteistyön merkityksen lisääntymisen – erityisesti kun kylmän sodan jälkeisen ajan ”uudet sodat” ja ai-

kaisempaa laajempi julkinen tietoisuus niistä¹⁶ ovat lisänneet kriisinhallintaoperaatioiden kysyntää globaalisti. Aluepuolustussodan diskurssiin olennaisesti liittyvän laajan sotilaallisen hyökkäyksen todennäköisyyden väheneminen on antanut tilaa muille Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaaville toimintalogiikoille. Kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan liittyvä diskurssi on sekä ajallisesti että sisällöllisesti kiinnittynyt 1) aluepuolustussodan merkityksen asteittaiseen vähenemiseen Suomessa, 2) uusiin globaalisti tunnustettuihin turvallisuusuhkiin sekä 3) varsin yleisesti legitiiminä pidettyyn asevoiman käyttötapaan. Myös 4) mahdollisuus rakentaa suomalaista identiteettiä kiinteänä osana lännen ydintä on tullut kylmän sodan jälkeisellä ajalla mahdolliseksi nimenomaisesti kehittämällä sotilaallisen kriisinhallinnan suorituskykyjä ja osallistamalla monikansallisiin kriisinhallintaoperaatioihin.

Kriisinhallintasodan merkityksen kasvaminen suomalaisen sodan kuvan osana jäsentyy merkittävällä tavalla kylmän sodan lopun jälkeisen sotilaallisten uhkakuvien uudelleenmäärittelyn ja kehittyvän läntisen kriisinhallintaan liittyvän sotilasyhteistyön kautta. Välittömän sotilaallisen hyökkäyksen uhkan Suomea kohtaan vähentyessä on kylmän sodan jälkeisellä kaudella Suomen turvallisuuspolitiikan yhtenä tärkeänä tavoitteena ollut määrittää sellaiset sotilaalliset ja ei-sotilaalliset uhkakuvat, joiden perusteella suomalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa sekä Suomen puolustusjärjestelmää on mahdollista kehittää. Suomen puolustussuunnittelua ohjaavien uhkamallien muutos 1990-luvun alusta vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon kuvastaa varsin hyvin kylmän sodan jälkeistä sotilaallisten uhkakuvien uudelleenrakentamista. Kylmän sodan kauden sotilaallisen hyökkäyksen uhkamallit¹⁷ ovat saaneet vuoden 2004 puolustussuunnittelua ohjaavina uhkamalleina rinnalleen alueellisen kriisin, jolla voi olla vaikutuksia Suomelle (ns. heijastekriisi) sekä poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen painostuksen. Tähän painostukseen saattaa kuulua sotilaallisella voimalla uhkaamista tai sen rajoitettua käyttöä.¹⁸ Puolustussuun-

¹⁶ Tässä yhteydessä on huomionarvoista, että uusia sotia koskevan diskurssin osalta ei tämän tutkimuksen kannalta ole olennaista, ovatko uudet sodat todella 'uusia' tai onko sodissa tai laajamittaisen väkivallan käytön seurauksena kuolleiden määrä kansainvälisessä järjestelmässä kasvanut kylmän sodan jälkeisenä aikana. Olennaista tässä yhteydessä on se, että uusiin sotiin liittyvä diskurssi on lännessä – ja myös meillä Suomessa – varsin yleisesti hyväksytty.

¹⁷ Kylmän sodan kauden sotilaallisilla uhkamalleilla tarkoitetaan tässä yhteydessä kaappauksenomaista yllätyshyökkäystä, kauttakulkuhyökkäystä ja alueen valtaamista laajamittaisella sotatoimella.

¹⁸ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (1995), s. 24; Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 99; Vuoden 2007 Kenttäohjesääntö yleisessä osassa sotilaallisen maanpuolustuksen uhkamalleina luotellaan vuoden 2004 selonteon puolustussuunnittelun uhkamallien mukaisesti poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus sekä sotilaallinen voiman käyttö, joka voi olla strate-

nittelua ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaavat uhkamallit ovat näin ollen liukuneet viimeisen noin vuosikymmenen aikana kohti vähemmän välittömästi Suomea uhkaavia sotilaallisia uhkakuvia. Kriisinhallintasotadiskurssin varsin voimallinen esiinnousu kylmän sodan jälkeisen vuosikymmenen aikana liittyykin juuri tähän turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoiluun yhteydessä olevien uhkamallien kehittämiseen ja muutokseen.¹⁹

Kriisinhallintasotadiskurssin mukaisesti Suomi edistää kansallisia etujaan vakauttamalla kansainvälistä järjestelmää. Turvallisempi ja väkivallattomampi maailma mahdollistaa talouskasvun, vakauden, paremman ennustettavuuden ja näin myös Suomen keskipitkän ja pitkän tähtäimen etujen ajamisen. Uudet sodat ovat tästä näkökulmasta katsottuna uhka globaalille rauhalle ja turvallisuudelle – ja myös sille vakaudelle, joka hyödyttää Suomen turvallisuuspäämäärien toteutumista. Lisäksi, jatkuvasti lisääntyvä läntinen integroituminen ja kansainvälisen keskinäisriippuvuuden lisääntyminen osaltaan lisäävät Suomea kohtaan suuntautuvaa *normipainetta osallistua kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin*.²⁰ Kehittyneiden ja rikkaiden teollisuusmaiden 'velvollisuudeksi' on kylmän sodan jälkeisellä ajalla muokkautunut tarve kehittää ja käyttää sotilaallisia(kin) kykyjä globaalien turvallisuusongelmien ratkaisemiseksi.²¹ Sotilaallinen kriisinhallinta onkin Suomessa muotoiltu myös kehitysavun antamisen näkökulmasta.²² Huma-

---

ginen isku tai strategisella iskulla alkava hyökkäys alueiden valtaamiseksi. Ks. Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 26.

¹⁹ Tässä tutkimuksessa uhkakuvaa ja uhkamallia käytetään synonyymeinä. Niillä tarkoitetaan varsin yleisiä kuvauksia niistä tekijöistä ja/tai toimijoista, jotka saattavat uhata Suomen turvallisuutta. Uhkamallin ja uhkakuvan viranomaiskäyttöön liittyvistä eroista, ks. esim. Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 26-27.

²⁰ Vrt. Nokkala (2005), s. 180. ”Eurooppalaisen ja osittain amerikkalaisen normipaineen voi tulkita kokonaisuutena kasvaneen sodan ja asevoimien kuvan muodostuksessa. Tämä koskee etenkin asevoimien muuntamista mutta myös lähettämistä Euroopan ulkopuolelle niihin tehtäviin, joissa aseiden käytön todennäköisyys on suuri – kuten yhä useammin on.”

²¹ Vrt. esim. ”Ulkoministeri Ilkka Kanerva haluaa vahvistaa Suomen läsnäoloa Afganistanissa (2007).

²² Ks. Iivonen (2006). Sotilaallisen kriisinhallinnan muotoilu kehitysavun näkökulmasta voidaan tulkita konstruktivistisen viitekehyksen mukaisesti diskursiivisena pyrkimyksenä määritellä uudelleen sotilaallisen kriisinhallinnan todellisuus. Kehitysavun näkökulma lisää ulkomailla vaativammissakin tehtävissä olevien sotilaiden legitimitettä – onhan kehitysapu nimenomaisesti tarkoitettu toisten auttamiseen siinä missä sotilaallisessa viitekehyksessä kansainväliseen kriisinhallintaan saattaa liittyä myös vähemmän legitimejä näkökantoja – kuten esimerkiksi oman kansallisen puolustuskyvyn vahventaminen kouluttamalla henkilöstöä operaatioissa. Kriisinhallinnan kehitysavanäkökulma – mikäli se tulee laajemmin hyväksytyksi suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa keskustelussa – merkitsee vaativampiin operaatioihin osallistumisen osalta pienempää kansallista vastustusta lähettää joukkoja taistelutehtäviä muistuttaviin operaatioihin. Orastavana esimerkkinä tästä on mahdollista havaita kesällä 2007 Suomessa käytyä keskustelua lisätä kriisinhallintapanostusta Afganistanissa. Ulkoministeri Ilkka Ka-

nitaaristen sotilaallisten operaatioiden toimeenpano rakentui 1990-luvulla osaksi läntistä identiteettiä.²³ Oleminen osana länttä edellyttää osallistumista läntisiin sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin – vaikka perinteisen poliittisen realismin mukaisen kansallisen turvallisuuden näkökulmasta tarkasteltuna Suomen kontribuutiolle esimerkiksi Euroopan unionin taisteluosaston operaatioon Afrikassa ei löytyisikään vahvoja perusteita.

Sotilaallisen kriisinhallinnan vähittäinen nousu suomalaisen sodan kuvan ytimeen on siis perua kylmän sodan jälkeisen ajan sotilaallisten uhkakuvien muuttumisesta ja osittain tämän uhkakuvien uudelleenrakentumisen synnyttämästä *paineesta osana länttä osallistua* yhä vaativampiin monikansallisiin kriisinhallintaoperaatioihin. Yleisempi kansainvälinen, ja erityisesti länsimainen, trendi sotilaallisten kriisinhallintaoperaatioiden merkityksen kasvamisesta sodan kuvan määrittäjänä on siis viiveellä ja vaimentuneena siirtynyt myös Suomeen. Voidaan jopa väittää, että kansainvälisellä tasolla *kyky osallistua vaativiin sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin on yksi sotilaallisen voiman uusista mittareista*. Nopeasti oman alueen ulkopuolella käyttöön saatavat korkean teknologian sotilaalliset kyvyt ovat nousseet 2000-luvun relevantin sotilaallisen voiman symboleiksi.²⁴

Monikansalliset sotilasoperaatiot ovat kylmän sodan jälkeisenä aikana muodostaneet tärkeän viitekehyksen, jonka piirissä sotilaalliseen voimaan liittyviä arvioita on tehty. Erityisesti lännen kannalta kylmän sodan jälkeisen ajan sotakokemukset²⁵ ja niistä vedetyt opetukset (*lessons learned*) ovat monesti liittyneet sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin – laajasti tulkittuna.²⁶ Kyvystä tarjota haluttuja teknisesti kehittyneitä ja nopeaan toimintaan kykeneviä sotilaallisia suorituskykyjä monikansallisiin operaatioihin on tullut selkeästi yksi sotilaallisen kyvykkyyden ja uskottavuuden mittari. Jäykät, vain kansallisiin operaatioihin kykenevät, laajamittaiset joukot ovat tässä suhteessa menettäneet asemiaan sotilaallisen voiman arvioissa kylmän sodan jälkeisellä kaudella. Kriisinhallintasotadiskurssi onkin osittain nivoutunut yhteen teknosodan diskurssin kanssa. Kriisinhallin-

---

nerva totesi heinäkuussa 2007 Afganistanin turvallisuustilanteen olevan ”meidän kaikkien yhteisessä piikissä.” Lisäksi ministeri Kanerva kysyi retorisesti vaatimaan Afganistanin operaatioihin liittyvien kasvavien riskien osalta: ”Onko suomalainen sotilasperinne se, että jos tilanne käy vaikeaksi, lähdetään käpälämäkeen?” Ks. ”Ulkoministeri Ilkka Kanerva haluaa vahvistaa Suomen läsnäoloa Afganistanissa” (2007), s. A5.

²³ Ks. esim. *The Responsibility to Protect – Research, Bibliography, Background* (2001).

²⁴ Ks. Raitasalo (2005a).

²⁵ Tässä *sotakokemuksilla* tarkoitetaan laajasti kaikkia niitä tilanteita, joissa yksi tai useampi toimija on käyttänyt aseellista voimaa toista/toisia osapuolia vastaan poliittisten päämäärien saavuttamiseksi.

²⁶ Läntisestä näkökulmasta tarkasteltuna Jugoslavian hajoamissodat (erityisesti Bosnia 1992–1995 ja sen jälkeen IFOR, SFOR; Kosovo 1999 ja sen jälkeen KFOR; Makedonia), Itä-Timor (1999), Kongo (2003) ja Afganistan (ISAF) ovat esimerkkejä tästä.

taoperaatioihin arvioidaan tarvittavan teknisesti kehittyntä välineistöä, jota puolustusvoimat joutuu operaatioihin osallistuessa hankkimaan. Osa puolustusvoimien varastoissa olevista perinteistä kotimaan puolustuksen (kylmän sodan kauden massa-ajatteluun perustuva aluepuolustus) välineistä ei ole käyttökelpoista tämän päivän yhä vaativammiksi muuttuvissa kriisinhallintaoperaatioissa. Lisäksi on huomionarvoista, että sekä Naton että EU:n kriisinhallintaoperaatioihin liittyviä sotilaallisia voimavaroja kehitetään Nato-standardien mukaisesti.²⁷

Kylmän sodan jälkeisen ajan siirtymä rauhanturvaamisesta kriisinhallintaan merkitsee sotilasoperaatioiden vaativuuden kasvamista. Valmistautuminen uudentyypisiin vaativampiin kriisinhallintaoperaatioihin näkyekin suomalaisessa sotilaspoliittisessa ajattelussa alkavana valmistautumisena omiin tappioihin – suomalaisten sotilaiden menettämiseen kansainvälisissä kriisinhallintaoperaatioissa. Lisäksi kriisinhallintaoperaatioiden katsotaan edellyttävän parhaan ja moderneimman puolustusvoimien kaluston käyttämistä. Kuten pääesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Tarvainen totesi maanpuolustuskurssin avajaisissa pitämässään puheessa keväällä 2006:

”Operaatioalueella tilanteet kehittyvät äkillisesti. Kotimaasta käsin ei ole juuri mitään mahdollisuuksia nopeasti vaikuttaa asioiden kulkuun. Näin olen *joukkojen tulee olla varustettuja parhaalla mahdollisella materiaalilla*. Kotimaassa on myös syytä muistaa se, että alueelle on lähetetty parhaat saatavissa olevat henkilöt, jotka tietävät, mitä kussakin tilanteessa tulee tehdä. ... *Uhka siitä, että myös suomalaisia sotilaita menehtyy operaatiossa, on täysin realistinen ja se on päätöksenteossa otettava huomioon*. Emme voi heittäytyä pätkätyöläisiksi, jotka toimivat operaatioalueella vain rauhallisina kausina. *Yhteinen vastuu on kannettava loppuun saakka, vaikka hinta voi pahimmillaan muodostua kovaksi*.”²⁸

Kriisinhallintasotadiskurssilla on ollut aluepuolustussotadiskurssista päinvastainen vaikutus keskusteluun puolustusvoimien toiminnan ammattimaistumisesta. Siinä missä aluepuolustussota toistaiseksi perustuu mm. yleiseen asevelvollisuuteen ja laajaan reserviin, vaativammaksi muuttuvat sotilaalliset kriisinhallintaoperaatiot asettavat aikaisempaa korkeammat vaatimukset

²⁷ Ks. esim. vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon arvio sotilaallisen kriisinhallintakyvyn kehittämisestä: ”Yhteistoimintakyvyn ja uusien joukkotyyppien kehittäminen merkitsee panostamista korkeaan teknologiaan, laatuun ja kapeiden erikoisosaamisalueiden hallitsemiseen. ...Suomi panostaa nykyisten kykyjen lisäksi erikoistumista edellyttävien kykyjen ja yksiköiden kehittämiseen ... Erikoistuminen edellyttää kansainvälisten valmiusjoukkojen materiaallisen valmiuden kehittämistä...”. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 94, 98.

²⁸ ”Suomi on siirtymässä uuteen vaiheeseen sotilaallisessa kriisinhallinnassa” (2006).

operaatioihin lähetettävien sotilaiden ammattitaidolle.²⁹ Viimeisimpänä esimerkkinä tästä on varsin suuri ammattisotilasosuus Euroopan unionin taisteluosastoihin koulutettavien joukkojen osalta.³⁰ Naton ISAF-operaation Suomen joukkojen komentajana toiminut everstiluutnantti Pertti Pullinen arvioi vuonna 2006 Helsingin Sanomien haastattelussa tulevaisuudessa vaativimmaksi muuttuvien kriisinhallintaoperaatioiden mahdollisesti edellyttävän siirtymistä pois vapaaehtoisista muodostettavien joukkojen käytöstä.³¹ Käytännössä tällainen siirtymä merkitsisi ammattisotilaiden (upseerit, aliupseerit, erikoisupseerit, sopimussotilaat) käskemistä kriisinhallintaoperaatioihin ja näin ollen merkitsisi siirtymää nykyisestä pääosin reserviläisistä muodostettujen kriisinhallintajoukkojen käytöstä puolustusvoimien palveluksessa oleviin ammattijoukkoihin.

Tarkasteltaessa suomalaista sodan kuvaa *muutoksen näkökulmasta*, nousee kriisinhallintasodan diskurssi tärkeään asemaan. On kuitenkin huomattava, että kriisinhallintasota ei merkittävästi ole haastanut aluepuolustussodan diskurssia. Pikemminkin aluepuolustussodan diskurssin heikkeneminen on mahdollistanut kriisinhallintasodan esiinnousun. Samalla *aluepuolustussota on toiminut kriisinhallintasodan diskurssin muotoutumisen kehyksenä – eräänlaisena viittauskohteena, josta myös kriisinhallintasodan legitimitetti on ollut riippuvainen*. Kansainväliseen kriisinhallintaan soveltuvien sotilaallisten suorituskykyjen kehittäminen ja kriisinhallintaoperaatioihin osallistuminen onkin Suomessa nähty pääsääntöisesti aluepuolustussotaa tukevasta ja täydentävästä näkökulmasta: sotilaallisen kriisinhallinnan uusien suorituskykyjen on esitetty parantavan kotimaan puolustuksen voimavaroja uusien järjestelmien, paremman ja todenmukaisen koulutuksen (ml. operaatioissa saatava kokemus) sekä mahdollisena ulkopuolisen avun vastaanoton kykyä tilanteessa, jos Suomi joutuu sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi. Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon linjaus ilmapuolelle luotavasta sotilaallisen kriisinhallinnan suorituskyvystä on oiva esimerkki aluepuolustussodan diskurssin kriisinhallintasotaa rajaavasta ja ohjaavasta voimasta:

”Kansainvälisten sotilaallisten kriisinhallintaoperaatioiden suojaamisessa tarvitaan ilmavoimia lentokieltoalueiden ja muun ilmatilan valvontaan. Suomen ilmavoimille luodaan valmius osallistua vuodesta 2008 alkaen eril-

²⁹ Poikkeamana tästä trendistä, ks. Kaskeala (2004), missä puolustusvoimain komentaja yhdistää aluepuolustussodan kivijalan – yleisen asevelvollisuuden – ja kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisen. ”Suomi on jo muutaman vuoden ajan ollut väkilukuunsa nähden Naton operaatioissa joko suurin tai toiseksi suurin joukkoja luovuttava maa. Ilman hyvin toimivaa asevelvollisuutta emme olisi pystyneet osoittamaan tällaista suorituskykyä.”

³⁰ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 122.

³¹ ”Afganistan-komentaja: Kriisinhallintaa ei ehkä voi toteuttaa vapaaehtoisvoimin” (2006).

lisellä päätöksellä kansainvälisiin operaatioihin osana monikansallista lento-osastoa. Tämä edellyttää muun muassa ilmatankkauskyvyn luomista. *Kansainvälisissä operaatioissa tehostuva ilmavoimien toimintakyky on keskeinen osa kansallisen puolustuksen kehittämistä.*³²

Vastaavasti Suomen osallistuminen EU:n taisteluosastoihin perusteltiin puolustusministeriön muistiossa vuonna 2004 osittain myös kansallisen puolustuksen näkökulmasta – aluepuolustussotadiskurssin määrittämin perustein:

”Suomen tarjoamat kyvyt on myös valittu niin, että ne palvelevat kansallisen puolustuksen kehittämistä.”³³

Kriisinhallintasodan diskurssin esiinnousu ja vahvistuminen kylmän sodan jälkeisellä ajalla onkin ollut riippuvainen sen alisteisesta asemasta aluepuolustussodan diskurssille. Lisäksi kriisinhallintasodan Suomen läntistä identiteettiä rakentava vaikutus ja sen asevoimien käytölle osoittamat moraalisesti legitimit tehtävät (*Force for Good*) ovat edesauttaneet sen asteittaista nousua suomalaisen sodan kuvan ytimeen.³⁴ Suomen moraalinen tarve ja velvollisuus osallistua kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan laajamittaisen inhimillisen kärsimyksen estämiseksi ja lopettamiseksi – myös yhä vaativammiksi käyvissä kriisinhallintaoperaatioissa – on vähitellen lisääntynyt osana kylmän sodan jälkeen kehkeytynyttä suomalaista kriisinhallintasotadiskurssia. Suomen kansallisen puolustuksen vahventaminen on näin ollen saanut rinnalleen toisen – tosin vielä toistaiseksi alisteisessa asemassa olevan – sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumislogiikan. Tätä sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisen luonnollistumista kuvastaa varsin edustavasti Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan jäsenen Liisa Jaakonsaaren perustelu suomalaisten lisäjoukkojen lähettämisestä Afganistanin ISAF-operaatioon kesällä 2007 turvallisuustilanteen maassa heikentyessä:

³² Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 122 (kursivointi: JR).

³³ Puolustusministeriön puolustuspoliittisen osaston muistio 8.12.2004 ”Suomen osallistuminen Euroopan unionin taisteluosastoihin” (2004).

³⁴ Yksi osoitus asevoiman käyttöön suhtautumisen muuttumisesta kylmän sodan jälkeisellä ajalla on Vihreän liiton positiivinen suhtautuminen Euroopan unionin taisteluosastoon. Vuonna 2004 Taloustutkimuksen tekemän mielipidetutkimuksen mukaan vain 36% vihreiden kannattajista vastusti EU:n taisteluosastoja – vähemmän vastustajia löytyi vain kokoomuksen kannattajista. Yksi syy vihreiden positiiviseen suhtautumiseen asevoiman käyttöön Suomen alueen ulkopuolella liittyy juuri asevoimien tehtäväkentän muuttumiseen ja legitimiin humanitaaristen tehtävien merkityksen kasvamiseen. Ks. ”Taistelujoukoista tuskin tapellaan” (2004).

”Koska Afganistan on tällä hetkellä kansainvälisen yhteisön suurin haaste, minusta olisi loogista, että Suomi omalta osaltaan kantaisi lisävastuuta.”³⁵

Lisäksi kriisinhallintasotadiskurssin vaikuttavuutta arvioitaessa on huomioitava kansainvälisen järjestelmän piirissä tapahtunut sotilaallisen voiman arvioinnin siirtyminen sellaisiin sotilaallisiin suorituskykyihin, jotka soveltuvat joustavasti ja nopeasti käytettäväksi oman alueen ulkopuolisissa operaatioissa (*expeditionary capabilities*). Näitä sotilaallisia suorituskykyjä kyetään Suomelle rakentamaan pääasiassa sotilaallisen kriisinhallinnan viitekehityksessä, koska hyökkäyksellisempi ja aktiivisempi sotilaallisen voiman käyttö Suomen alueen ulkopuolella³⁶ ei vallitsevassa suomalaisessa yhteiskunta- tai sotilaskulttuurissa vaikuta ainakaan lähivuosina kovinkaan todennäköiseltä.

Erityisesti Euroopan unionin taisteluosastoihin osallistuminen on sellainen kriisinhallintaoperaatioihin luodun uuden sotilaallisen suorituskyvyn osoitus, jolla voi arvioida olevan uskottavan³⁷ kansallisen puolustuksen kannalta merkitystä kriisinhallintavalmiuksien paranemisen lisäksi. Myös kesällä 2007 Natolle tehty ilmoitus Suomen valmiudesta harkita osallistumista Naton nopean toiminnan joukkoihin (NRF, *Nato Response Force*) voidaan tulkita osoituksena sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumisen lisäksi saatavasta kansallisen puolustuskyvyn uskottavuuden lisääntymisestä.³⁸ Kyky kouluttaa, varustaa ja harjoituttaa sekä pitää valmiudessa Naton sertifioiduina NRF-joukkojen osia muodostaisi sotilaallista voimaa näiden joukkojen varsinaista sotilaallista suorituskykyä enemmän. Nämä Naton *expeditionary operations* -joukkoihin kuuluvat suomalaisosat kommunikoidivat konstruktivistisesta näkökulmasta merkittävää symboliarvoa kylmän sodan jälkeisessä kansainvälispoliittisessa tilanteessa, jossa eletään 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa. Nato-jäsenyyden kannalla oleva valtakunnallinen sanomalehti Helsingin Sanomat muotoilikin pääkirjoituksessaan heinäkuussa 2007 NRF-joukkoihin osallistumisen hyödyt ja osallistumattomuuden haitat juuri sotilaallisesti uskottavan toimintakyvyn luomisen näkökulmasta:

³⁵ ”Korkeaaja: Afganistanin vaarat olleet tiedossa” (2007).

³⁶ Vrt. esimerkiksi Tanskan tai Viron osallistuminen Yhdysvaltojen julistaman terrorismin vastaisen sodan sotilasoperaatioihin Irakissa ja Afganistanissa.

³⁷ Uskottava puolustuskyky on sosiaalisesti rakentunut ja kylmän sodan jälkeisessä maailmassa uskottava sotilaallinen toiminta perustuu osittain eri kriteereille kuin kylmän sodan massa-asevoimien aikana. Ks. tämän tutkimuksen luvut 2-3.

³⁸ ”Häkämies: Suomi päättää syksyllä osallistumisesta Naton NRF-joukkoihin (2007). On huomionarvoista, kuinka nopeasti Suomen turvallisuuspoliittinen eliitti on asettunut potentiaalisen NRF-joukkojen osallistumisen kannalle. Vielä joulukuussa 2006 tasavallan presidentti ja puolustusvoimien ylipäällikkö Tarja Halonen ilmaisi varsin torjuvan suhtautumisensa Suomen osallistumisesta NRF-joukkoihin. Ks. esim. ”Ruotsi suhtautuu Suomea avoimemmin Naton Nopean toiminnan joukkoihin” (2006).

”Nato-vastaisuus on kuitenkin huono syy vastustaa Suomen osallistumista [NRF:n] toimintaan, joka kehittää merkittävästi omaa puolustuskykyä, ja mahtuu Suomen kriisinhallinnan mittasuhteisiin. *Vaihtoehtona on taantuminen sotilaallisissa kysymyksissä.*”³⁹

Luonnollisesti NRF-joukkojen ja -toiminnan Suomen puolustuksen uskottavuudelle tuottaman symbolisen⁴⁰ lisäarvon arvioinnissa on huomioitava Suomen NRF-joukkoihin mahdollisesti lähettämän osaston pieni koko. Suomen kansallinen puolustus ei voi yksinomaan rakentua Euroopan unionin taisteluosastoihin ja potentiaalisesti Naton NRF-joukkoihin osallistumisen tuomasta puolustuksen uskottavuuden symboliarvosta. Tämä siitäkkin huolimatta, että suomalainen aluepuolustussodan diskurssi on kylmän sodan jälkeisellä ajalla muuttunut ja sen voi arvioida tulevaisuudessakin jatkavan irtautumista ’kylmän sodan otteesta’.

Uskottava sotilaallinen suorituskyky, asevoimien yleismaailmallinen teknistyminen sekä läntisen identiteetin vahvistaminen kriisinhallintaan osallistumalla yhdistyvät puolustusvoimien materiaalisen valmiuden kehittämisen problematiikassa. Erityisesti korkean teknologian asejärjestelmien tärkein kehittäjämaa Yhdysvallat arvioi sotamateriaalin ostajia mm. niiden Yhdysvaltojen politiikalle antaman tuen muodossa. Uusimpia ja kehittyneimpiä sotilaallisia järjestelmiä myydään vain erikseen luotettaviksi ja edistyksellisiksi arvioiduille kumppanimaille. Sotilasliitto Naton jäsenyys on yksi arvioinnissa vaikuttava tekijä, mutta ei ainoa sellainen. Yhdysvallat onkin toistaiseksi kieltäytynyt toimittamasta Suomelle osaa niistä järjestelmistä, joista Suomi on alustavasti ilmaissut kiinnostuksensa. Esimerkiksi pitkän kantaman JASMM-ohjukset edustavat tällaista haluttua sotilaallista suorituskykyä, jonka myymisen Suomeen Yhdysvallat on toistaiseksi kieltänyt. Kesäkuussa 2007 Suomessa vierailut Yhdysvaltojen *Defence Security Cooperation Agency*n apulaisjohtaja totesikin korkean teknologian sotilaallisten järjestelmien myyntilupien olevan osittain riippuvainen Yhdysvaltojen halukkaalta ostajamaalta saaman tuen laadusta ja määrästä:

³⁹ ”Naton valmiusjoukoissa on paikka Suomelle” (2006) (Kursivointi: JR).

⁴⁰ On huomionarvoista, että symbolinen ei konstruktivistisessä tutkimuksessa tarkoita samaa kuin vähäinen tai marginaalinen. Symbolinen korostaa lähinnä puolustuskyvyn uskottavuuden – objektiivisesti mittaamattoman puolustuskyvyn osoittajan – tärkeyttä rakennettaessa suomalaista kylmän sodan ajan puolustusjärjestelmää. Puolustuksen uskottavuus rakentuu merkittävilta osin sellaisten sotilaallisten suorituskykyjen omistamisesta ja käyttövalmiudesta, jotka kulloinkin symboloivat tehokasta ja nykyaikaista sotilaallista voimaa. Käytännön toiminnalla (mm. käydyt sodat) on tärkeä osa kulloinkin vallitsevien sotilaallista voimaa symboloivien tekijöiden määrittymiselle. Käytännön toiminta ja niistä tulkintoja tekevät sodan diskurssit yhdessä mahdollistavat uskottavan sotilaallisen toiminnan arvioinnin kansainvälisesti.

”Mitä enemmän mailla on keskenään yhteistyötä, sitä paremmin toimintajärjestelmien välinen välineiden vaihto sujuu. Eikä tämä koske vain aseita.”⁴¹

Aktiivinen osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan – ja erityisesti Yhdysvaltojen johdossa oleviin operaatioihin kuten esimerkiksi Afganistanin ISAF-operaatioon – on yksi mahdollisuus pyrkiä edesauttamaan teknologisesti kehittyneimmän sotamateriaalin myyntilupien saamista. Yhdysvallat on erityisesti Irakin sotaan (vuodesta 2003 alkaen) liittyen palkinnut sotaan osallistuvia maita sekä materiaalisesti että poliittisesti – mm. valtion päämiesten välisten tapaamisten muodossa. Keskustelu Yhdysvaltojen tukemisesta lisäämällä kriisinhallintapanostusta Afganistanissa rantautuikin Suomeen kesällä 2007. Perusteluna Afganistanille annettavan materiaalituen ja joukkojen määrän lisäämiselle on käytetty myös suhteiden kehittämistä Yhdysvaltoihin.⁴²

Siinä missä aluepuolustussota on pääasiassa suomalaisen puolustusjärjestelmän jatkuvuutta edustava elementti, sille selkeästi alisteinen kriisinhallintasodan diskurssi on toiminut yhtenä tärkeimmistä muutoksen voimista kehitettäessä Suomen puolustusjärjestelmää – uudistuvaa alueellista puolustusta – kylmän sodan jälkeisessä maailmassa. Kriisinhallintasodan diskurssi on myös se suomalaisen sodan kuvan rakentamisen elementti, johon kansainvälinen, ja erityisesti läntinen, normipaine asevoimien kehittämistä ja puolustuspolitiikan suuntaamisesta on kohdistunut.

YETT-sota

Vähitellen pienentynyt uhka laajamittaisesta sotilaallisesta hyökkäyksestä Suomen aluetta vastaan on osaltaan siirtänyt sotilaallisen puolustuksen painopistettä maa-alan puolustamisesta yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja kohteiden suojaamiseen sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseen.⁴³ Sotilaallisena uhkana ei nähdä ainoastaan massamaiseen joukkojen ja tulenkäyttöön tukeutuvia rajan yli vyöryviä mekanisoituja divisioonia ja niitä tukevia ilmavoimien ja laivaston osastoja. Strategisen iskun uhkamallin ja kansainvälisen teknosodan trendin omaksumisen myötä 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen suomalaista puolustuspolitiikkaa ja puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaavat sotilaalliset uhkakuvat ovat siirtyneet pienemmillä joukoilla ja tarkemmalla asevaikutuksella tapahtuvan hyökkäyksen suuntaan. *YETT-sotaan liittyvä diskurssi on kriisinhallintasodan ohessa muodostunut suomalaista sodan kuvaa muuttavaksi tekijäksi*

⁴¹ ”Puolustusministeriö jatkoi neuvotteluja Horneteista” (2007).

⁴² Ks. esim. ”Lipponen ja Tuomioja eri mieltä Afganistanin operaation jatkosta” (2007).

⁴³ Ks. esim. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 98.

kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Tämä muutos ilmenee sekä Suomessa tehtävän kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksen analysoinnissa että Suomen oman puolustuspolitiikan ja -järjestelmän kehittämisessä.

On huomionarvoista, että YETT-sodan diskurssin käyttövoima on kylmän sodan jälkeisellä ajalla kummunnut aluepuolustussodan todennäköisyyden haalistumisesta sekä muuttuvista käsityksistä tulevaisuudessa potentiaalisesti käytävän aluepuolustussodan luonteesta – sen mittakaavasta, toteuttamisen tavasta, taistelukentän sijainnista sekä sotilaallisen uhkakuvan luonteesta. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja kohteiden merkitystä suomalaisessa sodan kuvassa painottava näkökulma onkin kriisinhallinta-sodan näkökulman tavoin kasvanut ulos kylmän sodan jälkeen vähitellen muutokselle altistuneesta aluepuolustussodan diskurssista. Näin ollen myös *YETT-sota on ollut esiinnousustaan saakka aluepuolustussodalle alisteinen ja monin osin myös sitä tukeva diskurssi.* Se ei ole merkittävästi haastanut suomalaista aluepuolustussodan traditiota – pikemminkin sen suomalaista sodan kuvaa muokkaava merkitys on nähtävissä aluepuolustussodan uusien painotusten muodossa. Vuoden 2007 Kenttäohjesäännön yleisen osa luonnehdinta Suomen puolustusratkaisusta kuvastaa toisaalta YETT-sodan diskurssin alisteista asemaa aluepuolustussodalle ja toisaalta sen merkityksen kasvamista viimeisen noin vuosikymmenen aikana:

”Puolustuksen päämääränä on kaikissa tilanteissa taata maan itsenäisyys sekä turvata kansalaisten elinmahdollisuudet ja valtiojohdon toiminnanvapaus. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen ja kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan kehittyminen tukevat Suomen puolustusta. ... *Puolustuksen suunnittelun painopiste on strategisen iskun ennalta ehkäisyssä ja torjunnassa.*”⁴⁴

Strateginen isku on vuoden 2007 Kenttäohjesäännön yleisessä osassa määriteltä yllätykseen pyrkiväksi vahvennetuilla normaaliolojen joukoilla toteutettavaksi sotatoimeksi, ”jolla pyritään pakottamaan valtakunnan johto haluttuihin ratkaisuihin kohdistamalla lamauttavia toimia yhteiskunnan ja puolustusjärjestelmän elintärkeisiin kohteisiin ja toimintoihin”⁴⁵. Strategisen iskun uhkamallin nostaminen Suomen puolustuksen suunnittelun painopisteeksi kuvastaa konkreettisella tavalla yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja kohteiden varsin nopeaa kehittymistä tärkeäksi osaksi suo-

⁴⁴ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 28 (kursivointi: JR); Ks. myös lähes identtiset strategisen iskun määritelmät: Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 78; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), Osa II; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s.100.

⁴⁵ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 105.

malaista sodan kuvaa ja yhdeksi merkittäväksi lähtökohdaksi Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi.

YETT-sodan diskurssin esiinnousua ja vahvenemista kuvastaa myös puolustusvoimien tehtäväkentän ja sisäisen turvallisuuden viranomaisten tehtäväkenttien maltillinen lähestyminen toisiaan. Tämä puolustusvoimien tehtäviin liittyvä kehitystrendi on ollut yhteydessä sotilaallisten uhkakuvien muutokseen ja turvallisuuskäsityksen laajenemiseen – tai paremminkin turvallisuuskäsityksen laajentamiseen.⁴⁶ Puolustusministeri Seppo Kääriäinen kuvasi osuvasti tätä eri turvallisuusviranomaisten tehtäväkenttien lähentymistä puheessaan 173. maanpuolustuskurssin avajaisissa:

”Puolustushallinnolla on paljon sellaista osaamista ja kalustoa, jotka soveltuvat laajasti muidenkin kuin sotilaallisten kriisien hoitamiseen. Puolustusvoimat on tänä päivänä merkittävä virka-avun antaja 24 tuntia vuorokaudessa, vuoden kaikkina päivinä. Puolustusvoimat valmistautuu ottamaan entistä laajemmin vastuuta uudenlaisten uhkien torjunnassa virka-apuroolinsa puitteissa. Toivon, että valtion hallinnossa sitkeästi elävä revii-riajattelu ei estä sitä ja että myös yhteiskunta on tähän valmis.”⁴⁷

Edellä mainittu tehtäväkentän asteittainen muutos ei kuitenkaan tarkoita vielä sitä, että Puolustusvoimille olisi määrätty esimerkiksi poliisiviranomaisille perinteisesti kuuluneita tehtäviä. Pikemminkin tarve kriisiajan (ja sodan ajan) viranomaisyhteistyölle on lisääntynyt. Puolustusvoimien valmiuksia laajennetun virka-avun antamiseen on parannettu lainsäädännöllisesti.⁴⁸ Myös jatkossa – kehitettäessä puolustusvoimia 2010-luvulla, tarkoituksena on parantaa suorituskykyä YETT-tehtävissä rauhan, poikkeusolojen ja sodan aikana:

”Puolustusvoimien henkilöstöä, joukkoja ja materiaalia valmistaudutaan käyttämään entistä tehokkaammin virka-apuun sekä normaalioloissa että erilaisissa häiriötilanteissa.”⁴⁹

⁴⁶ 'Laajennettu turvallisuuskäsitys' viittaa 'laajaa turvallisuuskäsitystä' selkeämmin siihen, että kansallisilla ulko- ja puolustuspoliittisilla päätöksillä on viimeisten viiden-toista vuoden aikana muutettu suomalaista suhtautumista turvallisuuteen. Kyseessä ei siis ole ainoastaan ollut reagointi objektiivisen turvallisuusympäristön muutoksiin.

⁴⁷ Kääriäinen (2005) (kursivointi JR).

⁴⁸ Ks. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 4§:n muuttamisesta, HE 187/2004 (2004), yksityiskohtaiset perustelut: "... poliisilla olisi oikeus saada puolustusvoimilta voimakeinojen käyttämistä edellyttävää virka-apua rikoslain 34a luvussa tarkoitettun terroriteon estämiseksi tai keskeyttämiseksi."

⁴⁹ Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 101. Ks. myös s. 106: "Maavoimien tulee kyetä puolustukseen koko valtakunnan alueella, elintärkeiden kohteiden suojaamiseen, virka-avun antamiseen muille viranomaisille sekä sotilaallisten hyökkäysten ennaltaehkäisyyn ja torjumiseen muiden puolustushaarojen tukemana."

Myös ajatus reserviläisistä koostuvien *maakuntajoukkojen* käytöstä sisäisen turvallisuuden 'reservinä' on ollut esillä viimeaikaisessa suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa keskustelussa.⁵⁰ Tällainen turvallisuusreserviajattelu osaltaan heijastaa puolustusvoimien ja sisäisen turvallisuuden viranomaisien tehtäväkenttien lähentymistä ja samalla myös puolustusvoimien laajennetun virka-avun toimeenpanovalmiuksien kehittymistä. Laajennetun virka-avun käyttöönotto – *virka-avun antaminen poliisille sotilaallisia voimakeinoja käyttäen terrorismirikosten estämis- ja keskeyttämistarkoituksessa* sekä virka-aputehtävät ulkomaille EU:n solidaarisuuslausekkeen perusteella – sekä maakuntajoukkojen kehittäminen ja niille suunnitellut 'sisäisen turvallisuuden tehtävät' herättivät äänekkästä vastarintaa Eduskunnan käsitellessä uutta puolustusvoimalakia sekä lakia vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta. Mahdollisuutta sitoumuksen antaneiden vapaaehtoisten reserviläisten käytöstä virka-aputehtäviin kritisoitiin Eduskuntakäsittelyssä mm. uuden Suojeluskuntalain säätämisenä sekä ”pyssyuskovaisia ja ramboja” sisältävien joukkojen käytöstä virka-aputehtäviin. Vastaavasti säädettäessä uutta puolustusvoimalakia, Eduskunnan perustuslakivaliokunta edellytti rajausta puolustusvoimien tehtävän toteuttamiseen siten, että puolustusvoimat voi käyttää sotilaallisia voimakeinoja vain Suomeen kohdistuvaa ulkoista uhkaa vastaan.⁵¹

Myös globaalin terrorismin muodostama uhka on osaltaan lisännyt perinteisesti sisäisen turvallisuuden piiriin kuuluvan tekijän puolustusvoimien agendalle. Tämä ei johdu niinkään Suomeen välittömästi kohdistuvasta terrori-iskujen uhkasta, vaan pikemminkin Yhdysvaltojen johdolla käytävästä terrorismin vastaisesta sodasta – sotilaallisten keinojen käytöstä terrorismia vastaan – jonka vaikutuksia on havaittavissa mm. Afganistanissa (2001–) ja Irakissa (2003–).⁵² Vaikka Suomi ei ole missään vaiheessa suunnitellut

⁵⁰ Puolustusvoimista sisäisen turvallisuuden reservinä, ks. esim. ”Suomi on eturivin maa verkostopuolustuksen kehittämisessä” (2006). Ks. myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selvitys, VNS 6/2004 (2004), s. 120-121: ”Sotilaallista maanpuolustusta tukeva vapaaehtoinen maanpuolustus organisoidaan uudelleen siten, että se voi tukea viranomaisten toimintaa kaikilla tasoilla. Tässä tarkoituksessa muodostetaan *maakuntajoukkoja*, jotka kuuluvat puolustusvoimien sodan ajan joukkoihin. ... Vapaaehtoistoiminnan tehostamiseksi tutkitaan mahdollisuutta perustaa eri hallinnonaloja palveleva koko maan kattava toimintakeskusverkosto. Toimintakeskuksina voisivat toimia esimerkiksi puolustusvoimien joukko-osastojen, pelastusviranomaisten, kuntien tai järjestöjen tähän tarkoitukseen osoittamat rakennukset, toimitilat ja harjoitusalueet.” (Kursivointi JR).

⁵¹ ”Armeijan virka-avusta tuli kiistaa eduskunnassa” (2006); ”Maakuntajoukkojen käyttö virka-apuun hiertää yhä (2007); ”Valiokunta: Armeija saa käyttää aseita vain ulkoiseen uhkaan (2007); Ks. myös Perustuslakivaliokunnan lausunto puolustusvaliokunnalle 51/2006 (2006).

⁵² Terrorismin torjuntaan liittyvien tehtävien asteittaisesta liukumisesta myös puolustushallinnon toimialaan mm. Afganistanin ja Irakin sotien myötä, ks. Lintonen ja Pursiainen (2003), s. 290.

puolustusvoimien joukkojen lähettämistä terrorismin vastaisen sodan operaatioihin, on puolustusvoimien kuitenkin huomioitava toiminnassaan terrorismin vastaisen sodan heijastusvaikutukset.

YETT-sodan merkityksen kasvaminen osana suomalaista sodan kuvaa käy ilmi myös vuoden 2004 selonteon puolustussuunnittelun perusteena lueteluista uhkamalleista. Varsinaisten uhkamallien – poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus; alueellinen kriisi ja sotilaallinen voiman käyttö – lisäksi selonteossa todetaan epäsymmetrisen sodankäynnin uhkan antavan perusteita myös puolustussuunnittelulle:

”Puolustussuunnittelussa varaudutaan lisäksi estämään tai rajoittamaan epäsymmetristen sodankäynnin keinojen käyttö yhteiskuntaa vastaan yhteistoiminnassa muiden viranomaisten kanssa. ... Keskeisimpinä epäsymmetrisinä uhkina pidetään terrorismia ja tuholais toimintaa, joukkotuhoaseiden leviämistä ja käyttöä sekä informaatio sodankäyntiä.”⁵³

On huomionarvoista, että terrorismin muodostama globaali uhka ja kansainvälinen kriisinhallintayhteistyö yhdessä vaikuttavat myös puolustusvoimien tehtäväkenttään – tosin vielä toistaiseksi varsin pienessä mittakaavassa. Euroopan unioni on ottanut käyttöön yhteisvastuulausekkeen, jonka mukaisesti jäsenmaat lupautuvat antamaan toisilleen kaiken käytössään olevan avun – mukaan lukien sotilaallisia kykyjä – esimerkiksi terrorismin jälkeisiin operaatioihin. Lisäksi Euroopan unioni on joulukuussa 2003 hyväksytyssä turvallisuusstrategiassaan lisännyt unionin kriisinhallintatehtäväkenttään (Petersbergin tehtävät) potentiaalisena tehtävänä tuen kolmansille maille terrorismin torjunnassa.⁵⁴ Suomalaista puolustussuunnittelua ohjaavien uhkamallien ja Suomea vastaan suuntautuvien epäsymmetristen uhkien lisäksi suomalaista puolustussuunnittelua ohjaavat 2000-luvun maailmassa myös Euroopan unionin jäsenmaita uhkaavat terrorismit, luonnonkatastrofit sekä suuronnettomuudet. Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden välisen rajan piirtäminen käy yhä vaikeammaksi – ei ainoastaan suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa keskustelussa vaan osana globaalia kehitystrendiä.

”Lisäksi puolustussuunnittelussa otetaan huomioon varautuminen muiden viranomaisten tukemiseen EU:n yhteisvastuulausekkeen (solidaarisuuslauseke) edellyttämällä tavalla. ... Apua voidaan antaa kaikin käytettävissä olevin keinoin, sotilaalliset voimavarat mukaan lukien.”⁵⁵

⁵³ Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 100-101.

⁵⁴ Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisessa maailmassa – Euroopan Unionin turvallisuusstrategia (2003), s. 12.

⁵⁵ Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 99.

YETT-sodan diskurssiin kiinteästi liittyviä tekijöitä on paikannettavissa suomalaisesta puolustuspoliittisesta ajattelusta jo kylmän sodan päättymisen ajalta. Vuonna 1990 arvioitiin sotaa alempiasteisten uhkatekijöiden merkityksen kasvavan jatkossa. Lisäksi samana vuonna yhteiskunnan tärkeiden toimintojen suojaaminen nostettiin esiin kansallisen maa-alueen puolustamisen rinnalle.⁵⁶ Myös kylmän sodan ajan uhkakuva Neuvostoliiton yllätyshyökkäyksestä (’malli Tsekkoslovakia’) muotoutui kaappauksenomaiseksi yllätyshyökkäykseksi, jonka tavoitteena oli valtiojohton laumauttaminen sekä hallinnon ja keskeisten alueiden haltuunotto. 1990-luvun kansainvälisessä turvallisuusympäristössä tapahtuneiden muutosten vaikutuksesta strategisen iskun uhkamallin ja sen myötä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja kohteiden suojaamisen vähittäinen korostuminen suomalaisen puolustusjärjestelmän toiminnassa olivat se yhtymäkohta, jossa kylmän sodan ajalta vahvana periytynyt aluepuolustussodan diskurssi alkoi muuttua – osana YETT-sodan diskurssin esiinnousua. 1990-luvun kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksessa ainakin teknosodan nouseva trendi, terrorismin ja joukkotuhoaseiden leviämisen muodostamat uhkat sekä uusien sotien esiinnousu myötävaikuttivat YETT-sodan diskurssin vähittäiseen voimistumiseen Suomessa. Tämä voimistuminen alkoi alisteisena aluepuolustussodan diskurssille, mutta on 2000-luvun kuluessa osittain irtautunut siitä – pääasiassa kansainvälisesti korostetun terrorismin muodostaman uhkan ja erityisesti terrorismin vastaisen kansainvälisen sotilaallisen toiminnan⁵⁷ Suomeen kohdistamien heijastusvaikutuksien osalta.

YETT-sodan diskurssin näkökulmasta *teknosodan* trendillä on ollut suomalaista sotilaallista uhkakuva muokkaava vaikutus. Vaikka Yhdysvaltojen johtaman lännen ei arvioida tulevaisuudessa Suomeen hyökkäävän, on strategisen iskun uhkamallin taustalta paikannettavissa Persianlahden sodan (1991) sekä Bosnian ilmasodan (1995) vaikutuksia. Myös moninaiset kokemukset nopeasti toimeenpantavan sotilaallisen toiminnan (erityisesti sotilaallisen kriisinhallinnan nimissä) merkityksen kasvamisesta ja sotilaallisten suorituskykyjen yhä pidemmistä käyttöetäisyyksistä ja niiden täsmävaikutuksista ovat olleet muokkaamassa kaappauksenomaisen yllätyshyökkäyksen uhkamallia strategisen iskun uhkamalliksi. Lisäksi arviot Venäjän tavoitteesta modernisoida asevoimiaan ainakin osittain länsimaisen teknosodan trendin mukaisesti on ollut omiaan korostamaan strategisen iskun uhkaa osana puolustussuunnittelua ohjaavaa uhkamallistoa.

⁵⁶ Arvio puolustusvoimien tämänhetkisestä tilasta ja suorituskyvystä sekä kannanotto puolustusvoimien kehittämisen suunnitelmiin ja puolustusmäärärahoihin 1990-luvulla – Parlamentaarisen puolustuspoliittisen neuvottelukunnan komiteamietintö 1990:57 (1990), s. 36, 59.

⁵⁷ Käsitettä ’terrorismin vastainen kansainvälinen sotilaallinen toiminta’ käytetään tässä yhteydessä korostamaan sitä, ettei terrorismin muodostama sotilaallinen uhka ole tulkittavissa ainoastaan Yhdysvalloista käyttövoimansa saavan terrorismin vastaisen sodan diskurssista.

Terrorismin ja joukkotuhousteiden muodostamien uhkien korostuminen kylmän sodan jälkeisessä kansainvälisessä järjestelmässä on ollut omiaan siirtämään asevoimien tehtäväkenttää osittain lähemmäs sisäisen turvallisuuden aluetta. Erityisesti terrorismi on kansainvälisesti muodostunut asevoimien tehtäväkenttää ja käyttöperiaatteita 2000-luvulla muuttavaksi tekijäksi, minkä seurauksena myös Suomessa sotilaallinen toiminta terrorismin muodostamaa uhkaa vastaan on jouduttu ottamaan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan sekä suomalaisen puolustusjärjestelmä kehittämisen agendalle. Suomessa ei kuitenkaan toistaiseksi ole puolustusvoimien tehtäväkenttään toteutettu merkittäviä terrorismin torjuntaa liittyviä uudistuksia. On kuitenkin huomionarvoista, että tänä päivänä sotilaallisten voimakeinojen käyttö terrorismin torjunnassa on mahdollista. Lisäksi Suomi osana Euroopan unionia on mukana kehittämässä eurooppalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa, jonka yhtenä ulottuvuutena on sotilaallisten voimavarojen kehittäminen terrorismin torjuntaan soveltuviksi. Myös Euroopan unionin solidaarisuuslausekkeen velvoitteet ovat realisoitumassa Suomen puolustus suunnittelua ohjaavaksi tekijäksi – tosin selkeästi sekä aluepuolustusso- dan diskurssille että kriisinhallintasodan diskurssille alisteisena toimintalogiikkana.

Venäjän merkitystä suomalaisen YETT-sodan diskurssin kehittymiselle voi arvioida erityisesti diskurssin sisäisen rakenteen ja painotusten näkökulmasta. Sotilaallisen hyökkäyksen potentiaalinen uhka ilmenee strategisen iskun uhkamallin korostumisena osana suomalaista YETT-sodan diskurssia. Yhdessä teknosodan trendin kanssa Venäjän muodostama potentiaalinen uhka korostaa yhteiskunnan tärkeiden alueiden ja toimintojen puolustamista. Lähellä sisäisen turvallisuuden toimijoita olevien uusien turvallisuusuhkien osalta epäsymmetriseen sodankäyntiin liittyvät tuholais toiminta sekä informaatio sodankäynti ovat niitä YETT-sodan diskurssin uhkatekijöitä, joihin myös Venäjällä voi arvioida olevan vaikutuksia.

Aluepuolustusso- dan diskurssin vahvaa asemaa Venäjän ohessa suomalaisessa sodan kuvassa on ylläpitänyt *kylmän sodan kaudelta periytynyt kokonaisu- maanpuolustuksen traditio*. YETT-sodan diskurssilla onkin selkeä yhteys kylmän sodan kaudella käyttöönotettuun kokonaisu- maanpuolustuksen käsitteeseen.

”Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen edellyttää laaja- alaista ministeriöiden ja hallinnonalojen välistä yhteistoimintaa, johon liitetään mukaan yksityinen sektori. Kokonaisu- maanpuolustus tarjoaa monipuolisen keinovalikoiman sovittaa toimet yhteen.”⁵⁸

---

⁵⁸ Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta (2003), s. 52.

Kylmän sodan ajan aluepuolustussodasta käyttövoimansa ammentava kokonaisuusmaapuolustuksen käsite onkin muodostanut yhden perustan YETT-sodan diskurssille. Toisaalta YETT-sodan diskurssi on kehittyessään vaikuttanut kokonaisuusmaapuolustuksen käsitteen uudelleenrakentumiseen – eräänlaiseen kehkeytymällä tapahtuvaan käsitteelliseen kypsymiseen kylmän sodan jälkeisessä maailmassa. Tässä kehityksessä voidaan havaita ainakin kaksi orastavaa suuntausta. Toisaalta YETT-sodan merkityksen kasvaminen korostaa jo kylmän sodan ajalla käytettyä kokonaisuusmaapuolustuksen toimintamallia, jolla pyritään laajaan eri hallinnonaloja yhdistävään uhkien ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan. YETT-sodan diskurssin keskeisenä teemana on ollut perinteisten – laajamittaisten – sotilaallisten uhkien merkityksen vähentäminen suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa ajattelussa. Näin ollen YETT-sodan diskurssi on mahdollista tulkita myös kylmän sodan ajalta periytyneen kokonaisuusmaapuolustuksen käsitteen näkökulmasta sen uusiutumisenä – osana Suomen uusiutuvaa alueellista puolustusjärjestelmää. Tässä mielessä YETT-sota vähitellen muokkaa kylmän sodan kaudelta periytyneitä aluepuolustussotaan yhteydessä olevaa kokonaisuusmaapuolustuksen käsitettä ja toteuttamista. Puolustusvoimain komentaja kuvasi yllä kuvattua kokonaisuusmaapuolustuksen muutosta suhteessa sodankäynnin informaatioajalla tapahtuvaan muutokseen vuonna 2006 seuraavasti:

”Kokonaisuusmaapuolustuksessa ei ole kyse vain puolustusvoimien kyvystä selviytyä informaatio sodasta, vaan sitä laajemmasta viranomaisten välisestä yhteistoiminnasta uhkien ennalta ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Viranomaisten välisen yhteistyön monipuolisessa kehittämisessä ja puolustusvoimien yhteisoperaatioissa ollaan konkreettisella tasolla vastaamassa aikamme verkostoitumisen ja informaatioitumisen haasteisiin.”⁵⁹

Toisaalta YETT-sodan diskurssin kehittymisellä kylmän sodan ajan laajamittaisista sotilaallisista uhkista osittain ei-sotilaallisiin ja puolisolilaallisiin uusiin uhkiin on merkinnyt *sotilaallisten uhkien torjunnan merkityksen asettaista pienenemistä osana kokonaisuusmaapuolustuksen käsitettä*.⁶⁰ Tämä kehityslinja – kokonaisuusmaapuolustuksen suunnittelua ja toteutusta ohjaa-

⁵⁹ Kaskeala (2006b) (kursivointi: JR).

⁶⁰ On huomionarvoista, että uusien uhkien merkityksen kasvaminen ei välttämättä vähennä puolustusvoimien roolia kokonaisturvallisuuden tuottamisessa. Ks. esim. Kääriäinen (2006a): ”Yhteiskunnan näkökulmasta lainsäädäntöuudistusten tärkein viesti on se, että puolustusvoimat – osaaminen ja materiaali – on yhteiskuntaa varten. Erityisesti uusimuotoisten uhkien kirjo on nostanut esiin tarpeen käyttää kaikkia verovaroin hankittavia suorituskykyjä entistä kiinteämmin yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden takaamiseen. ... Uudet päättäjät saavat pöydälle vaativan puolustusjärjestelmäpalapelin. Peruskysymyksiä edellä esitettyjen liittoutumis- ja budjettikysymysten lisäksi on: Mikä on puolustusvoimien päätehtävä? Kotimaan puolustaminen vai kansainväliset tehtävät? Entä hyväksytäänkö yleisesti periaate, jonka mukaan puolustusvoimia, sen osaamista ja kalustoa voidaan käyttää koko yhteiskunnan turvallisuuden tukemisessa?”

van uhkamalliston muutos – merkinnee pidemmällä aikavälillä eri hallinnonalojen ja yksityisen sektorin välisen yhteistyön toteutukseen liittyviä käytännön viranomaistoiminnan muutoksia. Näin ainakin siinä tapauksessa, että nykyinen trendi aluepuolustussodan merkityksen asteittaisesta hiipumisestä ja YETT-sodan asteittaisesta voimistumisesta jatkuu. On kuitenkin huomionarvoista, että vuoden 2003 yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiassa puolustusministeriön hallinnonalalle on edelleen osoitettu kokonaismaanpuolustuksen koordinoituvastuu. Lisäksi vuoden 2003 YETTS määrittelee kokonaismaanpuolustuksen alaan kuuluviksi valtiollisen itsenäisyyden turvaamisen sekä kansalaisten elinmahdollisuuksien ja turvallisuuden takaamisen kaikenlaisia uhkia vastaan. Kokonaismaanpuolustuksen käsite onkin vuoden 2003 YETTS-asiakirjassa esitetyn määritelmän mukaisesti soveltuva tarvittaessa myös sisäisten uhkien torjuntaan – mikäli nämä uhkat kohdistuvat valtiolliseen itsenäisyyteen tai kansalaisten elinmahdollisuuksiin ja turvallisuuteen:

”Puolustusministeriön toimialaan kuuluu muun muassa kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittaminen. ... Kokonaismaanpuolustuksella tarkoitetaan kaikkia niitä sotilaallisia ja siviilialojen toimia, joilla turvataan Suomen valtiollinen itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus *ulkoista, valtioiden aiheuttamaa tai muuta uhkaa vastaan.*”⁶¹

Lisäksi on huomionarvoista, että vähitellen *muuttuva kokonaismaanpuolustuksen* käsite tarjoaa Suomelle mahdollisuuden eräänlaisen kansainvälisen järjestelmän uusien uhkien torjunnan eturivin toimeenpanijan identiteetin rakentumiseen. Olihan jo kylmän sodan ajalla pääosa valtion hallinnonaloista valjastettuna maanpuolustuksen toteuttamiseen. Nyt kun maanpuolustuksen käsite on koko globalisoituvassa kansainvälisessä järjestelmässä muutosten kourissa – laajaa viranomaisyhteistyötä edellyttävän *homeland security* ja *inter-agency co-operation* -ajattelun levitessä erityisesti länsimaissa – Suomen puolustusjärjestelmän kokonaismaanpuolustuksen traditio ja sen vähäisinä toteutuvat muutokset kylmän sodan ja 9/11 jälkeisenä aikana luovat perustan osoittaa käytännössä jo vuosikymmeniä toteutetun viranomaisyhteistyön mahdollisuuksia uusia turvallisuusuhkia torjuttaessa. Uusien uhkien torjunta ja kokonaismaanpuolustuksen toimintatavan levittäminen mahdollistavat näin ollen Suomen läntisen identiteetin rakentamisen vaikuttamalla länsimaissa kehkeytymässä olevaan sotilaallisen ja ei-sotilaallisen turvallisuuden näkökulmaan. *Kokonaismaanpuolustuksen käsitettä voi täten pitää yhtenä potentiaalisena symbolisena välineenä, jonka avulla Suomi voi rakentaa omaa identiteettiään lännen eturivin maana.*

⁶¹ Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta (2003), liite 1 (kursivointi: JR). Ks. myös vastaavat määrittelyt: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia – Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006 (2006), s. ,6 70.

Teknosota

”Puolustusjärjestelmämme suorituskyky koostuu sekä kyvystä käyttää uutta teknologiaa että kyvystä muuttaa nopeasti toimintatapoja informaatioajan vaatimuksia vastaaviksi. Tässä muutoksessa ei pelkkä teknologia tai pelkkä toimintatapojen muutos riitä, vaan tarvitsemme molempia ollaksemme uskottavia niin ulkomailla kuin kansalaistemme silmissä.”

- *Puolustusvoimain komentaja Juhani Kaskeala 2006*

Teknosodan diskurssi on vaikuttanut suomalaiseen sodan kuvaan ja näin ollen Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen perusteisiin kylmän sodan jälkeisellä ajalla ainakin kolmen kehityskulun välityksellä. Ensinnäkin, kansainvälisessä järjestelmässä erityisesti Yhdysvaltojen vaikutuksesta 1990-luvulla kehittynyt ajatus asevoimien transformaatiosta kehittyneeseen tietoteknologiaan panostamalla on rantautunut voimallisesti Eurooppaan. *Suomessa teknosodan diskurssi on kehittynyt 1990-luvun loppupuolelta alkaen sekä kuvauksena sodankäynnin luonteen yleisemmästä muutoksesta että Venäjän asevoimien suorituskyvyn parantamisesta modernisoimalla kylmän sodan ajan massa-asevoimia korkeatasoisella sotateknologialla.* Venäjän teknologisoituvien asevoimien on arvioitu potentiaalisesti uhkaavan Suomea tulevaisuudessa, koska kylmän sodan jälkeisellä ajalla Venäjällä tapahtuneiden poliittis-taloudellisten muutosten pysyvyydestä ei ole ollut varmuutta.

Toiseksi, *tekno-*sodan diskurssi on mahdollistanut kylmän sodan jälkeisellä kaudella vähitellen haastetuksi tulleen aluepuolustussodan diskurssin – ja sen myötä haastetuksi tulleen Suomen puolustusjärjestelmän – muutoksen. Suomen uudistuva alueellinen puolustusjärjestelmä on alkanut rakentua osittain verkostokeskeisen sodankäyntikyvyn mukaisin järjestelmin varustetun tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmän ympärille. Puolustusvoimain komentaja Juhani Kaskeala kuvasi puolustusjärjestelmän muutosta vuonna 2006 seuraavasti:

”*Informaatioyhteiskunnan sodankäyntitavasta on alettu käyttää nimitystä informaatio-*sodankäynti, joka kattaa vaikuttamisen alueet mm. tietoverkostonäkökulmasta psykologiseen sodankäyntiin. Tähän sodankäynnin tapaan *puolustusvoimat vastaa kehittämällä verkostopuolustuksen mallia. ...* Suomalainen verkostoavusteinen puolustus tulee perustumaan koko valtakunnan kattavaan, yhteisesti käytettävissä olevaan, reaaliaikaiseen tilannekuvaan. Se antaa mahdollisuudet johtaa keskitettyjä, kaikki puolustushaarat käsittäviä *yhteisoperaatioita osana alueellista puolustusjärjestelmäämme.* Integroitu tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmämme tulee luomaan

puolustusvoimille aivan uuden ulottuvuuden vastata myös informaatio-sodankäynnin haasteisiin.”⁶²

Vastaavasti puolustusministeri Kääriäinen osoitti vuonna 2006 teknosodan diskurssin merkityksen uudistusta kaipaavan kylmän sodan kaudelta perityn alueellisen puolustusjärjestelmän muutokselle:

”...nyt rakennetaan nykyaikaisella teknologialla varustettu koko kansan armeija. ... Järjestelmän uskottavuuden nimissä ja alati muuttuvan turvallisuusympäristön vaatimusten mukaisesti ostamme uutta, huikealla vauhdilla kallistuvaa puolustusmateriaalia.”⁶³

Kääriäisen puheenvuorosta on poimittavissa kolme Suomen puolustusjärjestelmän muutosta ajavaa voimaa. Ensinnäkin kylmän sodan kauden sotilaallinen massa-ajattelu (määrällinen fokus) ja siihen perustuva alueellinen puolustusjärjestelmä ovat menettämässä uskottavuuttaan tämän päivän muuttuvassa kansainvälisessä turvallisuusympäristössä. Toiseksi, modernin sotateknologian korkea hyödyntämisen aste on rakentumassa uskottavan sotilaallisen toiminnan kriteeriksi. Uskottavalla sotilaallista voimaa geneerivalla valtiolla tulee olla verkostokeskeiseen sodankäyntiin (Suomessa verkostopuolustus tai verkostoavusteinen puolustus) kykenevät asevoimat. Kehityslinjat ja -standardit näille tämän päivän tavoitteena oleville teknoasevoimille määritellään pääasiassa Yhdysvalloissa, mutta Suomen puolustusjärjestelmän uusiutumisen kannalta ne välittyvät Suomeen Nato-standardien kautta. Kolmanneksi, teknosodan trendin noudattaminen tulee väistämättä johtamaan ongelmiin, ellei puolustusjärjestelmän perustana olevia sotilaallisen maanpuolustuksen tavoitteita muuteta: Kääriäisen mainitsema vauhdilla kallistuva puolustusmateriaali käytännössä pakottaa muuttamaan sodan ajan joukkojen organisaatioita ja toimintatapoja sekä toteuttamaan valtakunnan sotilaallisen puolustuksen pienemmällä määrällä sekä joukkoja että sotamateriaalia. Kääriäisen omin sanoin: ”Nykyresursseilla ja tässä hintakehityksessä ei tulevaisuudessa ole edellytyksiä ylläpitää vuoden 2006 puolustusvoimia. Nykylinjalla jatkaminen kaikessa johtaisi puolustusvoimien vähittäiseen näivettymiseen ja viimein umpikujaan.”⁶⁴

Teknosodankäynnin kykyjen kehittäminen ja uusien informaatioteknologi-
aa hyödyntävien ase- ja johtamisjärjestelmien hankkiminen on kallista ver-
rattuna teollisuusyhteiskuntien massa-asevoimien luomiseen – ainakin jos
joukkoja ja järjestelmiä pyritään kehittämään/hankkimaan lukumääräisesti
vastaava määrä. Teknosodankäyntikyvyn avulla puolustusvoimille onkin
tarkoitus luoda *enemmän suorituskykyä uusiin tehtäviin aikaisempaa pie-*

⁶² Kaskeala (2006b).

⁶³ Kääriäinen (2006a).

⁶⁴ Sama.

nemmällä sodan ajan vahvuudella ja lukumääräisesti pienemmällä määrällä vaikutusjärjestelmiä. Teknosodankäyntikyvyn luomisella onkin suora yhteys 1990-luvun jälkipuolella alkaneeseen puolustusvoimien rakenne- muutokseen ja sodan ajan joukkojen varsin mittaviin leikkauksiin. Yksikö- köhinnaltaan aikaisempaa merkittävästi kalliimmat informaatioajan sodan- käyntiin soveltuvat järjestelmät edellyttävät säästöjen aikaansaamista ja edellä mainittua keskittymistä avaintoimintoihin. Rauhan ajan toimintojen supistukset (mm. varuskuntaverkko ja varikot), sodan ajan joukkojen vä- hentäminen (yli puolesta miljoonasta sotilaasta 350 000 sotilaaseen vuoden 2008 alusta lukien ja arvioiden mukaan noin 250 000 sotilaaseen 2010- luvulla) sekä lisääntyvät kumppanuusohjelmat tähtäävät kustannustehok- kuuteen ja osaltaan mahdollistavat aikaisempaa kalliimpien järjestelmien hankinnan. Kustannustehokkuudesta, ydintoimintoihin keskittymisestä ja tuloso- hjauksesta onkin muodostunut puolustusvoimien muutoksen 'työka- luja' siirryttäessä kylmän sodan ajan massa-armeijasta kohti teknosodan- käynnin aikakauden asevoimia. Tässä yhteydessä on huomionarvoista, että Suomessa tämä muutos on toistaiseksi ollut varsin maltillista ja hidasta ver- rattuna moniin länsimaihin, jotka ovat eksplisiittisesti todenneet asevoimi- en transformaation tavoitteekseen. Edellä mainittujen työkalujen käytännön ilmentyminä on puolustusvoimat ulkoistanut osan toiminnoistaan (mm. eri- koissairaanhoito, tietohallintapalveluita ja Ilmavoimien peruslentokoulutus) ja aloittanut kumppanuusohjelmat mm. materiaalin kunnossapitotoiminnan ja ruokahuollon toteuttamiseksi kustannustehokkuuden aikaansaamiseksi.⁶⁵

On kuitenkin huomionarvoista, että teknosodankäyntikyvyn järjestelmät muodostavat korkeiden hankintahintojensa lisäksi myös muita haasteita. Erityisesti näitä järjestelmiä käyttävän ja huoltavan henkilöstön koulutusta- son on oltava massa-asevoimien kaluston käyttöön tarkoitettua henkilöstöä korkeampi. Puolustusvoimien *ammattimaistuminen* onkin yksi teknosodan- käyntikyvyn luomisen kanssa rinnakkainen prosessi: *jatkossa yhä suurempi osa puolustusvoimien rauhan ja sodan ajan suorituskyvystä on palkatun henkilökunnan suorassa käytössä ja ohjauksessa.*

Teknosodankäyntikykyyn panostaminen merkitsee myös jatkossa kalusto- hankintoihin käytettävien budjettivarojen pysymistä varsin korkealla tasolla suhteellisesti tarkasteltuna. Tällä hetkellä noin kolmannes puolustusbudje- tista käytetään kalustohankintoihin. Tämä on kansainvälisesti vertailtuna varsin korkea osuus⁶⁶ – tosin absoluuttisesti mitattuna Suomen puolustus- materiaalihankintoihin käyttämät varat ovat varsin pienet. On huomionar- voista, että yhä kalliimmat teknologisesti kehittyneet sotilaalliset järjestel-

⁶⁵ Ks. esim. Puolustusvoimien materiaalin kunnossapitoon etsitään kumppaneita teolli- suudesta (2005); ks. myös Kääriäinen (2006a).

⁶⁶ Esim. Kaskeala (2002b) ”Suomi käyttää kolmanneksen puolustusbudjetistaan eli run- saat puoli miljardia euroa vuodessa sotamateriaalihankintoihin. Sijoitumme tällä sum- malla EU:ssa neljännelle tilalle, kun kustannukset jaetaan henkeä kohden.”

mät ja puolustusvoimien asteittain etenevä ammattimaistumisprosessi tulevat kilpailemaan samoista resursseista – puolustusbudjettiosuuksista. Suorituskykyisempiä järjestelmiä käyttämään tarvitaan aikaisempaa paremmin koulutettua henkilöstöä. Voidaankin arvioida, että jatkossa puolustusmateriaalihankintoihin käytettäviin määrärahoihin liittyvän nousupaineen lisäksi myös henkilöstökustannuksiin liittyy vastaavansuuntainen nousupaine – ainakin suhteutettaessa henkilöstökustannukset työntekijöiden määrään. Puolustusvoimien rakennemuutoksessa työntekijöiden määrää on pyritty vähentämään kustannussäästöjen aikaansaamiseksi – liittyen erityisesti varuskuntien lukumäärän supistamiseen ja varikkoverkon karsimiseen. Puolustusvoimien ammattimaistumis- ja ulkoistamisprosessit – jotka koskevat sotilashenkilöstöä ja myös mm. huolto- ja ylläpitotehtävissä olevaa siviilihenkilöstöä – tullevatkin jatkossa vaikuttamaan siihen, että yksittäisestä työntekijästä aiheutuvat kustannukset tulevat kohoamaan. Vaikka siirtymä massa-armeijasta informaatio-ajan asevoimiksi mahdollistaa henkilöstön määrän supistamisen, näyttäisi siltä, ettei merkittäviä henkilöstökustannuksiin liittyviä säästöjä ole mahdollista aikaansaada verkostopuolustukseen siirryttäessä.

Teknosodan diskurssin kolmas Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyvä muutosvaikutus on yhteydessä koko kylmän sodan kauden jälkeen rakennettuun *Suomen läntiseen identiteettiin*. Siinä missä tämän päivän maailmassa minkä tahansa uskottavan ja relevantin sotilaallisen valtiotoimijan on kyettävä rakentamaan verkostokeskeiseen sodankäyntiin soveltuvia asevoimia, on läntisen itsemäärittelyn yhdeksi sotilaalliseksi osaksi rakentunut kyky sotilaalliseen yhteistoimintaan oman alueen ulkopuolella Yhdysvaltojen asevoimien johdolla. Yhdysvaltalainen sodankäynnin vallankumoukseen ja verkostokeskeiseen sodankäyntiin (*Network-Centric Warfare*) nojaava informaatioajan sodankäyntitapa on levinnyt osaksi kehittyneen länsimaan identiteettiä. Näin ollen kansainvälisesti laajasti arvioidun uskottavan sotilaallisen toiminnan ja Suomen läntisen identiteetin rakentaminen yhdessä aiheuttavat hyvin vahvan normipaineen rakentaa Suomen puolustusjärjestelmää verkostokeskeisen sodankäynnin teesien mukaisesti. Tämä kehitys onkin paikannettavissa jo vuoden 1997 valtioneuvoston selonteosta Eduskunnalle ”Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus”. Erityisen vahvasti – ja kasvavana trendinä – teknosodan diskurssi on luettavissa sekä vuoden 2001 että vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisista selonteista.

Sodankäynnin vallankumouksen, informaatiosodankäynnin ja verkostokeskeisen sodankäynnin käsitteet ovat yksi 1990-luvun ja 2000-luvun alun läntistä strategisesta diskurssista hallitsevista teemoista. Suomalaiset teknosodan diskurssiin kuuluvat verkostopuolustuksen ja informaatiosodankäynnin käsitteet ovatkin nousseet puolustusvoimien sotilaallisten suorituskykyjen kehittämisen agendalle juuri näiden kansainvälisten – ja erityisesti läntisten

– diskurssien vaikutuksesta. Tosin tiedon merkityksen korostamista painottava informaatioidankäynnin käsite on muodostanut varsin hajanaisen ja ristiriitaisen kokonaisuuden. Käsitteet kuten informaatioidankäynti, tietosodankäynti, johtamissodankäynti, psykologinen sodankäynti, elektroninen sodankäynti, tietoverkkosodankäynti, kybersota jne. ovat olleet esillä suomalaisessa keskustelussa.⁶⁷

Sodankäynnin vallankumouksen teemaan liittyvä verkkopuolustuksen kehittäminen on Suomessa – ja erityisesti puolustusvoimissa – mielletty tavalla, joka edesauttaa muille turvallisuusviranomaisille YETT -tehtävien hoitamisessa annettavaa tukea. Näin verkkopuolustuksen kehittämisen tavoitteenasettelu ja toimeenpano on osittain liitetty myös puolustusvoimien muuttuvaan tehtäväkenttään. Teknosodankäynnin kykyjä – teknosodankäynnin käsite laajasti käsitettynä – valmistaudutaan näin ollen käyttämään hyökkäviä asevoimia vastaan sekä tarvittaessa osana turvallisuusviranomaisten yhteistyötä valtion sisäisen turvallisuuden varmentamiseksi. Tukea muille viranomaisille ollaan valmiita antamaan puolustusvoimien hallussa olevan materiaalin lisäksi henkilöstöresursseina.⁶⁸ Tosin, kuten YETT-sodan diskurssin käsittelyn yhteydessä todettiin, ei puolustusvoimien muille viranomaisille antaman lisääntyvää tukea olla aina valmiita sellaisenaan hyväksymään.⁶⁹

Verkostopuolustuksen käsitteen ohessa toinen teknosodankäynnin tärkeistä rakennusaineista on informaatioidankäyntikyvyn luominen. Vaikka käsitteenä informaatioidankäynti on varsin hajanainen, liittyy tieto ja sen käyttäminen sotilaallisen voiman ohessa informaatioidankäynnin ytimeen. Sijoitettuna osaksi verkostoavusteisen puolustuksen kehittämistä, Puolustusvoimain komentaja Juhani Kaskeala kuvasi informaatioidankäynnin luonnetta osana informaatioajan kriisejä seuraavasti keväällä 2006:

”Informaatioidankäynnissä vihamielisen vaikuttamisen rajaaminen vain asevoimiin on ongelmallista. ... Taistelu informatorintamalla on kamppailua sanoista, kuvista ja mielikuvista. Se joka tällä rintamalla kykenee voittamaan, on hyvin lähellä voittoa myös sodassa. Informaatioidankäynti voi haastaa sekä valtion että puolustusvoimien strategisen johtamisen.”⁷⁰

⁶⁷ Ks. esim. Huhtinen (2003), s. 52-62; Huhtinen (2005); Huhtinen ja Rantapelkonen (2002).

⁶⁸ Ks. ”Suomi on eturivin maa verkostopuolustuksen kehittämisessä” (2006).

⁶⁹ Vrt. esim. Kääriäinen (2006a).

⁷⁰ Kaskeala (2006b); kuvauksena informaatioajan paineista puolustusjärjestelmän kehittämiselle Kaskeala totesi samassa puheessa: ”Puolustusjärjestelmämme suorituskyky koostuu sekä kyvystä käyttää uutta teknologiaa että kyvystä muuttaa nopeasti toimintatapoja informaatioajan vaatimuksia vastaaviksi. Tässä muutoksessa ei pelkkä teknologia tai pelkkä toimintatapojen muutos riitä, vaan tarvitsemme molempia ollaksemme uskottavia niin ulkomailla kuin kansalaistemme silmissä.

Tarkasteltaessa teknosodan diskurssin pitkän aikavälin vaikutuksia Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi, voidaan teknosodankäytikyvyn käsitteellisten ja materiaalistien tekijöiden arvioida vääjäämättä merkitsevän *perinteisen aluepuolustussodan käsitteiden ja puolustusvoimien materiaali-panostusten uudelleenarviointia*. Ajatukset ase- ja johtamisjärjestelmien lukumääristä ja tehosta, taistelun kuvasta, suojattavista kohteista, taistelukentän sijainnista sekä eri puolustushaarojen ja aselajien välisistä suhteista on asetettava kriittisen tarkastelun kohteeksi. Myös puolustusvoimien suhde muihin turvallisuusviranomaisiin ja yleisemmin koko yhteiskuntaan sekä informaatorikollisuuden ja informaatioidankäynnin käsitteiden välinen rajanveto joudutaan ottamaan tarkastelun alle informaatioidankäytikyvyn kehittämisen yhteydessä. Teknosodankäytikyvyn luomiseen pyrkivä puolustuspolitiikka ei siis ainoastaan merkitse uusien välineiden hankkimista puolustusvoimille. Teknosodankäytikyvyn kehittämiseen panostava puolustuspolitiikka merkitsee toisaalta kansainvälisen turvallisuusympäristön merkittävän muutoksen tunnustamista ja toisaalta tarvetta analysoida sitä, miten puolustusvoimat tehtävänsä tulevaisuudessa suorittaa – osana laajempaa viranomaisverkostoa – ja mitkä ylipäätänsä ovat tulevaisuuden puolustusvoimien tehtäviä.

Teknosodan diskurssin esiinnousu ja vahventuminen 1990-luvun jälkipuoliskolla ei merkitse ainoastaan perinteisen aluepuolustussodan diskurssin kyseenalaistumista, vaan samalla myös viitoittaa mahdollisuuden rakentaa kylmän sodan jälkeisen ajan uutta aluepuolustussodan diskurssia. *Teknosota onkin yksi mahdollisuus aluepuolustuksen uskottavuuden ylläpitämiseen* tämän päivän informaatioaikakaudella, jossa monet maat ovat lähes tyystin siirtämässä oman alueen puolustamisen asevoimien tehtäväkentässä syrjään. Omaksumalla kansainvälisesti laajasti hyväksytyt asevoimien teknosodankäytikyvyn kehittämisen trendin, Suomen puolustusjärjestelmän perinteistä tukijalalla – aluepuolustusta – on mahdollista kehittää tilanteessa, jossa kylmän sodan ajan aluepuolustuksen konsepti on kansainvälisesti menettämässä uskottavuuttaan. Aluepuolustuksen ylläpitämisen hintana joudutaan sen sisältöä kuitenkin muuttamaan – prosessi, jota vuoden 2004 valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa kutsutaan uudistuvaksi alueelliseksi puolustusjärjestelmäksi. Alueellisen puolustusjärjestelmän muutos sen uskottavuuden ylläpitämiseksi toteutetaan Suomessa verkostopuolustuksen välityksellä. Kyseenalaistamalla kylmän sodan ajan aluepuolustuksen toteutuksen uskottavuuden verkostopuolustus vastaavasti rakentaa uuden aluepuolustuksen uskottavuutta muuttuvassa kansainvälisessä turvallisuusympäristössä.

Teknosodan trendin omaksumiseen Suomessa liittyy tehokkaan ja uskottavan sotilaallisen suorituskyvyn rakentamisen ohella Suomen läntisen identiteetin rakentaminen muuttamalla puolustusvoimien organisaatiota, toimintatapoja ja sotamateriaalia tärkeimmän turvallisuuspoliittisen viiteryh-

män – läntisen turvallisuusyhteisön – esimerkkiä seuraten. Luonnollisesti Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen identiteettipoliittiset tekijät ovat yhteydessä sekä välineellisen sotilaallisen tehokkuuden että uskottavan sotilaallisen toiminnan perusteisiin. Verkostopuolustuksen nostaminen uudistuvan suomalaisen puolustusjärjestelmän keskiöön saakin tukea kaikilta kolmelta edellä kuvatulta sotilaallisen toiminnan kehittämisen peruslogiikalta. Identiteettipoliittiset tekijät kytkevät verkostopuolustuksen avulla Suomen siihen läntiseen turvallisuuspoliittiseen viiteryhmään, johon Suomen koko kylmän sodan jälkeinen turvallisuuspolitiikka on pyrkinyt Suomea sitomaan. Toisaalta tarkasteltaessa tehokkaan sotilaallisen toiminnan ja asevoimien kehittämisen identiteettipoliittisia vaikuttimia nousee esiin myös kysymys verkostopuolustuksen tehokkuudesta osana suomalaista puolustusjärjestelmää. Onhan verkostopuolustuksen esikuvana erityisesti oman alueen ulkopuolisiin – usein hyökkäyksellisiin – operaatioihin kehitetyt verkostokeskeisen sodankäynnin suorituskyvyt. Miten tällaiset suorituskyvyt soveltuvat oman alueen puolustuksellisiin tarkoituksiin (jotka tosin saattavat sisältää hyökkäyksellisiä operaatioita) on varmasti sellainen kysymys, jota jatkossa tulee tarkemmin tutkia suomalaisen verkostopuolustuksen kehittämistyössä. Lähes varmuudella voidaan tosin jo tässä varsin aikaisessa verkostopuolustuksen suomalaisen sovellutuksen kehitysvaiheessa todeta se, että sotilaallisen supervallan – Yhdysvaltojen – mallin mukaisesti ei pienen Suomen kannata puolustusvoimiaan tai puolustusjärjestelmäänsä kehittää.

Suomalainen verkostopuolustukseen ja informaatioidankäyntiin nojaava teknosodan diskurssi on aluepuolustussotadiskurssin lisäksi selkeästi yhteydessä myös YETT-sodan diskurssiin. Tämä yhteys on paikannettavissa verkostopuolustuksen kehittämisen viranomaisyhteistyötä painottavissa perusteluissa sekä verkostopuolustuksen kytkennässä 2010-luvun puolustusjärjestelmän osana entistä tiiviimmin yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja kohteiden suojaamiseen. Kriisinhallintasotadiskurssiin teknosodan yhteys ilmenee puolestaan voimakkaimmin kansainvälisesti Nato-yhteensopivien sotilaallisten suorituskykyjen luomisessa. Lisäksi Suomen läntisen identiteetin vahvistaminen ja sotilaallisen voiman kansainvälinen uudelleenrakentaminen liittävät teknosodan diskurssin sotilaallisen kriisinhallinnan näkökulmaan.

Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen haasteet kylmän sodan jälkeisellä ajalla

Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen haasteet kylmän sodan jälkeisellä ajalla kumpuavat kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksista. Tämä laaja ja globaali muutos välittyy Suomen puolustusjärjestelmän kehittämislle läntisen sodan kuvan välityksellä. Tämän lisäksi Suomessa teh-

dyt arviot Venäjän nykytilanteesta ja sen tulevista kehitysvaihtoehdoista vaikuttavat suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämiseen. Toistaiseksi suoritettun suomalaisen sodan kuvan ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen vaikuttavien tekijöiden analyysin perusteella voidaan Suomen puolustusjärjestelmän haasteina kylmän sodan jälkeisellä ajalla paikantaa ainakin seuraavat kuusi tekijää:

1. Kylmän sodan jälkeisellä ajalla on aluepuolustuksen merkitys yleismaailmallisesti – ja erityisesti länsimaissa – merkittävästi vähentynyt. Tämä on merkinnyt Suomen kylmän sodan kaudelta perimän puolustusratkaisun ja -järjestelmän asteittain etenevää uskottavuuden rapautumista.
2. Länsimaat ovat toteuttaneet asevoimissaan merkittäviä vahvuuksien supistuksia ja samalla siirtäneet asevoimien kehittämisen painopistettä oman kansallisen alueen ulkopuolisiin tehtäviin osana monikansallista joukkoa.
3. Kansainvälinen normipaine Suomen osallistumisesta laajemmin ja vaativampiin sotilaallisen kriisinhallinnan operaatioihin on ollut kasvussa erityisesti 1990-luvun lopun jälkeen.
4. Länsimaissa asevoimien transformaatio on nojautunut korkean teknologian lisääntyvään käyttöön ja asevoimien henkilöstön vähentämiseen. Asevelvollisuudesta on monessa länsimaassa luovuttu tai siitä ollaan lähi aikoina luopumassa.
5. Suomi on edelleen sotilaallisen suurvallan – Venäjän – naapurivaltio. Venäjän kehitykseen on Suomessa arvioitu liittyvän monia epävarmuustekijöitä.
6. Yhdysvallat on vuoden 2001 syyskuun jälkeen voimakkaasti painostanut länsimaita osallistumaan sen terrorismin vastaisen sodan nimissä toteutettavaan sotilaalliseen toimintaan terrorismia vastaan. Terrorismista on rakentunut yksi merkittävimmistä länsimaita kohtaavista turvallisuusuhkista 2000-luvun alussa ja monet länsimaat ovat olleet valmiita asevoimiensa käyttämiseen terrorismin muodostamaa uhkaa vastaan.

Yllä mainittujen haasteiden seurauksena suomalaisen puolustusjärjestelmän kylmän sodan jälkeisen ajan kehittäminen on tapahtunut pääasiassa neljän sodan kuvan muutokseen liittyvän diskurssin vaikutuspiirissä. *Aluepuolustussodan diskurssi* on merkittävin kylmän sodan kaudelta periytyvä Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen *jatkuvuutta* tuova tekijä. Se edustaa eräänlaista maan sotilaalliseen puolustamiseen liittyvää inertiaa – men-

neisyyden varjoa, joka kylmän sodan vuosikymmenten aikana luutui itsensä selväksi ja ainoaksi mahdolliseksi ajattelutavaksi siitä, miten Suomea voi puolustaa aseellista hyökkäystä vastaan. Aluepuolustussodan diskurssi on edelleenkin merkittävin Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaava tekijä. Tämä on poikkeuksellista Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen viiteryhmä – läntinen turvallisuusyhteisö – huomioiden. Paradoksaalista aluepuolustussodan merkittävässä asemassa Suomen puolustusjärjestelmän ylläpitämisessä ja kehittämisessä on se, että samalla kun Suomi on kylmän sodan jälkeisessä maailmassa kyennyt ja pyrkinyt todenteolla rakentamaan läntistä identiteettiään myös turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla, on se erottautunut lännestä juuri vahvan aluepuolustustraditionsa jatkuvuuden vuoksi.

Aluepuolustussodan diskurssi on kuitenkin osoittautunut myös alttiiksi muutoksille – ainakin kun muutokset tapahtuvat asteittain ja suomalaisen aluepuolustuksen tradition peruseräitä kuten koko maan puolustamista, yleistä asevelvollisuutta ja korkean maanpuolustustahdon ylläpitämistä kunnioittaen. Aluepuolustussodan diskurssista onkin kasvanut ulos sitä muuttaneet – ja sille alisteisessa asemassa olevat – kolme muuta kylmän sodan jälkeisen ajan Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaavaa diskurssia.

Kriisinhallintasodan diskurssin fokus on ollut turvallisuusympäristön muutosta, Suomen läntistä yhteyttä ja uusia sotilaallisia suorituskykyjä korostava. *Kriisinhallintasotaan liittyy vahvasti kansainvälisiin sotilaallisen voiman indikaattoreihin ja uskottavaan sotilaalliseen suorituskykyyn liittyvien yhteisten tulkintojen ja ymmärrysten muutos.* Lisäksi Suomen aktiivisempi osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan on toisaalta myöntymistä kansainväliseen normipaineeseen kehittyneiden länsimaiden uudesta 'velvollisuudesta' puuttua laajamittaisiin humanitaarisiin kriiseihin lähes globaalisti ja toisaalta määrätietoista läntisen identiteetin rakentamista ja vaalimista – liittyhän Suomeen kohdistuvaan kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisen normipaineeseen juuri Suomen läntinen identiteetti. Suomen on 'pakko' osallistua enemmän ja vaativampiin operaatioihin olakseen keskeinen osa läntistä turvallisuusyhteisöä. Tässä mielessä kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistumista voidaan pitää myös *mahdollisuutena vähentää Suomen vahvana säilyvän aluepuolustustradition aiheuttamaa läntisyyteen liittyvää 'identiteetikriisiä'.*

YETT-sodan diskurssi on muuttanut suomalaisen aluepuolustuksen painotuksia – ja samalla aluepuolustussodan diskurssia – kansallisesta maa-alasta kohti yhteiskunnan elintärkeitä kohteita ja toimintoja. Tämän lisäksi YETT-sodan näkökulma on kansainvälisen kehitystrendin mukaisesti lähentänyt puolustusvoimien toimintaa muihin sisäisen turvallisuuden viranomaisiin nähden – luonnollisesti pääosin puolustusministeriön hallin-

nonalan näkökulmasta käsin. Tämä sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden lähentyminen ja niiden aikaisempaa vaikeampi erottelu on kuitenkin koettu myös ongelmallisena. YETT-sodan diskurssin vahvistumien ja kasvaminen tarkoittaa viranomaisten välisen kylmän sodan kaudelta peräisin olevan työnjaon ja toimintamenetelmien tarkastelutarvetta. Kun politiikka nähdään konstruktivistisesti kamppailuna merkityksistä, voi *YETT-sodan diskurssin potentiaalisen vahvenemisen arvioida merkitsevän ennemmin tai myöhemmin eri hallinnonalojen välistä kamppailua turvallisuuden uudesta suomalaisesta määrittelystä ja tähän uuteen määrittelyyn liittyvästä resurssijaosta ja johtosuhteista*. Se kuka hallitsee sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden rajanvedon ja niiden tärkeyden määrittelyä, hallitsee myös turvallisuuden tuottamiseen osoitettavien resurssien jakamista eri hallinnonalojen välillä. On kuitenkin huomionarvoista, että YETT-sodan diskurssin potentiaalinen voimistuminen ei välttämättä edellytä valta- ja resurssikamppailua eri ministeriöiden välillä, sillä suomalaista turvallisuuspolitiikkaa muotoillaan osana läntistä turvallisuusyhteisöä globalisoituvassa kansainvälisessä järjestelmässä. Turvallisuuden käsitteen yleisempi määrittely sekä sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden välisen rajan määrittely saattavat jatkossakin muodostua kansainvälisen järjestelmän valtiotoimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa yhteisiksi ymmärryksiksi, joiden perusteella myös kansallinen turvallisuuspoliittinen päätöksenteko toteutetaan.

Teknosodan diskurssi on viimeisen vuosikymmenen aikana legitimoinut suomalaista alueellista puolustusjärjestelmää aloittamalla suomalaisen alueellisen puolustuksen uudistuksen, mikä on samalla merkinnyt kylmän sodan ajan historiallisen otteen vähenemistä Suomen informaatioajan puolustusratkaisulle. Teknosota on tämän päivän länsimaiden asevoimien kehittämisen trendi, joten tämän diskurssin rantautuminen myös suomalaiseen puolustuspoliittiseen keskusteluun ja puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaavaksi tekijäksi on varsin luonnollista. Tämä siitäkkin huolimatta, että yleiseen asevelvollisuuteen, alueelliseen puolustusjärjestelmään ja korkeaan maanpuolustustahtoon nojaava Suomi on länsimaaisessa viiteryhmässä puolustusratkaisuihin eräänlainen poikkeus. Teknosodankäyntikyvyn luomisen sodan ajan puolustusvoimille voikin nähdä tehokkaan sotilaallisen toiminnan kehittämisen ohessa myös yhtenä mahdollisuutena normalisoida Suomen länsiyhteydessä muuten niin erityislaatuinen puolustusratkaisu. Suomi ikään kuin ostaa itsensä osaksi länttä sekä kehittämällä kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin sopivia suorituskykyjä että panostamalla teknosodankäyntikykyyn oman kansallisen puolustuksen yhtenä kulmakivenä.

Kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksen Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi aiheuttamat haasteet ja niiden perusteella kehkeytneet suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaavat diskurssit ovat kylmän sodan jälkeisellä ajalla merkinneet Suomen puolustusjärjes-

telmän osalta alueellisen puolustusjärjestelmän ylläpitämistä muuttuvassa muodossa. Kylmän sodan kaudelta peräisin olevan alueellisen puolustusjärjestelmän asteittain vähenevään sotilaalliseen uskottavuuteen on reagoitu vähitellen muuttamalla alueellisen puolustusjärjestelmän sisältöä. Tämä muutos ilmenee mm. seuraavissa tekijöissä:

1. Maa-alan puolustamisen suhteellinen merkitys on vähentynyt samalla kun yhteiskunnan elintärkeiden kohteiden ja toimintojen puolustaminen on tullut entistä tärkeämmäksi osaksi suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämistä.
2. Sodan ajan joukkojen määrää on merkittävästi vähennetty. Jäljelle jäävien joukkojen koulutustasovaatimukset kasvavat ja ainakin suorituskykyisimmät yksiköt ammattimaistuvat.
3. Kansainvälinen kriisinhallintayhteistyö on yhdistetty alueellisen puolustusjärjestelmän kehittämiseen osana sotilaallisen uskottavuuden kehittämistä. Myös mahdollinen ulkomaisen avun vastaanotto Suomea koskevassa kriisitilanteessa on nostettu osaksi kriisinhallintayhteistyön tavoitteita ja välillisesti myös Suomen puolustusjärjestelmän uskottavuutta rakentavaksi tekijäksi. Kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallintayhteistyö on kansallisen puolustuksen uskottavuuden kasvattamispyrkimysten lisäksi toiminut aluepuolustukselle rinnasteisena – tosin alisteisena – toimintalogiikkana epävarmassa ja varsin vaikeasti ennustettavassa kansainvälispoliittisessa tilanteessa kylmän sodan jälkeisellä ajalla.
4. Puolustusvoimien sisäisen turvallisuuden viranomaisia tukeva rooli on korostunut turvallisuuspolitiikkaa ohjaavien uusien uhkien merkityksen kasvaessa. Puolustusvoimien YETT-tehtävien merkityksen kasvaminen voidaan nähdä aluepuolustukselle rinnasteisena – tosin alisteisena – toimintalogiikkana tilanteessa, missä laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhka on – ainakin toistaiseksi – varsin vähäinen.
5. Korkeasta teknologiasta on tullut tärkein puolustusvoimien kehittämistä ohjaava tekijä 2000-luvulla. Verkstopuolustus on keskeinen käsite aluepuolustuksen uudistumisen osoittajana sekä suomalaisen aluepuolustuksen kansainvälisen legitimitetin hankkimisessa.

Tarkasteltaessa luvussa 2 esitettyjä Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyviä hypoteeseja 3-6, voidaan luvun 5 perusteella vetää seuraavat johtopäätökset:

Hypoteesi 3: *Suomen puolustusjärjestelmän uskottavuuden ylläpitämiseksi on puolustusvoimia kehitettävä läntisten asevoimien yleisten kehittämisperiaatteiden mukaisesti.*

Kylmän sodan jälkeisellä ajalla kehkeytyneet suomalaista sodan kuvaa rakentavat kriisinhallintasodan, YETT-sodan ja teknosodan diskurssit ovat puolustusvoimien kehittämistä läntiseen turvallisuusyhteisöön sitova tekijä samalla kun aluepuolustussodan merkitys on yleismaailmallisesti vähenemässä. Suomessa edelleen vahvana vaikuttava aluepuolustussodan traditio onkin kylmän sodan jälkeisellä ajalla muuttunut kriisinhallintasotaan, YETT-sotaan ja teknosotaan liittyvien diskurssien välityksellä. Suomen puolustusjärjestelmän uskottavuuden ylläpitäminen – osana läntistä turvallisuusyhteisöä – on edellyttänyt aluepuolustussodan merkityksen asteittaista vähenemistä ja sen sisällön muuttamista. Kriisinhallintasota, YETT-sota ja teknosota ovat suomalaista sodan kuvaa – ja näin ollen Suomen puolustusjärjestelmän perustaa – rakentavina diskursseina mahdollistaneet puolustusvoimien kehittämisen läntisten asevoimien yleisten kehittämisperiaatteiden mukaisesti samalla kun suomalaiset tulkinnat maan geostrategisesta asemasta ja historiallisten kokemusten opetuksista ovat korostaneet aluepuolustussodan tradition merkitystä ja sen olemassaoloon liittyvän jatkuvuuden välttämättömyyttä.

Hypoteesi 4: *Perinteisen Suomen valtion alueeseen ja kansaan kohdistuvan laajamittaisen hyökkäyksen uhkan vähentyessä kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintayhteistyöhön osallistuminen on tarjonnut uuden rinnakkaisen peruslogiikan puolustusvoimien kehittämiseksi.*

Hypoteesi 5: *Osallistuminen asteittain vaativammaksi muuttuvaan kriisinhallintayhteistyöhön ei perustu ainoastaan Suomeen kohdistuvien uhkien ennaltaehkäisyyn, vaan osaltaan myös suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen identiteetin uudelleenrakentamiseen kylmän sodan ajan muuttuvassa turvallisuusympäristössä.*

Globalisoituvassa maailmassa kylmän sodan jälkeisellä ajalla realisoitunut sodan kuvan muutos ja länsimainen trendi oman alueen ulkopuolisten sotilasoperaatioiden merkityksen kasvamisesta ovat vähitellen kehkeytyneet Suomen kylmän sodan kaudelta periytyvän puolustusjärjestelmän kyseenalaistaviksi tekijöiksi. Yhtenä vastauksena tähän Suomen ulkoi-

sesta toimintaympäristöstä kumpuavaan sotilaallisen toiminnan logiikkaa muuttavaan normipaineeseen on Suomessa alettu kehittää kansainvälisesti yhteensopivia sotilaallisen kriisinhallinnan joukkoja. Näille joukoille ja niiden suorituskyvyille on asteittain asetettu korkeampia vaatimuksia yleismaailmallisen kehitystrendin mukaisesti. Seuraamalla kansainvälistä kriisinhallintaan ja *expeditionary operations* -tehtäviin liittyvää kehityslinjaa, Suomi rakentaa puolustusjärjestelmänsä uskottavuutta tilanteessa, jossa mittavan reserviläisarmeijan uskottavuus on yleismaailmallisesti (ja erityisesti länsimaiden keskuudessa) vähenemässä. Kriisinhallintayhteistyöhön osallistuminen on näin ollen mahdollistanut sekä läntisen sotilaallisen yhteistoiminnan kehittämisen (ml. identiteettipoliittiset tekijät: Suomi osana länttä) että oman aluepuolustusjärjestelmän uskottavuuden ylläpitämisen kriisinhallintaoperaatioista saatujen kokemusten ja opetusten integroitua aluepuolustuksen joukkojen kehittämiseen. Lisäksi on huomionarvoista, että kriisinhallintasodan diskurssin vähitellen voimistuessa, sen luonnollisena tai itsestään selvänä pidetty ominaisuus on alkanut vahvistua. Kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisesta on 2000-luvun Suomessa tullut itsestäänselvyys – jokapäiväinen osa puolustusvoimien tehtäväkenttää ja sotilaallisella sektorilla Suomen läntistä identiteettiä rakentava elementti. Tähän kehitykseen liittyvät arviot Suomen välttämättömyydestä osallistua vaativampiin kriisinhallintaoperaatioihin humanitaarisen kärsimyksen vähentämiseksi yhä kauempana Suomesta.

Hypoteesi 6: *Kehitettäessä puolustusvoimia kylmän sodan jälkeisessä turvallisuusympäristössä, sotilaalliseen toimintaan Suomen alueen ulkopuolella kykenevien joukkojen, ase- ja johtamisjärjestelmien sekä toimintamenetelmien merkitys kasvaa.*

Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaavina suomalaista sodan kuvaa rakentavina diskursseina sekä kriisinhallintasodan että teknosodan diskurssit ovat kylmän sodan jälkeisellä ajalla toisaalta muuttaneet ja osittain vähentäneet aluepuolustussodan tradition merkitystä. Kriisinhallintasota ja teknosota ovatkin ne suomalaisen sodan kuvaan vaikuttavat diskurssit, jotka erityisesti ovat ohjanneet aluepuolustussodan tradition muutosta painottaen Suomen alueen ulkopuolella toimintaan kykenevien joukkojen, ase- ja johtamisjärjestelmien sekä toimintamenetelmien merkitystä. Lisäksi kriisinhallintasodan ja teknosodan diskurssit ovat integroineet uudistuvaan aluepuolustukseen kansainväliset trendit

joukkojen koon pienenemisestä, niiden ammattimaistumisesta ja sotamateriaalin teknistymisestä. YETT-sodan diskurssi on muuttanut suomalaista aluepuolustussodan traditiota pääasiassa maan sisäisestä näkökulmasta – siirtämällä puolustuksen fokuksen yhteiskunnan elintärkeisiin kohteisiin ja toimintoihin sekä korostamalla kaikkien viranomaisten välistä yhteistyötä uusien uhkien ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa.

Toteamus Suomen puolustusjärjestelmän pysyvyydestä ja muuttumattomuudesta kylmän sodan jälkeisellä ajalla näyttäytyykin pinnan alla monien pienten muutosten ja orastavien muutostrendien kokonaisuudelta. Kylmän sodan kaudelta perityn alueellisen puolustusjärjestelmän muuttumattomuus on yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa todellisuutta vain yleisten käsitteiden tasolla – vaikkakin jopa aluepuolustuksen käsite on sekin muutospainoiden kourissa.

Sotilaallisesta liittoutumisesta – suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittäminen maan läntisen identiteetin rakentamisen peilinä

1990-luvun puolivälin tienoilla alkoi suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoiluun ilmestyä sellaisia tekijöitä, jotka konstruktivistisesta näkökulmasta tarkasteltuna voidaan tulkita suomalaisen identiteetin uudelleenrakentamisena (*reconstruction*) – tai suomalaisen kylmän sodan kaudelta periytyneen identiteetin muuttamisena (*transformation*). Erityisen hyvin tämä identiteetin rakentaminen ilmenee Suomen turvallisuuspolitiikan kehittämisessä länsiyhteyksien korostamisena ja pyrkimyksenä varsin nopeasti kylmän sodan päättymisen jälkeen päästä eroon Neuvostoliiton/Venäjän implisiittisestä vaikutuspiiristä. Vuoden 1995 turvallisuuspoliittinen selonteko ilmentää varsin selkeästi suomalaisen identiteetin muuttamispyrkimyksiä ja muuttumista Suomen turvallisuuspolitiikan ja puolustusjärjestelmän kehittämisen näkökulmasta.

”Idän ja lännen kahtiajaon päättymisen jälkeen puolueettomuuspolitiikka, jota Suomi noudatti kylmän sodan aikana, ei ole käyttökelpoinen toimintalinja. ... Uusissa olosuhteissa Suomen toimintalinja on aktiivinen osallistuminen kansainväliseen poliittiseen ja turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön turvallisuusongelmien estämiseksi ja ratkaisemiseksi. ...

Toimintaympäristön muuttuessa Suomi on irtaantunut kylmän sodan aikaisesta kansainvälisestä asemastaan, jonka keskeisenä tekijänä oli yysopimus, ja rakentanut suhteensa Venäjän kanssa uudelle tasavertaiselle ja ETY-järjestön periaatteiden mukaiselle pohjalle. ...

Suomi ei ole Euroopan kahtiajaon päättymisen jälkeen turvallisuuspoliittisesti idän ja lännen välissä. ...

Olennainen muutos Suomen kansainvälisessä asemassa on tapahtunut, kun Suomi on tullut vaikutusvaltaisen yhteenliittymän, Euroopan unionin jäseneksi. ...

Suomalaisten maailmankuvaan sisältyy uudessa Euroopassa yhä enemmän kansainvälistä vastuuta ja solidaarisuutta. ...

Euroopan unionin jäsenyys on selkiyttänyt ja vahvistanut Suomen asemaa kiinnittämällä Suomen eurooppalaisten demokratioiden ydinryhmään.”⁷¹

1990-luvun alkupuolelta lähtien on suomalaista identiteettiä rakennettu siten, että kylmän sodan ajan Neuvostoliitolle alisteisesta ”rajamaasta” tai idän ja lännen välisestä ”puskurivaltiosta” on muodostumassa tai on jo muodostunut erottamaton osa läntisen maailman ydintä. Tämä suomalaisen identiteetin muutos on merkinnyt kylmän sodan ajan identiteetin symboleista irtautumista – koskien turvallisuuspolitiikan osalta erityisesti puolueettomuuspolitiikkaa ja YYA-sopimusta – sekä uusien läntiseen identiteettiin liittyvien symbolien, tapojen ja tarinoiden synnyttämistä ja kehkeytymistä: EU-jäsenyys, Nato-yhteistyö, kansainvälisen turvallisuusyhteistyön ja Suomen aktiivisemmän roolin sekä eurooppalaisen solidaarisuuden ja vastuun korostaminen ovat osoituksia tästä.

Keskustelu sotilaallisesta liittoutumisesta ja näin ollen Suomen Nato-jäsenyydestä on ollut esillä lähes koko kylmän sodan jälkeisen ajan. On tosin huomionarvoista, että lähtökohtaisesti koko 1990-luvun sotilasliiton jäsenyydelle ei todettu olevan suurempaa tarvetta. Vuoden 1995 valtioneuvoston selonteko muotoili Nato-jäsenyyden seuraavasti:

*”Suomi ei ole Keski-Euroopan maiden tavoin hakemassa NATO:n jäsenyyttä. Suomella on toimiva puolustusratkaisu eikä Suomi koe turvallisuusvajetta. Jos Euroopan turvallisuusasetelma olennaisesti muuttuu, Suomi arvioi turvallisuustilannettaan ja turvallisuusratkaisujaan tämän kehityksen valossa.”*⁷²

Varsin varovainen suhtautuminen Nato-jäsenyyteen oli leimallista myös vuoden 1997 selonteon maininnalle siitä, kuinka ”Suomi arvioi liittoutumattomuuden ja sotilaallisen yhteistyön toimivuutta Euroopan turvallisuusasetelman muuttuessa ja osana Euroopan unionin kehitystä.” Uskottava puolustuskyky arvioitiin selonteossa turvallisuuspolitiikan kehittämisen välttämättömäksi osaksi. Nato-jäsenyyden hakeminen siirtyikin implisiittisesti todetuksi optioksi 1990-luvun loppupuoliskolla. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen alkuun asti.

---

⁷¹ Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995), s. 39-44

⁷² Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995), s. 34.

mäisessä turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa sotilaallisen liittoutumattomuuden peruslinja todettiin sopivaksi Suomelle ”vallitsevissa olosuhteissa”. Ja vuonna 2004 Suomen Nato-suhde oli jatkanut kypsymistään: ”Suomi seuraa jatkuvasti Naton muutoksen suuntaa, toimintakyvyn kehitystä ja järjestön kansainvälistä merkitystä. Liittokunnan jäsenyyden hakeminen säilyy Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan mahdollisuutena jatkossakin.”⁷³

Edellä mainitusta Nato-jäsenyyteen liittyvästä noin vuosikymmenen mittaisesta kypsymisestä voidaan havaita myös se, että *kysymys sotilaallisesta liittoutumisesta on suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa keskustelussa asetettu pääasiassa aluepuolustussotadiskurssia tukevaan asemaan* – tai ainakin Nato-jäsenyyteen liittyvä keskustelu on käyty aluepuolustussotaan liittyvästä näkökulmasta. Tällöin on korostettu tarvetta uskottavan kansallisen puolustuksen ylläpitoon myös toimittaessa sotilasliiton osana.⁷⁴ *Nato-jäsenyyteen liittyvä keskustelu ei merkittävästi ole suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoilussa haastanut aluepuolustussodan traditiota.* Toisaalta, Nato-jäsenyyteen liittyvää keskustelua ovat olleet nostamassa esille sekä kriisinhallintasotadiskurssi että teknosotadiskurssi. Kriisinhallintasodan yhteys Natoon piilee sotilasliiton kylmän sodan jälkeisessä muodonmuutoksessa, kun sotilaallisen kriisinhallinnan tehtävistä on muokkautunut liittokunnan näkyvin, ja voidaan sanoa tämän päivän merkittävin, tehtävä. Lisäksi Suomen lisääntyvä panostus kehittyvään kansainväliseen kriisinhallintayhteistyöhön on toteutettu lisääntyvässä määrin Nato-operaatioiden osana. Teknosodan diskurssi puolestaan on liittynyt Suomessa käytyyn Nato-keskusteluun erityisesti kalliiksi käyvän nykyaikaisen sotamateriaalin hankintaan liittyvien ongelmien ja kansainvälisen yhteistoimintakyvyn näkökulmista.⁷⁵

Suomen puolueettomuuspolitiikan korvaaminen sotilaallisella liittoutumattomuudella osana läntisen identiteetin rakentamisprojektia on ollut yksi kylmän sodan jälkeisen ajan turvallisuus- ja puolustuspoliittisen toimintalinjan määrittämiseen liittyvistä ongelmakohdista. Toisaalta siirtymä puolueettomuudesta liittoutumattomuuteen oli askel kohti läntistä identiteettiä. Irtautuminen puolueettomuuspolitiikasta on kuvainnollisesti merkinnyt ir-

⁷³ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), Osa II; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 80.

⁷⁴ Esim. Kaskeala (2002b); Kääriäinen (2006b). ”Nato-jäsenenäkin puolustusvoimien päätehtävä olisi Suomen puolustaminen. Rahan säästäminen ei voi olla jäsenyyden hakuperuste. Nato-Suomenkin olisi kasvatettava puolustusbudjettia. Suomen puolustaminen on joka tapauksessa ensisijaisesti suomalaisten vastuulla, olimme me liittoutuneita tai emme.”

⁷⁵ Ks. esim. Kääriäinen (2006b).

tautumista Suomen kylmän sodan ajan kansainvälispoliittisesti hankalasta asemasta. Toisaalta monet entiset eksplisiittisesti itään kuuluneet valtiot (mm. Baltian maat, Tšekki, Slovakia, Slovenia, Puola, Unkari jne.) ovat ottaneet monta askelta lännen suuntaan liittymällä mm. Euroopan unioniin ja erityisesti sotilasliitto Natoon. Kuten yllä olevat vuoden 1995 selonteon sitaatit osoittavat, välittömästi kylmän sodan jälkeen Suomi ei sotilaallisen liittoutumisen osalta kuulunut niiden itäisen Keski-Euroopan maiden joukkoon, joka Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen aloittivat voimakkaan ja nopean integroitumisen länteen kaikilla yhteiskunnallisen aloilla. Identiteetipoliittisesta näkökulmasta tarkasteltuna välittömästi kylmän sodan jälkeen toteutettu Suomen Nato-jäsenyys olisi saattanut siirtää Suomen osaksi itäisen Euroopan länsimaistuvia maita – viiteryhmä, johon Neuvostoliiton ja lännen välissä koko kylmän sodan kauden tasapainoillut Suomi ei ollut halukas siirtymään. Toisaalta Suomen myöhäinen syttyminen Nato-jäsenyydelle on nostanut esiin keskustelun Suomen tämänhetkisestä turvallisuuspoliittisesta viiteryhmästä: monet tämänhetkiset PfP-maat sijaitsevat Euroopan rajalla tai sen ulkopuolella. PfP-maista vain Ruotsi, Itävalta, Irlanti, Sveitsi ja Suomi lienevät ainoat, jotka täyttävät muutoin läntisyyden tunnusmerkit. On huomionarvoista, että myös liittyminen Natoon entisten itäblokin maiden jälkeen on osaltaan Suomen läntiselle identiteetin rakentamiselle ongelma: turvallisuus- ja puolustuspolitiikan saralla viiteryhmäksi saattaa edelleen muodostua entiset Itä-Euroopan maat itseään jo vuosikymmenet ainakin osittain läntisenä valtiona pitäneelle Suomelle.

”Rauhankumppanuusyhteistyöhön kohdistuu merkittäviä uusia haasteita. Se käynnistettiin alun perin ensisijaisesti niitä maita varten, jotka pyrkivät Naton jäseneksi, mutta joita liittokunta ei heti ollut valmis ottamaan jäseneksi. Kumppanuusyhteistyö tarjosi tällaisille maille sekä maille, jotka eivät hae jäsenyyttä, yhteistyömahdollisuuden Naton kanssa ja samalla mahdollisuuden puolustus- ja turvallisuussektorin kehittämiseen. Valtaosa pyrkijämaista on nyt liittokunnan jäseniä. Vastaavasti jäljelle jääneiden kumppanimaiden ryhmä on muuttunut yhä hajanaisemmaksi. Se koostuu ennen muuta viidestä länsieurooppalaisesta sotilaallisesti liittoutumattomasta maasta (Suomi, Ruotsi, Itävalta, Irlanti ja Sveitsi), Länsi-Balkanin maista sekä Kaukasian ja Keski-Aasian maista. Uusiksi kumppanuusmaiksi ovat lisäksi ehdolla PfP-jäsenyyshakemuksensa jättäneet Serbia ja Montenegro sekä Bosnia-Hertsegovina.”⁷⁶

Tämän päivän Suomessa kysymys Nato-jäsenyydestä onkin nähtävissä suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämisen lisäksi myös suomalaisen läntisen identiteetin rakentamiseen liittyvien ongelmien välityksellä. Nato-jäsenyys saattaisi välineellisesti mahdollistaa Suomen puolustusjärjestelmän kustannustehokkaamman kehittämisen, mutta samalla jäsenyys sotilas-

⁷⁶ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 61.

liitossa saattaisi ainakin osittain liittää Suomen identiteetin kansainvälisissä arvioissa osaksi entisiä Neuvostoliiton vaikutuspiirissä olleita itäisen Euroopan maita, jotka Venäjän pelossa kilpaa juoksevat Naton artikla V:n turvatakuiden perässä. Tällaista itäisen Euroopan identiteettiä Suomi ei tällä hetkellä ole valmis omaksumaan eikä halua sellaisen muodostumista edesauttaa.

Päivänpolttava turvallisuus- ja puolustuspoliittinen kysymys Suomen Nato-jäsenyydestä ei näin ollen todellakaan ole ainoastaan instrumentaalinen rationaalisuuden vallitessa tehtävä kustannus-hyöty -analyysin tulos, vaan siihen liittyy voimakkaasti myös sekä normatiivisen rationaalisuuden että kommunikatiivis-ekspressiivisen rationaalisuuden elementtejä. Suomen Nato-jäsenyyden normatiiviseen rationaalisuuteen liittyvät tekijät fokusoi-
tuvat erityisesti siihen, kuinka Suomi lännessä legitiiminä pidetyn sotilasliiton jäsenenä voisi edesauttaa kansainvälisen turvallisuusympäristön muok-
kaamista kansainvälisten normipaineiden mukaisesti ottamalla aktiivisesti osaa vaativammiksi käyviin sotilaallisen kriisinhallinnan operaatioihin. Jä-
senenä Suomi ikään kuin lunastaisi läntisten odotusten mukaisesti paikkansa länsimaiden joukossa osallistumalla läntisyyttä legitiimillä tavalla mää-
rittelevään sotilaalliseen toimintaan (vrt. Naton globaaliksi muodostunut toiminta-alue ja Naton toiminnan siirtymä oman alueen puolustamisesta
kohti globaalia kriisinhallintaroolia). Nato-jäsenyyden kommunikatiivis-
ekspressiiviset tekijät liittyvät erityisesti Suomen mahdollisuuteen länsi-
maisena identiteetin rakentumisen kannalta tärkeimmän sotilaallisen järjes-
tön jäsenenä osoittaa kuulumista länteen – myös puolustuspolitiikan alalla. Toistaiseksi, Suomi on pyrkinyt täyttämään tämän suomalaisen läntisen
identiteetin kommunikatiivisen aukon osallistumalla syvenevään yhteistyö-
hön Naton kanssa (1990-luvun alkupuolelta lähtien) ja kehittämällä omaa
kansallista puolustusjärjestelmäänsä Nato-yhteensopivaksi – kuten vuoden
2004 selonteko asian ilmaisee: ”[k]ansainvälisen sotilaallisen yhteistoimin-
nan mahdollistamiseksi kehitetään puolustusvoimien toiminnallista ja ma-
teriaalista yhteensopivuutta Nato-standardien ja -normien mukaisesti.”⁷⁷

---

⁷⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 98; on huomionarvoista, että päätös kehittää puolustusvoimien materiaalista yhteensopivuutta Nato-standardien ja -normien mukaisesti merkitsee tarvetta korvata monia käytössä olevia järjestelmiä kokonaan uusilla Nato-yhteensopivilla järjestelmillä – viimeistään siinä vaiheessa, kun nykyisen kalusto saavuttaa sen iän, jolloin sen elinkaaren jatkaminen ja modernisointi olisivat tarpeellisia. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että aikaisemmin Suomessa käytössä ollut venäläinen ilmatorjuntaohjusjärjestelmä korvataan länsimaisella kalustolla tilanteessa, jossa ohjuslaukaukset ovat vanhentuneet. Olemassa olevat sodan ajan organisaatiot sekä rauhan ajan kaluston huolto- ja koulutusorganisaatiot joudutaan uuden länsimaisen ohjuskaluston hankintaan liittyen rakentamaan alusta alkaen uudelleen. Tämä luonnollisesti aiheuttaa merkittäviä kustannuksia.

Ongelmallisena normatiivisen rationaalisuuden näkökulmasta muodostuu kysymys Naton legitimitetistä globaalisti: onko Nato sellainen sotilaallinen toimija, jonka toimet ovat laajasti hyväksytyjä – myös sen jäsenmaiden alueen ulkopuolella. Mikäli näin ei ole, saattaa kysymys Suomen Nato-jäsenyydestä muodostua ongelmalliseksi siitäkin huolimatta, että jäsenyys saattaisi tuoda konkreettisia välineellisiä hyötyjä Suomen kansalliselle (alueen) puolustukselle. Venäjän voimakas Nato-kriittisyys on varmasti merkittävä tekijä arvioitaessa Naton globaalia legitimitettiä. Myös Naton kasvava rooli terrorismin vastaisessa sotilaallisessa toiminnassa ja siitä juontuvat kytkökset Yhdysvaltojen terrorismin vastaiseen sotaan sekä sen sotilaalliseen hegemoniaan saattavat tuottaa jatkossa merkittävästi normatiivisia haittoja, kun arvioidaan Naton globaalia legitimitettiä ja Suomen Nato-jäsenyyden vaikutuksia.⁷⁸

---

⁷⁸ Vrt. Laitinen (2005), s. 75 ”Etenkin terrorisminvastainen sota on jälleen, kylmän sodan tapaan, globalisoitunut etenkin Yhdysvaltain turvallisuuspolitiikan, mikä on merkinnyt Naton roolin muutosta sekä tarvetta myös muille Yhdysvaltain liittolaismaille niin Euroopassa kuin muuallakin pohtia asemaansa ja rooliaan. Mahdollinen Nato-jäsenyys sekä sitä kautta esiin nouseva keskustelu ammattimaisten ja joustavan toiminnan joukkojen perustamisesta / lisäämisestä liittyy tähän kokonaisasetelmaan.”

6. PUOLUSTUSVOIMIEN KEHITTÄMINEN

Aluepuolustussota – historian pitkä varjo

Suomi teki lähes välittömästi kylmän sodan päättymisen jälkeen merkittävän turvallisuus- ja puolustuspoliittisen päätöksen vanhentuneiden torjuntahävittäjien korvaamisella yhdysvaltalaisilla F-18 Hornet-hävittäjillä. Yhteensä 64 hävittäjäkoneen kauppa on varsin mittava sotamateriaalin hankinta eurooppalaisittain tai jopa koko kansainvälistä järjestelmää tarkasteltaessa. Horneteilla korvattiin ruotsalaiset Saab 35 Draken ja Neuvostoliittolaiset MiG-21 BIS hävittäjät. Osana vuonna 1987 aloitettua vanhentuvien torjuntahävittäjien korvaamishanketta vuonna 1992 tehty Hornet-hankintapäätös ilmensi toisaalta aluepuolustussodan tradition järkähtämätöntä asemaa 1990-luvun alun suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa ajattelussa ja toisaalta kylmän sodan loppumisen Suomen läntisen identiteetin rakentamiselle tarjoamia monia uusia mahdollisuuksia.

Suomalaiseen aluepuolustussotatraditioon ei välittömästi kylmän sodan purkauksessa kohdistunut merkittäviä muutospaineita. Luonnollisesti vanhenevaa kalustoa tuli kylmän sodan jälkeisessäkin maailmassa uusia, mutta yleisen asevelvollisuuden, korkean maanpuolustustahdon, koko maan puolustamisen sekä laajan kenttäarmeijan muodostaman alueellisen puolustusjärjestelmän logiikka sopi varsin hyvin myös kylmän sodan jälkeiseen maailmaan. Hornet-hankinnan logiikka ilmeneekin oman alueen puolustamisen, alueellisen koskemattomuuden valvonnan ja turvaamisen sekä uskottavan itsenäisen puolustuskyvyn ylläpitämisen ja parantamisen tarpeesta. Kylmän sodan jälkeisessäkin maailmassa itsenäisen valtion uskottavan sotilaallisen suorituskyvyn rakentaminen vailla modernein hävittäjäkonein varustettuja ilmavoimia oli lähes mahdoton tehtävä.¹ Aluepuolustussodan johtoasemasta kumpuavan mittavan torjuntahävittäjäpäättöksen lisäksi identiteettipoliittisessa tarkastelussa korostuu Hornet-hävittäjien tehokkaan ilmatilan valvontakyvyn ja uskottavan torjuntakyvyn lisäksi niihin liittyvä Suomen läntiseen turvallisuusyhteisöön sitova vaikutus. Hornet-hankinnalla voidaan arvioida olleen suuri vaikutus asemoitaessa Suomea kylmän sodan jälkeiseen uuteen ja jatkuvasti muuttuvaan kansainväliseen turvallisuusympäristöön.

Maavoimilla oli koko kylmän sodan kaudella keskeinen asema suomalaisessa aluepuolustussodan traditiossa. Massamainen joukkojen käyttö, kehittyneen sotamateriaalin vähäisyys ja laajamittaisen maahyökkäyksen uhkakuva kuvastivat suomalaista aluepuolustussotaa maapuolustuksen näkö-

---

¹ Ilmavoimiin ja moderneihin hävittäjälentokoneisiin liittyvästä symboliarvosta, ks. Wendt ja Barnett (1993).

kulmasta. Kylmän sodan purkautuessa puolustusvoimien sodan ajan joukkojen noin 540 000 sotilaasta noin 440 000 kuului maavoimiin. Maavoimien joukkoihin kuului tällöin mm. 2 panssariprikaatia, 10 jääkäriprikaatia, 1 rannikkoprikaati ja 14 jalkaväkiprikaatia. Lisäksi sodan ajan joukkojen vahvuuteen kuului noin 50 pataljoonaa.²

Välittömästi kylmän sodan päätyttyä puolustusvoimien sodan ajan joukkorakenteeseen – ja aluepuolustuksen traditioon – ei kohdistunut suoranaista muutospainetta. 1990-luvun puolivälissä kylmän sodan jälkeinen kansainvälinen turvallisuustilanne koettiin epävarmaksi ja aikakautta leimasikin eräänlainen siirtymäkausiajattelu: monet vanhat kylmän sodan ajan kansainvälistä järjestelmää määrittäneet säännöt eivät enää kylmän sodan jälkeisellä ajalla pätenneet, mutta uuden järjestelmän kehkeytymässä olevat pelisäännöt eivät vielä olleet selvillä. 1990-luvun puoliväliin saakka maavoimien asema säilyikin lähes entisellään. Vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa maavoimia kuvattiinkin puolustuksen ytimenä ja ratkaisevana puolustushaarana.³ 1990-luvulla maavoimien monen heikosti varustetun yhtymän kalusto-ongelmiin kyettiin saamaan osittainen ratkaisu hankkimalla merkittävä määrä lakkautetun Itä-Saksan armeijan kalustoa.⁴ Tämä maavoimien varustamistilanteen parantamiseksi tehty 'Saksan kauppa' kuvastaa hyvin aluepuolustussotadiskurssin hegemonista asemaa vielä 1990-luvun puolivälissä Suomen puolustusjärjestelmää ja sen osana puolustusvoimia kehitettäessä. Hankittiinhan Saksasta Suomeen noin 50 000 tonnia sotamateriaalia, mm. taistelupanssarivaunuja (T-72), kuljetuspanssarivaunuja, rynnäkköpanssarivaunuja, kenttätykkeitä, raketinheittäjiä, ilmatorjunta-aseita sekä ampumatarvikkeita. Tätä Saksasta hankittua sotamateriaalia joudutaan 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana myymään ja tuhoamaan, koska kylmän sodan ajalta peräisin oleva aluepuolustussodan traditio on kylmän sodan jälkeisellä ajalla muuttunut korkeaa teknologiaa ja laatua korostavaan suuntaan määrän ja sotilaallisen massan kustannuksella.

Asemansa säilymisestä huolimatta massamaisesti käytettävien maavoimien ongelmat alkoivat orastaa jo 1990-luvun kuluessa suhteessa kansainvälisesti muuttuvaan sodan kuvaan. Vuoden 1997 selonteon 'Tofflerien aaltomallin' mukaisessa arvioinnissa yleismaailmallisen sotilaallisen kehityksen arvioitiin siirtyvän teollisuusyhteiskunnan asevoimista kohti tietoyhteiskunnan asevoimia. Samalla puolustusvoimien sodan ajan maavoimien joukkojen suorituskyvyn arvioinnissa todetaan niiden toiminnan perustuvan

² Puolustusvoimien sodan ajan vahvuudesta ja joukoista kylmän sodan päättyessä, ks. Visuri (1998), s. 123-124.

³ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 55; ks. myös Kenttäohjesääntö (1995), s. 37: "Hyökkäyksen torjunnassa maavoimien osuus on ratkaiseva."

⁴ Ks. Visuri (1998), s. 122.

käytännössä maatalous- ja teollisuusyhteiskuntien sodankäyntitavalle – sis-sodankäyntiin ja laajamittaiseen tavanomaiseen sotaan. Maavoimien yhtymät tai yksiköt nojasivat ennen muuta määrään – siinä missä ilmavoimilla ja merivoimilla todettiin jo vuonna 1997 olevan tietoyhteiskunnan asevoimien suorituskykyjä.

”Kaikille asevoimille on tyypillistä, että niissä on eri kehitystasoilla olevia kerrostumia. ... Pääosa Euroopassa vaikuttavista asevoimista on teollisuusyhteiskunnan armeijoita, joita pyritään kehittämään tietoyhteiskunnan tasolle. ... Korkeasti kehittyneellä armeijalla on tavanomaisessa sodankäynnissä ylivoima alemman tason asevoimiin verrattuna. Teollisuusyhteiskunnan armeija ei kykene tehokkaasti suojaamaan kansalaisiaan tai yhteiskuntansa rakenteita tietoyhteiskunnan kehittyneitä asejärjestelmiä vastaan. ... *Suomen puolustusvoimat on kehittynyt monikerroksiseksi yhdistelmäksi maatalous- ja teollisuus-yhteiskunnan asevoimia*, joiden toiminta rakentuu alueellisen puolustuksen periaatteille. ... Osa johtamis- ja valvontajärjestelmää sekä ilma- ja merivoimien yksiköitä on kyetty varustamaan tietoyhteiskunnan asevoimien tasolle.”⁵

Samalla maavoimien kyky vastata puolustussuunnittelua ohjaavaan uhkamallistoon nostettuun strategiseen iskuun arvioitiin riittämättömäksi. 1990-luvun sotakokemusten valossa – perustuen mm. Persianlahden sotaan ja erityisesti sen intensiiviseen ilmasotavaiheeseen sekä Bosnian ilmapommituksiin – suomalaisia sotilaallisia uhkamalleja muutettiin ja samalla todettiin olemassa olevien maavoimien sodan ajan joukkojen suorituskykyyn liittyvät puutteet.

”Suureen kenttäarmeijaan ja yhteiskunnan liikekannallepanoon perustuva puolustus on hitaasti kehittyvässä kriisissä kynnyksarvoltaan edelleen merkittävä. Se ei kuitenkaan vastaa kaikkiin tulevaisuuden uhkakuviin. ... Voimavaroja suunnataan erityisesti strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakykyyn luomiseen.”⁶

Toisaalta, vuonna 1997 sotilaallisena uhkamallina varsin voimakkaassa asemassa oli edelleen kylmän sodan mallin mukainen laajamittainen hyökkäys, jonka torjunnan arvioitiin edellyttävän sodan ajan *joukkojen suurta määrää*. Laadulliset puutteet pyrittiin korvaamaan oman alueen erityistuntemuksella ja taktisessa ylivertaisuudessa suhteessa potentiaaliseen hyökkääjään. Suomalaista maasodan kuvaa hallitsikin noin kymmenisen vuotta kylmän sodan loppumisen jälkeen ajatus aluetuntemuksen ja taktisen kyvykkyyden sekä massamaisten joukkojen käytön mahdollisuuksista laajamittaisena hyökkäyksenä toteutettavan sotatoimen torjunnassa. Toisesta maailmansodasta periytyneet ja kylmän sodan ajalla vahvistuneet käsityk-

⁵ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 53-54.

⁶ Sama, s. 61.

set maasodan luonteesta ohjasivat suomalaista puolustuspoliittista ja sotilasstrategista ajattelua 1990-luvun lopulla, kun vähitellen muuttuva kansainvälinen sodan kuva alkoi haastaa suomalaisen aluepuolustusjärjestelmän uskottavuutta. Tämä haaste ilmeni erityisesti uuteen teknologiaan perustuvien järjestelmien (erityisesti ilma-aseen kehitys, täsmäaseet, liikkuvat pienet joukot, johtamiskyvyn paraneminen, parempi tilannekuva) merkityksen kasvamisena. Vastauksena tälle haasteelle maavoimien osalta muotoiltiin nopeasti toimintakyvyn saavuttavan ’teknoprikaatin’ – rauhanajan valmiusyhtymän ja sodan ajan valmiusprikaatin – kehittäminen.

”Puolustusvoimien kykyä toimia sotaa alemman asteen kriiseissä ja vastata uusimuotoisiin sotilaallisiin uhkiin on tarpeen kehittää. Tämä edellyttää muutaman nopeasti toimintaanpantavan ja teknisesti korkeatasoisen maavoimien prikaatin perustamista.”⁷

Erityisesti strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntatehtäviin kehitetty valmiusprikaati (prikaati 2005) toimi välittäjän asemassa, kun modernin sodankäynnin suorituskyvyt maavoimien ilmailutoiminnan osalta integroitiin 1990-luvun lopulla Suomen aluepuolustuksen osaksi. Aluepuolustusotadiskurssin mukaisesti kuljetushelikopterit päätettiin hankkia puolustusvoimille kehitystyön alle otettujen kolmen valmiusyhtymän uskottavan suorituskyvyn rakentamiseksi. Vuoden 1997 selonteossa helikopterihankintaa kuvattiinkin *keskeiseksi hankkeeksi*⁸ sekä kehittyvien maavoimien että erityisesti uusien valmiusprikaatien suorituskyvyn osalta. Koska eduskunta ei ollut valmis täydentämään kuljetushelikopterihankintaa taisteluhelikoptereilla – joista on käytetty suomalaisessa keskustelussa myös poliittisesti korrektimpaa nimitystä ”saattokopterit” – on Suomeen hankittujen NH90-koptereiden aluepuolustusotankäyntiin soveltuva rooli jäämässä aiottua vähäisemmäksi. Kriisinhallintasota- ja YETT-sotadiskurssit ovat osaltaan tukeneet aluepuolustusotanakökulmaa NH90-kuljetushelikoptereiden kottimaan puolustukselle tuottamasta varsin vaatimattomasta kustannus-hyöty suhteesta. Hankitulla kahdellakymmenellä kopterilla kyetään kerralla siirtämään kolme noin komppanian kokoista osastoa. On tosin huomionarvoista, että NH90-helikoptereiden hankintaprojekti on viivästynyt merkittävästi uuden helikopterimallin kehitysongelmista johtuvista tekijöistä ja suuri osa Suomessa käydystä helikopterikeskustelusta onkin keskittynyt helikopteriprojektin muuttuviin aikatauluihin.

Suomalaisessa kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksen analyysissä tarve puolustusvoimien rakennemuutokselle kiinnittyi vuoteen 1997. Suomalaisessa sodan kuvassa kylmän sodan ajalta periytyvä aluepuolustus-

⁷ Sama, s. 61; ks. myös sivu 81 ”Maavoimien sodan ajan joukkojen kehittämisen painopiste on kolmen valmiusyhtymän, tyyppinimeltään prikaati 2005, muodostamisessa.”

⁸ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 81.

sen traditio piti edelleen asemansa, mutta strategisen iskun uhkamallin käyttöönotto ja sen korostettu asema puolustus suunnittelussa muutti alueelliseksi puolustukselle asetettavia vaatimuksia.⁹ Hitaasti kehittyvän sotilaallisen uhkan lisäksi strategisen iskun uhkamalli edellyttää nopeasti käyttöön saatavia joukkoja. Strategisen iskun uhkamalli ja sen perusteella aloitettu puolustusvoimien sodan ajan joukkojen ja toiminnan kehittäminen toi näin ollen yllätyshyökkäyksen torjunnan voimallisesti käytännön toiminnan kohteeksi. Maavoimien osalta tämä 'todellisen' suorituskyvyn rakentaminen ja ylläpitäminen – puolustusvoimien kehittämisen siirtymä määrästä laatuun kansainvälisen trendin mukaisesti – merkitsi huonosti koulutettujen ja varustettujen joukkojen poistamista sodan ajan puolustusvoimien vahvuudesta. Tämän lisäksi 1990-luvun lopulta alkaen maatalous- ja teollisuusyhteiskunnan sodankäyntiin kykenevät maavoimat nostettiin puolustuksen kehittämisen painopisteeksi ajanmukaisen sotilaallisen suorituskyvyn (laatu, sotateknologia) aikaansaamiseksi.

”Puolustuksen kehittämisen painopiste suunnittelukaudella 1998–2008 on maavoimissa. ... Joukkojen määrää supistetaan suunnittelukaudella yhteensä 110 000 henkilöllä poistamalla muun muassa heikoimmin varustetut prikaatit asteittain sodan ajan kokoonpanosta. ... Maavoimien kehittämisessä keskitytään laadun ja teknillisen tason nostamiseen 2000-luvun ensi vuosikymmenten vaatimalle tasolle.”¹⁰

Paine kylmän sodan kaudelta perityn aluepuolustusjärjestelmän uudistamiselle alkoi konkretisoitua 1990-luvun puolivälin jälkeen. Vuoden 1997 pääasiassa maavoimiin kohdistunut sodan ajan vahvuuden noin 20 % leikkaus, puolustusvoimien vuonna 1997 käynnistetty rakennemuutos sekä uudet suorituskykyvaatimukset strategisen iskun noustua tärkeimmäksi puolustus suunnittelua ohjaavaksi uhkamalliksi indikoivat alueellisen puolustusjärjestelmän uusiutumista. Vuoden 2001 valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa tämä uudistumisen tarve todetaan myös eksplisiittisesti – tosin jättäen tarkempi alueellisen puolustuksen uudistamisen määrittely vuoteen 2004.

⁹ Strategisen iskun uhkamallin käyttöönotto vuoden 1997 selonteossa ei merkinnyt merkittävää sotilaalliseen maanpuolustukseen liittyvää uhkien uudelleenarviointia. Jo 1960-luvulta lähtien puolustusvoimien suunnittelussa ”yllätyshyökkäys” tai ”kaappauksenomainen yllätyshyökkäys” oli merkittävässä asemassa. Strategisen iskun uhkamallin voikin käsittää eräänlaisena kaappauksenomaisen yllätyshyökkäyksen uhkamallin 1990-luvulla tehtynä päivityksenä. Tässä päivityksessä huomioitiin erityisesti 1990-luvulla sodan kuvaa muuttaneen täsmäiskuihin ja kauaskantoisiin asejärjestelmiin sekä joukkojen nopeaan toimeenpanokykyyn liittyviin uudistuksiin. Kylmän sodan ajan uhkamalleista, ks. esim. Jouko (2006); Raunio (2002).

¹⁰ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 78.

”Uudistettu alueellinen puolustusjärjestelmä esitetään vuonna 2004 annettavassa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa.”¹¹

2000-luvun alussa suomalaisen aluepuolustuksen muutostarpeen julkisen artikuloinnin lisäksi kansainväliseen turvallisuusympäristön muutokseen reagoitiin puolustusvoimien kehittämisessä puolustusvoimien sodan ajan vahvuutta edelleen pienentämällä. Vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaisesti sodan ajan joukkojen enimmäisvahvuus pudotettiin vuoden 1997 päätetystä 430 000 sotilaasta 350 000 sotilaaseen.

”Puolustusvoimien sodan ajan vahvuuden supistamista jatketaan lakkauttamalla sodanajan joukkoja siten, että enimmäisvahvuus pienenee 350 000 henkilöön vuoden 2008 loppuun mennessä. ... Puolustusvoimien sodan ajan joukkoja vähennetään erityisesti maavoimista. Supistaminen kohdistuu joukkoihin, joiden sotavarustus menettää käyttökelpoisuutensa tällä vuosikymmenellä, ja joiden varustusta ei suunnitella uusittavaksi.”¹²

Maavoimien sodan ajan joukkojen määrän pienentyessä sotavarustukseltaan teknistyvät ja paremmin varustettavat joukot – erityisesti kolmen jääkäriprikaatin rungolle rakennettavat strategisen iskun torjunnan valmiusprikaatit (rauhanajan valmiusyhtymät) – ovat edellyttäneet ja mahdollistaneet palkatun henkilöstön suhteellisen osuuden kasvamisen sodan ajan joukoissa.¹³ Orastava ammattimaistumisen trendi alkoi vaikuttaa myös maavoimiin 1990-luvun ja 2000-luvun taitteessa.

Vuoden 2004 selonteossa esitelty uudistuva alueellinen puolustusjärjestelmä korostaa korkeaa teknologiaa, joukkojen laatua (sekä materiaali että henkilöstön ammattitaito) sekä kansainvälistä sotilasyhteistyötä ja muille viranomaisille annettavaa tukea. Perinteisen aluepuolustussodan uhkakuvan – laajamittainen tavanomainen maavoimien hyökkäys, jota tuetaan muiden puolustushaarojen suorituskyvyillä – haalistuminen osoittaa vuoden 2004 selonteon muotoilussa myös maavoimille uudistuvan roolin osana uudistuvaa aluepuolustusta. Tämä kansainvälisen turvallisuusympäristön ja sotilaallisten uhkakuvien muutoksesta kumpuava uusiutuva näkökulma merkitsee maavoimien toiminnan lisääntyvää keskittymistä valtakunnan elintärkeiden kohteiden ja toimintojen puolustamiseen. Tämän lisäksi kansainvälisten tehtävien suhteellinen painoarvo kasvaa asteittain. Myös sotaa alem-

¹¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), tiivistelmä.

¹² Sama, osa II.

¹³ Vrt. Sama, osa II. ” Kansainvälisen kriisinhallintayhteistyön ja puolustusvoimien valmiuden kehittäminen sekä puolustusmateriaalin lisääntyvä teknistyminen edellyttävät palkatun henkilöstön suhteellisen osuuden kasvattamista tärkeimmissä sodan ajan joukoissa ja johtoportaisissa.”

piasteisten poikkeusolojen merkitys lisääntyy maavoimien toiminnassa samalla kun muille viranomaisille annettavan tuen tärkeys lisääntyy.

Vuoden 2007 Kenttäohjesäännön yleisen osan luonnehdinta sotilaallisen voiman käytön uhkamallista toteaa edellä mainitun maavoimienkin toimintaan vaikuttavan puolustusjärjestelmän muutoksen:

”Sotilaallisen voiman käyttöön vastataan alueellisella puolustuksella, ... *Alueellisessa puolustuksessa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot turvataan ja sotilaallisen toiminnan kannalta tärkeät kohteet ja toiminnot suojataan yhteistoiminnassa muiden viranomaisten ja turvallisuus toimijoiden kanssa.* Hyökkääjän pääsy valtakunnan toiminnan kannalta tärkeille alueille ja vaikuttaminen elintärkeisiin toimintoihin estetään. Oman toiminnan kannalta tärkeät alueet pidetään kaikissa olosuhteissa. Hyökkäys torjutaan ja tarvittaessa hyökkääjä lyödään yhteisoperaationa päämäärän saavuttamiseksi.”¹⁴

Vähitellen uudistuvasta aluepuolustuskonseptista huolimatta Saksan kanssa vuonna 2002 allekirjoitettu Leopard-panssarivaunujen hankintasopimus osoittaa uusiutumisen paineen alla olevan aluepuolustusjärjestelmän perusrakenteen – laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen torjuntaan kykenevän kansallisen puolustuksen – säilyneen puolustusvoimien sodan ajan suorituskyvyn kehittämisen lähtökohtana. Hankitut 124 raskasta taistelupanssarivaunua soveltuvat suomalaisen puolustusjärjestelmän osana ainoastaan valtakunnan sotilaalliseen puolustamiseen. Kansainväliseen kriisinhallintaan ja muiden viranomaisten tukemiseen taistelupanssarivaunut soveltuvat vain heikosti tämän päivän ja näköpiirissä olevan tulevaisuuden puolustusjärjestelmän vallitessa.¹⁵ Vastaavalla tavalla vuonna 2006 tehty päätös käytetyn raskaan raketinheitinjärjestelmän hankinnasta Alankomaiden asevoimilta sekä siihen liittyvistä Saksasta hankittavista ampumatarvikkeista kuvastavat aluepuolustussodan diskurssin vahvaa asemaa puolustusvoimien sodan ajan suorituskykyä kehitettäessä.¹⁶ Maavoimien kehittämisessä varsin selvästi esille noussut aluepuolustusdiskurssin asteittainen muutos kylmän sodan jälkeen ei näin ollen ole merkinnyt aluepuolustuksen peruslogiikan ja puolustusvoimien laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen torjuntaan suunnattavien suorituskykyjen kehittämisen kyseenalaistumista.

¹⁴ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 73, ks. myös s. 90.

¹⁵ ”Suomi allekirjoitti Saksan kanssa sopimuksen Leopard-panssarivaunujen hankinnasta” (2002); Aluepuolustussodan diskurssista kumpuavan toimintalogiikan mukaisista hankinnoista, ks. myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 107. ”Operatiivisten joukkojen valmiusprikaatit saatetaan operatiivisesti valmiiksi vuoden 2008 kuluessa. Niiden tulivoimaa ja liikkuvuutta kehitetään hankkimalla panssaroituja kranaatinheitinjoneuvoja ja panssaroitua kuljetuskalustoa sekä liikkeenedistämiskalustoa. Leopard 2 -taistelupanssarivaunut, CV9030 -taistelujoneuvot ja panssarintorjuntaohjukset otetaan operatiiviseen käyttöön.”

¹⁶ ”Raskaan raketinheitinjärjestelmän hankinta” (2006).

Raskaan raketinheitinjärjestelmän hankintapäätös liittyi vuonna 2004 päätökseen saatuun Pääesikunnassa tehtyyn iskukykytutkimukseen, jonka lähtökohtana oli strategisen iskun torjuntaan, laajamittaisen hyökkäyksen torjuntaan, kansainväliseen kriisinhallintayhteistyöhön sekä viranomaisyhteistyöhön soveltuvien 2010-luvulla käyttöön saatavien puolustusvoimien tehokkaimpien asejärjestelmien hankinta. Tutkimuksessa suositeltiin raskaan raketinheitinjärjestelmän, tykistön erikoisampumatarvikkeiden sekä Hornet-hävittäjien ilmasta maahan -suorituskyvyn hankkimista. Valtioneuvoston vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa esitetty hankintasuositus hyväksyttiin. On huomionarvoista, että valituista iskukykytutkimuksessa suositelluista suorituskyvyistä ainakin Hornet-hävittäjien ilmasta maahan -suorituskyky on aluepuolustusnäkökulman lisäksi integroitavissa – niin haluttaessa – kansainväliseen kriisinhallintatoimintaan osana jatkuvasti vaativammaksi muuttuvaa kansainvälistä sotilaallisen kriisinhallinnan tarvetta.¹⁷

Maavoimien kehittämiseen aluepuolustussodan tradition osana on kylmän sodan jälkeisellä ajalla ilmaantunut kansainvälisen turvallisuusympäristön muutoksesta kumpuavia ongelmia. Erityisesti jalkaväkimiinoihin ja rypäleiseisiin liittyvät kansainväliset sopimukset tai aloitteet ovat muodostuneet yhdeksi sodan ajan maavoimien kehittämisen ongelmaksi aluepuolustusso-dankäyntiä silmälläpitäen. Ovathan miinat olleet jo vuosikymmeniä yksi laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen torjunnan perustaisteluväline Suomen alueellisessa puolustusjärjestelmässä. Vuoden 1997 selonteko määritteli miinojen asema osana alueellista puolustusjärjestelmää seuraavasti:

”Hinnaltaan edullisilla *miinoilla* on alueellisessa puolustusjärjestelmässä *merkittävä asema* hyökkäystä hidastavana tekijänä.”¹⁸

Jalkaväkimiinojen kieltosopimuksen taustalla vaikuttavan logiikan – estää siviileitä joutumasta jalkaväkimiinojen uhriksi – soveltaminen Suomen puolustusvoimien kehittämiseen näyttäytyy välineellisesti ja jopa eettis-moraalisesti tarkasteltuna varsin perusteettomalta. Perustuuhan miinojen käyttö sodan ajan puolustusvoimien toiminnassa tarkasti dokumentoitavien miinoitteiden käyttöön. Toisaalta eettis-moraalisissa tarkasteluissa jalkaväkimiinojen kieltämiseen liittyvä symboliarvo on Ottawan sopimuksen synnyttämän normin kehittymisen mukaisesti ohittanut näiden miinojen potentiaalisen käytön aiheuttamien vahinkojen merkityksen. Ottawan miinasopimukseen liittymisen normipaine Suomea kohtaan kasvoi 1990-luvun lo-

¹⁷ ”Iskukykytutkimuksen tulokset” (2004); Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 108.

¹⁸ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 56 (kursivointi: JR).

pulla ja 2000-luvun alussa niin merkittävästi, että vuonna 2004 valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa todettiin Suomen liittyvän Ottawan sopimukseen vuonna 2012 ja puolustusvoimien hävittävän jalkaväkimiinat vuoteen 2016 mennessä.¹⁹

Suomeen vuonna 2006 hankitun raskaan raketinheitinjärjestelmän yksi hankintaperuste oli käytöstä poistuvien jalkaväkimiinojen jättämän suorituskyvaukon korvaaminen. Helmikuussa 2007 Oslossa alkaneet 46 maan neuvottelut rypäleasideen kieltämiseksi ovat muodostumassa Suomelle ongelmaksi, koska maavoimien sodan ajan kokoonpanoon kuuluville raskaille raketinheittimille on hankittu rypäleammuksia nykyaikaisina jalkaväkimiinojen korvaajina. Raskaiden raketinheitinten rypäleasideen hankinta onkin puolustusvoimien sodan ajan suorituskyvyn rakentamisen osalta muotoiltu panostamisena laatuun ja korkeaan teknologiaan: paikalleen asetettavat miinat eivät ole yhtä tehokkaita nykyaikaisessa sodankäynnissä kuin nopeasti tilanteen mukaan käytettävät rypäleaset.²⁰

Maavoimien sodan ajan vahvuuden pieneneminen noin 150 000 sotilaalla vuosikymmenen aikana – vuoden 1997 440 000 sotilaasta vuoden 2008 285 000 sotilaaseen – kuvastaa aluepuolustussodan merkityksen asteittaista hiipumista osana suomalaista sodan kuvaa ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä. Toisaalta maavoimien kehittäminen ja tiettyjen maavoimien osien rakentaminen teknosodan trendin mukaisesti kuvastaa aluepuolustussodan tradition merkityksen vähittäistä muuttumista Suomessa. Tämä muutos vastaa sotilaallisissa uhkakuvissa tapahtuvaa kehitystä. Tärkeimpinä näistä uhkakuvien muutoksista ovat sotilaallisen hyökkäyksen mittakaavan pieneneminen kylmän sodan ajan jälkeen sekä hyökkäyksen kohdistuminen aikaisempaa tarkemmin yhteiskunnan perusrakenteisiin, valtiojohtoon ja ylimpään sotilasjohtoon. Tätä sotilaallisten uhkakuvien muutosta voisi kuvata siirtymällä massa-armeijoiden laajamittaisista sotatoimista ratkaisutaisteluineen yllätykseen pyrkivään täsmäsodankäyntiin.

On huomionarvoista, että juuri maavoimien olemassaololla ja kehittämisellä on ensiarvoisen tärkeä merkitys suomalaisen aluepuolustusjärjestelmän kehittymiselle. Tässä mielessä ilmavoimien ja merivoimien merkitystä ei tule vähätellä, mutta niiden maavoimia tukeva rooli on ollut vallitseva Suomen kylmän sodan jälkeisessä puolustusjärjestelmän ja sodan ajan puolustusvoimien kehittämisessä. Tämä maavoimien keskeinen rooli ei ole ko-

¹⁹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 7, 85; ”Puolustusministeriön johtaja Jalonen arvioi: Rypäleasideen korvaaminen tulisi kalliiksi” (2007).

²⁰ ”Puolustusministeriön johtaja Jalonen arvioi: Rypäleasideen korvaaminen tulisi kalliiksi” (2007).

konaan poistunut, vaikka viimeaikainen puolustusvoimien kehittäminen onkin rakentunut yhteisten (*joint*) suorituskykyjen näkökulman ympärille.²¹

Maavoimien keskeinen rooli suomalaisen aluepuolustusjärjestelmän osana on kylmän sodan jälkeisellä ajalla muodostunut Suomelle myös eräänlaiseksi ongelmaksi, kun läntistä identiteettiä puolustusasioissakin rakentanut Suomi on törmännyt muuta läntistä maailmaa ohjaavaan aluepuolustusso-dankäynnin laskevaan trendiin. Siinä missä pääosa muista länsimaista on merkittävästi muuttamassa tai lähestulkoon kokonaan poistamassa kylmän sodan aikaista kansallisen tai liittokunnan alueen puolustamisen puolustus-ratkaisua, maavoimainotteinen Suomi on uudistuvasta alueellisesta puolustusjärjestelmästä huolimatta selkeästi lähempänä kylmän sodan ajan puolustusjärjestelmää kuin muut länsimaat. Venäjän asevoimien tulevaisuudessa potentiaalisesti muodostama uhka säilyttäneekin maavoimien merkityksen Suomessa suhteellisen korkealla verrattuna muihin länsimaihin, vaikkakin pääosa tähän asti tehdyistä joukko- ja materiaalileikkauksista koskevatkin maavoimia.

Maavoimien ylläpitämisessä ja kehittämisessä on huomionarvoista vuonna 1993 tehty puolustusvoimien organisaatiomuutos, jonka seurauksena valtakunta jaettiin kolmeen itsenäiseen (maa)sotatoimeen kykenevään maanpuolustusalueeseen. Erillinen maavoimien esikunta perustettiin vuoden 2004 selonteon mukaisesti vuoden 2008 alusta lukien. Kylmän sodan jälkeisellä ajalla maavoimien kehittäminen onkin tapahtunut toisaalta pääesikunnan maavoimaesikunnan ja toisaalta kolmen maanpuolustusalueen toimesta. Voidaankin sanoa, että yhtenäiset – yhteisoperaatioiden (*joint operations*) toteuttamisen edellyttämät – maavoimat Suomeen saatiin vasta vuoden 2008 alussa – tosin perustettavan Maavoimien esikunnan toimintojen vakiintuminen tulee jatkossakin viemään vuosia. Muilla puolustushaaroilla omat puolustushaaraesikunnat ovat olleet jo vuosikymmeniä.

Siinä missä maavoimien sodan ajan vahvuuden merkittävät leikkaukset 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien kuvastavat sodan ajan puolustusvoimien toimintaa ohjaavan suomalaisen puolustusjärjestelmän muutosta, ilmavoimien sodan ajan vahvuus ei ole kylmän sodan jälkeisellä kaudella pienentynyt. Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen peruslinja – sotilaallinen liittoutumattomuus – edellyttääkin 1990-luvun kuluessa operatiiviseen käyttöön saadun ilmapuolustuksen Hornet-suorituskyvyn ylläpitämistä. Aluepuolustussotadiskurssin Suomen puolustusjärjestelmän toteuttamista edelleen hallitseva asema tukeekin osaltaan ilmavoimien suhteellisen merkityksen kasvamista. Ilmavoimat edustaa 'tofflermaisena' aaltomallin mukaista informaatioajan sodankäyntikykyä. Lisäksi 1990-luvun alusta alkaen kumuloitunut ilmasodankäynnin kansainvälisesti kasvanut merkitys

²¹ Vrt. Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007).

tukee ilmavoimien kehittämisen logiikkaa osana uusiutuvaa alueellista puolustusjärjestelmää. Puolustusvoimain komentaja amiraali Juhani Kaskeala kuvasi Hornet-hankintaa aluepuolustussotadiskurssin mukaisesti sotilaallisen puolustuksen uskottavuuden näkökulmasta.

”Puolustuksemme kansainvälinen uskottavuus vahvistui ratkaisevasti ilmavoimien Hornet-hävittäjien hankinnan myötä. Liittoutumattomuudesta johtuen meillä ei ole samanlaista mahdollisuutta kansainväliseen työnjakoon kuin pienillä NATO-mailla. .... Ilman varteenotettavia omia ilmavoimia emme kykenisi noudattamaan uskottavaa sotilaallisen liittoutumattomuuden politiikkaa. Hornet-hankinnan myötä Suomi sai turvallisuusympäristöönsä nähden varteenotettavan ilmapuolustuksen.”²²

Vuoden 1992 Hornet-hankintapäätöksen ja kyseisen kaluston suorituskyvyn parantamiseen tähtäävien ylläpitopäivitysten lisäksi toinen merkittävä ilmavoimien ja koko puolustusvoimien toimintaa tulevaisuudessa määrittävä tekijä liittyy vuoden 2004 selonteossa linjattuun ratkaisuun kauaskantoisen ilmasta maahan -aseistuksen hankinnasta. Ilmasta maahan vaikuttamisen kyky on kylmän sodan jälkeisellä ’ilmasotien aikakaudella’ noussut kansainvälisesti yhdeksi oman alueen ulkopuolelle siirtyneen offensiivisen sodan kuvan tärkeäksi elementiksi.²³ Sodankäynnin vallankumouksen diskurssista läntisessä sodan kuvassa kumpuava *ilmasta maahan -kyvyn merkitys on suomalaisessa sodan kuvassa aluepuolustussodan diskurssiin liittyvä kylmän sodan aluepuolustusjärjestelmää muuttava tekijä.*

Ilmasta maahan -suorituskyvyn luominen Hornet-kalustolle liittyy suomalaisessa puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämisessä aluepuolustussodan diskurssin lisäksi teknosodan diskurssiin. Tässä aluepuolustussodan ja teknosodan diskurssien yhtymäkohdassa ilmavoimien kansainvälisesti korostunut merkitys sekä ilmasta maahan -kyvyn puolustuksen uskottavuudelle tuoma lisäarvo mahdollistavat suomalaisen alueellisen puolustuksen periaatteeseen nojaavan puolustusjärjestelmän uskottavuuden ylläpitämisen asevoimien ammattimaistumista, teknistymistä ja laatua korostavien kansainvälisten trendien vahvistuessa. Ilmavoimien ilmasta maahan -kyvyn hankkiminen tarjoaakin tehokkaan kaukovaikuttamiseen kykenevän sotilaallisen suorituskyvyn lisäksi tällä hetkellä globaalisti ja erityisesti länsimaiden piirissä sotilaallista voimaa konstituoivan uuden elementin. *Ilmavoimien ilmasta maahan -kyvyllä voi nähdä olevan merkittävän symbolisen arvon suomalaisen uudistuvan alueellisen puolustusjärjestelmän uskottavuudelle ja puolustusvoimien kehittämiselle länsimaisia trendejä seuraten.*

²² Kaskeala (2002a).

²³ Vrt. Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 56. ”Ilmavoimien kyky tukea maavoimien taistelua sekä helikoptereiden monipuolinen käyttö kuuluvat nykyaikaisten asevoimien toimintaan.”

Puolustusvoimien kehittämistä ohjaava aluepuolustussotaan liittyvä uhka-kuva on kylmän sodan jälkeisellä kaudella merkittävästi pienentynyt. Tämä ilmenee erityisesti merivoimien kehittämistä ohjaavassa Itämeren sotilaallisessa tilanteessa. 1990-luvun kuluessa Venäjän Itämeren laivaston vahvuuden arvioitiin laskeneen noin puoleen Neuvostoliiton ajoista eikä sillä arvioitu olevan kykyä laajoihin merisotatoimiin. Itämeren laivaston tehtävä arvioitiinkin puolustukselliseksi. Myös Itämeren alueen vakauden lisääntyminen sekä Baltian maiden EU- ja Nato-jäsenyyden voi arvioida vähentäneen merivoimien hyökkäyksen torjuntatehtävän tärkeyttä 1990-luvun lopulta alkaen. Itämeren merkitys onkin kylmän sodan jälkeisellä ajalla siirtynyt sotilaallisesta toiminnasta taloudellisiin, ekologisiin ja energiavarojen kuljettamiseen liittyviin tekijöihin. Myös Venäjän Suomen lähialueilla ylläpitämän ilmavoimien hyökkäyksellisen kyvyn on arvioitu pienentyneen mm. kaluston vanhenemisen takia.²⁴

”Venäjä säilyy Suomen lähialueilla edelleen merkittävimpana sotilaallisena voimatekijänä. Sen sotilaspoliittinen kehitys on murroksessa, mutta kyky perinteiseen voimankäyttöön alueella kuitenkin säilyy. Neuvostoliiton ajoilta periytyvä ilma- ja merivoimien kalusto vanhenee, ja samalla 2010-luvulle tähtäävä kaluston uudistaminen etenee hitaasti. Leningradin sotilaspiirin maavoimien nykyinen kalusto pysyy Suomen näkökulmasta voimakkaana useiden vuosien ajan.”²⁵

Vuoden 2004 selonteosta voikin todeta Itämeren alueella tapahtuneen meri-strategisen tilanteen muutoksen. Selonteossa todetaankin sotilaallisen varustelun tason Itämeren alueella laskeneen.²⁶ Vaikka Venäjän sisäiseen kehitykseen nähdäänkin sisältyvän riskejä ja Venäjän sekä Naton välisiin suhteisiin kuvataan liittyvän perusjännite, merivoimien kehittämisen osalta merkittävät sodan ajan joukkojen supistukset kuvastavat uudistuvan alueellisen puolustusjärjestelmän vähitellen muuttuvaa toimintalogiikkaa. Vaikka suuri osa merivoimien sodan ajan vahvuuden pienentämisestä liittyy vuonna 1997 merivoimiin liitetyn rannikkotykistöaselajin kiinteiden joukkojen ja järjestelmien vähennyksistä, kuvastaa vuonna 2004 selonteossa ilmoitettu merivoimien henkilöstövahvuuden vähentäminen vuoden 2008 loppuun mennessä noin 55 000 sotilaasta noin 30 000 sotilaaseen – noin 45 % leikkaus – merivoimien aseman suhteellista pienenemistä ainakin aluepuolustussodan diskurssin mukaisissa hyökkäyksen torjuntatehtävissä. Mereltä suuntautuvien hyökkäysten torjuntaan soveltuvan Laivue 2000 ohjus-

²⁴ Vrt. esim. Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 38-39; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 67-68.

²⁵ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 68.

²⁶ Sama, s. 46.

venekalustokin on 2000-luvun alun merivoimien tehtävien uusien painotusten myötä kuvattu ennen kaikkea meriliikenteen suojaamisen, eikä niinkään hyökkäyksen torjunnan, näkökulmasta.²⁷

Kriisinhallintasota

'Rauhanturvaamisen suurvallan' identiteettiä kylmän sodan ajalla rakentaneelle Suomelle²⁸ kansainvälinen asevoimien kehittämisen suuntautuminen rauhanturvaamista vaativampiin sotilaallisen kriisinhallinnan tehtäviin on toisaalta mahdollistanut aluepuolustussodan toimintalogiikan täydentämisen kansainvälisellä sotilasyhteistyöllä kansainvälisen turvallisuusympäristön muuttuessa ja toisaalta on vähitellen haastanut maavoimien johtoase- man rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan toimijana puolustusvoimissa.

Puolustusvoimien sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin lähettämistä joukoista lähes kaikki ovat olleet maavoimien yksiköitä ja pääosa henkilöstöstä on ollut maavoimien henkilöstöä. Maavoimien rooli sotilaallisen kriisinhallinnan toimijana onkin koko kylmän sodan jälkeisen ajan ollut yliver- tainen suhteessa meri- ja ilmavoimiin. Toisaalta, pääosin reserviläisistä koostuvien maavoimien kriisinhallintajoukkojen tehtävät ovat valtaosan kylmän sodan jälkeisestä ajasta olleet rauhanturvaamisoperaatioiden kaltai- sia – vain välillisesti taistelutoimintaa sivuavia tehtäviä. Operaatioiden vaa- tivuusaste on kuitenkin asteittain kasvanut ja esimerkiksi EU:n taisteluosastokonseptin perusteella koulutetut ja valmiuteen asetettavat joukot omaavat taisteluosastojen tehtävien sekä Suomen uuden kriisinhallintalain perusteel- la lisääntyviä toimivaltuuksia ja korkeamman vaatavuustason. Potentiaali- nen osallistumien Naton nopean toiminnan NRF-joukkoihin vahvistaisi tätä trendiä.

Vuonna 1996 aloitettiin vapaaehtoisten varusmiesten koulutus osana val- miusprikaatin muodostamista. Koulutus aloitettiin Porin Prikaatissa ja Panssariprikaatissa. Vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen se- lonteko määritteli osallistumisen vaativiin kansainvälisiin kriisinhallinta- operaatioihin tukevan Suomen puolustusvalmiuden kehittämistä. Lisäksi selonteko määritteli Porin Prikaatin kehittämisen valmiusyhtymäksi kansal-

²⁷ Kääriäinen (2003).

²⁸ Vrt. esim. Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 45. ”Pfp-harjoituksissa ja koulutuksessa on hyödynnetty sitä tieto-taitoa ja kokemusta, jota suomalaiset ovat jo yli 40 vuoden ajan rauhanturvaoperaatioista hankkineet.”; Kaskeala (2004) ”Suomi on jo muutaman vuoden ajan ollut väkilukuunsa nähden Naton operaati- oissa joko suurin tai toiseksi suurin joukkoja luovuttava maa. Ilman hyvin toimi- vaa asevelvollisuutta emme olisi pystyneet osoittamaan tällaista suorituskykyä.”

lisen puolustuksen tarpeiden lisäksi kansainvälisen kriisinhallinnan tarpeilla:

”Rauhanturvaamiseen ja kriisinhallintaan tarkoitettujen joukkojen peruskoulutus annetaan pääosin Porin Prikaatissa. ... Prikaatin varustaminen nykyaikaisella materiaalilla oman maan puolustuksen tarpeita varten edistää samalla joukon toimintakykyä ja yhteensopivuutta monikansallisissa tehtävissä.”²⁹

Uudistuva alueellinen puolustusjärjestelmä ja kansainvälisen kriisinhallintatoiminnan merkityksen kasvaminen yhdistyvätkin vuoden 1997 selonteossa Porin Prikaatissa. Oman maan puolustuksen kehittäminen – valmiusyhtymien varustaminen erityisesti strategisen iskun ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan – yhdistettiin vuoden 1997 selonteossa kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin koulutettaviin joukkoihin ja kriisinhallinnasta kotimaan puolustukselle saatavaan sotilaalliseen hyötyyn. Tässä vaiheessa kaikki sotilaallisen kriisinhallinnan suorituskyvyt liittyivät maavoimien toimintaan. Meri- ja ilmavoimien mahdollisuudet osallistua kriisinhallinta-tehtäviin päätettiin vuoden 1997 selonteossa selvittää.

Maavoimien merkitykseen kansainvälisen kriisinhallinnan tärkeimpänä toimijana ei ole merkittävästi vaikuttanut merivoimien miinalaivan asettaminen kansainväliseen valmiusjoukkoon.³⁰ Vuonna 2001 maavoimien valmiusjoukkoihin kuului jalkaväkipataljoonaa, pioneeripataljoona, kuljetuskomppania sekä CIMIC-komppania (*Civil-Military Cooperation*). Ilmavoimien osallistumista kansainväliseen kriisinhallintaoperaatioihin selvitettiin yhä vuonna 2001. Maavoimien kriisinhallintaoperaatioihin kykeneviä joukkoja kuvattiin vuoden 2001 selonteossa seuraavasti:

”Kriisinhallintajoukkojen kokoonpano on maavoimien osalta monipuolinen ja mahdollistaa tältä osin osallistumisen vaihtoehtoisin kokoonpanoin erityyppisiin operaatioihin.”³¹

Joustavan kriisinhallintatoiminnan mahdollistavat maavoimat ovat aluepuolustusotatradition vähittäin kyseenalaistuessa kylmän sodan jälkeisellä ajalla olleet tärkein Suomen kansallisen puolustuksen uskottavuutta kansainvälisissä operaatioissa rakentava toimija. Siinä missä Suomen läntisyyttä korostava identiteetinrakennusprojekti on koko kylmän sodan jälkeisen ajan pyrkinyt korostamaan Suomen kansainvälistä vastuuta ja solidaarisuutta, maavoimat ovat olleet se puolustusvoimien osa, jonka tehtäväksi osallis-

²⁹ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 89.

³⁰ Vrt. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), osa III.

³¹ Sama, osa III.

tuminen operaatioihin on langennut. *Kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisessa voikin nähdä juuri maavoimien uuden kylmän sodan jälkeisen ajan toimintalogiikan idun aluepuolustusotadiskurssin asteittaisen haalistumisen myötä.* Vuonna 2001 meri- ja ilmavoimien osuus Suomen kansainväliseen kriisinhallintayhteistyöhön osoittamista puolustusvoimien panostuksista liittyi pääasiassa harjoitustoimintaan ja yhteistoimintakyvyn kehittämiseen. Merivoimien osalta miinalaivan lisäksi miinantorjuntakyky nähtiin vuonna 2001 osana kansainvälisen kriisinhallintayhteistyökyvyn kehittämistä.

”Merivoimissa on käynnistetty miinantorjuntavalmiuden kansainvälisen yhteistoimintakyvyn kehittäminen. Ilmavoimat osallistuu enintään kahdeksalla F-18 torjuntahävittäjällä kriisinhallintaharjoituksiin. Samalla selvitetään ne toiminnot, joissa ilmavoimilla on mahdollisuus osallistua kansainväliseen kriisinhallintaan.”³²

Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa maavoimien tärkeä rooli kriisinhallintaoperaatioille on nähtävissä kansainvälisiin valmiusjoukkoihin kuuluvien maavoimien yksiköiden suhteellisessa määrässä. Kokonaisuutena valmiusjoukkoon kuului ”mekanisoitu jalkaväkipataljoona, esikunta- ja viestikomppania, pioneeripataljoona, siviilisotilasyhteistyöhön erikoistuneita yksiköitä, kuljetuskomppania, miinalaiva sekä esikuntaupseereita ja sotilastarkkailijoita.” Lisäksi maavoimiin kuuluvien erikoisjoukkojen suorituskykyä ja valmiutta ilmoitettiin kehitettävän ”ottaen huomioon myös kansainvälisen kriisinhallinnan asettamat vaatimukset.” Samoin suojelujoukkojen kehittämisessä kaikissa puolustushaaroissa ilmeni vuoden 2004 selonteossa viranomaisyhteistyön lisäksi myös kansainvälisen kriisinhallinnan valmiuksien kehittäminen. Merivoimien kykyä lähettää monipuolisemmin suorituskykyä päätettiin vuonna 2004 kehittää. Merivoimien uusiksi kriisinhallintasuorituskyvyiksi nimettiin tällöin mm. alustarkastusryhmä, rannikkojääkäriyksikkö, miinantorjuntayksikkö sekä erikoisoperaatiojoukko. Myös miinalaivojen peruskorjauksessa todettiin otettavan huomioon ”kansainvälisten kriisinhallintatehtävien edellyttämät vaatimukset.” Kokonaisuudessaan merivoimien kansainvälisiin operaatioihin rakentaman valmiusjoukon vahvuus on yli 500 sotilasta vuonna 2012.³³

Vuonna 2004 myös ilmavoimille päätettiin luoda valmius kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistumiseksi osana monikansallista lento-

³² Sama, osa III; Ks. myös ”Italialainen Intermarine S.p.A. merivoimien miinantorjuntalusten toimittajaksi” (2006): ”[Miinantorjunta-]Alukset parantavat Suomen mahdollisuuksia osallistua kansainväliseen kriisinhallintatehtäviin EU- ja Nato-yhteensopivana.”

³³ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 107, 110-111, 121-122 (kursivointi: JR); ”Kriisinhallinnan kokoonpano saa uusia nappuloita” (2007).

osastoa. Visioidut ilmavoimien Hornet-osastolle osoitettavat tehtävät liittyvät lentokieltoalueiden ja ilmatilan valvontaan. Vuonna 2010 pitää noin 200 henkilön ja yhden parven olla valmiudessa kansainvälisiin operaatioihin osallistumiseksi. Henkilöstöstä suuri osa – noin 65 % – on puolustusvoimien henkilökuntaan kuuluvia.³⁴ Lisäksi Hornet-kaluston suorituskykyä päätettiin nostaa toteuttamalla kaluston ylläpitopäivitykset (*Mid-Life Update, MLU*), joiden avulla kyetään parantamaan ”järjestelmän tuottamaa tilannekuvaa, torjuntakykyä sekä kansainvälistä yhteistoimintakykyä.”³⁵

Ilmavoimille vuoden 2004 selonteon perusteella hankittava ilmasta maahan-kyky on luonnollisesti loogisessa yhteydessä kriisinhallintasodan diskurssiin. Ilmavoimille kehitettävä ilmasta maahan -kyky mahdollistaa 2010-luvulla puolustusvoimien sodan ajan suorituskykyjen uskottavuuden kasvattamisen osana monikansallista sotilaallisen kriisinhallinnan operaatiota. Ilmavoimat tavoitteleekin ilmasta maahan -kyvyn luomista kriisinhallintaoperaatioita varten.³⁶ Luonnollisesti päätös ilmasta maahan -kyvyn käyttämisestä kriisinhallinnassa on mahdollista tehdä sen jälkeen, kun toimintakykyinen ilmasta maahan -kyky on ilmavoimille luotu. Tämän lisäksi on huomioitava se, että tällä hetkellä tärkein sotilaallista uskottavuutta rakentavien hyökkäyksellisten oman alueen ulkopuolella käytettävien sotilaallisten suorituskykyjen käyttö on Suomelle mahdollista vain osana kansainvälistä legitiimiä sotilaallisen kriisinhallinnan toimintaa.

Kriisinhallintasotadiskurssin kehkeytymisen ja voimistumisen myötä koko kylmän sodan jälkeisen ajan on maavoimien asema eri puolustushaaroista ollut kiistattomasti merkittävin. Maavoimien joukot ja kalusto ovat soveltuneet parhaiten niihin tehtäviin, joita kansainvälinen yhteisö eri järjestöjen kautta on sotilaallisen kriisinhallinnan nimissä toimeenpannut. Operaatioiden vaativuustason asteittainen kasvaminen on merkinnyt kansainvälisesti normipaineen lisääntymistä myös maavoimien kehittyneimpien suorituskykyjen (mm. erikoisjoukot) sekä meri- ja ilmavoimien suorituskykyjen käyttöön saamiselle. Tämä normipaine on rantautunut myös Suomeen ja tällä hetkellä myös merivoimat ja ilmavoimat rakentavat kansainvälisiin operaatioihin kykeneviä joukkokokonaisuuksia. Onkin huomionarvoista, että kriisinhallintaoperaatioissa tarvittavat joukot ja suorituskyvyt alkavat vähitellen lähestyä sotilaallisen voiman määrittelyssä tärkeämmäksi muodostuneita *expeditionary warfare* -vaatimuksia. Osallistuminen näihin vaativampiin

³⁴ ”Kriisinhallinta” (2007).

³⁵ Sama, s. 107, 110-111, 121-122 (kursivointi: JR).

³⁶ Ilmavoimien internet-sivuilla kansainvälisestä kriisinhallinnasta todettiin 22.7.2007 ”Suomen ilmavoimien panos on rajallinen resursseista johtuen. Tavoitteena on kuitenkin kehittää toimintakyky, jossa suomalainen F-18 parvi voi liittyä kriisinhallintaoperaatioon eri skenaarioissa ilmapuolustustehtävistä ilmasta-maahan -toimintaan. ... Kyseeseen tulee eristämistehtäviä ja suojaamistehtäviä”. Ks. ”Ilmavoimien kansainvälinen toiminta” (2007).

kriisinhallintaoperaatioihin onkin nähtävissä puolustusvoimien uskottavan sotilaallisen toimijan identiteetin rakentamisena globaalin turvallisuuspoliittisen vastuun kantamisen ohessa. Maavoimien johtoasema suomalaisessa sotilaallisen kriisinhallinnan tehtäväkentässä on mahdollistanut sen vähitellen haastetuksi tulleen aluepuolustussodan keskeisen toimijan aseman korvaamisen. Kriisinhallintasodan diskurssin kehkeytymisestä onkin muodostunut maavoimille mahdollisuus rakentaa puolustusvoimille uskottavan ja legitiimin sotilaallisen toimijan identiteettiä. Suomen mahdollisesti osallistuessa *expeditionary warfare* -operaatioita muistuttaviin vaativampiin kriisinhallintaoperaatioihin (mm. EUBG- ja NRF-konteksteissa), merivoimien ja ilmavoimien puolustusvoimien uskottavuutta rakentava asema tulee nousemaan. Ovathan teknisesti korkeatasoiset ja uskottavat sodankäynnin suorituskyvyt usein sidoksissa ilma- ja merioperaatioihin. Ilma- ja merivoimilla on tässä mielessä teknisyyteen ja ammattimaisuuteen liittyvää symboliarvoa maavoimia enemmän. Tämä symboliarvo ei kuitenkaan toistaiseksi ole päässyt toteutumaan Suomen puolustusvoimien kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisessa.

Sotilaallisen kriisinhallintakyvyn luomisen ja ylläpitämisen kasvava merkitys Suomen puolustusjärjestelmän osana artikuloidaan selkeästi vuonna 2007 julkaistussa Kenttäohjesäännön yleisessä osassa. Uskottava puolustuskyky rakentuu Kenttäohjesäännön mukaan sotilaallisen suorituskyvyn ylläpitämisestä ja kehittämisestä, valmiuden ylläpidosta, muiden viranomaisten tukemisesta sekä *aktiivisesta osallistumisesta kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan*. Logiikka kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan merkityksen kasvamisesta Suomen valtakunnallisen puolustusjärjestelmän uskottavuudelle liittyy sotilaallisen suorituskyvyn osoittamiseen. Kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisesta on 1990-luvun kuluessa ja sen jälkeen muodostunut yksi kansainvälisen järjestelmän sotilaallisen toiminnan uskottavuuden mittaamisen ja arvioimisen tärkeä tekijä.³⁷ Yhtenä käytännön osoituksena tämän trendin rantautumisesta Suomeen on ilmavoimien kriisinhallintatoiminnasta vuonna 2007 internet-sivuillaan julkaisema toteamus siitä, miten jo hankittujen kriisinhallintaan liittyvien kokemusten (mm. kansainvälinen harjoitustoiminta) perusteella ”[i]lmavoimat on kyennyt osoittamaan olevansa yksi kehittyneimmistä ilmavoimista Euroopassa.”³⁸ Suomen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien toiminnan sotilaallista hyökkäystä ennaltaehkäisevän kyvyn uskottavuuden sitominen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan osoittaa kriisinhallinnan kasvavaa merkitystä. Kriisinhallinnan kasvava puolustuksen uskottavuuteen liittyvä merkitys on siirtänyt sotilaalliseen kriisinhallin-

³⁷ Uskottavuuden osoittamisesta, ks. Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 28. ”Ennaltaehkäisyyn uskottavuus edellyttää turvallisuusympäristön sotilaalliseen kapasiteettiin suhteutettua, osoitettavissa olevaa suorituskykyä.”

³⁸ ”Kriisinhallinta” (2007).

taan osallistumisen osaksi suomalaista *puolustuspolitiikkaa*. Samalla sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuminen on noussut tärkeämpään asemaan myös *Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi*.

Kansainvälisen kriisinhallinnan merkityksen puolustusvoimien kehittämiseksi voi nähdä kasvaneen jatkuvasti kylmän sodan jälkeen. Vaikka Suomi ei edelleenkään ole osallistunut vaativimpiin sodankäyntiä muistuttaviin kriisinhallintaoperaatioihin taistelujoukoilla, on trendinomainen kehitys 1990-luvun puolivälin jälkeen johtanut kuitenkin Suomen osallistumiseen vaativampiin tehtäviin ja operaatioihin. Voidaankin arvioida, että kehityksen jatkuessa samanlaisena, seuraavien 5-10 vuoden kuluessa Suomen kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin kouluttamien ja mahdollisesti lähettämien joukkojen luonne alkaa muistuttaa taistelutehtäviin osallistuvia joukkoja. Meri- ja ilmavoimien yksiköt sekä teknisesti korkeatasoiset maavoimien yksiköt lienevät näihin vaativimpiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistuvia joukkoja. Vastaavasti, mikäli aluepuolustussodan diskurssi jatkaa asteittaista heikkenemistään ja muuttumistaan, voi kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisesta muodostua suomalaisen puolustusjärjestelmän ja samalla puolustusvoimien sodan ajan uskottavuuden kannalta erittäin tärkeä toiminto. Meri- ja maavoimien osalta kansainväliseen kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisesta saattaa tällaisen kehityskulun seurauksena muodostua puolustushaaran ajanmukaisen kehittämisen ja olemassaolon tae.

On kuitenkin huomattava aluepuolustussotadiskurssin vahva asema puolustusvoimia kehitettäessä 2000-luvun alun Suomessa. Osana kylmän sodan jälkeisellä ajalla muuttuvaa aluepuolustussodan diskurssia erityisesti maa- ja ilmavoimien olemassaolo ja lukumääräinen riittävyys vaikuttaa pidemmälläkin aikavälillä turvatulta. Ilmavoimien osalta lento-osastojen lähettäminen ja erityisesti ilmasta maahan -suorituskyvyn käyttö kriisinhallintaoperaatioissa olisi perusteltavissa teknosodan diskurssista kumpuavan modernin sotavarustuksen ja puolustusvoimien suorituskykyjen uskottavuuden näkökulmasta. Ilmavoimien (teknosodankäynti)yksiköiden lähettäminen kriisinhallintaoperaatioihin ei niinkään perustuisi puolustushaaran kehittämisen ja olemassaolon takaamiseen kuin puolustusvoimien ajanmukaisen sotavarustuksen ja toimintamenetelmien uskottavuuden osoittamiseen. 1990-luvulla alkanut ilmasodankäyntiä korostava trendi on ainakin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana säilyttänyt merkityksensä valtioiden välisen sodan kuvan ytimessä.

YETT-sota

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen korostaminen osana Suomen sotilaallista puolustusta tuli puolustusvoimien kehittämisen osalta selkeästi julki Valtioneuvoston vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa se-

lonteossa. Yleismaailmallinen asevoimien kylmän sodan jälkeinen transformaatio nähdään selonteossa Suomen puolustuksen kannalta uhkamallien muutoksena. *Kaappauksenomaisen yllätyshyökkäyksen valtiojohdon alistamiseksi* korvautuminen vuoden 1997 selonteossa *strategisen iskun* uhkamallilla juontaa juurensa kylmän sodan jälkeisen sodan kuvan muutoksen suomalaisesta analyysistä:

”Asevoimien henkilövahvuuksien pienentyminen ja kaluston teknistyminen vaikuttavat sodankäyntitapaan. Asetetut tavoitteet pyritään saavuttamaan ensisijaisesti poliittisella ja taloudellisella painostuksella sekä sotilaallisen voiman näytöllä. Varsinaiset sotateimet suunnitellaan siten, että päämäärään päästään yllättävällä voimien käytöllä mahdollisimman lyhyessä ajassa.”³⁹

Vastauksena asevoimien yleismaailmalliselle kehittämistrendille puolustus suunnittelussa siirryttiin strategisen iskun uhkamallin korostamiseen ja samalla yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja kohteiden puolustamisen painottamiseen. Puolustusvoimien kyky toimia sotaa alempiasteisissa kriiseissä ja vastata uusiutuviin sotilaallisiin uhkiin todettiin selonteossa kehityskohteeksi.⁴⁰ Modernilla sotavarustuksella tehtävän strategisen iskun uhkasta johdettu puolustusvoimien kehittämistrendi on korostanut ilmapuolustuksen merkitystä – 1990-luvulla Yhdysvaltojen johdolla käytyjen ilmasotien opetusten mukaisesti.

”Puolustuksemme kehittämisen painopiste on valmistautumisessa strategisen iskun torjuntaan. ... Ilmapuolustus on strategisen iskun torjunnassa avainasemassa. Tästä syystä ilmapuolustuksen kaikki tärkeimmät joukot perustetaan ja ryhmitetään torjuntaan jo kriisin varhaisessa vaiheessa.”⁴¹

YETT-sodan diskurssi onkin Suomessa tehtyjen sotilaallista uhkaa koskevien tulkintojen muodossa korostanut ilmavoimien ja maavoimiin kuuluvan ilmatorjunnan merkitystä sotilaallisten hyökkäysten torjunnassa.

”Ilmavoimien tehtävänä on suojata yhdessä ilmatorjunnan kanssa puolustusvoimien ja yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja ja kohteita ilmahyökkäyksiä vastaan.”⁴²

Tässäkään yhteydessä YETT-sodan diskurssin kehittyminen ei ole merkinnyt aluepuolustussotatradition kyseenalaistamista, vaan sen vähittäistä uudelleensuuntaamista kohti teknologiapainotteisia ja mittakaavaltaan pie-

³⁹ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 52.

⁴⁰ Sama, s. 56.

⁴¹ Kaskeala (2002b).

⁴² Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 103.

täen sidotaan vastustaja ja pakotetaan se ratkaisutaisteluihin sellaisilla alueilla, joilla omien joukkojen käyttö on edullisinta.”⁴³

Maavoimien suorituskyky kylmän sodan ajan kulutussodankäynnin periaattein käytävässä sodassa – laajamittaisen tavanomaisen sotilaallisen hyökkäyksen torjunnassa – nähtiin vuonna 1997 hyvänä: ”Maavoimien kyky vastata hitaasti kehittyvän kriisin ja laajamittaisen sodan uhkaan on suhteellisen hyvä.”⁴⁴ Samalla kuitenkin vuoden 1997 selonteosta paikannettavat YETT-sotadiskurssin elementit – strategisen iskun uhkamalli, sotaa alempiasteisten kriisien korostaminen sekä uusiutuvien sotilaallisten uhkien korostaminen – haastoivat yllä mainitun alueellisen puolustuksen laajamittaisen hyökkäyksen torjuntaan liittyvän kulutussodankäynnin periaatteen. Selonteossa todettiinkin olemassa olevan kylmän sodan aikaisen aluepuolustusjärjestelmän edellyttävän tarkistuksia:

”Tulevaisuuden sodan kuva, teknologioiden kehittyminen ja muutokset yhteiskunnassa edellyttävät kuitenkin puolustusdoktriinin edelleen kehittämistä.”⁴⁵

YETT-sodan diskurssin 1990-luvun lopulla alkanut nopeahko voimistuminen onkin mahdollista tulkita mahdollisuutena ilma- ja merivoimien merkityksen asteittaiselle kasvamiselle osana suomalaista alueellista puolustusjärjestelmää, joka oli kehkeytyvässä maa-alan puolustamisen näkökulmasta yhteiskunnan keskeisten alueiden, kohteiden ja toimintojen puolustamisen suuntaan. Suhteellisesti teknisemmät ja ammattimaisemmat ilmavoimat ja merivoimat eivät YETT-näkökulman suomalaiselle aluepuolustraditiolle aiheuttaman vähitellen kumuloituvan haasteen edessä altistuneet maavoimien tavoin merkittäville sotilaalliseen suorituskykyyn liittyville haasteille.

Vuonna 2001 merivoimien toiminnan osalta konkretisoitui mereltä suuntautuvan hyökkäyksen torjunnan suorituskykyjen merkityksen pieneminen ja yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin yhteydessä olevien valtakunnan meriyhteyksien turvaamisen merkityksen kasvaminen.⁴⁶ 1990-luvulla merivoimissa alkaneen Laivue 2000 suunnittelun osalta tämä YETT-sota diskurssiin liittyvä tehtävien uusi painotus merkitsi prototyyppiasteelle ehtineen ilmatyynyaluksen kehittämisen lopettamista ja ilmatyynyalushankkeen keskeyttämistä. Meritse tapahtuvan hyökkäyksen torjuntaan soveltuvien suorituskykyjen tarpeen vähetessä kysyntä ilmatyyny-

⁴³ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 54.

⁴⁴ Sama, s. 56.

⁴⁵ Sama, s. 54.

⁴⁶ Ks. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s.109.

aluksille osana merivoimien Laivue 2000 -konseptia väheni. Lisäksi Hamina-luokan ohjusveneiden parempi käytettävyys hyökkäyksen torjunnan lisäksi meriyhteyksien turvaamiseen esitettiin perusteluksi ilmatyynyalus-hankinnan keskeyttämiselle. Samalla Hämeenmaa-luokan miinalaivoille kohdennettiin ilmatyynyaluksille hankitut järjestelmät, jonka seurauksena niiden meriliikenteen suojaamiskykyä parannettiin. Puolustusministeri Kääriäinen perusteli noin 16 miljoonaa euroa maksaneen ilmatyynyalus-hankkeen keskeyttämistä eduskunnassa vuonna 2003 mm. merivoimien tehtävien turvallisuusympäristön muutoksesta johtuvien uusien painotusten ja niiden mukaisten suorituskykytarpeiden avulla:

”Syksyllä 2001 käynnistyi puolustusvoimissa uusi kehittämisen suunnittelukierros VNS 2001 -linjausten pohjalta. ... Suunnitteluun liittyen *puolustusvoimien johto tarkensi linjauksiaan merivoimien roolista osana kehittyvää puolustusjärjestelmää joulukuussa 2002. Linjaus edellyttää merivoimilta nykyistä suorituskykyisempää meriliikenteen suojaamiskykyä*. Tämä tehtävä ei ole uusi, mutta sen painotus muuttaa aiempaa kehittämisen painopistettä pintatorjuntakyvystä valvontakyvyn, pitkäaikaisen merelläolokyvyn ja meriliikenteen suojaamiskyvyn kehittämiseen. ... . Tuuli-luokan ilmatyyny-aluksen suorituskyky painottuu lyhyehköihin, enintään vuorokauden syökyihin merelle. ... Meriliikenteen suojaamiskyvyn kehittämisen keskeisenä elementtinä ovat uusimuotoinen Laivue 2000, peruskorjatut Hämeenmaa-luokan miinalaivat sekä tuleva miinantorjuntalaivue. Tämän kehittämispainotuksen rinnalla säilyy merivoimien kyky torjua myös muita maatamme vastaan suunnattuja merellisiä uhkia.”⁴⁷

Ilmatyynyhankkeen keskeyttämisen ohessa YETT-sotadiskurssiin liittyvä meriyhteyksien turvaamistehtävä ilmentyy selkeästi myös merivoimien miinantorjuntakyvyn merkittävästä paranemisesta. Vuonna 2006 tehtiin päätös miinantorjunta-alusten hankinnasta. Kokonaisarvoltaan yli 240 miljoonan euron kaupalla siirretään merivoimien käytössä olevan aluskaluston suorituskykyä hyökkäyksen torjunnasta valtakunnan tärkeiden meriyhteyksien suojaamiseen. Vaikka meriyhteyksien suojaaminen on ollut merivoimien tehtävänä jo kylmän sodan kaudella, voi YETT-sodan diskurssin kehkeytymisen kylmän sodan jälkeisellä ajalla tulkita ilmentyvän varsin mittavasta miinantorjuntaan liittyvästä sotamateriaalihankinnasta. Vuonna 2006 merivoimien miinantorjuntakyvyn kasvattaminen tulkittiin erityisesti meriyhteyksien turvaamisen suorituskykynä. Kylmän sodan jälkeisen ajan

⁴⁷ Kääriäinen (2003); Vrt. myös vielä vuonna 2001 vallinnut näkökulma ilmatyynyalus-ten kehittämiseen osana Laivue 2000:n rakentamista: ”Merivoimien kehittäminen on käynnistetty vuosille 2001-2006 myönnettyllä merivoimien uudistamisen tilausvaltuudella. Sen keskeinen hanke on Laivue 2000. Laivueen pääkalustona ovat T-2000-luokan ilmatyynyalukset. Niille on ominaista suuri nopeus, hyvä liikkuvuus, mahdollisuus ympärivuotiseen toimintaan ja monipuolinen vaihtoasekuorma.” Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), osa III.

trendi meritse tapahtuvan hyökkäyksen todennäköisyyden pienenemisestä sekä YETT-sotadiskurssin kehittymisestä johtuva kokonaisvaltainen yhteiskunnan toimivuuden korostuminen puolustusvoimien tehtäväkentässä onkin luettavissa miinantorjunta-alusten hankinnan perusteista. Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin liittyvien meriyhteyksien turvaamisen lisäksi miinantorjunta-alukset soveltuvat varsin hyvin myös viranomaisyhteistyöhön.

” ... hankitaan kolme miinantorjunta-alusta, ... Hankinnan tavoitteena on tuottaa merivoimille operatiivinen miinantorjuntakyky valtakunnallisesti tärkeiden meriyhteyksien turvaamiseksi miinauhkaa vastaan. Alukset hankitaan ensisijaisesti kotimaan tehtäviä varten. Alusten järjestelmiä voidaan myös hyödyntää siviilitehtävissä ja viranomaisyhteistyössä ... Alukset parantavat Suomen mahdollisuuksia osallistua kansainväliseen kriisinhallinta-tehtäviin EU- ja Nato -yhteensopivana.”⁴⁸

Merivoimien YETT-tehtäväkentän toteuttamisen suorituskykyjä osana muiden viranomaisten tukemistehtäviä on ylläpidetty ja kehitetty aluepuolustusotadiskurssin muutoksen merivoimien tehtäväkentässä aiheuttamien tarkennusten johdosta. Merivoimien YETT-suorituskykyinä on kuvattu ainakin öljyntorjuntakykyä (öljyntorjunta-alukset), meripioneeriyksiköiden suorituskykyä sekä kuljetus- ja taistelualuksien suorituskykyjä. Taistelualuksien suorituskyvyt ovat virka-apua koskevan lain uudistamisen jälkeen tarvittaessa poliisiviranomaisten käytössä terrorismirikosten ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa.⁴⁹

Ilmavoimien toiminnan kehittämiseen YETT-sodan diskurssin on vaikuttanut eniten sotilaallisten uhkamallien välityksellä. Erityisesti strategisen iskun uhkamallin käyttöönotto vuonna 1997 ja sen torjuntaan suunniteltujen joukkojen ja suorituskykyjen painopistemäinen kehittäminen vuodesta 1997 lähtien on merkinnyt ilmavoimien – ja laajemminkin ilmapuolustuksen – merkityksen suhteellista kasvamista osana puolustusvoimien kokonaistoimintaa. Strategisen iskun uhkamalliin on kiinteänä osana liittynyt hyökkäyksellisen ilma-aseen nopea kehittyminen kylmän sodan jälkeen. Kyky ilmahyökkäysten torjuntaan on ehdoton edellytys onnistuneen strategisen iskun ennaltaehkäisylle ja torjunnalle – ainakin, mikäli oppia strategisen iskun toteuttamiselle haetaan Yhdysvaltojen johtaman lännen ilmasodista mm. Persianlahdelta, Bosniasta, Kosovosta, Afganistanista tai Irakista. Onkin huomionarvoista, että ainoana puolustushaarana ilmavoimat on käytännössä säilyttänyt kylmän sodan ajalta periytyneen sodan ajan vahvuutensa – noin 35 000 sotilasta.

⁴⁸ ”Italialainen Intermarine S.p.A. merivoimien miinantorjunta-alusten toimittajaksi” (2006).

⁴⁹ Vrt. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 109.

2000-luvulle tultaessa puolustussuunnittelua on siis korostetusti ohjannut strategisen iskun uhkamalli. Myös puolustusvoimien kehittämisessä – sekä sodan ajan joukkorakenteen, henkilöstön että sotamateriaalin osalta – strategisen iskun ennaltaehkäisy ja torjunta on muodostanut selkeän painopisteen. Lisäksi puolustusvoimien suorituskykyjen kehittämisessä ja käytön suunnittelussa tuki muille viranomaisille on lisännyt merkitystään.⁵⁰

”Sotatoimia edeltävä painostus, toiminta yhteiskunnan ja puolustuksen arimpia kohteita vastaan sekä yllättäen aloitettava strateginen isku edellyttävät maavoimilta nykyistä parempaa valmiutta ja kykyä nopeisiin ennakkoviin toimenpiteisiin.”⁵¹

”2010-luvun alueellisessa puolustuksessa painopiste on aiempaa korostetummin kohteiden ja elintärkeiden toimintojen puolustamisessa. Puolustusvoimien ja muiden viranomaisten välinen yhteistoiminta korostuu kaikissa uhkamalleissa.”⁵²

Maavoimien kehittämisen painopisteeksi vuoden 2004 selonteko linjasi strategisen iskun ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan liittyvien maavoimien valmiusprikaatien varustamisen jälkeen YETT-sodankäyntiin soveltuvien suorituskykyjen – ilmatorjunnan ja alueellisten joukkojen – kehittämisen. Maavoimien ilmatorjunnan osalta erityisesti pääkaupunkiseudun ilmatorjuntaa päätettiin tehostaa. Alueellisten joukkojen osalta sotilaskohteiden nopean suojaamisen suorituskykyä, kykyä virka-avun antamiseen muille viranomaisille sekä kykyä yhteiskunnan elintärkeiden kohteiden suojaamiseen päätettiin kehittää. Kaikki nämä maavoimien vuonna 2009 alkavat kehittämispainotukset ilmentävät YETT-sodan diskurssin Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi aiheuttamia muutoksia.⁵³

On huomionarvoista, ettei strategisen iskun uhkamalli korosta ainoastaan yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittisiä toimintoja ja kohteita, sekä niiden puolustamista, vaan myös puolustusvoimien poikkeusolojen aikana harjoittaman viranomaisyhteistyön merkitystä. Vuonna 2004 annettu hallituksen esitys (187/2004), joka koski seuraavana vuonna voimaan tullutta lakia puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain muuttamiseksi, todentaa puolustusvoimien ja muiden viranomaisten välisen ’puolustusyhteistyön’ merkityksen kasvamista osana muuttuvaa turvallisuusympäristöä. Sama hallituksen esitys osoitti myös ilmavoimien potentiaalisen roolin terrorismin torjunnassa sotilaallisia voimakeinoja käyttäen:

⁵⁰ Vrt. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), osa II;

⁵¹ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 56.

⁵² Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004 (2004), s. 98.

⁵³ Sama, s. 108.

”Sotilaallisia voimakeinoja saatettaisiin tarvita esimerkiksi tilanteessa, jossa terroristien haltuun ottama ilma-alus olisi tulossa Suomen ilmatilaan taikka se olisi Suomen ilmatilassa poistunut lentoreitiltään suunnaten lentonsa kohti yhteiskunnan kannalta erittäin merkittävää ja tuhoutuessaan laajalle alueelle tuhoa tai vakavaa vaaraa aiheuttavaa kohdetta, esimerkiksi ydinvoimalaa. Tällainen ilma-alus saattaisi suunnata lentonsa myös kohden huomattavaa taajamaa taikka paikkaa, jossa on koolla valtion ylintä johtoa.”⁵⁴

Vastaavalla tavalla puolustusvoimien suojelupuolustuksen kehittäminen on liitetty YETT-tehtävien hoitamiseen ja kansainväliseen kriisinhallintayhteistyöhön. Suojelupuolustuksen kehittämisen peruslogiikka onkin kylmän sodan jälkeisellä ajalla siirtynyt aimo harppauksen puolustusvoimien sodan ajan joukkojen suojaamisesta yhteiskunnan kriisinsietokyvyn parantamiseen sotaa alempiasteisissa kriiseissä ja häiriötilanteissa sekä kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden suuntaan. Vastaavalla tavalla vuonna 2005 todettiin maavoimien suojelupuolustuskyvyn kehittämisen yhteydessä:

”Vaikka *suojelupuolustuksen* ensisijainen tavoite on omien kohteiden ja joukkojen toiminnan turvaaminen, alalla on myös *keskeinen rooli viranomaisten välisessä yhteistoiminnassa ja lain velvoittamassa osallistumisessa pelastustoimintaan ja virka-aputehtäviin yhteiskunnan toimintojen ja kansalaisten turvaamiseksi*. Myös kansainväliset kriisinhallintatehtävät edellyttävät, että järjestelyt ovat sopusoinnussa muiden operaatioon osallistuvien maiden kanssa. ...⁵⁵

Vuoden 2004 Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonte-ko asetti myös puolustusvoimien suojelujoukot ja välineet poliisin käyttöön virka-apumenettelyllä, mikäli vuoden 2001 jälkeen nousussa ollut terrorismin muodostama uhka realisoituisi Suomessa. Myös muu puolustusvoimien sotilaallisten suorituskykyjen kehittäminen muotoiltiin selonteossa laajentuvassa virka-avun viitekehyksessä rikollisuuden torjunnan tukena.

”Poliisin toimintaa voidaan tukea lisäksi suojelujoukoin ja -välinein, mikäli terroristien epäillään käyttävän radioaktiivisia, biologisia tai kemiallisia aseita tai välineitä. Puolustusvoimien sotilaalliseen maanpuolustukseen liittyvien suorituskykyjen kehittäminen luo samalla kykyä nykyistä tehokkaampaan virka-avun antamiseen erityisesti terrorismin ja vakavan rikollisuuden torjumisessa.”⁵⁶

⁵⁴ Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 4 §:n muuttamisesta. HE187/2004 (2004).

⁵⁵ Maavoimien suojelupuolustuskykyä kehitetään (2005) (kursivointi JR).

⁵⁶ Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonte-ko VNS 6/2004 (2004), s. 124. Ks. myös s. 107.

Yhtenä viimeisimmistä esimerkeistä puolustusvoimien YETT-tehtäväkentän laajentamisesta osana turvallisuusviranomaisverkostoa voidaan pitää keväällä 2006 lintuinfluenssan aiheuttaman mahdollisen uhkan torjuntaan valmistautumista. Kuten maaliskuussa 2006 tiedotettiin, ”Puolustusvoimat [on] valmiina auttamaan lintuinfluenssan torjunnassa”:

”Lintuinfluenssan vaaraa ei pidä liioitella, mutta mikäli muut viranomaiset tarvitsevat apua lintutaudin torjuntaan, puolustusvoimat on valmis tarjoamaan virka-apua, kertoo puolustusvoimien valmiuspäällikkö prikaatikenraali Jarmo Lindberg.”⁵⁷

YETT-sodan diskurssilla on puolustusvoimien kehittämisen osalta kylmän sodan jälkeisellä ajalla ollut ainakin kaksi merkittävää vaikutusta. Toinen näistä liittyy kansainväliseen sodan kuvan muutokseen ja yhteiskunnan toimivuuden takaamisen tärkeyden lisääntymiseen kriisiajan ja sodan ajan olosuhteissa. Uudet sotilaalliset uhkat kohdistuvat ennen kaikkea yhteiskunnan tärkeisiin toimintoihin ja kohteisiin – kaukaa laukaistavat täsmäaseet, erikoisjoukot, ilma-ase ja verkottuneet tiedustelu, valvonta- ja johtamisjärjestelmät muodostavat uuden sotilaallisen uhkan ytimen. Näiden uusien – tosin varsin epätodennäköisesti Suomea vastaan kohdistuvien – sotilaallisten uhkien torjunta on edellyttänyt kylmän sodan ajan aluepuolustusjärjestelmän muuttamista. Ilmapuolustuksen suorituskykyjen merkitys on kylmän sodan jälkeen YETT-sotadiskurssin vaikutuksesta noussut strategisen iskun torjunnan välttämättömänä edellytyksenä. Tämä ilmapuolustuksen suorituskykyjen merkityksen asteittainen kasvaminen on korostanut erityisesti ilmavoimien asemaa osana Suomen puolustusjärjestelmää, mutta on havaittavissa kaikkien puolustushaarojen kehittämisessä erityisesti 2000-luvulla:

”Pääkaupunkiseudun ilmatorjuntaa tehostetaan. ...

Valmiusprikaatien ... Suojaa kehitetään täydentämällä ilmatorjuntajärjestelmää...

Laivue 2000 saatetaan operatiiviseen valmiuteen vuoteen 2009 mennessä. Laivue soveltuu tehokkaan ilmavalvonta- ja ilmatorjuntaohjusjärjestelmänsä ansiosta meriyhteyksien suojaamiseen myös ilmauhkaa vastaan. ... Merivoimien tukikohtien ja rannikkojoukkojen ilmatorjuntaa kehitetään osana valtakunnallista ilmatorjunnan kehittämistä. ...

Ilmavoimien ilmatorjuntakykyä parannetaan osana valtakunnallista ilmatorjuntaa painopisteenä tärkeimpien tukikohtien suojaamiskyky. ...

---

⁵⁷ ”Puolustusvoimat valmiina auttamaan lintuinfluenssan torjunnassa” (2006).

Poliisin käyttöön voidaan antaa myös ilma- ja merivoimien yksiköitä sekä ilmatorjuntayksiköitä, mikäli uhkaan liittyy ilma-alusten tai vesikulkuneuvojen mahdollinen käyttö terrorismityyppisen rikoksen tekemiseen.”⁵⁸

Merivoimien osalta YETT-sodan diskurssin vaikutuksia ilmenee 2000-luvun kehittämis- ja hankintapäätöksissä. Merivoimien merkitys ei kuitenkaan puolustusvoimien sodan ajan toiminnassa ole kylmän sodan jälkeisellä ajalla noussut. Konkreettisesti ja selkeästi huomioitavana merivoimiin liittyvänä tekijänä sodan ajan puolustusvoimia kylmän sodan jälkeisellä kaudella kehitettäessä on ollut sen sodan ajan vahvuuden puolittuminen. Poliisille sotilaallisten voimakeinojen käyttöä edellyttävän virka-avun mahdollisuuden ja sen antamisvalmiuden kohottaminen sekä merivoimien tehtäväkentässä tapahtunut painotuksen muutos hyökkäyksen torjunnasta meriliikenteen suojaamisen suuntaan ilmentävät YETT-sodan diskurssin voimistuvaa asemaa merivoimien kehittämisessä kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Merivoimien ongelmaksi meriliikenteen suojaamisen painotus saattaa muodostua pidemmällä aikavälillä, mikäli merivoimien suorituskykyvalikoimassa painottuu jatkossakin oman rannikon läheisyydessä käytettävien varsin pienten alusten näkökulma. Suomen ulkomaanyhteydet turvaava uskottava meriliikenteen suojaamiskyky edellyttää luonnollisesti myös oman saariston ulkopuolella tapahtuvaa merellistä toimintaa – vähintäänkin koko Itämeren alueella. Onhan Suomeen suuntautuvaan meriliikenteeseen mahdollista vaikuttaa jo esimerkiksi Itämeren eteläosissa. On kuitenkin huomionarvoista, ettei meriliikenteen turvaamisen painottuminen merivoimien tehtäväkentässä välttämättä edellytä aluskaluston merkittävää laajentamista – onhan meriliikenteen suojaamisen suorituskykyjen parantaminen mahdollista toteuttaa myös mm. turvallisuus- ja puolustuspoliittisin toimin esimerkiksi sotilaalliseen liittoutumiseen liittyvän ratkaisun avulla.

Teknosota – puolustusvoimien kehittämisen uusi imperatiivi?

Teknosodan diskurssi on vaikuttanut puolustusvoimien kehittämiseen 1990-luvun loppupuolelta alkaen kahdella tavalla. Ensinnäkin, sotilaallisten uhkakuvien muutos on perustunut merkittäväällä tavalla mahdollisen sotilaallisen hyökkääjän informaatioajan asevoimien käyttöperiaatteisiin. Täsmäiskut, kaukovaikuttaminen, informaatiotosodankäynti, erikoisjoukkojen käyttö sekä reaaliaikainen johtaminen suomalaisen yhteiskunnan haavoittuvia kohteita ja toimintoja vastaan suunnatussa operaatiossa on siirtynyt strategisen iskun uhkamallin ytimeen. Suomalainen teknosodan diskurssi onkin ollut erityisesti sotilaallisen uhkamalliston kehittymisen osalta vah-

---

⁵⁸ Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 107-111, 124.

vasti yhteydessä aluepuolustusotadiskurssin lisäksi YETT-sodan diskurssiin.

”*Huipputeknologian soveltaminen sotilaskäyttöön muokkaa voimakkaasti asevoimien ja sodankäynnin kehitystä. Erityisinä kehittämiskohteina ovat vastustajan tietojärjestelmien lamauttamiseen tähtäävä informaatio- ja johtamissodankäynti, joukkojen strateginen ja operatiivinen liikkuvuus, tuli-voima sekä kyky laajan taistelun alueen kokonaisvaltaiseen hallintaan.*”⁵⁹

”Puolustuksen kehittämisen voimavaroja suunnataan ensisijaisesti strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyn saavuttamiseksi. ... Turvallisuusympäristömme asevoimien kehitys *edellyttää myös Suomen puolustukselta uusiin teknologioihin panostamista.*”⁶⁰

”...keskeisten maiden *puolustusjärjestelmät ovat nopeasti muuttumassa, mitä kiihdyttää ja tukee aseteknologian voimakas muutos etenkin informaatioteknologian hyväksikäytön osalta. Kehitys on selkeimmin havaittavissa länsimaissa, mutta samoja piirteitä on nähtävissä myös Venäjän asevoimissa.*”⁶¹

”Venäjän asevoimia on pyrkimys uudistaa radikaalisti läntisten mallien mukaan.”⁶²

”Strateginen isku soveltuu erityisesti pitkälle kehittyneen tietoyhteiskunnan lamauttamiseen.”⁶³

Tarkasteltaessa suomalaisen sotilaallisen uhkamalliston kehittymistä kylmän sodan jälkeisellä ajalla teknosodan diskurssin näkökulmasta, on havaittavissa kehittyneiden länsimaisten yhteiskuntien informaatioajan uusien haavoittuvuuksien ja länsimaisesta sodan kuvasta kumpuavan korkeaan teknologiaan panostavan sotilaallisen hyökkääjän toimintamallin korostaminen. Lisäksi Venäjän asevoimien kehittäminen ja ylläpito nähdään toteutettavan varsin yhdenmukaisesti länsimaisen teknotrendin kanssa. *Teknosodan diskurssi yhdistää sotilaallisen uhkamallin kehittymisen osalta länsimaisen korkean teknologian sotilaallisten järjestelmien kehittämisen ja perinteisen Venäjän laajaan sotilaalliseen suorituskykyyn liittyvän potentiaalisen uhkan.* Tässä mielessä teknosodan diskurssi on kriisinhallintasodan ja YETT-sodan diskurssien tavoin vahvasti liittynyt suomalaiseen aluepuolustusotadiskurssiin myös puolustusvoimien kehittämisen osalta.

⁵⁹ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 51 (kursivointi: JR).

⁶⁰ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), tiivistelmä (kursivointi: JR).

⁶¹ Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 38 (kursivointi: JR).

⁶² Kaskeala (2002b).

⁶³ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 83.

Toiseksi, suomalainen teknosodan diskurssi on kehkeytynyt länsimaisen – yhdysvaltalaisjohtoisen – sodankäynnin vallankumoukseen, asevoimien transformatioon ja verkostokeskeiseen sodankäyntiin liittyvän diskurssin vaikutuspiirissä. Voidaan jopa sanoa suomalaisen teknosodan diskurssin olevan osa länsimaista sodankäynnin vallankumouksen diskurssia (vrt. tämän tutkimuksen luku 3). Suomen puolustusjärjestelmän kehittäminen teknosodan diskurssin vaatimusten mukaisesti onkin osaltaan läntisen sodankäynnin vallankumoukseen liittyvän diskurssin kasvavaan normipaineeseen myöntymistä. Sotilaallisesta näkökulmasta tarkasteltuna, läntiseen viiteryhmään kuulumisen edellyttää 2000-luvun maailmassa teknosodankäyntikyvyn kehittämistä. Tämä siitäkin huolimatta, että Suomessa teknosodan käsite sisältää myös negatiivisia merkityksiä – liittyhän Yhdysvaltojen dominoiman kylmän sodan jälkeisen ajan teknosodan luonteeseen offensivisuus, toiminta oman alueen ulkopuolella ja poliittisten päämäärien ajaminen asevoiman käytön avulla. Nämä kaikki tekijät ovat suomalaiskansalliselle asevoiman käyttöön suhtautumiselle – suomalaiselle strategiselle kulttuurille – varsin vieraita elementtejä. Suomessa onkin pyritty hillitsemään puolustusvoimien teknistymiseen ja verkostokeskeisen sodankäynnin 'sisäänajoon' liittyviä negatiivisia näkökulmia.

”Puolustusvoimien kehittämisen painopiste on nyt valmiusyhtymäkonseptin toimeenpanossa. Emme ole kuitenkaan luomassa mitään 'teknoarmeijaa', sillä seuraavaksi keskitymme alueellisten ja paikallisjoukkojen suorituskyvyn parantamiseen. Ne ovat välttämätön ja tärkeä osa alueellista puolustusjärjestelmäämme.”⁶⁴

Muuttuva sodan kuva, siitä johdetut kriisi- ja uhkamallit sekä kustannustehokkuus olivat perusteluina puolustusvoimien rakennemuutokselle, jota vuoden 1997 selonteko käsittelee monin osin. Puolustusvoimien johtamis- ja hallintojärjestelmä päätettiin tarkistaa, sodan ajan joukkojen määrää päätettiin leikata yli sadalla tuhannella siten, että puolustusvoimien sodan ajan vahvuudeksi jäi 430 000 sotilasta. Merivoimat ja rannikkotykistö liitettiin yhteen ja meripuolustus organisoitiin uudelleen kahdeksi meripuolustusalueeksi. Rauhan ajan joukko-osastoja päätettiin lakkauttaa ja varusmiesten koulutusjärjestelmä uudistettiin. Samalla muuttuivat myös varusmiesten palvelusajat – lyhintä palvelusaikaa lyhennettiin kahdella kuukaudella puoleen vuoteen. Myös palkatun henkilöstön koulutusjärjestelmä uudistettiin – mm. ottamalla käyttöön sotilaiden määräaikainen palvelussuhde. Myöhemmin rakennemuutoksella on vaikutettu mm. puolustusvoimien johtamisjärjestelmään ja henkilöstöjärjestelmään. Lisäksi puolustusvoimien toimintoja on ulkoistettu. Suomessa puolustusvoimien rakennemuutoksen on

---

⁶⁴ Kaskeala (2001).

arvioitu vapauttavan noin 50 miljoonaa euroa vuodessa puolustusvoimien kehittämiseen vuosina 2008–2012.⁶⁵

Puolustusvoimien *rakennemuutos* on selkeästi yhteydessä laajempaan läntisiä yhteiskuntia koskevaan asevoimien *transformaatio*-prosessiin. Yhteisenä piirteenä transformaatioissa on joukkojen määrän pienentäminen vastamaan paremmin kylmän sodan jälkeistä sotilaallista uhkatilannetta. Erityisesti Yhdysvalloissa transformaatio on yhdistetty vahvuuksien pienentämisen lisäksi visiomaiseen muotoiluun sodankäynnin vallankumouksen toteuttamisesta panostamalla korkean teknologian hyökkäyksellisiin ase- ja johtamisjärjestelmiin. Sotilaallista suorituskykyä on pyritty lisäämään joukkojen määrän pienenemisestä huolimatta. Tämä pyrkimys on levinnyt myös muualla lännessä. Tähän joukkojen vähenemiseen ja teknistymiseen liittyy myös siirtymä kohti ammattimaisempia asevoimia. Suomessa rakennemuutoksen perustelut juontavatkin juurensa osittain joukkojen määrän vähentämisestä ja laadun kasvattamisesta johtuvista tekijöistä:

”Erityisesti sotavarustuksen teknistyminen edellyttää käyttäjiltä harjaantumista, jota ei ole mahdollista saavuttaa varusmiespalveluksessa ja sitä seuraavissa kertausharjoituksissa.”⁶⁶

Rakennemuutoksen perustelujen kehittyminen vuoden 1997 selonteosta vuoteen 2004 on noudattanut sotilaalliseen kriisinhallintatoimintaan osallistumisen perustelujen kehitystä. Peruste rakennemuutokselle on siirtynyt kansallisen puolustuksen välineellisistä hyödyistä *kohti uusiutuvan puolustusjärjestelmän uskottavuutta*.⁶⁷ Tämä uskottavuusperustelu kuvastaa osuvasti kansainvälistä, ja erityisesti läntisen viiteryhmän asevoimien muutoksista kumpuavaa, normipainetta uudistaa puolustusvoimia.

”Ulkoista uskottavuuttamme tuleekin vahvistaa panostamalla entistä enemmän laatuun määrän sijasta. Tarvitaan panostuksia uuteen teknologiaan ja sotavarustuksemme jatkuvaan uusimiseen.”⁶⁸

Taloudellisten ja toiminnallisten hyötyjen lisäksi Suomen on käytännössä ollut pakko toimeenpanna puolustusvoimien rakennemuutos seuratakseen länsimaista asevoimien kehittämisen trendiä. Suomalaisen kylmän sodan kaudelta periytyneen alueellisen puolustusjärjestelmän säilyttäminen varsin

⁶⁵ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s.79-88; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), osa II.

⁶⁶ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 (2001), osa II.

⁶⁷ Ks. Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 86.

⁶⁸ Kaskeala (2007).

muuttumattomassa muodossa suhteessa muihin länsimaihin on osaltaan lisännyt rakennemuutoksen toteuttamiseen liittyvää pakkoa. Tällä länsimaiseen transformaatioprosessiin osallistumisella on kyetty vähentämään suomalaisen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien sodan ajalle varautumisen varsin ”omintakeista”⁶⁹ toteuttamista kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Tätä omintakeista suomalaista puolustusratkaisua on muotoiltu pääasiassa aluepuolustussotadiskurssin määrittämässä tilassa.

Käytännön tasolla teknosodan esiinnoisuus ja sen korostuva asema suomalaisessa sodan kuvassa on näyttäytynyt erityisesti edellä mainitun puolustusvoimien rakennemuutoksen toimeenpanona, verkostokeskeisen sodankäynnin kykyjen tarpeellisuuden korostamisena sekä informaationsodankäyntikyvyn kehittämisenä. Onhan verkostokeskeisen sodankäynnin – tai verkostopuolustuksen – taustalla ajatus verkottuneiden sensorien sekä viesti- ja asejärjestelmien muodostaman kokonaisuuden tehosta taistelukentällä. Tiedolla on tässä kokonaisuudessa olennainen merkitys, koska tieto on nämä eri elementit toisiinsa kytkevä tekijä.⁷⁰ Lisäksi parantunut kyky vihollisen havaitsemiseen perustuu aikaisempaa parempaan tilannetietoisuuteen ja sen optimaaliseen hyödyntämiseen vaikutuksen aikaansaamiseksi (esim. psykologisen operaation toimeenpanemiseksi tai asevaikutuksen suuntaamiseksi). Kuten Puolustusvoimain komentaja vuonna 2005 totesi:

”Ammattiarmeijoiden rekrytoinnissa on vaikea saavuttaa vastaavaa osaamisen tasoa ja laajuutta. Monelle voi tulla yllätyksenä, että käytännön tasolla *Suomi kuuluu maailman eturivin maihin verkostopuolustuksen teknologioiden soveltamisessa. Rakennamme omaa verkostopuolustustamme jo toimivien huippunykyaikaisin teknologisin ratkaisuin monen muun maan asevoimien vielä hioessa visioitaan*”.⁷¹

Suomalaisen verkostopuolustuksen ytimen muodostaa integroitu tiedustelun, valvonnan ja johtamisen järjestelmä (iTVJ), joka on tarkoitus mahdollistaa vähäisempien ja suorituskykyisempien puolustusvoimien yksiköiden käyttö lähes reaaliaikaisesti. Sodan ajan joukkojen määrän merkittävä vähentäminen edellyttääkin tehokasta tiedustelukykyä, kykyä valvoa koko valtakunnan aluetta ja kykyä nopealla tempolla johtaa joukkoja aikaisempaa tarkemman vaikutuksen kohdistamiseksi sotilaallista hyökkääjää vastaan. Ilman iTVJ-järjestelmänä rakennettavaa teknosodankäyntikyvyn her-

⁶⁹ Ks. Kaskeala (2004).

⁷⁰ Ks. esim. Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 51 ”Taistelukentällä aseiden käyttö niveltyy entistä saumattomammin tietoon ja sen hallintaan.”

⁷¹ ”Suomi on eturivin maa verkostopuolustuksen kehittämisessä” (2006) (kursivointi JR); Ks. myös Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004), s. 97, 101.

mokeskusta uudistuva alueellinen puolustusjärjestelmä vähenevine joukkoineen muodostuisi alenevan uskottavuuden suorituskyvyksi.⁷²

Verkostopuolustuksen rakentamiseen liittyy myös puolustushaarojen välisten raja-aitojen madaltaminen länsimaisen *joint*-ajattelun mukaisesti. Puolustushaarojen yhteistoiminta – ja sodan ajan yhteisoperaatiot – ovatkin osa teknosodankäyntiin liittyvän verkostopuolustuksen sisältöä. Mahdollisuus puolustushaarojen yhteisoperaatioihin luodaan iTVJ-verkolla. Tarve yhteisoperaatioihin on ilmaantunut toisaalta puolustusvoimien vähenevien järjestelmien suuremmasta hyödyntämisen tarpeesta ja toisaalta pyrkimyksestä kehittää puolustusvoimia länsimaisen sodan kuvan mukaisesti *joint*-asevoimiksi. ITVJ-verkko suomalaisen verkostopuolustuksen sydämenä onkin väline toisaalta uudistaa muuttuvassa turvallisuusympäristössä kyseenalaistuvaa perinteistä aluepuolustuksen mallia ja toisaalta parantaa puolustusvoimien suorituskykyä tilanteessa, jossa budjettivaroin hankittavien entistä tehokkaampien sotilaallisten järjestelmien lukumäärä tulee jatkossakin vähenemään. Puolustusvoimien iTVJ-verkko ja verkostopuolustus laajemminkin on esitetty myös osana laajenevan viranomaisyhteistyön toimintamuotoa: lähes reaaliaikaista tietoa on mahdollista siirtää muille viranomaisille, koskien mm. ennakkovaroitusta ja tilannekuvaa.

Puolustusvoimien kokonaisvaltainen kehittämisen siirtymä puolustushaaravetoisesta sirpaleisesta kehittämisestä kohti Pääesikunnan johtamaa yhteisten (*joint*) suorituskykyjen kehittämistä on ilmentymä teknosodan diskurssin mukaisesta länsimaisten asevoimien kehittämisen trendistä. Yhteisiksi suorituskyvyiksi on vuoden 2007 Kenttäohjesäännön yleisessä osassa mainittu johtaminen, tiedustelu, informaationsodankäynti, logistiikka, yhteinen tulenkäyttö ja erikoisjoukot.⁷³ Yhteisten suorituskykyjen painottaminen sekä puolustushaarojen tiiviimpi yhteistoiminta operaatioiden suunnittelussa ja toteuttamisessa onkin länsimaissa lisääntynyt sodankäynnin vallankumouksen diskurssin levitessä Atlantin molemmilla puolilla. Korkean teknologian sotilassovellutukset mahdollistavat puolustushaarojen välisen koordinaation ja toiminnan ennennäkemättömällä tavalla. Vastaavasti kokonaissuorituskyvyn muodostamisen kannalta erillisiä (puolustushaarojen 'omia') järjestelmiä tarvitaan aikaisempaa vähemmän. Kun tämän lisäksi vielä huomioidaan tällä hetkellä nopeasti etenevän teknologian kehittymisestä aiheutuva suorituskykyliisa (teho suhteessa järjestelmien lukumäärään), voi teknologian kehittymisestä ja yhteisiä suorituskykyjä painottavan (*joint*)doktriinin käyttöönotosta arvioida seuraavan pienemmät ja tehok-

⁷² Ks. Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 28-47; vrt. myös Kaskeala (2002b). ”Joukkojen määrän vähenemistä kompensoidaan nykyaikaisin tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmin. Niiden on toimittava tehokkaasti koko maan alueella.”

⁷³ Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007), s. 29-30.

kaammat sodan ajan puolustusvoimat. Osaa näistä uusista suorituskyvyistä tultaneen tarjoamaan kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin.

Maavoimat on kylmän sodan aluepuolustusjärjestelmän perintönä ollut ratkaisevassa tai keskeisessä asemassa myös kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Teknosodan diskurssin vahvistuminen on maavoimien osalta kuitenkin merkinnyt suurinta muutosta puolustushaarojen kehittämiseksi kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Tämä muutos on ollut samansuuntainen YETT-sodan diskurssin vaikutusten kanssa: maavoimien sodan ajan joukkojen määrä on ollut tarve merkittävästi vähentää samalla kun tärkeimmät joukot on tarve varustaa kylmän sodan ajan prikaateja selvästi paremmin.⁷⁴ Kolme valmiusprikaatia ovat olleet myös teknosodan diskurssin vaikutuksesta korostuneessa asemassa maavoimien kehittämisessä 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Mm. maavoimien helikopterihankinta (NH 90)⁷⁵, taistelujoneuvohankinta (CV 9030), kranaatinheitinpanssariajoneuvohankinta (AMOS), Ilmatorjuntaohjushankinnat (Ilmatorjuntaohjus 05 ja 05M) sekä EuroSpike-panssarintorjuntaohjushankinta voidaan nähdä valmiusprikaatien aluepuolustustehtävän ja teknosodan diskurssin mukaisten suorituskykyjen rakentamisen osatekijöinä.

Maavoimien kehittämisen osalta teknosodan diskurssin voi arvioida korkeaa teknologiaa hyödyntävien järjestelmien hankinnan lisäksi painottavan teollisuusyhteiskunnan sodankäyntimallin mukaisista massajärjestelmistä ja -joukoista luopumista. Tämä on osaltaan vaikuttanut maavoimien merkittäviin sodan ajan vahvuuksien supistuksiin 1990-luvun toiselta puoliskolta alkaen. Verkostopuolustuksen rakentamisen päästessä kunnolla käyntiin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun mennessä voi tämän sodan ajan joukkojen supistamistrendin arvioida jatkuvan. Teknosodan diskurssin mukaisesti uskottava puolustusjärjestelmä – alueellinen tai muuhun logiikkaan perustuva puolustusjärjestelmä – rakentuu korkealla teknologialla varustettujen hyvin koulutettujen yksiköiden varaan. *Suurella määrällä ei teknosodan logiikan mukaisesti voi korvata teknistä suorituskykyä. Juuri tästä syystä teknosodan diskurssin voimistuminen koettelee merkittävimmin maavoimia.*

⁷⁴ On huomionarvoista, että tarve maavoimien varustamiseksi 'tekno-sodankäyntiin' kykeneväksi todettiin jo vuoden 1981 kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean mietinnössä: "Sotatekniikan kehitys on ollut erittäin nopeata ja on arvioitavissa, että kehitys edelleen 1980- ja 1990-luvuilla jatkuu voimakkaana. ... Pitkälle kehittynyttä teknologiaa kuitenkin tarvitaan erityisesti meri- ja ilmavoimien suorituskyvyn ylläpitämiseksi, mutta myös maavoimien tärkeimpien joukkojen operaatiokyvyn parantamiseksi." Kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – komiteamietintö 1981:1 (1981), s. 31-33.

⁷⁵ Vrt. Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 56 "...helikoptereiden monipuolinen käyttö kuuluvat nykyaikaisten asevoimien toimintaan."

”Maavoimien ... [s]uurimmaksi ongelmaksi muodostuu jo lähivuosina puolustusmateriaalin teknisen tason jälkeenjääneisyys. ... Uusien modernien prikaatien muodostaminen edellyttää maavoimien koulutusjärjestelmän tarkistamista sekä *voimavarojen suuntaamista uuteen teknologiaan perustuvan puolustusmateriaalin hankintaan*. Pienten, mutta tulivoimaisten, tarvittaessa helikoptereilla liikkuvien, hyvin johdettujen ja koulutettujen yksiköiden merkitys korostuu. ... Puolustuksen ennaltaehkäisevää kykyä ja reagointivalmiutta parannetaan muodostamalla maanpuolustusalueille nopeasti toimeenpantavat valmiusyhtymät sekä *nostamalla materiaalin ja koulutuksen laatua. Samalla mahdollistetaan maavoimien kokonaisvahvuuden pienentäminen*.⁷⁶

Päätös jalkaväkimiinoista luopumisesta on suomalaisessa puolustuspoliittisessa keskustelussa usein muotoiltu nimenomaisesti maavoimien toimivasta suorituskyvystä luopumisen näkökulmasta. Teknosodan diskurssin kehittymisen kannalta tarkasteltuna varsin vanhanaikaisista miinoista luopuminen muodostaa maavoimille *mahdollisuuden* rakentaa tämän päivän kansainvälisessä turvallisuustilanteessa uskottavaa sotilaallista suorituskkyä. Onhan puolustusvoimille osoitettu lisärahoitusta jalkaväkimiinoista luopumisesta aiheutuvan suorituskkyvajeen korvaamiseksi. Jalkaväkimiinat eivät edusta teknosodan diskurssin mukaisia suorituskkyjä 2000-luvun kansainvälisissä arvioissa. Sen sijaan puolustusministeriön jalkaväkiselvitystyöryhmän väliraportin (2003) mukaisesti jalkaväkimiinoista luopumisen aiheuttaman suorituskkyvajeen korvaamiseen sopisivat esimerkiksi lähihitorjunta-aseet, itsenäisen sensorijärjestelmät, modernit panssariamiinajärjestelmät, älypanokset sekä älyammukset.⁷⁷ Lähestulkoon kaikki jalkaväkimiinojen suorituskkyvyn korvaajiksi esitellyt järjestelmät generoisivat sotilaallista voimaa ja uskottavuutta jalkaväkimiinoja enemmän teknosodan diskurssin näkökulmasta.

Merivoimien osalta – ja erityisesti sen alusyksiköissä – sodan ajan joukkojen suhteellisen korkea ammattimaisuuden aste ja sen järjestelmien korkeahko teknologinen taso ei kylmän sodan jälkeisellä ajalla ole merkinnyt teknosodan diskurssin vahvistuessa suuria periaatteellisia muutoksia. Teknosodankäytikyvyn kasvattaminen merkitsee jatkossa pienempää määrää suorituskkyisempiä alusyksiköitä – suhteutettuna kylmän sodan ajan alusten määrään. Merkittävimmät merivoimien toiminnan kehittämisessä ilmenneet muutokset liittyvät sen rannikolla sijaitsevien vähemmän teknisten ja modernien joukkojen vähenemisenä. Erityisesti rannikkotyökistön merivoimiin liittämisen jälkeen kiinteät rannikkotyökistolinnakkeet ja -joukot ovat olleet leikkauksien kohteena (mm. Vaasan, Hangon ja Turun rannikkopatteristojen lakkautukset; Utön, Örön, Russarön ja Mäkiluodon linnakkeiden muuttaminen vartiolinnakkeiksi). Vaikka merivoimien sodan ajan

⁷⁶ Sama, s. 56, 78 (kursivointi: JR).

⁷⁷ Puolustusministeriön jalkaväkiselvitystyöryhmän väliraportti (2003), s. 25.

vahvuus on puolittunut vuosikymmenen kuluessa, ei teknosodan diskurssi ole välittömästi vaikuttanut näihin joukkojen supistuksiin. Teknosodan näkökulmalla on kuitenkin ollut sodan ajan vahvuuden puolittumiseen välillinen vaikutus. Suorituskykyisemmät liikkuvat rannikkojoukot korvaavat osittain kylmän sodan ajan kiinteitä joukkoja. Tällöin paikkasidonnaisuuden vaatimus vähenee ja joukkoja voidaan sodan ajan olosuhteisiin varata entistä vähemmän. Toisaalta myös merivoimien suorituskyvyn teknistymisen aiheuttamat kasvavat kustannukset ovat johtaneet yleismaailmalliseen laatuun panostamiseen määrän sijaan.⁷⁸

”Puolustusvoimien sodan ajan vahvuus supistuu lähivuosina noin kolmanneksella. Myös merivoimat osallistuu näihin talkoisiin. Määrän vähenemistä korvataan laatuun panostamalla. Se merkitsee entistä nykyaikaisempien, mutta myös teknisesti vaativampien ase- ja johtamisjärjestelmien hankintoja.”⁷⁹

Ilmavoimien osalta teknosodan diskurssin vahvistuminen tukee puolustushaaran kehittämisen lähtökohtia pääasiassa samalla tavalla kuin merivoimien osalta. Ilmavoimien kehittämisen osalta lisäksi kansainvälinen sodan kuvan muutos ilmahyökkäysten merkityksen kasvaessa on omiaan tukemaan ilmavoimien kehittämistä 2010-luvun puolustusjärjestelmän osana. Luonnollisesti mahdollinen sotilasliiton jäsenyys voi merkittävälläkin tavalla vaikuttaa sekä ilmavoimien että merivoimien kehittämisen perusteisiin.

Hornet-torjuntahävittäjäkaluston käyttöönotto 1990-luvulla oli ensimmäinen kylmän sodan jälkeisen ajan suuri kansainvälisen teknosodan trendin mukainen sotamateriaalihankinta Suomessa. Kun Hornet-hankinnasta Suomessa vuonna 1992 päätettiin, ei sodankäynnin vallankumoukseen liittyvä keskustelu ollut Yhdysvalloissa tai länsimaissa vielä kunnolla käynnissä. Hornet-hävittäjien puolustusvoimien toiminnan uskottavuutta merkittävästi lisäävä tekijä onkin yhteydessä yleismaailmalliseen modernien ilmavoimien toiminnan uskottavuuden arviointiin sekä viimeaikaiseen teknosodankäyntikykyä erityisesti korostavaan sotilaallisen uskottavuuden uudelleenrakentumiseen. 1990-luvun kuluessa ilmavoimien kehittämisen painopiste olikin pääasiassa hankittujen Hornet-hävittäjien operatiiviseen käyttöön saamisessa. 2000-luvulla painopiste on siirtynyt hävittäjäkaluston suorituskykyjen ylläpitämiseen ja päivittämiseen suorittamalla kaluston ylläpitöpäivitykset. Lisäksi ilmasta maahan -suorituskyvyn hankkiminen Hornet-kalustolle liittyy teknosodan diskurssiin viimeaikaisten kansainvälisten sotakokemusten ja asevoimien kehittämisen trendinä.

⁷⁸ Rannikkojoukkojen kehittymisestä, ks. esim. Aapro (2000).

⁷⁹ Holmström (2003).

”Ilmavoimien kyky tukea maavoimien taistelua sekä helikoptereiden monipuolinen käyttö kuuluvat nykyaikaisten asevoimien toimintaan.”⁸⁰

Puolustusvoimien rakennemuutos ja verkostokeskeisen sodankäynnin suorituskykyjen rakentaminen ovat 2000-luvulla muodostuneet välineiksi Suomen puolustusjärjestelmän kylmän sodan jälkeisen ajan uudistamiselle. Suomalaisen teknosodan diskurssin vahvistuminen 1990-luvun loppupuolelta alkaen ja sen kasvava merkitys puolustusvoimien kehittämislle ilmentävätkin toisaalta aluepuolustusfokuksen vähenevää ulkoista uskottavuutta ja toisaalta yleismaailmallisen asevoimien kehitystrendin hyväksymistä lähtökohdaksi puolustusvoimien kehittämislle. Panostaessaan teknosodan diskurssin mukaisiin sotilaallisiin suorituskykyihin puolustusvoimia kehitettäessä, Suomi samalla rakentaa uskottavuutta haastetuksi tulleele alueelliselle puolustusjärjestelmälleen ja puolustusvoimien sodan ajan suorituskyvyille. Samalla *Suomi kuitenkin sitoutuu puolustusvoimien kehittämiseen kahden rinnakkaisen – tosin toisiinsa nitoutuneen – logiikan mukaisesti. Teknosodankäynnin logiikka* perustuu pienten, mutta erittäin suorituskykyisin järjestelmin varustettujen, sodan ajan puolustusvoimien kehittämiseen. Oma aluetta on mahdollista puolustaa tämän logiikan mukaisesti hallitsemalla sodan aikana vain valtakunnan toimivuuden ja sotilaallisen toiminnan kannalta keskeiset alueet. *Aluepuolustuksen logiikka* ohjaa puolustusvoimien kehittämistä varsin mittavaa sodan ajan kenttäarmeijaa korostamalla. Oman alueen puolustaminen edellyttää tästä näkökulmasta tarkasteltuna oman alueen hallussapitoa teknosodan logiikkaa laajemmin: joukkoja on ryhmitettävä ja niitä on kyettävä käyttämään kaikissa valtakunnan osissa. Joukkojen valtakunnallinen ryhmittäminen (*feet on the ground* -ajattelu) symboloi aluepuolustussotalogiikan mukaisesti kykyä hyökkäyksen torjuntaan kaikissa valtakunnan osissa.

Vuoden 2004 Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa teknosodan ja aluepuolustussodan logiikat yhdistetään *uudistuvan alueellisen puolustusjärjestelmän käsitteen* muodossa. Vuoden 2007 Kenttäohjesäännön yleinen osa käsittelee *valtakunnallisen puolustusjärjestelmän* nimikkeellä tätä kahden puolustusvoimien kehittämistä ohjaavan toimintalogiikan yhdistämistä. Hankittavien suorituskykyjen valtakunnallisuus (paikkasidonaisuuden vähentäminen); puolustusvoimien kokonaisuorituskyvyn kehittäminen; tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmän korostaminen sekä joukkojen teknisesti kehittyneen varustuksen arvostaminen ovat niitä puolustusvoimien sodan ajan suorituskykyä ohjaavia perusteita, jotka ovat nousseet keskeiseen asemaan aluepuolustussodan ja teknosodan logiikoiden yhtymäkohdassa.⁸¹ Lisäksi on huomionarvoista,

⁸⁰ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 56

⁸¹ Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004 (2004); Kenttäohjesääntö – yleinen osa (2007).

että Kenttäohjesäännön muotoilu sotilaallisen suorituskyvyn (*capability*) keskeisestä asemasta sotilaallisten järjestelmien (*platforms*) sijaan kuvastaa teknosodan diskurssin alueellista puolustusjärjestelmää muokkaavaa vaikutusta. Tämä kehityslinja mukailee selkeästi Yhdysvaltojen johdolla lännessä etenevää asevoimien kehittämisen ja käyttämisen logiikan uudelleenmäärittelyä kylmän sodan jälkeisellä ajalla.⁸²

Suomalaisessa aluepuolustussodan traditiossa 1990-luvun loppupuolelta alkaen kehkeytynyt teknosodan diskurssi on kehittyessään ilmentänyt myös perinteiseen aluepuolustusjärjestelmään liittyvien tekijöiden ja informaatioajan teknologisesti korkeatasoiseen sotilaalliseen suorituskykyyn panostamisen välistä jännitettä. Tämä jännite on kohdistunut erityisesti yleiseen asevelvollisuuteen. Merkitseehän asevoimien teknistymisen korkeampaa koulutusvaatimusta järjestelmien käyttö- ja huoltohenkilöstölle. Tämä koulutustasoon liittyvä nousupaine yhdessä varusmiesten palvelusaikoihin liittyvän lyhentämispaineen⁸³ kanssa muodostaa keskeisen teknosodan diskurssin aluepuolustussodan traditiolle esittämän haasteen. Mikäli kylmän sodan jälkeisen ajan kehityslinja sotilaallisen turvallisuuden merkityksen asteittaisesta vähenemisestä kokonaisturvallisuuden käsitteen osana jatkuu, tulee paine varusmieskoulutuksen uudelleenjärjestämisestä kasvamaan tulevaisuudessa. Puolustusvoimien sodan ajan suorituskyvyn kehittämisessä teknosodan pitkän aikavälin vaikutukset alueellisen puolustusjärjestelmän muuttumiselle onkin huomioitava jo tämän päivän suunnittelussa ja suorituskyvyn rakentamisessa. Puolustusvoimien ammattimaistumiseen liittyvän keskustelun voikin arvioida nousevan aikaisempaa voimakkaammin esiin teknosodan diskurssin voimistuessa. On kuitenkin huomionarvoista, että asevoimien teknistymisestä asevelvollisuusarmeijalle koituvat hyödyt on tuotu suomalaisessa puolustusvoimien kehittämistä koskevassa keskustelussa esille.

”Uudet tekniset ratkaisut helpottavat toisaalta yksittäisen sotilaan toimintaa, jolloin asevelvollisarmeijakin kykenee käyttämään tulevaisuuden taisteluvälineitä.”⁸⁴

Kokonaisuutena tarkasteltuna teknosodan diskurssi heijastelee puolustusvoimien kehittämistä osana länsimaista asevoimien kehittämisen teknotrendiä. Lisäksi teknosotadiskurssi on toiminut yhtenä välittäjänä ja katalyyttinä kylmän sodan kaudelta periytyneen alueellisen puolustusjärjestelmän – ja sen mukaisten puolustusvoimien – muuttamisessa kohti informaatio-

⁸² Vrt. esim. Quadrennial Defense Review Report (2006), s. v.

⁸³ Varusmiesten lyhintä palvelusaikaa lyhennettiin kahdella kuukaudella 8kk:sta 6kk:een Valtioneuvoston vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon linjausten mukaisesti. Samalla tosin pisintä palvelusaikaa pidennettiin kuukaudella.

⁸⁴ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), s. 51.

tioaikakauden puolustusjärjestelmää ja puolustusvoimia. Teknosodan diskurssi on näin ollen osana aluepuolustussodankäynnin näkökulmaa ohjannut puolustusvoimien kehittämistä 2000-luvulla uskottavan sotilaallisen toimijan suuntaan. Samalla suomalainen aluepuolustus on kylmän sodan kaudella rakennettu uudelleen – vähittäisten ja askel askeleelta edenneiden muutosten sarjana.

Suomalainen teknosodan diskurssi on koskenut erityisesti maavoimien kehittämistä kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Merivoimien ja ilmavoimien kehitys eteni suomalaisen mittapuun mukaisesti arvioiden varsin korkean teknologiapainotuksen mukaisesti jo kylmän sodan kaudella – näille puolustushaaroille tyypillisen kehityksen mukaisesti. Maavoimat sen sijaan on siirtynyt Suomessa teknologiikan piiriin vasta 1990-luvun lopulta alkaen. Tällä vasta noin vuosikymmenen kestäneellä kehityskululla tulee jatkossa edelleen olemaan tärkeä asema puolustusvoimien kehittämisessä, mikäli teknosodan diskurssin vahvistuminen jatkuu tulevaisuudessakin. Maavoimien sodan ajan vahvuuden voi tällöin arvioida jatkavan pienenemistään. Teknosodankäyntikyvyn näkökulmasta maavoimien uusi sodan ajan vahvuus – 285 000 sotilasta vuoden 2008 alusta lukien – on vielä Suomen kokoiselle maalle varsin paljon, eikä se indikoi merkittävää teknologiaperustaista puolustusvoimien transformaatiota. Tämän päivän ja tulevaisuuden (2010-luvun) teknoarmeijoiden miesvahvuudet lasketaan tuhansissa ja kymmenissä tuhansissa – ei sadoissa tuhansissa – sotilaissa. Korkean teknologian hyödyntäminen asevoimien kehittämisessä merkitsee lähes automaattisesti joukkojen ammattimaistumista ja niiden määrän merkittävää supistumista. Tähän trendiin myös puolustusvoimien kehittämisen on otettava kantaa jatkossakin.

Suomen puolustusjärjestelmän muutos ja puolustusvoimien kehittäminen

Puolustusvoimien kehittämisessä ei kylmän sodan jälkeisellä ajalla ole tapahtunut dramaattisia tai kovinkaan yllättäviä muutoksia. Suomalaisen sodan kuvan ja Suomen puolustusjärjestelmän asteittain toteutuneet muutokset kylmän sodan jälkeisellä ajalla ovat kuitenkin ilmenneet puolustusvoimien rauhan- ja sodan ajan kehittämisessä. Näistä puolustusvoimien kehittämisen muutoksista voidaan edellä tehdyn analyysin perusteella paikantaa ainakin seuraavat neljä puolustusvoimiin yleisesti vaikuttavaa tekijää:

1. Puolustusvoimien sodan ajan uskottavuuden kannalta kansainvälinen ja erityisesti länsimainen trendi aluepuolustussodan merkityksen heikkenemisestä kylmän sodan jälkeisellä ajalla on vähentänyt koulutetun reservin lukumäärän merkitystä. Tämä siitäkin huolimatta, että Suomen puolustusjärjestelmä edelleenkin perustuu alueellisen

puolustuksen periaatteelle. Sotilaallinen massa-ajattelu on osana länsimaista trendiä menettämässä merkitystään puolustusvoimien kehittämisessä – huolimatta siitä, että puolustusvoimien sodan ajan joukkojen vahvuus on pienentynyt merkittävästi hitaammin kuin Suomen naapurimaissa.

2. Teknisesti korkeatasoisista sotilaalliseen käyttöön hankittavista järjestelmistä (tiedustelu-, valvonta-, ja johtamisjärjestelmät, asejärjestelmät sekä muut vaikuttamisen järjestelmät) on viimeisten kymmenen vuoden kuluessa kehkeytynyt puolustusvoimien uskottavuuden rakentamisen kannalta keskeinen tekijä. Korkean teknologian painotus oli orastavana havaittavissa jo kylmän sodan loppuvaiheessa (mm. vuoden 1981 Kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean mietinnössä), mutta puolustusvoimien kehittämisen *imperatiiviksi* korkean teknologian voi katsoa nousseen 1990-luvun loppupuolella. Sodankäynnin vallankumouksen ajatukseen väljästi nojaava suomalainen teknosodan diskurssi sai virallisen jalansijan vuoden 1997 Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa, eikä tämä teknosodan diskurssin puolustusvoimien kehittämistä ohjaava logiikka ole suinkaan 2000-luvulla vähentynyt. Puolustusvoimien kehittämisen ohella teknosodan diskurssi on vaikuttanut suomalaisen puolustusjärjestelmän asteittaiseen *logiikan muutokseen* 2000-luvun alkupuolelta lähtien. Tätä logiikanmuutosta kuvastavat mm. sodan ajan joukkojen määrien merkittävät leikkaukset, laadun painottaminen määrän sijaan sekä joukkojen ammattimaisemman toiminnan painottaminen. On kuitenkin huomionarvoista, että puolustusvoimien kehittämisessä teknosodan diskurssi ei ole merkittäväällä tavalla kyseenalaistanut alueelliseen taisteluun valmistautuvan puolustusvoimien toimintaa. Teknosodan viitekehys onkin integroitu olemassa olevaan aluepuolustuksen traditioon. Tässä aluepuolustusodan traditiossa teknosodan diskurssilla on ollut tietty – rajallinen – liikkumavapaus puolustusvoimien uskottavuuden vahvistamisessa, huomioiden hitaasti kehittyvän puolustusjärjestelmän asettamat reunaehdot.

Teknosodankäynnin näkökulman sulauttaminen suomalaiseen aluepuolustraditioon 2000-luvun puolustusvoimia kehitettäessä on jo ajautunut keskeiseen informaatioaikakaudelle ominaiseen asevoimien kehittämisen ongelmaan. Teknisesti korkeatasoisten asevoimien kehittäminen on niin kallista, että suomalaisen teknoarmeijan koko voi parhaimmillaankin olla vain kymmenistä tuhansista noin sataan tuhanteen sotilaaseen. Teknotrendin jatkuminen tulevaisuudessa tulee edellyttämään sekä suomalaisen aluepuolustuskonseptin tähänastista rajumpaa uudelleenmäärittelyä ja puolustusvoimien kehittämiseen ohjattavan budjettirahoituksen kasvattamista.

3. Kansainvälinen kriisinhallintatoiminta ja vähitellen vaativammaksi muuttuneet kriisinhallintaoperaatiot, joihin puolustusvoimat joukkoja kouluttaa ja lähettää, ovat vähitellen muokkautuneet puolustusvoimien kehittämisen teknologisen imperatiivin ohessa toiseksi sotilaallisen uskottavuuden rakennusainekseksi. Kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintatoimintaan osallistuminen on koko kylmän sodan jälkeisen kauden ollut ainoa tapa Suomelle osoittaa sotilaallisen voiman arvioinnissa korostuvien uusien sotilaallisten suorituskykyjen hallintaa ja omistamista. Nämä uudet sotilaallista voimaa generoivat suorituskyvyt liittyvät teknisesti korkeatasoisten verkottuneiden järjestelmien lisäksi oman alueen ulkopuolella nopeasti käyttöön saatavien – monesti offensiivisesti käytettävien – joukkojen ja järjestelmien omistamiseen. Suomen tämänhetkinen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen peruslinja – sotilaallinen liittoutumattomuus, itsenäinen alueellinen puolustus ja lisääntyvä kansainvälinen sotilasyhteistyö – ei mahdollista näiden uusien suorituskykyjen käytännön kehittämistä ja niiden käytön osoittamista muussa, kuin kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan viitekehyksessä. Sotilaallisen voiman arvioinnissa näiden ns. *expeditionary operations tai expeditionary warfare* -suorituskykyjen merkitys on ollut nousussa kylmän sodan jälkeen. Erityisesti Yhdysvaltojen aktiivinen ja jopa aggressiivinen sotilaallinen toiminta koko globalisoituvan kansainvälisen järjestelmän piirissä kylmän sodan ja erityisesti 9/11-tapahtumien jälkeen on nostanut oman alueen ulkopuolella nopeasti toimeenpantavien hyökkäyksellisten sotilaallisten suorituskykyjen merkitystä sotilaallisen voiman arvioinnissa.
4. Koko 1990-luvun ajan nousussa olleiden yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja kohteiden merkitys puolustusvoimien kehittämislle on 9/11-jälkeisellä ajalla entisestään korostunut kansainvälisten – ja läntisten – uhkakuvien uudelleenarvioinnin mukaisesti. Puolustusvoimien kylmän sodan ajan selkeästi ulkoisten uhkien torjuntaan liittynyt tehtäväkenttä on vähitellen ja asteittain laajentunut myös sisäisten uhkien saralle. Tätä kehitystä on edesauttanut globalisoituvassa maailmassa ulkoisten ja sisäisten uhkien välisen eron hämärtyminen sekä puolustusvoimien käytössä olevien suorituskykyjen soveltuvuus myös ns. uusien uhkien ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan. Puolustusvoimien kehittämisessä muille viranomaisille annettavan tuen merkitys onkin kylmän sodan jälkeen kasvanut. Samoin on käynyt viranomaisyhteistyön rauhan ajan suunnittelulle, valmisteluille ja toimeenpanolle.

Edellä lueteltujen koko puolustusvoimien toimintaan vaikuttavien tekijöiden lisäksi luvun 6 analyysistä voidaan kiteyttää seuraavat puolustushaarojen kehittämiseen kylmän sodan jälkeen vaikuttavat elementit:

5. Suomalaiseen sodan kuvan muutos on vaikuttanut merkittävimmin maavoimien kehittämisen perusteisiin. Kylmän sodan kaudella sotilaallista massaa ja alhaista teknistä tasoa edustaneet maavoimat on kylmän sodan jälkeen saanut lukumäärään perustuvan toimintalogiikan rinnalle laatuun, teknologiaan ja ammattitaitoon liittyvän logiikan. Mikäli suomalainen teknosodan diskurssi jatkaa vahvistumistaan tulevaisuudessa – ja näin ollen puolustusvoimien kehittämistä ohjaa jatkossa vahvempi teknologiapainotus – kohdistuu juuri maavoimiin paine suomalaisen aluepuolustustradition merkittävästä uudelleenarvioinnista. Joka tapauksessa on selvää, että laadun korostuminen määrän sijaan tulee jatkossakin erityisesti maavoimien osalta tarkoittamaan sodan ajan vahvuuden pienentämistä.
6. Ilmavoimien ja ilmapuolustuksen merkitys on kylmän sodan jälkeisellä ajalla lisääntynyt. Tämä perustuu sekä länsimaisiin korkean teknologian sotakokemuksiin kylmän sodan jälkeisellä ajalla että arvioihin Venäjän pyrkimyksistä länsimaista teknosodan trendiä seuraamalla modernisoida edelleen suureen lukumäärään perustuvia asevoimiaan. Suomalaisen puolustussuunnittelun keskiöön nostettu strategisen iskun uhkamalli korostaa ilmapuolustuksen merkitystä sekä valtakunnallisesti tärkeiden kohteiden ja toimintojen että puolustusvoimien kohteiden puolustamisessa. Lisäksi on huomioitava ilmapuolustuksen kylmän sodan jälkeisellä ajalla kasvanut kansainvälinen symboliarvo – kehittynyt ja sotilaallisesti uskottava valtio kykenee itse modernilla kalustolla valvomaan ilmatilaansa ja tarvittaessa torjumaan ilmahyökkäykset.
7. Merivoimien sodan ajan vahvuuden puolittumisesta kylmän sodan jälkeen nopeasti vedettävät johtopäätökset merivoimien merkityksen vähenemisestä eivät sellaisenaan ole oikeita. On huomioitava sotilaallisen uskottavuuden uudelleenrakentumisen sodan ajan joukkojen määrää vähemmän korostava linjaus kylmän sodan jälkeisessä maailmassa. Lisäksi on huomioitava 1990-luvun lopulla merivoimiin liitetyn rannikkotyökistön kohdalle osuneet laajat sodan ajan joukkojen supistukset. Merivoimat edustaa edelleen teknisesti kehittynyttä puolustushaaraa – erityisesti suhteessa maavoimiin. Lisäksi korostettaessa yhteiskunnan toimivuutta puolustusvoimien tehtäväkentässä, korostuu myös merivoimien valtakunnan kannalta tärkeisiin meriyhteyksiin liittyvä suojaamistehtävä. Tämä merkitsee samalla meritse tapahtuvan hyökkäyksen torjunnan tehtävien asteittain alenevaa merkitystä. Tämä kylmän sodan kaudelta periytyneen 'merellisen aluepuolustustehtävän' merkityksen väheneminen on yleismaailmallisen trendin mukaisesti varsin looginen kehityslinja. Merivoimien suorituskyvyt – mukaan lukien merivoimien kyky voiman näyttöön ja ylläpitämiseen pitkiä aikoja – eivät loogisesti tarkastellen pääse täysiin

oikeuksiinsa rannikkoon sidottuna – eteentyönnettynä hyökkäyksen torjunnan välineenä. Meriyhteyksien suojaaminen ja lisääntyvä kansainvälinen yhteistyö kansainvälisen meriliikenteen toimivuuden ylläpitämiseksi tarjoaakin runsaasti potentiaalia muuttaa merivoimien roolia uudistuvan alueellisen puolustusjärjestelmän osana. Luonnollisesti tällainen muutos edellyttää merivoimien suorituskykyjen laajamittaista arviointia ja hankintapäätösten uudelleensuuntaamista sellaisiin alusyksiköihin, jotka ovat käytettävissä Suomenlahden ja pohjoisen Itämeren rannikkoalueen ulkopuolellakin. Mikäli merivoimilla ei ole todellista sotilaallista suorituskykyä meriyhteyksien turvaamiseen oman rannikkoalueen ulkopuolella, asetetaan sen uskottavuus meriyhteyksien turvaajana kyseenalaiseksi.

Edellä mainitut puolustusvoimien kehittämiseen kylmän sodan jälkeisellä ajalla vaikuttavat tekijät tukevat luvussa 2 esitettyjä hypoteeseja 4-6 seuraavasti:

Hypoteesi 4: *Perinteisen Suomen valtion alueeseen ja kansaan kohdistuvan laajamittaisen hyökkäyksen uhkan vähentyessä kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintayhteistyöhön osallistuminen on tarjonnut uuden rinnakkaisen peruslogiikan puolustusvoimien kehittämiseksi.*

Teknosodan trendin mukaisten suorituskykyjen kehittämisen lisäksi kansainvälinen kriisinhallintatoiminta on muotoutunut yhdeksi tärkeäksi suomalaisen sotilaallisen uskottavuuden rakennusainekseksi. Lisäksi lisääntyvä tai vaativammaksi muuttuva kriisinhallintatoiminta tarjoaa legitimitettä puolustusvoimien suorituskykyjen ylläpitämiselle sellaisina aikoina, jolloin suoranaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhka on vähäinen. Kriisinhallintasodan puolustusvoimien kehittämiseksi muodostaman toimintalogiikan keskiössä onkin sotilaallisen uskottavuuden ja eettisesti perustellun toiminnan lisäksi kysymys puolustusvoimien suorituskykyjen pitkäjänteisen kehittämisen mahdollistamisesta myös siinä kylmän sodan jälkeisen maailman tilanteessa, jolloin laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen todennäköisyys on pieni. Sotilaallisten suorituskykyjen kehittämisen näkökulman on oltava vuosikymmeniä – ei vuosia tai kuukausia.

Hypoteesi 5: *Osallistuminen asteittain vaativammaksi muuttuvaan kriisinhallintayhteistyöhön ei perustu ainoastaan Suomeen kohdistuvien uhkien ennaltaehkäisyyn, vaan osaltaan myös suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen identiteetin uudel-*

leenrakentamiseen kylmän sodan ajan muuttuvassa turvallisuusympäristössä.

Suomi on koko kylmän sodan jälkeisen ajan rakentanut 'uutta' läntistä identiteettiään myös turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Puolustusvoimien kehittämisellä on tässä yhteydessä tärkeä merkitys. Sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistuminen osoittaa läntisyyteen kylmän sodan jälkeisellä ajalla määrittynyttä pakkoa osallistua sotilaallisesti raikeimpien – erityisesti Euroopassa ja sen lähialueilla tapahtuvien – ihmisoikeusloukkauksien ja joukkotuhonnan ennaltaehkäisyyn ja estämiseen. Samalla Suomi kykenee osoittamaan puolustusvoimien sotilaallisten suorituskykyjen länsimaisuutta – siis puolustusvoimien sotilaallista uskottavuutta – Suomen omintakeisesta alueellisesta puolustusjärjestelmästä huolimatta. Meri- ja ilmavoimien suorituskykyjen käyttöönotto kansainvälisiin sotilaallisen kriisinhallinnan tehtäviin tulee jatkossa lisäämään puolustusvoimien – ja Suomen puolustuksen – uskottavuutta. Myös maavoimien kriisinhallintatehtäviin lähettämien joukkojen varustuksen, henkilöstön ammattitaidon ja voimankäyttöoikeuksien kehittäminen tulee jatkossa rakentamaan siten, että kriisinhallintaoperaatioihin lähetettävillä maavoimien joukoilla todella rakennetaan puolustusvoimien sotilaallista uskottavuutta. Alueen valvontaan ja hallussapitoon käytettävät rauhanturvaamisjoukot eivät enää 2000-luvun kriisinhallinnan tehtävissä merkittävällä tavalla vaikuta Suomen puolustuksen ja puolustusvoimien sodan ajan suorituskykyjen uskottavuuteen. Joukoilla tulee olla kyky siirtyä toiminta-alueelle nopeasti sekä yhteistoimintakyky muiden operaatioon osallistuvien joukkojen kanssa. Tämä tulee merkitsemään joukkojen ammattimaistumista ja niiden luonteen muuttumista rauhanturvatehtävistä mahdollisiin taistelutehtäviin (joukkojen on kyettävä taistelutehtäviin tilanteen niin vaatiessa). Tämän lisäksi operaatioihin valmistautuminen sekä niiden toteuttaminen muuttuvat kalliimmiksi.

Hypoteesi 6: *Kehitettäessä puolustusvoimia kylmän sodan jälkeisessä turvallisuusympäristössä, sotilaalliseen toimintaan Suomen alueen ulkopuolella kykenevien joukkojen, ase- ja johtamisjärjestelmien sekä toimintamenetelmien merkitys kasvaa.*

Sekä teknosodan diskurssi että kriisinhallintasodan diskurssi ovat kylmän sodan jälkeisellä ajalla laskeneet staattisten ja omaan alueeseen sidottujen järjestelmien sotilaallista uskot-

tavuutta. Panostamalla verkostopuolustukseen ja kansainväliseen sotilaallisen kriisinhallintakyvyn kehittämiseen, puolustusvoimien kehittäminen mahdollistaa sekä massamaiseen teknisesti laadukkaisiin joukkoihin perustuvan hyökkäyksen torjunnan että kansainvälisesti kysytyjen oman alueen ulkopuolella käytettävien nopeasti toimeenpantavien suorituskykyjen kehittämisen. Taloudelliset reunaehdot ja puolustusvoimien korkean teknologian kykyihin liittyvät kasvavat hankinta- ja ylläpitokustannukset painanevat jatkossakin sodan ajan joukkojen määrää alaspäin. Myös muu puolustusvoimien virtaviivaistaminen jatkunee samalla kun paine puolustusvoimien länsimaistyyppiselle transformaatiolle kasvaa. Tähän mennessä toteutettu puolustusvoimien rakennemuutos ei vielä ole yleistä länsimaista kaavaa mukailleen juurikaan puuttunut puolustusvoimien sodan ajan tehtäviin. Kansainvälisen yhteistoimintakyvyn korostumisen lisääntyessä suuntaus oman alueen puolustamiseen yksin (ilman liittolaisten tukea) tulee merkitykseltään vähenemään. Samalla normipaine lähettää kehittyneisiin järjestelmiin perustuvia suorituskykyjä kansainvälisiin operaatioihin lisääntyy. Ilman merkittävää Venäjän kehitykseen liittyvää negatiivista shokkia, Suomen puolustus siirtynee asteittain etenevän teknistymisen edetessä vähitellen Suomen alueen ulkopuolelle.

Suomalaisen sodan kuvan 'tahmeudesta' ja Suomen puolustusjärjestelmän varsin pienin askelin etenevistä muutoksista johtuen puolustusvoimien toiminnan kehittäminen kylmän sodan jälkeisellä ajalla on tapahtunut varsin maltillisesti. Muutospaineet puolustusvoimien sodan ajan – tai poikkeusolojen – toiminnan kehittämiseksi ovat kuitenkin kasvaneet 1990-luvun loppupuolelta alkaen, kun kylmän sodan päättymisen jälkeen länsimaissa toteutetut puolustuspoliittiset muutokset saavuttivat eräänlaisen kriittisen massan. Länsimainen asevoimien transformaatio muodostaakin puolustusvoimien kehittämissaasteen, johon Suomen on tavalla tai toisella vastattava.

Konstruktivistisen viitekehyksen mukaisesti puolustusvoimien kehittämällä voidaan Suomen rajojen ulkopuolelta kumpuavaan normipaineeseen vastata joko retorisella toiminnalla tai käytännön toiminnalla. Mikäli kansainvälinen muutospaine koetaan puolustusvoimien kehittämiseksi epäedullisena, on retorisen toiminnan toimintalinja todennäköisin. Esimerkiksi Ottawan miinasopimukseen liittymistä koskeva välitön toimintalinja suomalaisessa puolustuspolitiikan muotoilussa ja puolustusvoimien kehittämisessä oli retorinen toiminta. Tavoitteena oli osoittaa Ottawan sopimuksen heikko sovellettavuus Suomen tilanteeseen. Tämän lisäksi Suomi pyrittiin esittämään vastuullisena miinankäyttäjänä. Kun kansainvälinen normipaine

Suomea vastaan kuitenkin lisääntyi ’retorisesta puolustustaistelusta’ huolimatta, toimintalinjaksi valittiin – osittain luonnollisesti myös sisäpoliittisista syistä – käytännön toiminta. Tällöin päätettiin liittyä Ottawan sopimukseen ja aloittaa valmistelut puolustusvoimien jalkaväkimiinoin liittyvien suorituskykyjen korvaamiseksi. Vastaavalla tavalla puolustusvoimien kehittämistä kylmän sodan jälkeisellä ajalla voi arvioida sarjana sekä retorisia että käytännön toimia, joilla on pyritty sekä ulkosyntyisen normipaineen patoamiseen että siihen vastaamiseen aloittamalla tärkeinä koetut uudistukset ja muutokset puolustusvoimien toiminnassa ja organisaatiossa.

Kylmän sodan jälkeisen ajan kansainvälinen – ja erityisesti läntinen – normipaine Suomea kohtaan puolustusvoimien kehittämiseksi esiintyy tällä hetkellä kolmen kehityslinjan muodossa. Ensinnäkin, pisimpään puolustusvoimien muutosta ovat ajaneet kriisinhallinnan kehittämisen odotukset. 1990-luvun lopulta alkaen tämä normipaine on lisääntynyt erityisesti paremmin varustettujen ja riittäväillä voimankäyttöoikeuksilla varustettujen joukkojen lähettämiseksi. Puolustusvoimien kehittämisessä tähän normipaineeseen on vastattu osoittamalla noin 1000 maavoimien sotilaan suorituskyky jatkuvasti käytettäväksi kriisinhallintaoperaatioihin. Osallistuminen EU:n taisteluosastoihin ja päätös Naton nopean toiminnan NRF-joukkoihin osallistumisesta (2008) osoittavat vaativamman kriisinhallintatoiminnan merkityksen kasvun puolustusvoimien kehittämiselle. Myös meri- ja ilmavoimien todellisten kriisinhallintasuorituskykyjen luominen vastaa osaltaan kansainväliseen normipaineeseen siirtyä rauhanturvaamistoinnasta 2000-luvun sotilaalliseen kriisinhallintaan.

Toiseksi, puolustusvoimien kehittämistä ohjaa teknologisoitumisen normipaine. Puolustusvoimien uskottavuus edellyttää riittävää määrää kansainvälisesti yhteistoimintakykyisten verkottuneiden sotilaallisten suorituskykyjen hankkimista. Näitä suorituskykyjä voidaan tarvittaessa käyttää kansainvälisissä kriisinhallintaoperaatioissa. Tällöin lähestytään puolustusvoimien *expeditionary warfare* -suorituskykyjen kehittämistä ja potentiaalista käyttämistä legitiimillä tavalla. Puolustusvoimien kehittämisessä uudistuvan alueellisen puolustusjärjestelmän yksi kulmakivi – *verkostopuolustuksen konsepti* – on *retoris-käytännöllinen työkalu tähän teknologisoitumisen normipaineeseen vastaamiseksi*. Verkostopuolustus on vielä siinä määrin uusi käsite ja monelta osin ’konseptiasteella’, ettei sitä vielä voi varmuudella arvioida merkittäväksi teknologisoitumisen toteuttamisen välineeksi. Alustavasti on jo kuitenkin esimerkiksi tilannekuvaan, ennakkovaroitukseen ja johtamiseen liittyvä iTVJ-verkko saatettu kehitystyön kohteeksi, joten tämä teknologisoitumisen normipaineeseen vastaaminen sisältää myös käytännön toimia ja rahoituksen osoittamista puolustusvoimien kehittämiseksi. Retorisesti verkostopuolustus on jo markkinoitu osoituksena puolustusvoimien länsimaisen asevoimien kehittämisen ilmentymänä. Verkostopuolustus – toteutuessaan suunnitellulla ja julkituodulla tavalla –

muodostaa merkittävän potentiaalin puolustusvoimien uskottavuuden ylläpitämiselle 2000-luvun alun globalisoituvassa maailmassa. Vailla ongelmia tämä verkostopuolustuksen rakentamisprojekti ei kuitenkaan tule säilymään. Rahoitus, alueellisen puolustusjärjestelmän etenevät uudistukset sekä mahdollinen sotilaallinen liittoutuminen tulevat vaikuttamaan jatkossa myös verkostopuolustuksen toteuttamiseen.

Kolmanneksi, puolustusvoimien kehittämistä ohjaa sisäisten ja ulkoisten uhkien lähentymiseen liittyvä normipaine – *homeland defence* -ajattelu. Tämä kolmas ulkosyntyinen paine puolustusvoimien kehittämiseen on laajuudeltaan vähäisin, sillä suomalainen kokonaismaanpuolustuksen traditio ja toimivat viranomaisyhteistyökanavat muodostavat niin haluttaessa varsin hyvän pohjan eräänlaisen läntisen tai eurooppalaisen uusien uhkien ennaltaehkäisyyn ja torjunnan eturivin maan aseman lunastamiseen.

Tarkasteltaessa kylmän sodan jälkeistä kautta kokonaisuutena, voidaan todeta, että 1990-luvulla ulkosyntyinen paine puolustusvoimien kehittämislle pysyi varsin vähäisenä. 2000-luvulla on kuitenkin saavutettu sellainen yleinen länsimaisten asevoimien ja puolustusvoimien kehittämisen välinen ero, että voidaan todella puhua lisääntyvästä normipaineesta aloittaa länsimaisen esimerkin mukainen puolustusvoimien transformaatio. Tämä normipaine tulee edelleenkin kasvamaan, mikäli Venäjällä ei tapahdu merkittäviä negatiivisia yllätyksiä. Tämä lännestä kumpuava kasvava normipaine muodostaa viitekehyksen suomalaiselle sisäpoliittiselle kädenväännölle oikeasta puolustuspoliittisesta toimintalinjasta, Suomelle sopivasta puolustusjärjestelmästä ja puolustusvoimien uskottavuutta vahvistavasta toiminnasta.

7. SUOMEN PUOLUSTUSJÄRJESTELMÄ – QUO VADIS?

Tässä työssä valittu tutkimuksen toteuttamisen tapa – yleisestä yksityiskohtaisempaan edeten – perustuu luvussa kaksi artikuloituun konstruktivistiseen teoreettiseen viitekehykseen. Vaihtoehtoisesti olisi mahdollista tarkastella Suomen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämistä mm. Suomen sisäpoliittisena kamppailuna tai henkilöpainotteisena analyysinä keskittymällä päätöksentekijöihin yksilöinä. Valittu järjestelmätason konstruktivismi korostaa intersubjektivistien tulkintojen merkitystä sekä Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen kannalta kylmän sodan jälkeisellä ajalla keskeiseksi muodostuneen läntisen viiteryhmän tärkeyttä. Tämä teoreettinen näkökulma on välttämätöntä pitää mielessä, kun tämän tutkimuksen luvuittain esitetyt johtopäätöksiä arvioidaan.

Tätä tutkimusta ohjaava tutkimusongelma muotoiltiin luvussa kaksi seuraavan kysymyksen muotoon: *miten suomalainen sodan kuva on muuttunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla ja kuinka tämä sodan kuvan muutos on vaikuttanut suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämisen perusteisiin?* Tämän tutkimusongelman tarkempi jäsentäminen luvussa kaksi esitettyihin neljään tutkimuskysymykseen on ohjannut luvuissa 3-6 tehtyä analyysiä. Ensimmäisen tutkimuskysymykseen – *miten läntinen sodan kuva on muuttunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla?* – vastattiin luvussa kolme. Luvun kolme johtopäätöksinä läntisen sodan kuvan muutosta tarkasteltiin kuuden sodan diskurssin välityksellä. Näiden diskurssien voi arvioida konstituoineen merkittävän osan kylmän sodan jälkeisellä ajalla länsimaissa tapahtuneesta asevoiman käyttöön liittyvästä muutoksesta. Paikannetut läntistä sodan kuvaa muuttaneet diskurssit koskevat:

1. Kylmän sodan loppua ja globalisaation esiinnousua kuvauksena turvallisuusympäristön merkittävästä muutoksesta, joka vaatii asevoiman käyttöön liittyvää uudelleentulkintaa.
2. Sodankäynnin vallankumousta – teknologiavetoista asevoimien ja sodan todellisuuden muuttamista – joka on ohjannut Yhdysvaltojen johdolla läntisten asevoimien transformaatiota kylmän sodan ajan asevoimista kohti uuden turvallisuusympäristön edellyttämiä asevoimia. Korkea teknologian hyödyntämisen aste, verkottuneet järjestelmät, laatu, strateginen liikkuvuus, kaukovaikuttaminen, täsmävaikutus ja informaationsodankäynti ovat olleet tämän asevoimien muutoksen keskiössä.

3. Sodankäynnin yksityistämistä – läntisten asevoimien sodankäynnin vallankumoukseen liittyvää prosessia, jonka seurauksena asevoimien henkilöstövahvuudet ovat pienentyneet. Vastaavasti laajaan reserviin perustuvien asevoimien sotilaallinen uskottavuus on vähitellen alkanut tulla kyseenalaiseksi.
4. Uusia sotia – muuttuvaan turvallisuusympäristöön liittyvää sodankäynnin todellisuutta muuttavaa trendiä, joka edellyttää länsimailta uudenlaisia sotilaallisen voiman käytön menetelmiä ja oppeja.
5. Sotilaallista kriisinhallintaa ja humanitaarisia interventioita – kylmän sodan jälkeisen ajan länsimaista vastausta erityisesti uusien sotien esiinnousuun. Lisäksi sotilaallisesta kriisinhallinnasta on tullut yksi sotilaallisen voiman arvioinnin mittatikka – kyky osallistua vaativiin sotilaallisen kriisinhallinnan operaatioihin osana monikansallista joukkoa kaukana omalta alueelta konstituoiti sotilaallista voimaa kylmän sodan jälkeisessä maailmassa.
6. Terrorismin vastaista sotaa – Yhdysvalloissa terrorismin muodostaman uhkan militarisoimiseen liittyvää poliittista valintaa, joka on vaikuttanut kansainvälisen järjestelmän kaikkien valtiotoimijoiden asevoiman käyttöön liittyviin arviointeihin ja/tai käytännön toimiin.

Näiden diskurssien vaikutuksesta kylmän sodan jälkeisellä ajalla läntistä sodan kuvaa hallinneet muutoksen teemat ovat koskeneet mm. seuraavia kokonaisuuksia:

1. Sodan mittakaava on pienentynyt – laajat asevoimien väliset yhteenotot ovat muodostumassa harvinaisiksi. Laajamittaisen ydinsodan uhkan vähetessä ydinaseiden leviämiseen liittyvät uhkat (mm. terroristit ja 'roistovaltiot') ovat nousseet aikaisempaa tärkeämmiksi ydinaseisiin ja -teknologiaan liittyviksi tekijöiksi.
2. Sodankäynti on jatkanut jo kylmän sodan aikana vähitellen edennyttä siirtymää valtiotoimijoiden 'alapuolelle'. Ei-valtiolliset toimijat ovat entistä useammin mukana kansainvälistä järjestelmää ravisuttavissa sodissa.
3. Asevoimien kehittämistä on ohjannut korkeaan teknologiaan panostaminen sekä asevoimien ammattimaistuminen. Tämä on merkinnyt asevoimien koon pienenemistä ja kansainvälisen sotilasyhteistyön merkityksen kasvamista.

4. Monikansalliset sotilaalliset interventiot ovat olleet aikaisempaa yleisimpiä ja asevoiman käytöstä onkin muodostunut kylmän sodan jälkeisellä ajalla ulkopoliittikkaa aikaisempaa lähempänä oleva instrumentti.

Toiseen tutkimuskysymykseen – *miten suomalainen sodan kuva on muuttanut kylmän sodan jälkeisellä ajalla?* – vastattiin luvussa neljä. Suomalaisen sodan kuvan todettiin seuraavan 'tahmeasti'¹ läntistä sodan kuvan muutoksen trendiä – pääasiassa Suomen historiallisista kokemuksista ja geostrategisesta asemasta johtuen. Läntisen sodan kuvan mukaiset trendit sodan mittakaavan pienenemisestä, sotilaallisen kriisinhallinnan merkityksen kasvamisesta, asevoimien (puolustusvoimien) uudistamisesta teknologia-painotteisesti sekä tarpeesta viranomaisyhteistyön lisäämiseen oli paikannettavissa myös suomalaisesta sodan kuvan muutoksesta kylmän sodan jälkeisellä ajalla.

Suomalaisen sodan kuvan kehittymistä kylmän sodan jälkeisellä ajalla kuvastaa sen hajautuminen ja laimeneminen. *Sodan kuvan hajautuminen* ilmenee siirtymänä aluepuolustussodasta kohti moninaisempaa ja kompleksisempaa sodan kokonaiskäsitystä. Suomalaiset tulkinnat sodasta ovat kokeneet mittakaavamutoksen. Pääasiallinen sotilaallinen uhkamalli ei enää tämän päivän maailmassa merkitse laajan mekanisoidun maahyökkäyksen uhkaa. *Sodan kuvan laimeneminen* tarkoittaa nimenomaisesti Suomea vastaan suunnatun sotilaallisen hyökkäyksen uhkan asteen vähentymistä kylmän sodan jälkeen. Sotilaallisen hyökkäyksen uhkan niin maan aluetta kuin viimeaikoina yhä korostetummaksi tekijäksi nousseita elintärkeitä kohteita ja toimintoja vastaan on koettu vähentyneen. Vastaavasti Suomen sotilaallisen puolustuskyvyn – luonnollisesti suhteessa kulloinkin vallitseviin uhkiin – on koettu olevan ennennäkemättömän korkealla tasolla.

Suomalaisen sodan kuvan hajautuminen ja laimeneminen on merkinnyt kasvavaa muutospainetta Suomen puolustusjärjestelmän muotoilulle ja puolustusvoimien kehittämiseksi kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Suomen puolustusjärjestelmän osalta erityisesti yleiseen asevelvollisuuteen ja vahvaan maanpuolustustahtoon nojaava alueellisen puolustuksen periaate on vähitellen tullut haastetuksi, kun pääosa länsimaista on viimeiset puoli vuosikymmentä pyrkinyt asevoimiensa transformaation avulla merkittävästi muuttamaan asevoimiensa tehtäviä, kokoonpanoja sekä toimintaperiaatteita. Suomalaisessa sodan kuvassa on kuitenkin yksi selkeä jatkuvuuden elementti, joka on koko kylmän sodan jälkeisen ajan tuottanut uudelleen (*reproduce*) kylmän sodan ajalta periytynyttä sotilaallista uhkakuvaa uusien

---

¹ Käsitteellä 'tahmea' ei tässä yhteydessä ole negatiivista merkitystä. Se kuvastaa lähinnä varsin hitaasti tapahtuvaa muutosta. Hidas puolustusjärjestelmän uudistaminen ei tässä yhteydessä ole erityisen negatiivinen tai positiivinen tekijä.

uhkien noustessa muuten turvallisuuspolitiikan keskiöön. Tämä jatkuvuuden elementti liittyy Venäjään – sen valtavaan sotilaalliseen potentiaaliin ja sen kehityksen ennalta-arvaamattomuuteen. *Venäjällä on merkittävä asema suomalaisen sodan kuvan yleistä läntistä kehityslinjaa staattisemmalle kehitykselle.*

Kolmanteen tutkimuskysymykseen – *miten suomalaisen sodan kuvan muutos on vaikuttanut Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen kylmän sodan jälkeisellä ajalla?* – vastattiin luvussa viisi. Suomen puolustusjärjestelmän kehittymisen kannalta suomalaista sodan kuvaa muuttavista tekijöistä luvussa viisi paikannettiin neljä merkittävää diskurssia. Nämä suomalaista sodan kuvaa muuttavat ja suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaavat diskurssit ovat:

1. *Aluepuolustussota* – kylmän sodan kaudelta periytynyt voimakas yhteinen näkemys siitä, minkä tyyppiset sotilaalliset uhkat saattavat Suomea nyt ja tulevaisuudessa uhata ja siitä, minkälaista sotaa ja miten Suomessa tulee varautua käymään.
2. *Kriisinhallintasota*. Aluepuolustussodan keskeisen aseman tultua haastetuksi 1990-luvun kuluessa yleismaailmallisen turvallisuusympäristön kehityksen ja asevoimien muutosten vaikutuksesta, sotilaallisen kriisinhallinnan merkitys alkoi kasvaa osana suomalaista puolustusjärjestelmää.
3. *YETT-sota* – kuvauksena aluepuolustussotadiskurssista ulos kasvaaneesta kylmän sodan jälkeiseen kansainväliseen turvallisuusympäristöön soveltuvasta uusiin sotilaallisiin uhkiin varautumisen mallista.
4. *Teknosota*, josta on kehkeytynyt yksi tärkeä suomalaisen puolustusjärjestelmän muutoksen työkaluista. Teknosodan diskurssi on mahdollistanut koko kylmän sodan kaudella vahvana säilyneen alueellisen puolustuksen periaatteen vähittäin etenevät muutokset ja uusien painotusten esiinnousun.

Näistä neljästä Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen vaikuttavasta diskurssista yksi – aluepuolustussotadiskurssi – on kylmän sodan perintönä ollut, ja on edelleen, kiistattomasti johtoasemassa. Onkin huomionarvoista, että koko kylmän sodan jälkeisen ajan *suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyvä keskustelu ja päätösten toimeenpano on toteutettu aluepuolustussotadiskurssin rajaaman 'sallitun' keskustelutilan piirissä.* Aluepuolustussodan traditio onkin muodostanut myös kylmän sodan jälkeen Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen agendan – tosin aluepuolustussodan diskurssi itse on vähitellen altistunut muutokselle. Kylmän sodan jälkeisellä kaudella esiin nousseet kolme muuta Suomen puolustus-

järjestelmän kehittämiseen vaikuttavaa diskurssia ovatkin joutuneet asemoitumaan aluepuolustussotadiskurssin rajaamaan tilaan. Näillä muutoksen diskursseilla – kriisinhallintasodan diskurssi, YETT-sodan diskurssi ja teknosodan diskurssi – on kuitenkin ajan saatossa ollut aluepuolustussodan traditiota muuttava vaikutus.

Venäjä on pääasiallinen syy Suomen puolustusjärjestelmän varsin 'tahmeasti' etenevään uudistamiseen – ainakin suhteessa muihin länsimaihin. Venäjän ei kylmän sodan jälkeisellä ajalla ole koettu sotilaallisesti uhkaavan Suomea, mutta sen muodostama potentiaalinen sotilaallinen uhka – mahdollisesti tulevaisuudessa realisoituva Suomeen kohdistuva sotilaallinen uhka – on ohjannut suomalaisen puolustusjärjestelmän varsin maltillista uudistamista. Ilman Venäjän vaikutusta, Suomen läntisessä viiteryhmässä toteuttaman puolustusjärjestelmän muutoksen voisi arvioida tapahtuneen nopeammin.

Suomen voikin arvioida olleen kahden puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaavan peruslogiikan 'loukussa' kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Venäjän suuri sotilaallinen potentiaali on ylläpitänyt – tosin vähitellen muuttuvassa muodossa – alueellisen puolustuksen logiikkaa. Venäjän asevoimien modernisoinnin edetessä tämä logiikka tosin lähentynee jonkin verran länsimaista teknosodankäynnin logiikkaa. Toisaalta suomalaisen identiteetin rakentaminen osana Eurooppaa ja länttä on merkinnyt pyrkimystä länsimaisen puolustusajattelun 'istuttamiseen' Suomeen. Tämä on ilmennyt erityisesti sotilaallisen kriisinhallinnan ja puolustusvoimien teknistymiskehityksen kasvavina trendeinä osana uudistuvaa alueellista puolustusjärjestelmää. Vastaavasti puolustusvoimien toiminnassa sekä kansainvälinen kriisinhallintatoiminta sekä korkeaan teknologiaan perustuvat verkottuvat järjestelmät ovat kasvattaneet merkitystään kylmän sodan jälkeen.

Venäjän merkittävästä vaikutuksesta huolimatta länsimainen sodan kuva on tämän tutkimuksen perusteella siirtynyt Suomeen varsin pienin muutoksin ja vähäisin viivein. Tämä sodan kuvan muutos ja siitä juontuvat Suomen puolustusjärjestelmän muutokset eivät tapahdu ainoastaan välineellisen logiikan – objektiivisesti arvioitavan tehokkaimman puolustuksen – näkökulmasta. Ovathan puolustusjärjestelmän tavoitteet sekä puolustusvoimien kehittämistä ohjaavat päämäärät sosiaalisesti rakentuneita. Kansainvälinen asevoimien kehittämiseen ja käyttämiseen liittyvä normipaine ilmenee suomalaisen identiteetin muuttumisena ja tämän identiteetin uudelleenrakentumisen vaikutuksina puolustusvoimien tehtäville, materiaaliselle valmiudelle ja toimintamenetelmille. Puolustusvoimien toimintakykyä ei yksinomaan rakenneta tämän päivän ja tulevaisuuden mahdollisten uhkakuvien varaan. Puolustusvoimia kehitetään uhkakuviin vastaamisen lisäksi myös osana kehittyneiden läntisten yhteiskuntien laajempaa pidemmän aikavälin muutosta. Kouriintuntuvina esimerkkeinä tästä ovat kansainvälisen

sotilaallisen kriisinhallintayhteistyön merkityksen kasvaminen sekä puolustusvoimien vähittäinen suuntautuminen myös sisäisen turvallisuuden viitekehykseen. Luonnollisesti molemmissa prosesseissa vaikuttavina tekijöinä ovat uudelleenrakennetut uhkakuvat, mutta oma vaikutuksensa on myös suomalaisen identiteetin rakentumisen kannalta tärkeällä viiteryhmillä – länsimailla – niin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kuin muun yhteiskuntapolitiikan alalla.

Neljänteen tutkimuskysymykseen – *miten suomalaisen sodan kuvan muutos vaikuttaa puolustusvoimien kehittämisen lähtökohtiin kylmän sodan jälkeisellä ajalla* – vastattiin luvussa kuusi tarkastelemalla neljän suomalaisen puolustusjärjestelmän muutosta ohjaavan yllä mainitun diskurssin valossa puolustusvoimien kehittämistä. Aluepuolustussotaan valmistautumisen lisäksi tämän päivän suomalaista puolustusajattelua määrittävät puolustusvoimien tehtävien suhteen sekä kansainvälinen kriisinhallintayhteistyö että yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen. Tämä sodan kuvan muutos on osittain nähtävissä vanhassa laissa puolustusvoimista (laki puolustusvoimista 31.5.1974/402), johon kylmän sodan päättymisen jälkeen lisättiin puolustusvoimien tehtäviksi mm. osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan² (2§ kohta 7), kansainvälisestä toiminnasta huolehtiminen (2§ kohta 7a), pelastustoimintaan osallistuminen (2§ kohta 6a) sekä virka-avun antaminen poliisille sotilaallisia voimakeinoja käyttäen terrorismirikosten estämis- ja keskeyttämistarkoituksessa (2§ kohta 6). Näiden lisäksi puolustusvoimien lakisääteiseksi tehtäväksi laissa säädettiin myös vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen tukeminen (2§ kohta 5a). Puolustusvoimien lakisääteisten tehtävien asteittainen uudistusprosessi – uusien tehtävien lisääminen puolustusvoimien tehtäväkenttään – kylmän sodan jälkeen kuvastaa hyvin suomalaista sodan kuvan muutosta: pienin askelin etenevää sopeutumista muuttuvaan kansainväliseen turvallisuusympäristöön. Samalla on huomioitava, että 1.1.2008 astui voimaan uusi laki puolustusvoimista (551/2007), jonka yhtenä tavoitteena oli vuonna 1974 hyväksytyyn lain ja siihen tehtyjen lukuisien muutosten kirjaaminen yhdeksi loogiseksi kokonaisuudeksi. Tässä laissa puolustusvoimien tehtävät määritellään aikaisempaa tarkemmin aluepuolustussodan lisäksi kriisinhallintasotaa ja YETT-sotaa varten.

Siinä missä tämän päivän suomalaista sodan kuvaa rakentavat ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämistä ohjaavat diskurssit aluepuolustussodasta, kriisinhallintasodasta ja YETT-sodasta määrittävät puolustusvoimien

² Vrt. Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta (211/2006), joka tuli voimaan 1.4.2006. Lain mukaisesti Suomi voi osallistua sotilaalliseen kriisinhallintaan poikkeuksellisesti ilman YK:n turvallisuusneuvoston valtuutusta (1§). Ks. myös asevelvollisuuslain muutos (3a§/31.3.2006/213), jonka mukaisesti asevelvollisille voidaan antaa varusmiespalvelus- ja kertausharjoituskoulutuksen yhteydessä riittävät valmiudet koulutautua edelleen Euroopan unionin nopean toiminnan joukkoihin.

tärkeimmät *tehtävät*, teknosodan diskurssi määrittää *välineen* näissä tehtävissä onnistumiselle. *Teknosodan diskurssia voidaankin pitää eräänlaisena kokoavana käsityksenä siitä, miten puolustusvoimien suorituskykyä tulee kehittää tulevaisuuden tehtävät silmälläpitäen. Teknosodan diskurssi onkin muotoutumassa puolustusvoimien kehittämisen uudeksi imperatiiviksi – välineeksi siirtymälle kulutussodankäynnin traditiosta liikesodankäynnin traditioon.* Suomalaisen teknosodankäyntikyvyn ytimen – verkkopuolustuksen – kehittämisen taustalla vaikuttaa länsimaissa levinnyt sodankäynnin vallankumouksen diskurssi. Verkottuneet sensorit ja ase- ja johtamisjärjestelmät muodostavat informaationsodankäynnin järjestelmän, jonka avulla kyetään hoitamaan puolustusvoimien tehtävät erilaisissa tulevaisuuden sodan skenaarioissa: aluepuolustussodassa, kriisinhallintasodassa ja YETT-sodassa. Teknosota sellaisenaan puolustusvoimien uuden toimintalogiikan ytimessä tukee sekä aluepuolustusta, kriisinhallintatoimintaa että YETT-puolustusta.

Teknosodan diskurssi on alueellisen puolustusjärjestelmän uudistamisessa vaikuttava väline, samalla kun siitä on muodostunut puolustusvoimien 2000-luvulla ylläpitämisen ja rakentamisen sotilaallisen uskottavuuden uusi imperatiivi. Puolustusvoimia on kehitettävä – ainakin osaa puolustusvoimista – läntisen teknosodan diskurssin mukaisesti, jotta Suomen muuten niin omintakeinen puolustusjärjestelmä ja puolustusvoimat sen sotilaallisena toimijana kykenevät ylläpitämään yleismaailmallisissa arvioissa sotilaallista uskottavuutta. Sotilaallisen kriisinhallinnan vähitellen edennyt korostuminen kylmän sodan jälkeisellä ajalla on yhteydessä tähän puolustusvoimien uskottavuuden rakentamiseen. Teknosodan ja kriisinhallintasodan diskurssien vahvistuminen, sekä niiden vaikutukset puolustusvoimien kehittämiseen kylmän sodan jälkeisellä ajalla, mahdollistavat tulevaisuudessa *expeditionary warfare* -kyvyn osoittamisen – mikäli näin halutaan poliittisesti tehdä – ja näin ollen kansainvälisesti arvostettavien uusien sotilaallisten suorituskykyjen hankinnan. Päätös Euroopan unionin taisteluosastoihin osallistumisesta ja vuonna 2007 kumuloitunut vahva sisäpoliittinen paine osallistua Naton nopean toiminnan NRF-joukon toimintaan (päätös osallistumisesta tehtiin vuoden 2008 alkupuolella) ovat oivia esimerkkejä tästä teknosodan ja kriisinhallintasodan diskurssien yhtymäkohdassa tapahtuvasta sotilaallisen uskottavuuden rakentamisesta.

Muutokset kansainvälisessä turvallisuusympäristössä kylmän sodan jälkeen ovat olleet merkittäviä. Tämä turvallisuusympäristön muutos on havaittavissa suomalaisen sodan kuvan kehittymisestä. Suomalaisen sodan kuvan voi mieltää ohjaavan Suomen puolustusjärjestelmän – ja puolustusvoimien – kehittämistä. Kun sodan kuva on muutoksen kourissa, myös puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämisen peruslogiikka altistuu muutokselle. Tässä piileekin suurin kylmän sodan jälkeinen haaste suomalaisen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi ja puolustusvoimien suorituskykyjen

ylläpitämiselle ja rakentamiselle. Kysymys siitä, mikä uusi tai muuttunut peruslogiikka parhaiten sopii Suomen puolustusjärjestelmän pitkäaikaiselle kehittämiselle, on eittämättä tärkeimmästä päästä suomalaisessa puolustuspoliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Toistaiseksi kylmän sodan jälkeen Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen peruslogiikka on ollut vähitellen etenevän muutoksen tiellä. Kylmän sodan ajan puolustusjärjestelmää ohjanneet kulmakivet ovat pääosin vielä tänäkin päivänä olemassa tai ainakin havaittavissa uudistuvaa alueellista puolustusjärjestelmää kehitettäessä. Mikäli kansainvälisen turvallisuusympäristön kehittyminen ja läntisten asevoimien kehittäminen jatkuu kylmän sodan jälkeisten trendien mukaisesti jatkossakin, nousee Suomen puolustusjärjestelmään kohdistuvien pidempiaikaisten haasteiden yksityiskohtainen analyysi tarpeelliseksi. Tätä analyysia tehdään sekä puolustusministeriössä että puolustusvoimissa jatkuvasti. Lisäksi puolustuspoliittiselle päätöksentekoelektille kattavan ja kokoavan puolustusjärjestelmän peruslogiikan analyysin mahdollisuus tulee neljän vuoden välein – turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon muodossa.

On kuitenkin huomionarvoista, että valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot henkivät vallitsevaa poliittista tahtoa turvallisuusympäristön analyysissä. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot eivät suinkaan kuvaa objektiivisesti Suomen turvallisuusympäristöä, eikä niiden avulla kyetä instrumentaalina rationaalisuusolettaman mukaisiin päätöksiin Suomen turvallisuuspoliittisen aseman optimoimiseksi. Kuten luvussa kaksi todettiin, selontekojen turvallisuusympäristön analyysi sekä Suomen puolustusjärjestelmän kehittämispäätökset perustuvat sosiaalisesti rakentuneisiin 'faktoihin'. Tämän tutkimuksen yksi tarkoitus onkin ollut tutkia ja avata näitä suomalaisen puolustusjärjestelmän ja puolustusvoimien kehittämistä ohjaavien suomalaisessa puolustuspoliittisessa päätöksenteossa sosiaalisesti rakentuneita 'faktoja'. Analyyttisen työkalun tälle tutkimustehtävälle tässä tutkimuksessa muodostaa suomalaisen sodan kuvan käsite. Se on kansainvälisen turvallisuusympäristön vaikutuspiirissä Suomessa sosiaalisesti rakennettu tulkintojen kokonaisuus asevoiman käytöstä.

Koska objektiiviseen turvallisuusympäristön analyysiin on mahdotonta koskaan päästä, ja koska puolustusvoimien kehittäminen perustuu aina poliittisille – ei optimaalisille – päätöksille, on Suomessa käytävän julkisen puolustuspoliittisen keskustelun merkitys suuri niin suomalaisen puolustusjärjestelmän kuin puolustusvoimien kehittämiselle. Tästä syystä kansainvälisen turvallisuusympäristön analyysiin ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen perusteisiin liittyvä akateeminen debatti ja kansalaiskeskustelu ovat ensiarvoisen tärkeitä. Moniäänisyys suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan keskeisimpiin kuuluvasta kysymyksestä lienee pikem-

minkin hyve kuin pahe. Tämä tutkimustyö tulisi nähdä osana tätä keskustelua.

KÄYTETYT LYHENTEET

AWACS	Ilmavalvonta- ja taistelunjohtokone (<i>Airborne Warning and Control System</i>)
CIMIC	Siviili-sotilas -yhteistyö (<i>Civil-Military Cooperation</i>)
DCI	Naton Sotilaallisten voimavarojen kehittämisaloite (<i>Defence Capabilities Initiative</i>)
DOD	Yhdysvaltojen puolustusministeriö (<i>Department of Defense</i>)
EAPC	Euroatlanttinen kumppanuusneuvosto (<i>Euro Atlantic Partnership Council</i>)
EBAO	Vaikutusperustaiset operaatiot (<i>Effects Based Approach to Operations</i>)
ESDP	Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (<i>European Security and Defence Policy</i>)
EUBG	Euroopan unionin taisteluosasto (<i>European Union Battlegroup</i>)
HNS	Isäntämaatuki (<i>Host Nation Support</i>)
ISAF	Naton kriisinhallintaoperaatio Afganistanissa (<i>International Security Assistance Force</i>)
iTVJ	Integroitu tiedustelu-, valvonta, ja johtamisjärjestelmä
JASSM	Ilmasta maahan -ohjus (<i>Joint Air to Surface Standoff Missile</i>)
NRF	Naton nopean toiminnan joukko (<i>Nato Response Force</i>)
MAD	Taattu molemminpuolinen tuho (<i>Mutually Assured Destruction</i>)
NCW	Verkostokeskeinen sodankäynti (<i>Network-Centric Warfare</i>)
PARP	[Naton rauhankumppanuuden] suunnittelu- ja seurantaprosessi (<i>Planning and Review Process</i>)
PfP	Naton rauhankumppanuusohjelma (<i>Partnership for Peace</i>)
RMA	Sodankäynnin vallankumous (<i>Revolution in Military Affairs</i>)
SDI	Strateginen puolustusaloite (<i>Strategic Defense Initiative</i>)
TAE	Tavanomaiset aseet Euroopassa -sopimus
YETT	Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen
YETTS	Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia

LÄHTEET

Aapro, Kari (2000) ”Huomispäivän rannikkojoukot”, *Rannikon puolustaja* 3/2000.

Abramsky, Sasha (2007) ”Defining the Indefinable West”, *The Chronicle of Higher Education*, March 23, s. B6-B8.

Adler, Emanuel ja Barnett, Michael (1998) (toim.) *Security Communities*, Cambridge: Cambridge University Press.

”Afganistan-komentaja: Kriisinhallintaa ei ehkä voi toteuttaa vapaaehtoisvoimin” (2006). *Helsingin Sanomat* 24.10.2006.

Annual Report to the President and the Congress by Secretary of Defence (1995)-(2004). [www.defenselink.mil/execsec/adr_intro.html / 11.4.2006].

”Armeijan vahvuus voi pienentyä 250 000 sotilaaseen” (2006). *Ruotuväki - Puolustusvoimien uutislehti* 02/06.

”Armeijan virka-avusta tuli kiistaa eduskunnassa” (2006). *Helsingin Sanomat* 23.11.2006, s. A9.

Arreguín-Toft, Ivan (2001) ”How The Weak Win Wars”, *International Security* vol. 26, no. 1, s. 93-128.

Arvio Euroopan turvallisuuspoliittisesta tilanteesta ja sen kehitysnäkymistä sekä niiden vaikutuksista Suomen puolustuspolitiikkaan – Parlamentaarisen puolustuspoliittisen neuvottelukunnan raportti 28.2.1990 (1990), Helsinki.

Arvio puolustusvoimien tämänhetkisestä tilasta ja suorituskyvystä sekä kannanotto puolustusvoimien kehittämisen suunnitelmiin ja puolustusräähänsäilytykseen 1990-luvulla – Parlamentaarisen puolustuspoliittisen neuvottelukunnan komiteamietintö 1990:57 (1990), Helsinki.

Behnke, Andreas (2007) *Re-presenting the West – NATO’s Security Discourse After the End of the Cold War*, Stockholm Studies in Politics 120, Stockholm: Stockholm University.

Bhaskar, Roy (1978) *A Realist Theory of Science*, New Jersey: Humanities Press.

Booth, Ken (1998) ”Cold Wars of the Mind” teoksessa Booth, Ken (toim.) *Statecraft and Security – The Cold War and Beyond*, s. 29-55, Cambridge: Cambridge University Press.

Booth, Ken (1991) "Security in Anarchy: Utopian Realism in Theory and Practice", *International Affairs*, vol. 67, no. 3, s. 527-545.

Brahimi, Lakhdar (2006) "United Nations Peace Operations in the 21st Century: A Few Personal Thoughts" teoksessa Ojanen, Hanna (toim.) *Peacekeeping - Peacebuilding: Preparing for the future*, s. 13-19, Helsinki: Ulkopoliittinen Instituutti.

Bush, George W. (1999) "A Period of Consequences", *Speech at the Citadel*, 23 September 1999. [www.citadel.edu/pao/addresses/pres_bush.html / 15.1.2006]

Carr, Edvard (1939) *The Twenty Years' Crisis 1919-1939 – An Introduction to the Study of International Relations*, London: Macmillan.

Cassidy, Robert (2003) "Prophets or Praetorians? The Utopian Paradox and the Powell Corollary", *Parameters*, Autumn 2003, s. 130-143.

Clausewitz, Carl von (1989) *On War*, Princeton: Princeton University Press.

Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting (2001), Brussels, 21 September 2001. [http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/140.en.pdf / 10.4.2006].

"Contractors Provide Vital Services to Deployed Forces but Are Not Adequately Addressed in DOD Plans" (2003). *Unites States Government Accountability Office Report to the Subcommittee on readiness and Management Support, Committee on Armed Services, U.S. Senate*, GAO-03-695, June 2003. [www.gao.gov/new.items/d03695.pdf / 19.2.2007]

Cox, Robert (1986) "Social Forces, States and World Orders – Beyond International Relations Theory" teoksessa Keohane, Robert (toim.) *Neorealism and its Critics*, s. 204-254, New York: Columbia University Press.

van Creveld, Martin (1991) *The Transformation of War*. New York: The Free Press.

Declaration on European Military Capabilities (2004) 22 November 2004, Brussels. [http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/misc/82761.pdf / 15.1.2006]

Declaration on Solidarity against Terrorism (2004) Brussels, 25 March 2004. [[www.eu2004.ie/templates/document_file.asp?id=10762 / 10.4.2006](http://www.eu2004.ie/templates/document_file.asp?id=10762/10.4.2006)].

Defense Department Special Briefing on Announcement of New Locations for the Active Duty Army's Modular Brigade Combat Teams (2005). [www.defenselink.mil/transcripts/2005/tr20050727-3521.html / 10.8.2005].

Echevarria, Antonio (2003) *Globalization and the Nature of War*, U.S. Army War College, Strategic Studies Institute.

Etzioni, Amitai (1988) *The Moral Dimension – Toward a New Economics*, New York: Free Press.

Euroopan turvallisuukskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997 (1997), Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Forsberg, Tuomas (1997) *Buying Security, Selling Victories – A Constructivist Analysis of the Role of Positive Economic Sanctions in German Unification and the Dispute over the Kurile Islands*, Aberystwyth: University of Wales.

Frankel, Benjamin (1996) "Introduction" teoksessa Frankel, Benjamin (toim.) *Roots of Realism*, s. ix-xxiii, Lontoo: Frank Cass.

Franzen, Henning-A. (2002) "'Proper War' and 'War In Reality' – The Changing Concept of War, *IFS Info 6/02*, Oslo: Norwegian Institute for Defense Studies.

Garden, Timothy ja Ramsbotham, David (2004) "About Face: The British Armed Forces – Which Way to Turn", *RUSI Journal*, vol. 149, no. 2, s. 10-15.

Gates, Robert (2007), *Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy 02/11/2007*. [www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?id=192&sprache=en / 19.2.2007]

Gulf War Air Power Survey – Summary Report (1993), Washington: U.S. Government Printing Office.

Habermas, Jürgen (1984) *The Theory of Communicative Action Volume 1 – Reason and the Rationalization of Society*, Boston: Beacon Press.

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*, Tampere: Vastapaino.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 4§:n muuttamisesta, HE 187/2004 (2004).

[www.eduskunta.fi / 12.4.2006]

Hast, Susanna (2006) "Euroopan unionin toimijuus ja diskurssi Venäjästä", *Kosmopolis* vol. 36, 3/2006, s. 7-26.

"High-Level DOD Action Needed to Address Long-Standing Problems with Management and Oversight of Contractors Supporting Deployed Forces" (2007). *Unites States Government Accountability Office Report to Congressional Committees*, GAO-07-145, December 2006.

[www.gao.gov/new.items/d07145.pdf / 19.2.2007]

Holmström, Hans (2003) "Merivoimien kehittäminen kohti vuotta 2020", *Rannikon puolustaja* 4/03.

Huhtinen, Aki-Mauri (2005) *Sanasota – Johdatus sodan ja sodanjohtamisen filosofiaan*, Lahti: Elan Vital.

Huhtinen, Aki-Mauri (2003) *Keinosota – Taistelu vastaanottajista*, Lahti: Elan Vital.

Huhtinen, Aki-Mauri ja Rantapelkonen, Jari (2002) *Imagewars – Beyond the Mask of Information Warfare*, Helsinki: Marshal of Finland Mannerheim's War Studies Fund.

Häkämies, Jyri (2007) "Finland: Similar Yet Different", *Puhe CSIS:n tilaisuudessa Washingtonissa* 6.9.2007.

[www.defmin.fi/?661_m=3333&printer=1&s=270 / 10.9.2007]

"Häkämies: Suomi päättää syksyllä osallistumisesta Naton NRF-joukkoihin (2007). *Helsingin Sanomat*, s. A5, 5.5.2007.

Iivonen, Jyrki (2006) "Rauhanturvatyö on kehitysapua", *Helsingin Sanomat, Vieraskynä-palsta*, 3.8.2006.

"Ilmavoimien kansainvälinen toiminta" (2007). *Ilmavoimien internet-sivusto* 22.7.2007 [www.ilmavoimat.fi/index.php?id=69 / 22.7.2007]

"Improving the Combat Edge Through Outsourcing" (1996). *Defense Issues*, Vol. 11, no. 30.

Iskanius, Markku ja Kääriäinen, Juhani (2000) "Taistelun kuva – suomalainen näkemys" teoksessa *Sodan ja taistelun kuva*, Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan laitoksen julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietoa, no. 3/2000, s. 103-120, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

"Iskukykytutkimuksen tulokset" (2004). *Pääesikunnan Maavoimaosaston tiedote* 4.3.2004. [www.mil.fi/asiointi/tiedotus/tiedotteet/liitteet/ikt.pdf / 16.7.2007]

"Italialainen Intermarine S.p.A. merivoimien miinantorjunta-alusten toimittajaksi" (2006). *Merivoimien tiedote* 17.11.2006. [www.mil.fi/merivoimat/tiedotteet/2547.dsp / 13.7.2007]

Jeppersen, Ronald ja Wendt, Alexander ja Katzenstein, Peter (1996) "Norms, Identity and Culture in National Security" teoksessa Katzenstein, Peter (toim.) *The Culture of National Security*, s. 33-75, New York: Columbia University Press.

Joenniemi, Pertti ja Lehti, Marko (2006) "Murtunut, uusiutuva vai muuttumaton länsi?", *Kosmopolis* vol. 36, no. 2, s. 5-29.

Jones, James (2005) "EUCOM Commander Describes Overseas Basing Priorities", [www.defenselink.mil/news/May2005/20050510_985.html / 10.5.2005].

Jouko, Petteri (2006) "Periaatteista toteutukseen – alueellisen puolustusjärjestelmän kehittäminen", *Kylkirauta* 3/2006, s. 6-9.

Järvenpää, Pauli (2007) "Nato – oppiva organisaatio". [www.defmin.fi/?677_m=30288s=271 / 27.2.2007]

Kaldor, Mary (2001) "Beyond Militarism, Arms Races and Arms Control", *kirjoitus, the Nobel Peace Prize Centennial Symposium*, Dec 6-8, 2001. [www.ssrc.org/sept11/essays/kaldor.htm / 11.6.2004].

Kaldor, Mary (1999) *New & Old Wars – Organized Violence in a Global Era*, Cambridge: Polity Press.

Kanninen, Ermei (1994) *Suomen puolustus*, Helsinki: Otava.

Kaskeala, Juhani (2007) *Puhe 180. maanpuolustuskurssin avajaisissa* 22.1.2007. [www.mil.fi/puolustusvoimainkomentaja/2703.dsp / 24.1.2007]

Kaskeala, Juhani (2006a), radiohaastattelu Washingtonissa 6.3.2006. [www.yle.fi/radiopeili / 10.4.2006].

Kaskeala, Juhani (2006b) ”Informaatiosota ja maanpuolustustahto - haasteita Suomen puolustusjärjestelmälle”, *puhe MTS:n 30-vuotisjuhlaseminaarissa* 31.5.2006. [www.mil.fi/puolustusvoimainkomentaja/2120.dsp]

Kaskeala, Juhani (2004) ”Onko Suomella tarve muuttaa omintakeista puolustusjärjestelmäänsä?”, *puhe 171. maanpuolustuskurssin avajaisissa* 8.3.2004. [www.mil.fi/paaesikunta/tiedotteet/377.dsp / 11.7.2007]

Kaskeala, Juhani (2002a) ”Euroopan turvallisuuspoliittinen muutos ja Suomen puolustus”, *Studia Generalia -luento Jyväskylän yliopistossa* 21.3.2002 [www.mil.fi/puolustusvoimainkomentaja/182.dsp / 10.7.2007]

Kaskeala, Juhani (2002b) ”Sodan ajan joukot pienenevät - puolustuskyvyttä ei tingitä”, *puhe Oulun Maanpuolustusyhdistyksessä* 22.10.2002. [www.mil.fi/puolustusvoimainkomentaja/138.dsp / 19.6.2007]

Kaskeala, Juhani (2001) ”Turvallisuusympäristö muuttuu, puolustusvoimien kehittäminen jatkuu”, 1.11.2001. [www.mil.fi/asiointi/tiedotus/tiedotteet/2001/20011101_1757_1.dsp / 10.7.2007]

Katainen, Jyrki (2006) *Jyrki Kataisen Haastattelu Helsingin Sanomissa* 29.11.2006 ”Katainen sanoo kyllä NRF-joukoille, Vanhanen ei”. [www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Katainen+sanoo+kyll%C3%A4+NRF-joukoille+Vanhanen+ei/1135223336904 / 27.2.2007]

Katzenstein, Peter (1996) ”Introduction: Alternative Perspectives on National Security” teoksessa Katzenstein, Peter (toim.) *The Culture of National Security – Norms and Identity in World Politics*, s. 1-32, New York: Columbia University Press.

Kenttäohjesääntö – Yleinen osa, Puolustusjärjestelmän toiminnan perusteet (2007), Helsinki: Pääesikunnan suunnitteluosasto.

Kenttäohjesääntö – Yleinen osa (1995), Helsinki: Pääesikunnan operatiivinen osasto.

Kenttäohjesääntö – Yleinen osa (1958), Helsinki: Pääesikunnan ohjesääntötoimisto.

Klein, Bradley (1994) *Strategic Studies and World Order – The Global Politics of Deterrence*, Cambridge: Cambridge University Press.

Klenberg, Jan (2007) ”Suomen sotilaspoliittinen asema kylmän sodan aikana”, *Rannikon puolustaja* 2/2007.

Kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komiteanmietintö 1981:1 (1981), Helsinki.

Korkeaoja: Afganistanin vaarat olleet tiedossa” (2007). *Helsingin Sanomat* 26.6.2007, s. A4.

Koslowski, Rey ja Kratochwil, Friedrich (1995) “Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire’s Demise and the International System” teoksessa Lebow, Richard ja Risse-Kappen, Thomas (toim.) *International Relations Theory and the End of the Cold War*, s. 127-165, New York: Columbia University Press.

”Kriisinhallinnan kokoonpano saa uusia nappuloita” (2007). *Ruotuväki* 7/2007.

”Kriisinhallinta” (2007). *Ilmavoimien internet-sivusto* 22.7.2007. [www.ilmavoimat.fi/index.php?id=517 / 22.7.2007].

Kuhn, Thomas (1994) *Tieteellisten vallankumousten rakenne*, Helsinki: Art House.

”Kumppanimaiden osallistumismahdollisuus Naton nopean toiminnan valmiusjoukon toimintaan” (2006). *Ulkoministeriön muistio eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle* 13.12.2007. [http://7217.71.145.20/TRIPviewer/temp/TUNNISTE_UTP_32_2006.fi.html / 27.2.2007]

Kääriäinen, Seppo (2006a) *Puhe Maanpuolustuskurssiyhdistyksen vuosikokouksessa* 1.11.2006. [www.defmin.fi/index.phtml?2971_m=2807&s=349]

Kääriäinen, Seppo (2006b) *Puhe 179. maanpuolustuskurssin avajaisissa Säätötalolla Helsingissä* 6.11.2006. [www.defmin.fi/?661_m=2816&s=270]

Kääriäinen, Seppo (2005) *Puhe 173. Maanpuolustuskurssin avajaisissa, Säätötalolla* 4.4.2005. [www.defmin.fi/print_page.phtml?menu_id=467&lang=1&chapter_id=2455&fs=11 / 15.4.2006]

Kääriäinen, Seppo (2003) *Vastaus kansanedustaja Jaakko Laakson kirjalliseen kysymykseen 341/2003 vp – puolustusvoimien ilmatyynyhankinnan perustelut.* [www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_341_2003_p.shtml / 13.7.2007]

Laitinen, Kari (2005) ”Suomalainen asevelvollisuus – Historiallinen kaari, kehitys ja kansallinen olemus”, *Puolustusministeriön julkaisuja* 1/2005, s. 7-118, Helsinki: Puolustusministeriö.

Lintonen, Raimo ja Pursiainen, Christer (2003) ”Terrori-iskut Yhdysvalloissa” teoksessa Forsberg, Tuomas ja Pursiainen, Christer ja Lintonen, Raimo ja Visuri, Pekka (toim.) *Suomi ja Kriisit – Vaaran vuosista terrori-iskuihin*, s. 283-313, Helsinki: Gaudeamus.

Lipponen, Paavo (1999) *Puheenvuoro yleisesiupseerikurssilla* 24.8.1999. [<http://presidency.finland.fi/netcomm/news/showarticle726.html> / 10.7.2007]

”Lipponen ja Tuomioja eri mieltä Afganistanin operaation jatkosta” (2007). *Helsingin Sanomat* 20.7.2007, s. A5.

”Maakuntajoukkojen käyttö virka-apuun hiertää yhä” (2007). *Helsingin Sanomat* 9.2.2007, s. A6.

”Maavoimien suojelu puolustuskykyä kehitetään” (2005). *Puolustusvoimien tiedote* 24.8.2005. [www.mil.fi/paaesikunta/tiedotteet/1413.dsp].

Morgenthau, Hans (1967) *Politics Among Nations*, New York: Alfred Knopf.

The National Security Strategy of the United States of America (2002), The White House, September 2002, Washington.

Nato (1999) ”The Alliance’s Strategic Concept Agreed by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999”. [www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm / 1.12.2003].

Nato (1991) ”Declaration on Peace and Cooperation issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council, Rome 8 November 1991”. [www.nato.int/docu/basic/b911108b.htm / 16.11.2004].

”Naton Valmiusjoukoissa on paikka Suomelle” (2006). *Helsingin Sanomien pääkirjoitus* 2.7.2007, s. A2.

Nato Press Release (2004) ”Istanbul Summit Communiqué – Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council”, Press Release (2004) 096, 28 June 2004. [www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.html / 10.4.2006].

Nato Press Release (2001) “Statement by the North Atlantic Council”, Press Release (2001) 124, 12 September 2001. [www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm / 10.4.2006].

Nato’s Military Concept for Defence against Terrorism (2003). [www.nato.int/ims/docu/terrorismi.htm / 28.11.2003].

Neumann, Iver (2002) “Returning Practice to the Linguistic Turn: The Case of Diplomacy”, *Millennium: Journal of International Studies*, vol. 31, no. 3, s. 627-651.

Nokkala, Arto (2005a) ”Suomen sota 2000-luvun vaihteessa” teoksessa Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas (toim.) *Muuttuva Sota*, s. 173-195, Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies.

Nokkala, Arto (2005b) ”Suomalainen asevelvollisuus ja puolustusvoimien henkilöstörakenne kansainvälisissä muutospaineissa”, *Puolustusministeriön julkaisuja 1/2005*, s. 119-237, Helsinki: Puolustusministeriö.

Nokkala, Arto (2001) *Laajeneva Sotilaspolitiikka – Strategia Ja Turvallisuus Suomalaisen Asevoiman Rakentamisessa*, Tampere: TAPRI.

Operation Active Endeavour (2007). [http://www.afsouth.nato.int/JFCN_Operations/ActiveEndeavour/Endeavour.htm / 19.6.2007]

Parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komiteanmietintö 1971:A18 (1971). Helsinki.

Perustuslakivaliokunnan lausunto puolustusvaliokunnalle 51/2006 (2006) ”Hallituksen esitys puolustusvoimalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi” [http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/pevl_51_2006_p.shtml / 9.7.2007)]

Presidency Conclusions – Seville European Council Meeting (2002) 21 and 22 June 2002. [http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72638.pdf / 10.4.2006].

Private Military Companies: Options for Regulation (2002) Return to an address of the honourable the House of Commons dated 12th February 2002 for a paper, HC 577, Lontoo: The Stationary Office.

”Puolustusministeriö jatkoi neuvotteluja Horneteista” (2007). *Helsingin Sanomat* 27.6.2007, s. A6.

Puolustusministeriön jalkaväkiselvitystyöryhmän väliraportti (2003).
19.12.2003. [www.defmin.fi/files/320/2525_1825_Puolustusministeri-On_JalkavAkimiinaselvitystyOryhmAn_vAliraportti_1_.pdf / 22.7.2007]

”Puolustusministeriön johtaja Jalonen arvioi: Rypäleaseiden korvaaminen tulisi kalliiksi” (2007). *Helsingin Sanomat* 23.5.2007.

Puolustusministeriön puolustuspoliittisen osaston muistio 8.12.2004 ”Suomen osallistuminen Euroopan unionin taisteluosastoihin” (2004).

Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus (2006).
[www.defmin.fi/files/693/Tulevaisuuskatsaus_PLM.pdf / 14.2.2008]

”Puolustusvoimat valmiina lintuinfluenssan torjuntaan” (2006). *Puolustusvoimien tiedote* 27.3.2006. [www.mil.fi/paaesikunta/tiedotteet/1973.dsp / 27.3.2006].

”Puolustusvoimien materiaalin kunnossapitoon etsitään kumppaneita teollisuudesta” (2006). *Puolustusvoimien tiedote* 12.9.2005.
[www.mil.fi/paaesikunta/tiedotteet/1477.dsp / 27.3.2006].

Pursiainen, Christer (1998) *Beyond Sovietology – Internatioal Relations Theory and the Study of Soviet/Russian Foreign and Security Policy*, Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs.

Pyykönen, Juha (2006) ”Sotilaallinen kehitys Suomen lähialueella” teoksessa *Tietoja Suomen kokonaismaanpuolustuksesta*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. [www.mil.fi/perustietoa/julkaisut/kokonaismaanpuolustus/index.html / 4.7.2007]

Pyykönen, Juha (1998) ”Kriisistä konfliktiin – Sotilaallinen voimankäyttö kylmän sodan kriisinhallinnassa ja uuden ajan konfliktinhallinnassa”. *Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitokselle tehty lisensiaatintutkimus*, huhtikuu 1998.

Quadrennial Defense Review Report (2006), Department of Defense, February 2006. [www.comw.org/qdr/qdr2006.pdf / 15.7.2006].

Quadrennial Defense Review Report (1997), Department of Defense, May 1997. [www.defenselink.mil/pubs/qdr / 15.1.2006].

Raitasalo, Jyri (2006a) "From Pax Americana to Bellum Americanum – A Framework for Analysis Concerning European Foreign and Security Policy in the post-Cold War Era" teoksessa *New Dimensions of European Security – The ESDP and the Baltic Region*, s. 47-81, Vilna: Lithuanian Military Academy.

Raitasalo, Jyri (2006b) "Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen suomalaisessa sodan kuvassa kylmän sodan jälkeisellä ajalla", teoksessa Huhtinen, Aki-Mauri ja Rantapelkonen, Jari (toim.) *Sirpaleita sotilaskulttuurin rajoilta*, s. 188-216, Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitoksen julkaisusarja 2, No. 17, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Raitasalo, Jyri (2005a) *Constructing War and Military Power after the Cold War – The Role of the United States in the Shared Western Understandings of War and Military Power in the Post-Cold War era*, Helsinki: National Defence College.

Raitasalo, Jyri (2005b) "Läntinen sodan kuva kylmän sodan jälkeen" teoksessa Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas (toim.) *Muuttuva sota*, s. 101-125, Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies.

Raitasalo, Jyri (2004) "Taistelu sodasta – Yhdysvaltojen vaikutus läntiseen sodan kuvaan kylmän sodan jälkeen", *Tiede ja Ase*, vol. 62/2004, s. 16-40, Helsinki: Suomen Sotatieteellinen Seura.

Raitasalo, Jyri (2002) "Sotilaallinen voima ja strategia kylmän sodan jälkeen", *Ilmatorjunnan vuosikirja 2002-2003*, s.12-31, N:o 18. Tuusula: Ilmatorjuntaupseeriyhdistys ry.

Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas (toim.) (2005) *Muuttuva Sota*, Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies.

Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas (2004a) *Sodan Määrittelystä – Käsitteet sodasta sodankäynnin taustalla*. Maanpuolustuskorkeakoulun laitoksen julkaisusarja 4, No. 18, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas (2004b) "Reconstructing War after the Cold War", *Comparative Strategy*, vol. 23, no. 3, s. 239-261.

"Raskaan raketinheitinjärjestelmän hankinta" (2006). *Puolustusministeriön tiedote* 5.1.2006. [www.defmin.fi/index.phtml?2963_m=2382&s=347 / 11.7.2007]

Rauhanturvaamislain uudistamistyöryhmän mietintö (2005). Helsinki.

Raunio, Ari (2002) "Suomen sotilaallinen uhkakuva kylmän sodan aikana 1944-1990" teoksessa Raunio, Ari (toim.) *Suursotien vuosisata – sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla*. s. 149-179, Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitoksen julkaisusarja 2, No. 8, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

"Rebuilding Iraq – Reconstruction Progress Hindered by Contracting, Security, and Capacity Challenges" (2007). *Unites States Government Accountability Office testimony before the Committee on Oversight and Government Reform, House of Representatives*, GAO-07-426T, 15 February 2007. [www.gao.gov/new.items/d07426t.pdf / 19.2.2007]

The Responsibility to Protect – About the Commission (2007). [www.iciss.ca/progress-en.asp / 20.2.2007]

The Responsibility to Protect – Research, Bibliography, Background (2001). Supplementary Volume to the Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, December 2001, Ottawa: International Development Research Centre.

Risse, Thomas (2000) "Let's Argue!": Communicative Action in World Politics, *International Organization*, vol. 54, no. 1, s. 1-39.

Robertson, George (2001) *Press Statement at the Press Conference after the Meeting of the North Atlantic Council*, NATO HQ, Brussels, 6 December 2001. [www.nato.int/docu/speech/2001/s011206d.htm / 18.3.2004]

"Ruotsi suhtautuu Suomea avoimemmin Naton Nopean toiminnan joukkoihin" (2006). *Helsingin Sanomat*, s. A5, 9.12.2006..

Salminen, Pertti (1995) *Puolueettomuuden nimeen – Sotilasjohto Kekkonen linjalla ja sen sivussa 1961-1966*, Helsinki: Kustannus Oy Suomen Mies.

Searle, John (1995) *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press.

Senate Joint Resolution 23 (2001). [usgovinfo.about.com/library/bills/blsjres23.htm / 23.3.2005]

Sipilä, Joonas (2007) "Sodan yksityistäminen", *Kylkirauta* 2/2007, s. 12-17.

Siren, Torsti ja Puistola, Juha-Antero ja Raitasalo, Jyri ja Takamaa, Kari ja Tavaila, Arvi (2004) *Turvallisuuspoliittisten vaihtoehtojen Suomen puolustusjärjestelmälle aiheuttamia vaikutuksia*, Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen julkaisusarja 2, no. 26. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Sivonen, Pekka (2006) ”Strategiantutkimuksen haasteista ja realismin ajanmukaisuudesta” teoksessa Huhtinen, Aki-Mauri ja Toiskallio, Jarmo (toim.) *Maanpuolustuskorkeakoulu – kehittyvä sotatieteellinen yliopisto*, Professori Mikko Viitasalon juhlaKirja, s. 108-120.

Smith, Steve (1995) ”The Self-images of a Discipline: A Geneology of International Relations Theory” teoksessa Booth, Ken ja Smith, Steve (toim.) *International Relations Theory Today: Positivism and Beyond*, s. 11-44. Cambridge: Cambridge University Press.

Suomen Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (2004), Valtioneuvoston selonteke VNS 6/2002. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Suomen Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (2001), Valtioneuvoston selonteke eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

”Suomi allekirjoitti Saksan kanssa sopimuksen Leopard -panssarivaunujen hankinnasta” (2002). *Puolustusministeriön tiedote* 17.9.2002. [www.defmin.fi/index.phtml?979_m=1037&979_o=30&s=279 / 11.7.2007]

”Suomi on eturivin maa verkostopuolustuksen kehittämisessä” (2005) Amiraali Juhani Kaskealan puhe 174. valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa, *Puolustusvoimien tiedote* 19.9.2005. [www.mil.fi/paaesikunta/tiedotteet/1499.dsp / 27.3.2006].

”Suomi on siirtymässä uuteen vaiheeseen sotilaallisessa kriisinhallinnassa” (2006). *Kenraaliluutnantti Esa Tarvaisen tervehdyspuhe 177. valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa* 9.3.2006. [www.mil.fi/paaesikunta/tiedotteet/1959.dsp / 27.3.2006].

”Taistelujoukoista tuskin tapellaan” (2006). *Vihreä lanka* 3.12.2004, no. 49/2004. [http://arkisto.vihrealanka.fi/2004/49/artikkeli.shtml / 9.7.2007]

Takamaa, Kari (2005) ”Sodankäyntiä järjestävän kansainvälisen oikeuden muutos – onko mikään muuttunut?” teoksessa Raitasalo, Jyri ja Sipilä, Joonas (toim.) *Muuttuva Sota*, s. 55-99, Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies.

Toffler, Alvin ja Toffler, Heidi (1994) *Sodan Ja Rauhan Futurologia – Mitä Selviydymme Hengissä 2000-luvulla*, Keuruu: Otava.

Toisen parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö – Komiteanmietintö 1976: 37 (1976). Helsinki.

Traynor, Ian (2003) ”The Privatization of War”, *The Guardian*, 10 December 2003.

Tucker, David (2006) *Confronting the Unconventional: Innovation and Transformation in Military Affairs*, U.S. Army War College, Strategic Studies Institute.

Turvallisesti tulevaisuuteen – Puolustusministeriön strategia 2025 (2006), Helsinki: Puolustusministeriö.

Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995 (1995). Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

”Ulkoministeri Ilkka Kanerva haluaa vahvistaa Suomen läsnäoloa Afganistanissa (2007). *Helsingin Sanomat* 21.7.2007, s. A5.

”Valiokunta: Armeija saa käyttää aseita vain ulkoiseen uhkaan” (2007). *Helsingin Sanomat* 17.1.2007.

Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta 27.11.2003 (2003).
[www.defmin.fi/chapter_images/2515_1687_Yhteiskunnan-elintArkeiden-toimintojen_turvaamisen_strategia%5B1%5D.pdf / 14.4.2006].

”Varautuminen yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin” (1999) *Muistio*, Puolustusneuvosto, Helsinki: Edita oy.
[www.defmin.fi/chapter_images/675_varautuminen.pdf / 19.2.2006].

Vasquez, John (1998) *The Power of Power Politics – From Classical Realism to Neotraditionalism*, Cambridge: Cambridge University Press.

Visuri, Pekka (2007) ”Suurvaltojen sodankuvat ja Suomen näkökulma”, *Kylkirauta* 2/2007, s. 5-11.

Visuri, Pekka (1998) *Puolustusvoimat itsenäisyyden turvana*, Tuusula: Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus.

Visuri, Pekka (1997) *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*, Juva: WSOY.

Väyrynen, Raimo (1987) ”Asevarustelun teoria ja todellisuus” teoksessa Ruhala, Kalevi (toim.) *Aseidenriisunta Kansainvälisessä Poliitikassa*, s. 173-191, Helsinki: Ulkopoliittinen Instituutti.

Waltz, Kenneth (1979) *Theory of International Politics*. Boston: Addison-Wesley.

Weekly Compilation Of Presidential Documents (1995)-(2006).
[www.access.gpo.gov/nara/nara003.html].

Weiss, Thomas ja Collins, Cindy (2000) *Humanitarian Challenges & Intervention*, Boulder: Westview Press.

Wendt, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Wendt, Alexander (1998) ”On Constitution and Causation in International Relations”, *Review of International Studies*, vol. 24, erikoisnumero, s. 101-117.

Wendt, Alexander (1994) ”Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, vol. 88, no. 2, s. 384-396.

Wendt, Alexander (1992) ”Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organisation*, vol. 46, no. 2, s. 391-425.

Wendt, Alexander ja Barnett, Michael (1993) ”Dependent State Formation and Third World Militarization”, *Review of International Studies*, vol. 19, s. 321-347.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia – Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006 (2006).
[www.defmin.fi/files/815/YETT_2006.pdf / 22.2.2008].

SUMMARY

This study focuses on the emerging challenges for the development of Finnish defence system and the Finnish Defence Forces in the post-Cold War era. The analysis of the international security environment and the process of restructuring Finnish defence system are approached from a constructivist perspective. This means that the post-Cold War era Finland is located within the Western security community. However, Finnish views on security and defence are also conceptualised to be influenced by geostrategic concerns and historical experiences. These qualities bring the question of Russia/Soviet Union to the fore. This study thus locates the development of the Finnish defence system and the Finnish Defence Forces within the framework of shared Western understandings of war and military power, but also takes note of the influence of historical narrative and contemporary analysis of the military great power bordering Finland – Russia.

The end of the Cold War and the demise of the Soviet Union marked significant changes in the international security environment during the late 1980s and early 1990s. With the abrupt and mostly peaceful winding down of superpower confrontation at that time, Western states were faced with a predicament: how to conceptualise the emerging post-Cold War era security landscape? In addition, the practical issues of how to maintain and develop armed forces and for what purposes to use them were raised to the agenda.

Within years after the end of the Cold War it became clear to everyone that the perils of large scale violence and war were not removed from the globalising international system after the East-West tensions had given way to a new security logic. In the West, under US guidance, the notion of high-tech expeditionary operations was developed to guide the transformation of the armed forces in order to cope with the new threats of the uncertain post-Cold War era. Concepts such as “the revolution in military affairs”, “network-centric warfare”, “military crisis management”, and “new wars” have characterised the Western reading of the contemporary nature of war and the required military capabilities in the 21st century warfare.

For Finland, the changing nature of the international security environment has also become a challenge with respect to the principal logic of developing the national defence system and the Defence Forces. The Cold War era *model of territorial defence* has not become obsolete in the Finnish defence thinking, but it has become under strain. The study locates three influential defence-related discourses that have influenced and altered Finnish views on the territorially based defence system.

The defence discourse on *military crisis management* has matured during the entire post-Cold War era. It has become part of the new frame that captures Finnish views on the transformation of the Cold War era territorial defence system. The discourse on military crisis management – and the related practices of developing and deploying forces and capabilities – provides possibilities for Finland to express her Western identity and construct the credibility of her armed forces.

The discourse on *high-technology warfare* has emanated from the United States and other Western countries that have decided to transform their armed forces with network-centric agenda and high-technology military capabilities. Currently, the restructuring of the Finnish defence system and Defence Forces is proceeding according to ‘networked’ formula. From the perspective of this study, this discourse on high-technology warfare together with military crisis management form the perspective that ties Finnish defence solutions to the Western security community. As high-tech expeditionary capabilities outline the focus of Western military transformation, participation in military crisis management and the development of the national – territorially based – defence system according to network-centric model enables Finland to construct herself as a credible military operative of the post-Cold War world.

The third defence discourse that has framed the development of Finnish defence system and Defence Forces is related to the *protection of critical infrastructure and vital functions of the society*. This discourse is incrementally transforming the perimeters of conceptualising territorial defence – changing the focus from territory to key areas and functions of the nation.

The study thus locates the constitutive elements of Finnish defence system and the foundation for the development of the Finnish Defence Forces in the post-Cold War period to be:

- 1) territorially based view on defence,
- 2) military crisis management in co-operation with other western countries,
- 3) networked, high-tech view on warfare,
- 4) increasing importance of vital functions of society as a defence focus.

These constitutive elements of Finnish views on defence can be seen to follow the general Western development in the post-Cold War era. However, the transformation of Finnish views on defence are somewhat more ‘sticky’ in nature that is the case with the West in general. And the reason for this incrementally developing approach to defence transformation in Finland can be explained by the close geographical proximity of Russia.

Majuri Jyri Raitasalo toimii strategian opettajana Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksella. Hän on suorittanut yleisesikuntaupseerin tutkinnon Maanpuolustuskorkeakoulussa vuosina 2005–2007 ja valtiotieteiden tohtorin tutkinnon Helsingin yliopistossa vuonna 2006. Ennen nykyistä tehtäväänsä hän palveli tutkijaupseerina Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksella.

Aikaisemmin tässä sarjassa on julkaistu

JULKAISUSARJA 1: Strategian tutkimuksia

No 1, 1993

Pekka Sivonen: Institutionalisoitu yhteistyö eurooppalaisen turvallisuuden vahvistamisessa

No 2, 1993

Erkki Nordberg: Baltia: Strateginen perusselvitys

No 3, 1994

Pekka Sivonen: Liittoutumisen uudet olosuhteet ja Suomen valinnat

No 4, 1995

Pekka Sivonen: Liittoutumisen uudet olosuhteet ja Suomen valinnat.
Toinen uudistettu painos

No 5, 1995

Bo Österlund - Mikko Viitasalo: Muutosten Itämeri

No 6, 1996

Mika Soininen: Etykin konfliktinesto ja kriisinhallinta

No 7, 1996

Erik Erroll: Vertailu Suomen ja Ruotsin suhtautumisesta Euroopan unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan

No 8, 1996

Marko Ekström: Rauhanpakotustoimia koskenut poliittinen kehitys ja analyysi rauhan pakotuksen menestyksen edellytyksistä

No 9, 1996

Raimo Lintonen: Johdatus kansainvälisen politiikan tutkimukseen

No 10, 1998

Pentti Forsström: Itsenäisten valtioiden yhteisön sotilaallinen integraatio

No 11, 1998

Pekka Sivonen: Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena

No 12, 1999

Vesa Virtanen: Suomen ja Itävallan turvallisuuspolitiikka

No 13, 1999

Juha Martelius: Neuvostoliiton/Venäjän sotilaspolitiikka, globaalista suurvallasta alueelliseksi hegemoniksi

No 14, 1999

Pasi Välimäki: Tiedustelu rauhaa tukevilla operaatioissa

No 15, 1999

Tomas Ries: Finland and NATO

No 16, 2000

Lea Ahoniemi: Taistelu helikoptereista. Eduskunnan ja puolustushallinnon välisen asiantuntijavallan tarkastelu, esimerkkitapauksena maavoimien tilausvaltuuskysymys 1998

No 17, 2000

Jari Rantapelkonen: Konfliktin, konfliktinhallinnan ja turvallisuuden käsitteet kylmän sodan jälkeen

No 18, 2001

Petteri Kurkinen: Siviili-sotilasyhteistyö kriisinhallintaoperaatioissa

No 19, 2002

Sami Nurmi: Combined Joint Task Force (CJTF) -järjestely kriisinhallinta- ja rauhankumppanuusyhteistyön välineenä

No 20, 2002

Jon von Weissenberg: Strategic Sea Lift Capacity in the Common European Security and Defence Policy

No 21, 2005

Jyri Raitasalo: Constructing War and Military Power after the Cold War. The Role of the United States in the Shared Western Understandings of War and Military Power in the Post-Cold War Era.

No 22, 2005

Kaarle Lagerstam: Naton muutos. Tutkimus Naton sotilaallisen rakenteen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä kylmän sodan jälkeen.

Strategian laitos
Maanpuolustuskorkeakoulu
PL 266
00171 HELSINKI

Department of Strategic and Defence Studies
National Defence University
POB 266
FIN - 00171 HELSINKI
FINLAND

Tel: +358 9 181 26320
Fax: +358 9 181 26324
E-mail: strategian.laitos@mil.fi
Internet: <http://www.mpkk.fi/>